

The Project Gutenberg eBook of Kirkonlämmittäjä: Romaani, by Arvi Järventaus

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kirkonlämmittäjä: Romaani

Author: Arvi Järventaus

Release date: April 7, 2015 [EBook #48660]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KIRKONLÄMMITTÄJÄ: ROMAANI ***

E-text prepared by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

KIRKONLÄMMITTÄJÄ

Romaani

Kirj.

ARVI JÄRVENTAUS

Kirja, Helsinki, 1919.

ENSIMMÄINEN OSA

I.

Oikeastaan ei Janne Flykt ollut sen jumalisempi kuin muutkaan laitakaupungin pojat, mutta siitä huolimatta kutsuttiin häntä aivan yleisesti "Kirkko-Janneksi". Hän istui tosin joka sunnuntai isoäitinsä kanssa tuomiokirkossa jumalanpalveluksessa, mutta sen ei olisi luullut yksistään tuota liikanimeä aiheuttaneen: siellähän kävi monta muutakin naapurin poikaa. Ehkä siihen sittenkin oli lähimpänä syynä se, että Janne oli keksinyt tuomiokirkon eteläpuoleisen nurkkauksen erinomaiseksi seinärahanlyöntipaikaksi. Vaikka olikin laitakaupunkilainen, uskalsi hän siirtyä sinne tovereineen, kun

yleisesti käytännössä olevat pelialueet kaupungin laidalla olivat liiksi täynnä lanttien iskijöitä. Sillä tavallisesti kävi niin, että kun Janne Flykt Tervon Kallen ja Lassilan Gideonin kanssa saapui Laitakadun nurkkaukseen ja huomasi Kallion Pikku-Matin talon seinustan viimeistä tuumaa myöten "Laidan" poikien valtaamaksi, sanoi hän ujostelemattomaan tapaansa tovereilleen:

— Pojat, tuomiokirkolle!

Ja niin he läksivät kilisyttäen penninrahoja housuntaskuissaan, toisten huutaessa haukkumasanoja heidän jälkeensä.

Mikä erinomainen paikka tuo tuomiokirkon etelänpuoleinen nurkkaus! Siellä oli kerrassaan leuto olo, alla kaunis hietikko, yllä lämpimästi lekottava aurinko. Se olisi valanut suloisen raukeuden jäseniin, jollei jännittävä peli olisi pitänyt mieliä vireissä. — Ja se seinä! Semmoista ei ollut koko kaupungissa. Siitä ei tarvinnut hakea oksan paikkoja: se oli niin sopusuhtaisen kimmoisa, että siitä oppi lyömään aivan yhtä tasaisesti joka kerran. Tuntui kuin olisivat vuosisataiset urkujen säveleet hioneet sen niin sopusuhtaiseksi: penninraha ei mistään kohti kimmonnut edeltäpäin aavistamattomasti. Eikä siinä yksikään päässyt toistansa liiksi kynimään. Sillä kun käsi tottui lyömään suhteellisen kovasti, sai jokainen vuorostaan tappionsa takaisin. Vuoron perään he siis poimivat toistensa lanteja: aina ylty vaaksa, — ja niin he lopettivat melkein yhtä rikkaina joka kerta. Sillä se että Lassilan Gideonilla oli pari penniä vähemmän kuin alkaessaan, — tahi että nuo rahat helisivät Janne Flyktin taskussa, ei saanut riitaa aikaan toverusten kesken. Tuomiokirkko puolusti paikkaansa rakkauden temppeleinä yksin seinärahalla-ollossakin.

Ainoastaan silloin kun Lassilan Gideon sanoi tavallisen "saakelinsa", nosti erimielisyys päätään. Silloin näet lakkasi penninrahojen kilinä Kirkko-Jannen housuntaskussa, Hän osoitti juhlallisena tuomiokirkon kaari-ikkunaa:

— Pojat, tässä ei kirotta!

Eikä Lassilan Gideon kironnut sen enempää. Hänkin ymmärsi, että tämä paikka oli sentään vähän toista kuin Kallion Pikku-Matin rakennuksen seinusta.

Ihanteellinen paikka! Täällä ei kukaan avannut ikkunaa ja ärjäissyt: "Pojan veitikat! Pois minun seinustaltani!" Sillä jos Isä-Jumala katselikin tuomiokirkon ikkunasta, ei hän alentunut Kallion Pikku-Matin osaa näyttelemään. Hän vain hymyili ja nyökäytteli tyytyväisenä päätään.

Ja niinhän hänen sopikin. Sillä eikös ollutkin Janne Flykt kerran selittänyt, että taivaassakin löivät pojat seinärahaa, oikein kultaisilla penneillä naksuttelivat. Ja Isä-Jumala hymyili ja katseli päältä.

Aurinko paistoi niin suloisen raukaisevasti, kirkkopuiston puut olivat kuin horrokseen vaipuneet, ilma oli tyyne ja taivas pilvetön. Tuomiokirkon kiviseinä hohti kuumuutta, mutta pojat eivät siitä välittäneet, — he löivät seinärahaa silmät loistaen. Mutta tänään ei kirkonseinä ollutkaan yhtä puolueeton kuin ennen: sen kimmoisuus tuntui kasvavan hetki hetkeltä, ja Lassilan Gideon löi säännöllisesti liian kauas. Se oli hänelle luonnollisesti samaa kuin sula tappio, sillä heti hänen jälkeensä oli Janne Flyktin vuoro ja hän löi tietysti niskaan, ja — penni meni. Gideon yritti uudestaan, mutta samalla seurauksella. Tervon Kallen penni kiilteli hiekassa niin houkuttelevana. Gideon löi, mutta hänen kätensä vapisi: — penni lensi yli. Tuli taas Jannen vuoro. Hän silmäsi Tervolan Kallen penniä, ja hänen silmistään saattoi jo lukea: "mennyttä"; ja niin kävikin. Janne poimi pennin taskuunsa, ryhtyen itsetietoisena näköisenä tavoittamaan etempänä kiiluvaa Gideonin penniä. Naks! Penni lensi melkein toisen viereen ja katosi Janne Flyktin taskuun.

Lassilan Gideonia rupesi hermostuttamaan. Hän otti uuden rahan ja yritti taas. Mutta kun sekin hävisi Janne Flyktin taskuun, ei hän enää muistanut paikan pyhyyttä, vaan napsautti tulemaan:

— Saakeli!

Mutta silloin muuttui Kirkko-Jannen hahmo. Häneen tuli jotakin papillista. Nostaen sormensa kaari-ikkunaa kohti hän lausui:

— Pojat, tässä ei kirotta!

Eikä Lassilan Gideon kironnut toista kertaa.

Peli jatkui. Gideoninkin käsi rupesi jo tottumaan, ja vaikka hän ei saanutkaan tappioitaan takaisin, eivät ne ainakaan kasvaneet. Janne poimi edelleenkin molemmilta, mutta Lassilan Gideonkin poimi vuorostaan takaisin. Entinen sopu ja yksimielisyys palasi. Isä-Jumala katseli taas niin lempeästi kaari-ikkunasta ja nyökäytteli päätään.

Tuomiokirkko oli jälleen osoittanut olevansa rakkauden temppeleli.

— Mutta kukas tuolta tulee?

Se oli Tervon Kalle, joka sen suhautti tovereilleen juuri kun hän nappasi Janne Flyktin pennin taskuunsa.

Pojat kääntyivät katsomaan.

Kirkkopuiston käytävää asteli keski-ikäinen mies, ruskea huopahattu päässä, ruokokeppi kädessä. Pojat katselivat hattua, katselivat keppiä ja sitten toisiaan: heidän katseensa ilmaisivat täydellistä yksimielisyyttä.

— Piispa!

Niin, se oli piispa. Hän sieltä käveli ruskeassa huopahatussaan, jonka koko kaupunki tunsi. Se oli sellainen hattu, jommoista ei ollut muilla kuin pormestarilla; siinä oli nimittäin rivi pieniä ilmareikiä yläosassa ja nauhan liitos takana. Pormestarin hatusta sen erotti värinsä puolesta, sillä hänen oli musta.

Pojat katselivat toisiaan ja heidän katseistaan saattoi lukea saman ajatuksen: pakoon! Mutta Janne Flyktin silmät räpäyttivät pari kertaa. Häneen tuli taas jotakin papillista, joka ihmeellisesti rauhoitti toisia. He jäivät paikoilleen.

Piispa pysähtyi poikien kohdalle, jotka sukkelasti tempasivat lakit päästään. Heistä näytti, että piispa oli Isä Jumalan kanssa eri uskossa, mikäli se koski seinärahalla oloa.

— Päivää! Mitäs ne pojat tässä?

Gideon ja Kalle katsoivat Janneen. Heidän mielestään puhuminen kuului hänelle.

Janne katseli piispaa silmiin ja kumarsi.

— Me olemme — seinärahalla.

Tervon Kalle ja Lassilan Gideon hätääntyivät. He olivat nyt aivan varmoja, ettei piispa ollut samassa uskossa kuin hänen taivaallinen esimiehensä.

— Seinärahalla?

Pojat eivät hiiskahtaneetkaan. Penninrahatkin olivat aivan hiljaa housuntaskuissa.

Piispa katseli poikia, hänen silmistään kurkisteli hyvätuuli, hyvätuuli hypähti kasvoille, värähdytti poskia ja pani suun mutruilemaan hymynväreissä.

— Vai seinärahalla! No kuka teistä voittaa?

Pojat huoahivat helpoituksesta. Nyt eivät Gideon ja Kalle enää epäilleet, että taivaassakin oltiin seinärahalla. He vastasivat yhteen ääneen:

— Me voitamme kaikki!

— Vai kaikki. No sehän on hyvä. Pelatkaa sitten vain kauniisti.

— Joo, kauniisti me pelaammekin ... emme me riitele ... emmekä kiroile.

Piispa meni. Pojat katselivat ihmeissään toisiaan. Tämähän oli kuin satua! Tuntui kuin olisi itse Isä-Jumala antanut heille suusanallisen luvan seinärahanlyöntiin tuomiokirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa. Tulkoonpa nyt Krekula, se vääräsäärinen poliisi heitä pois ajamaan! Heillä oli piispan lupa.

Janne Flykt innostui. Hän tunsi ihmeellistä hengen voimaa. Papillisuus, joka silloin tällöin oli pilkahtanut esiin Gideonin kiroillessa, valtasi nyt hänet kokonaan.

— Pojat, sanoi hän vakuuttavasti ja kouraisi taskuaan niin että penninrahat kilisivät, — me emme pelaa koskaan muualla kuin tässä. Tämä on meidän pelipaikkamme. Meillä on piispan lupa!

— Emme koskaan!

Mutta yhtä seikkaa eivät pojat olleet ottaneet huomioon.

Poliisi Krekula, joka oli kiertänyt pormestarin talon, oli ehtinyt parahiksi kuulemaan viimeisen innokkaan vakuutuksen. Hän pyyhkäisi hikeä otsaltaan ja harppasi poikia kohti niin paljon kuin hänen käyrät säärensä sallivat. Pojat olivat niin innostuksensa vallassa, etteivät huomanneet Krekulaa,

ennenkuin tämä seiso i aivan heidän takanaan.

— Vai niin, veitikat, te olette taas täällä!

Hän yritti tarttua lähinnä seisovaa Gideonia niskasta, mutta tämä väisti hypähtämällä pari askelta syrjään.

Poliisi Krekula hämmästy i ensi kerran elämässään: Laidan pojat eivät lähteneet pakoon!

Hänellä oli hyvin väärät sääret eikä hän tavallisesti saanut ketään kiinni suoralla pelillä. Juopuneetkin tekivät hänelle alinomaista kiusaa, ja se tietysti kävi suuresti hänen kunnialleen. Hän oli kaupungin ainoa järjestyksenvalvoja ja hän tuns i arvonsa. Senpävuoksi lääkitsikin hän loukattua kunniantuntoaan hiipimällä Laidan poikien pelipaikoille ja säikähdyttämällä nämä mahtavalla karjaisulla karkuun. Hän nautti katsellessaan poikien koipien vilinää, ja hänen nautintonsa tuli kaksinkertaiseksi, jos hänen ei tarvinnut vaivata omiaan.

— Jaaha! Nytpä minä kerrankin sain teidät kiinni!

Krekula teki uuden yrityksen, mutta pojat olivat varuillaan. Näkikö hän unta: Laidan pojat uskalsivat häntä ärsyttää!

Hän korjasi sapelinkanniketta. Se oli merkki, että hän oli hämillään. Lempo soi! Hän näyttää poikaviikareille. Mutta silloin avasi Janne Flykt suunsa:

— Meillä on piispan lupa!

Krekula ällistyi. Hänen pienet punaiset särjensilmänsä räpyttivät tiheään. Oliko poika hullu?

— Mitä sinä sanot?

— Meillä on piispan lupa, kertasi Janne Flykt, katsoen poliisiin puoleksi säälien puoleksi halveksien.

Nyt tuli Krekulakin tajuihinsa.

— Piispan lupa! hönkäisi hän. — Valehtelet, heittiö!

Väärät sääret lähtivät liikkeelle. Seuraavassa tuokiossa uhkasi Jannea poliisin karvainen koura.

Mutta Janne Flykt ei ollutkaan hätäpoikia. Hän suoristihe ja katsoi poliisia tuimasti silmiin.

— Jos ei Krekula usko, niin tuollahan piispa menee, — Kalle, juokse piispan jälkeen ja pyydä häntä palaamaan.

Kalle lähti. Krekula ei ollut koskaan ollut niin kiusallisessa tilanteessa, ei edes silloinkaan, kun muuan todistaja oikeudessa oli kertonut nähneensä hänet kiipeämässä muutaman vanhanpiian ikkunasta sisään, — vanhanpiian, josta sittemmin tosin tuli hänen vaimonsa. Sillä kertaa oli tuntunut ilkeältä, kun pormestari oli silmiään siristäen kysynyt: "Mitä se Krekula siellä?" Mutta tämä oli vielä pahempaa, saada niskaansa piispa, joka oli pormestarin kanssa huonoissa väleissä sen jälkeen kuin tuomiokirkkoon oli muutamana syy syönä murtauduttu. Piispa oli moittinut kaupungin järjestysvaltaa mitättömäksi, ja siitä oli luonnollisesti Krekula saanut suurimman osan. Vaikka olisihan piispan pitänyt tietää, ettei hänellä, konstaapeli Krekulalla, ollut yöpassivuoroja muulloin kuin markkina-aikoina. Krekula ei olisi yhtään halunnut joutua tekemisiin piispan kanssa. Hän tuns i itsensä voitetuksi.

— Hei, kuule, älä mene! huusi hän Tervon Kallelle, joka jo oli hyvän matkan päässä.

— Kuulkaahan, pojat, toimesi hän, kun Kalle Tervo oli palannut, — se on nyt sillä lailla, että jos lupaatte olla siivolla, niin saatte pelata, mutta jos tappelette ja pidätte rähinää, niin — minä puhun pormestarille.

Krekula korjasi sapelinkannikettaan. Asema oli pelastettu. Hän oli hyvillään.

— Siivolla ollaan, sanoi Janne Flykt, ja hänen sinisissä silmissään välähti veitikka. Tämä päivä oli oikea voittojen päivä: piispa ja poliisi!

Krekula lähti. Pojat katselivat iloisina toisiaan. Mutta heti kun järjestyksenvalvoja oli hävinnyt nurkan taakse, remahti tuomiokirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa vallaton nauru. Koko kirkkopuisto nauroi, katu nauroi, vastakkaisella puolen oleva vanha puutalo nauroi, ja itse jykevä, harmaja tuomiokirkkokin muhoili.

— Hei, pojat, piispa ja poliisi! Se on enemmän kuin sadan napin kilpajuoksu! hihkaisi Janne Flykt.

— Siitä kannattaa kertoa Laidalla.

— Tuomiokirkko on meidän! Eläköön!

— Eläköön!

Peli alkoi uudestaan. Ja sitä iloista pulinaa kelpasi kuunnella. "Naks! naks!" pani tuomiokirkon seinä. "Se oli minun omaisuuttani!" sanoi Janne Flykt. "Takaisin vanha pesäraha!" rehenteli Lassilan Gideon, pistäen pennin taskuunsa. "Ensimmäiset voitot ovat koiran voittoja!" kehuskeli Tervon Kalle. Hän venytti vaaksaansa, niin että sorminivelet rusahtelivat. "Kil! kil!" kilahteli housuntaskuissa. Toverusten kiiltoreunaiset pennit vierailivat toistensa luona noin pikapäiten vain. "Kas niin, se on kaunista peliä!" sanoi vanha tuomiokirkko. "Rakkaudessa ja sovinnossa vain."

Kun aurinko aleni, ja kirkkopuiston puut heräsivät horroksistaan, palasi kolme toverusta tyytyväisinä Laidalle. Heitä nauratti, kun he kulkivat Kallion Pikku-Matin rakennuksen ohi. Janne Flyktin olisi tehnyt mieli laskea, montako oksaa oli Matin talon kolmessa ensimmäisessä kivijalkahirressä, mutta hän heitti sen toiseen kertaan.

II

Meri-Kustu, tuomiokirkon suntio, kanteli puita kirkkoon kirkon eteisessä olevasta pitkästä puuarkusta. Oli kiperä marraskuun pakkanen, oikea häkäräilma, kostea ja pureva. Kustun henki huurusi, ja hänen vanha tupakkayskänsä pani kivisen eteisen kajahtelevaan. Tällainen ilma oli oikein ärsyttävä. Sai panna kaiken taitonsa liikkeelle estääkseen idänpuoleista ovensuukamiinia savustamasta. Piispalla oli arat silmät, ne eivät sietäneet niin savunhituistakaan. Sen Meri-Kustu tiesi eikä hän halunnut, että tuomiorovasti olisi tullut taas "juttelemaan" jumalanpalveluksen päätyttyä. Se "jutteleminen" alkoi nimittäin aina samalla tavalla: "Siellä on nyt taas sellainen häkäräpakkanen." "Joo." (Hiilihanko kolahti kamiiniin.) "Se on kumma, kun se juonittelee tällaisella ilmalla." "Joo." (Kamiinin luukunsarana vingahti, ja hehkuva ahjo punasi tuomiorovastin lempeät kasvot.) "Sillä on tuolla meidän piispalla vähän arantlaiset silmät." "Joo." (Hiilihongan varsi rämisi luukun reunoja vasten, ja satoja tulikärpäsiä tanssi ympäri kamiinia työntäen liikoja, tiellä olevia tovereitaan avoimesta luukusta kirkkoon, — jossa ne hätäntyneinä sammua tupsahtivat.) — Niin se kävi aina. Se alkoi häkäräpakkasella ja päättyi piispan silmiin.

Kovin ne olivatkin heikot ne piispan silmät. Kummako se, kun oli lukenut niin paljon, koko Raamatun läpi ja vielä muuta lisäksi. Meri-Kustu ymmärsi sen varsin hyvin. Hän oli kerran Lontoossa laivan maatessa telakassa paikattavana ryhtynyt lukemaan Raamattua läpi, mutta ei ollut ehtinyt pitemmälle kuin Noakin viinimäkeen, kun jo oli täytynyt lopettaa. Niin oli ruvennut silmiä pakottamaan. Jotakin oli pitänyt yrittää ajan kuluksi, sillä Meri-Kustu ei ollut niitä miehiä, joiden aika kului maissa. Mutta sillä kertaa hän oli saanut päähänsä lähteä "kaupunkia katselemaan". Ja senhän arvasi, mihin siellä joutui: ensimmäinen merimieskapakka oli kyllin houkutteleva, ja hän oli mennyt sisään ja tilannut ryyppyn. Se oli maistunut hyvälle, ja hän oli tilannut toisen. Olipa siinä samassa pöydässä istunut ruotsalainen jungmanni, ja ennen pitkää heistä oli tullut ystävät. He olivat tilanneet vuoron perään ja kilistäneet, mutta ykskaks oli sopu loppunut. Oli syntynyt väittely, kummatko olivat parempia merimiehiä, suomalaisetko vai ruotsalaiset. Jungmanni oli kehunut ruotsalaisia, Meri-Kustu suomalaisia, Siitä oli syntynyt tappelu, johon onneksi poliisi oli kerinnyt väliin. Meri-Kustu oli saanut viettää yönsä poliisiputkassa ja vasta aamulla päässyt laivalleen. — Hän siis tiesi kokemuksesta, että paljosta lukemisesta saattoi helposti saada silmänsä aroiksi.

Noakin viinimäki oli tuottanut hänelle paljon pilkkaa toverien taholta. Siitäkös oli riittänyt juttua, kun viiletettiin pasaatissa, eikä miehillä ollut muuta työtä kuin laverrella aikansa kuluksi. Meri-Kustua se oli lopuksi ruvennut hermostuttamaan. Hän oli kerran Valparaisossa mennyt metodistikappeliin, ja sielläkös oli pappi pahus saarnannut Noakin viinimäestä! Aivan kuin hänelle! "Himo viettelee viisaan ja hurskaankin." Niinkuin hän ei olisi sitä tiennyt. - Hän oli lähtenyt kesken saarnan pois. Siitä alkaen hän ei ollut kirkkojen ovia avannut, vaikka ulkomaalaisissa kirkoissa käynti oli ennen ollut hänen mieltymyksenään. Ei, hänestä ne olivat ruvenneet haiskahtamaan poliisiputkalle kaikki tyynni. Häneltä olisi jäänyt hakematta tämä suntionvirkakin, jos ei tuomiorovasti olisi niin kovin yllyttänyt. Mutta ennenkuin hän oli uskaltanut hakemuksensa jättää, oli hän ottanut selvän, ettei yksikään saarnateksti vain puhunut Noakin viinimäestä. Ja sitä varten hänen oli täytynyt selata läpi koko evankeliumikirja.

Meri-Kustu heitti puut kamiinin vieressä olevaan puuarkkuun ja avasi varovasti kamiinin luukun. Siitä ryöpsähti savua sisään. Hän lupsautti luukun äkkiä kiinni. Tulisi se poika edes auttamaan puiden kantamisessa. Kustu palasi eteiseen ja ryhtyi latomaan puutaakkaa syliinsä. Silloin kuului portailta jalankapsetta, ja nuorekas ääni huusi:

— Huomenta, Meri-Kustu! Mitenkäs teillä lämpiää?

Se oli Janne Flykt, joka seisoi siinä punoittavin poskin, silmät säteilevinä.

— Huomenta! Jopa sinä tulit. Minä jo tässä kaipasin.

— Satuain nukahtamaan vähän pitempään.

Janne latoi puusylyksen käsivarrelleen ja asteli Kustun perässä kirkkoon.

— Ohoh, onpa savustanut taas!

— Joo. Heti kun tulee häkäräpakkanen, niin se savustaa.

Kustu avasi kamiinin luukun, mutta savua tuprahti sisään valtavana ryöppynä.

— Tässä saa ottaa taas tunnolleen piispan silmät, murisi hän lyöden luukun kiinni.

Janne Flykt tunsi jutun ja riensi selittämään:

— Piispa on matkalla, meni eilen junalla. Satuain asemalle ja näin.

Janne Flykt sai kiitollisen silmäyksen. Ei tarvinnutkaan pelätä, että tuomiorovasti tulisi "juttelemaan".

— Mutta kuulkaahan, Kustu. Pannaan ovi auki ja koetaan eikö kamiini rupea vetämään.

Janne Flykt riensi ovelle ja avasi sen. Se oli oiva tuuma. Kamiini sai heti paremman vedon ja sieti hetken päästä avata luukkuakin mielin määrin.

— Se on vain tämä yksi junkkari, joka ei tahdo vetää häkäräilmalla, selitti Kustu hyvillään. — Tulehan illalla meille, niin opetan sinulle, miten paavin pappi messuaa.

Janne Flyktin silmät säteilivät. Hän rakasti laulua ja soittoa intohimoisesti. Varsinkin messut ja koraalit olivat hänen lempikappaleitaan. Ja Meri-Kustulla niitä oli lukematon joukko. Hän oli kulkenut kaiken maailman kirkot, osasi engelskat, saksat ja latinat, ja hänen mielityönään oli esittää Jannen-Flyktille eri maiden veisuuta. Ja sitäkö oli hauska kuulla! Sanoja hän ei tietysti niinkään oppinut, mutta ne sävelet, — ne tarttuivat korvaan kertakuulolta, ja niihinkös oli hauska sovittaa omatekoisia värssyjä. Isoäidin kamari kaikui aamusta iltaan pyhistä sävelistä. "Tuues Peet-ruus", messusi paavi, ja Lontoossa lauloi kirkkokööri: "Je-ruu-salem, Je-ruusalem, sehooli silti jees" ... — Yksinpä tuollainen mitätön viisunpalakin muuttui kokonaan toiseksi sisällöltään, kun se sai hengellisen sävelen. Se muodostui aivan uudeksi lauluksi, joka loihti esiin outoja satumaailmoita, kuljetti ulkomaat, meret ja mantereet, johti sisälle juhllisiin, puolihämäriin temppeleihin, paljon suurempiin ja kauniimpiin kuin kotikaupungin tuomiokirkko. Janne oli kerran istuskellut laivalaiturilla ja katsellut, kuinka pieni "Ilo" tulla tuksutti ulkosatamasta, vetäen perässään tervaveneitä. Auringonsäteet olivat kimallelleet sen messinkipeitteisestä höyrykattilasta. Siitä oli heti syntynyt runo:

Ilo-laiva ihanasti saapuu satamahan. Höyrypannu kiiltävä kuin kantti ristirahan.

Se oli tuntunut vähän lapselliselta. Mutta annapa kun sille pantiin englantilaisen hengellisen laulun sävel, niin sen sisältö oli muuttunut: siitä oli tullut virsi! Tuo pieni höyryvene oli vaihtunut ikuisuuden purreksi, joka tuksuttaa taivaalliseen satamaan. Se on täynnä onnellisia ihmisiä, joiden kasvat säteilevät taivaallista maallensupaikkaa lähestyttäessä. Siellä on itse Isä-Jumala laivalaiturilla vastassa, mukanaan joukko enkeleitä, joilla on käsissä pienet kultaiset korit, täynnä mitä ihanimpia marjoja. "Ilo" laskettaa rantaan, ja Jumala tulee tervehtimään koneenkäyttäjää. "Onpa teillä puhdasta täällä! Ei rasvanpilkkua näy." Koneenkäyttäjä kuuntelee kirkkaus kasvoillaan ja sanoo: "Niin, me käytämmekin parasta putspumaadaa." "Se on oikein!" sanoo Jumala ja sivelee höyrypannun kylkeä. "Paras laji on aina parasta, ja Nikkinenhan tietää, ettemme me täällä hyväksy mitään puolinaista." Niin tarttuu Jumala koneenkäyttäjää Nikkistä käteen ja johtaa hänet maihin, samoin kuin perämiehen ja matkustajat. Mutta enkelit sirkuttavat rannalla: "Isä, pääsemmekö taas vähän ajelamaan?" "Näin puhdasta laivaa ei meillä ole ollut pitkään aikaan." "Viimeisessä, joka tuli rantaan, rasvasimme siipemme!" Jumala hymyilee lempeästi ja virkkaa "No, sama se. Nikkinen saa mennä ajeluttamaan, mutta älkää viipykö kauan." — Ja niin he menevät, tyhjennettyään ensin koriensa sisällön onnellisten matkustajain syliin, — menevät ja heiluttelevat kultaisia korejaan sekä huutelevat "Me tuomme marjoja Kirkkauden saaresta päivälliseksi!"... Isä-Jumala hymyilee lempeästi ja saattelee matkustajat kultaiseen

kartanoon...

Janne Flykt seiso i kuorissa ja katseli alttaritaulua. Se kuvasi Kristuksen kirkastusta. Siellä seiso i Vapahtaja kirkastusvuorella valkohohtoisena, rinnallaan Mooses ja Elias. Apostolit olivat langenneet maahan ja varjostivat kädellä silmiään. Tuota alttaritaulua hän oli katsellut monen monta kertaa, aina siitä asti, kun hän ensi kerran oli isoäidin kanssa kirkossa käynyt. Se kertoi hänelle niin paljon, tuo alttaritaulu. Joka kerta aina jotakin uutta. — Janne Flykt mietti, kuinka omituiselta mahtoi kerran tuntua saada noiden miesten polvella taivaassa kiikkua. Osasikohan Mooses "köröttää kirkkoon", niinkuin Leinosen Konsta, jolla oli niin tavattoman vahvat sääret? Hän, Janne Flykt olisi silloin tietysti liian suuri sellaiseen leikkiin. Mutta pikku Jamua, velivainajaa, Mooseksen kyllä sopisi köröttää. Hänellä olisi muuta tekemistä tuon valkopartaisen miehen kanssa. Hän haluaisi ensinnäkin tietää, mistä kivistä Mooses oli valmistanut lakitaulunsa. Oliko hänellä ollut oikeaa maalia, kun hän kirjoitti käskyt niihin? Ja sitten: eikö häntä sentään ollut hiukan pelottanut, kun Jumala jylisi vuorella niin että se vapisi? Ja sitten vielä: olivatko Israelin lapset koskaan seinärahalla? — Kyllä oli kerran hauska kuulla heidän kertovan muistojaan! Sillä varmaan taivaassakin iltasilla juteltiin vanhoista asioista, niinkuin Leinosen pirtissä, Konstan kertoessa merimatkoistaan. Eikä jutteleminen tietystikään menisi ilman pientä leikinvälkettä. Jumala haastelisi niistä ajoista, jolloin Mooses oli hänen luonaan Siionin vuorella. Kaikki kuuntelisivat vakavina, kunnes Jumala äkkiä sanoi: "Mutta se minua nauratti, kun tuo Mooses löi lakitaulut rikki! Ja sellainen työ kun sillä niissä oli ollut! Antaapa äijärievun rehkiä", ajattelin minä. "Se on hänelle kutiksi."

— Janne, käypä katsomassa sakariston kamiinia, huusi Meri-Kustu kirkon perältä.

Janne havahtui unelmistaan. Hän oli taas unohtunut mielikuviinsa. Alttaritaulu oli ihmeellinen. Se antoi niin paljon ajattelemisen aihetta. Hän riensi sakaristoon.

Kamiinilla ei ollut mitään hätää. Hän lisäsi puuta siihen ja rupesi katselemaan ympärilleen.

Siinä oli seinällä suuria ruskeita kaappeja. Perällä seiso i pieni alttari hopeisine kynttiläjalkoineen. Kamiinin vieressä oli kassakaappi ja keskellä lattiaa iso pöytä, ympärillä tukevia nahkaselkäisiä tuoleja. Janne istui suurimpaan niistä ja oli samassa pastori Skarp, kaupungin kappalainen.

"Ai, ai, kuinka falskisti se Kandelin taas soittaa! Se nyt on ihme ja kumma, ettei se opi tangenteja tuntemaan! Matti, annapa tänne virsikirja." (Janne näki hengessään Matti-vahtimestarin ojentavan hänelle paksun kultasyrjäisen virsikirjan.) "Mikä se nyt onkaan? Sata seitsemänkymmentäseitsemän. Mistä se Kandelin on tuon sävelen saanut? Ähhäh!"

Vahtimestari avaa sakariston oven: tuomiorovasti on lähdössä alttarille. "Dalín, kuule, kappaa on vinossa! Mitenkä se Matti taas noin huolimattomasti?" (Matti rientää oikaisemaan kappaa, ja sakariston ovi on koko ajan auki.) Sisään tulvivat urkujen sävelet. Tuomiorovasti astuu kirkkoon. Urkujen ääni vaikenee. Kappalainen Skarp naputtelee kynänvarrella pöytään. Mutta kun kirkosta kuuluu tuomiorovastin messu, lentää kynänvarsi hänen kädestään, ja taas alkaa entinen ähkiminen: "Ähhäh! Ei ole äijäkään äänessä tänään! Mikä se kaikki pilaa? Tuo häkäräpakkänenko?"

Janne rupesi äkkiä nauramaan. — Sai kai sakaristossa nauraa?

— Mikä se Jannea naurattaa?

Meri-Kustu seiso i sakariston ovella ja muhoili ystävällisesti.

— Muistin Skarpin pastoria ja rupesi niin naurattamaan.

— Jaa, jaa. Tänään on pastori taas kärtyisellä päällä. kun on tällainen häkäräpakkänen. Kaikki on vinossa, kapasta urkuihin asti.

Janne nauroi niin että sakaristo raikui.

— Minä muistin sen teidän kertomukseenne, kun Skarpin pastori toruskelee Kandelinia huonosta soitosta.

— Meri-Kustu, saako sakaristossa nauraa? Janne oli käynyt yht'äkkiä totiseksi.

Meri-Kustu katsoi häneen kummissaan. Se oli sellainen omituinen, selittämätön poika tämä Janne Flykt. Aivan erilainen kuin toiset. Sille pojalle ei voinut koskaan suuttua.

— Saapa sentään, vastasi hän ja siirsi mälliä poskessaan. — Nauraa se välistä tuomiorovastikin ... Skarpin pastorille.

— Mutta kirkossa ei naureta?

— Ei, eipä tietysti.

Se oli selvä. Vaikka eiköhän Jumalaa sentään toisinaan naurattanut, kun leipuri Luukela nukkui keskellä saarnaa. Tahi jos ei vielä silloin, niin ainakin silloin, kun Matti-vahtimestari tönäsi häntä sivumennessään. Se oli tietysti vahinko, vaikka mestari Luukela ei sitä sinä pitänyt. Hän heräsi ja kynsi korvallistaan, valmiina mörähtämään oppipojalle, jona hän unenpöpperöissään vahtimestaria piti. Mutta kun hän kuuli pastori Skarpin äänen saarnatuolistista, selvisi hänelle tietysti heti, missä oli. Hän suoristausi ja rupesi kuuntelemaan, puhuiko pastori Skarp nyt leivästä. Sillä kun tämä otti toisinaan esimerkkejä happamattomasta ja happamasta leivästä, oli mestari Luukela tullut siihen käsitykseen, ettei pastori Skarpista olisi ollut leipuriksi. Hän olisi sotkenut taikinat sekaisin. Juuri varmaan!

Tuomiokirkon tornissa läppäsi pienempi kello yhdeksän perättäistä lyöntiä. Sitten se rupesi heilumaan ja vyörytti malmisen äänensä yli heräävän pienen piispankaupungin. Se oli ensimmäinen aamusoitto.

— Nyt minä lähden kotona käymään, Meri-Kustu, sanoi Janne Flykt. —
Ennätän syödä ja pestä silmät, ja sitten isoäidin kanssa kirkkoon!

Janne pyörähti sakaristosta ulos ja asteli reippaasti ovelle.

III

Janne Flykt istui isoäitinsä kanssa kirkon eteläristillä, melkein puolivälissä ristikäytävää. Hän katseli kupoolin reunaan maalatulta enkeleitä, jotka näyttivät pyörivän piiriä. Joka toisella oli kasvot käännetty katsojaan päin ja ne hymyilivät niin suloisen lempeästi. Aivankuin olisivat sanoneet: "Näetkö, kuinka meillä on hauska?" Varsinkin äärimmäisenä vasemmalla oleva, joka parahiksi sopi näkymään Jannen istumapaikkaan, oli niin ihmeesti kauppias Roslundin pikku Johannan näköinen. Janne oli ristinytkin sen "Johannaksi". Hän kuvitteli, miltä kauppiaan tyttösestä tuntui, päästyään tuonne noin ylös. — Mutta jos joku olisi luullut Johannan siitä ylpistyneen, niin hän erehtyi suuresti. Ei, päinvastoin hän puhutteli Jannea yhtä ystävällisesti kuin ennenkin. "Oletko ollut mäkeä laskemassa, Janne?" "Olenpa niinkin." "Tiedätkö, minulta repesi Laidan poikain mäessä hame viime sunnuntaina." "No, sinua toruttiin?" "Eikö mitä, pappa nauroi vain ja sanoi, että sellaista se on, kun menee Laidan mäkeen omin lupinsa!"

Janne silmäsi kirkkoon. Siellä istui kauppias Roslund tavallisella paikallaan. Hän ei ollut yhtään vihaisen näköinen. Hänen päänsä oli vain hiukan etukumarassa: hän kuuteli papin rukousta alttarilta. Janne huomasi, että ihmisten päät olivat painuneet penkkiin ja hän seurasi esimerkkiä.

Tuomiorovasti luki epistolan, ja ihmiset istuivat paikoilleen. Urut rupesivat soittamaan saarnavirren alkusoittoa. Janne vaipui kuuntelemaan sitä silmät puoliummessa. Kandelin soitti sen ihanasti! Siinä oli yksi kohta, joka muistutti muuatta Meri-Kustun opettamaa englantilaista merimieslaulua. Se oli aivan kuin: "Oi, Lee-verpuul, oi, Lee-verpuul, haminapaik-ka paa-rahin!" Ja sitten väreili sävel niin omituisen kiehtovasti. Se kiipeili ylös korkeuksiin, juoksi yhtä nopeasti alas, levisi tummana, tasaisena ääniaaltona läpi kirkon, väreili ja kiipeili taas. Yhtäkkiä yhtyi siihen suloisen pehmeä lapsen ääni, niin kaunis ja kirkas, että oikein sydäntä leikkasi kuunnellussa. "Maat sekä taivaatkin riemuitsevat..."

Lapsen ääni lauloi joulusta. Sitä oli suuresti odotettu muutamassa Laidan pikku asunnossa. Ainakin oli kahdeksanvuotias, sinisilmäinen, kiharatukkainen poika odottanut sitä hartaammin kuin muita jouluja: hän oli aikonut sinä jouluna tähtipojaksi. Tuo ajatus oli hurmannut hänet kokonaan. Se oli hänen mieltänsä ihmeellisesti lämmittänyt. Kun hän oli istunut iltakirkossa viimeisenä adventtisunnuntaina, jolloin eräs lähetyspappi oli saarnannut, oli hänen mielessään vain väikkynyt poltetun kahvipavun värinen kiiltopaperi. Sitä sai kymmenellä pennillä arkin Lindbladın kirjakaupasta. Laidan pojalla oli ollut viisikolmatta penniä, ja sillä olisi saanut kaikki murjaanien kuninkaan kruunuun tarvittavat paperit: puoli arkkia mustanruskeaa, saman verran punaista ja hopeanväristä lisäksi, sekä pienen joulukuusenpallon kruunuun riippumaan. Lähetyspappi oli puhunut lämpimästi, kuvannut neekerilasten kurjuutta, mutta Laidan pojan mieli oli ollut murjaanien kuninkaassa. Hän oli ajatellut neekeripoikia paperikruunu päässä. Varsinkin hopeapaperi olisi erinomaisesti sopinut kruunun alareunan laitaan. — Mutta sen adventtisunnuntai-illan jälkeen oli tullut pettymys: toverit, jotka olivat luvanneet hänelle murjaanien kuninkaan paikan, olivat ottaneetkin toisen hänen tilalleen — pojan, jolla ei ollut ääntä enempää kuin variksella. Siitä oli tullut surullinen joulu. Murjaanien kuninkaan kruunu oli saanut seistä koskemattomana piirongilla. Illalla oli isoäiti lähettänyt pojan kermaa ostamaan. Hänen tiensä oli käynyt kauppias Roslundin talon ohitse. Sieltä oli loistanut sytytetty joulukuusi, ja sulava tytön ääni oli laulanut: "Terve, oi joulu, otamme armain!" Tuolle tytölle oli Laidan poika aikonut laulaa

tähtipoikien laulun. Mutta toive oli rauennut. — hän oli kuunnellut tytön laulua, unohtunut katukäytävän syrjälle seisomaan. Kun hän vihdoin tuli kotiin, oli kerma jäänyt pulloon.

"Se olin minä, Johanna", lausui Janne Flykt ajatuksissaan nostaen katseensa kupooliin. "Se olin minä, joka kuuntelin teidän ikkunanne alla niin kauan, että kerma jäätty pulloon. Olisin halunnut ilahduttaa sinua tähtipoikien laululla, mutta en päässytäkään murjaanien kuninkaaksi. Mutta tänä jouluna minä tulen! Meitä on jo kolme: Tervon Kalle, Lassilan Gideon ja minä, ja Kukko-Nanten saamme mänkiksi. Meillä on jo tähtikin valmiina! Odota, odota vain, Johanna!"

Saarnavirren sävel vyöryi voimakkaana kirkon holveissa. Seurakunta veisasi hartaana:

"O, Herra, kuule äänemme
ja anna Henkes pyhä."

Jannekin avasi virsikirjansa ja yhtyi veisukseen.

Yksi ja toinen edessä-istuja katsahti taaksensa. Sieltä kuului niin heleä ja kirkas pojan ääni, että he eivät voineet olla vilkaisuitta. Kyllähän he arvasivat, kuka se oli, sillä tuo ääni kuului joka sunnuntai samalta paikalta. Mutta sittenkin he kääntyivät katsomaan. Heistä oli hauskaa varmistua ajatuksissaan. Aivan oikein: se oli Janne Flykt... Kirkko-Janne.

Janne veisasi. 'Hänen äänensä yhtyi urkujen valtavaan sävelvirtaan kuin kirkas, helmeilevä puro. Hänen pitäisi saada olla Herodeksena. Lassilan Gideon oli tosin varannut sen osan itselleen, mutta Jannen mielestä se olisi paremmin sopinut hänelle. Se meni paikoitellen koko korkealle, ja Gideonin ääni oli matalanpuoleinen. Varsinkin "siihen aa-asti kun hän tuli murjaanein maalle" kysyi kurkkua...

"Suu avaa kaikkein paimenten pelvotta puhumahan."

Korkealla sekin kulki, mutta lähti silti helposti. Vaikka menihän murjaanein kuninkaallakin korkealle. "Yksi heer-ra ja kuningas murjaanein maalta!" Oli sitä siinäkin kiskomista! Se meni vielä korkeammalle kuin "suu avaa".

Virsi loppui. Saarnatuolissa seisoj pastor Skarp. Hän oli pitkä, laiha, ankarannäköinen mies, tuossa vähän yli neljäkymmenen. Hänestä sai kuulija sen käsityksen, että ainoa asia, jota hän katui, oli ankaruuden puute. Hänen jumalansa oli kiivas ja totinen, se ei ymmärtänyt leikkiä. Janne oli varma, että jos pastor Skarp piispan asemasta olisi sattunut kulkemaan tuomiokirkon ohi silloin, kun he olivat seinärahalla etelänpuoleisessa nurkkauksessa, olisi heidät niellyt kadotus ihan siinä paikassa. Sillä kadotus ja siitä saarnaaminen oli pastor Skarpin mieliaine.

Hänen esityksensä oli yleensä kuivaa. Mutta annapas kun hän pääsi kadotusta maalailemaan! Silloin tuli hänen käreään ääneensä väriä. Hän innostui, muuttui kaunopuheiseksi, ja hänen äänensä jylysi lopulta kuin tuomiopäivän pasuuna. Kun Meri-Kustu lisäsi puita kamiineihin ja nämä rupesivat iloisesti räisemään, saattoi kuulija helposti kuvitella olevansa kadotuksen välittömässä läheisyydessä. Sen liekit räiskivät! Oli onni, ettei tänä sunnuntaina ollut savua kirkossa, sillä seurakuntalaiset olisivat voineet luulla sitä "vaivain savuksi, joka nousee iankaikkisesta iankaikkiseen".

Pastori Skarpin saarna oli niin ankaraa ja tulikivellä kyllästettyä, ettei Janne Flyktinkään mielikuviutus päässyt lentämään. Hän istui paikallaan hievahtamatta ja kuunteli.

— "Voi maailmaa pahennusten tähden ja pahennukset kuitenkin tulevat!" Tiedätkö suurta edesvastuutasi ystäväni? Tiedätkö sinä, että suurin synti, minkä voit tehdä, on pahennus? Ja se on synti, jota sinä joka päivä teet! Sinä leivot kauniita kakkuja, sirottelet nuhin manteleita ja sokeria, mutta et tiedä että siten houkuttelet perheesi jäsenet nautinnonhimojansa tyydyttämään. Leivän on Jumala antanut, tavallisen leivän ilman ryytejä ja ripistyksiä! Sokerileivoksista ja piparikakuista hän ei puhunut mitään! — Sinä neulot pukua lapsellesi, mutta vieressäsi istuu paholainen, Hän viettelee sinut sommittelemaan siihen kaikenlaisia nauharuusukkeita ja jos jonkinlaisia rimssuja ja ramssuja. Voi sinua, joka turmelet lapsesi lapsuuden keväässä ja johdatat hänet käymään tietä, joka vie alas kuoleman kammioihin!...

Mutta vaikka pastor Skarp olikin näin ankara, eivät kuulijat silti pahastuneet häneen. Päinvastoin. Hän oli heidän mielestään oikea pappi sanan jaloimmassa merkityksessä. Mutta siitä huolimatta eivät hänen saarnansa näyttäneet hedelmää kantavan. Siellä istuivat pormestarin mamssellit, Linda ja Sofia, hatuissaan suuri nauharuusuke. Oli kuin olisivat he tahallaan panneet sen hattuunsa, voidakseen helpommin tuntea olevansa papin saarnan esineinä. He halusivat hekumoida kadotuksen tunteessa, jonka ankarat sanat synnyttivät. — Mutta leipuri Luukela istui kylmänä. Hänen kasvoistaan saattoi lukea varman päätöksen laittaa ensi jouluksi oikein juhlallisen suuria joulupukkeja. Niillä piti olla peukalonpäänkokoiset rusinasilmät ja piparkakkutaikinasta korvat! Hän oli kertakaikkiaan mies, joka halusi mennä eteenpäin alallansa.

Saarna loppui. Urut rupesivat soittamaan, ja tuomiokirkkoon tuli taas elämää. Kupoolienkelit saivat entisen ilmeensä. Ne olivat tunteneetkin itsensä kovin tyrmistyneiksi pastori Skarpin saarnatessa: heillähän oli jokaisella nauharuusuke olkapäällä! — Vapahtajan kasvot kirkon perällä kirkastuivat. Hänkin oli kulmat rypyssä kuunnellut palvelijansa kiivailua. Ainoastaan Mooses oli näyttänyt siitä nauttineen. Se kai muistutti niin suuresti hänen omia nuoruutensa päiviä. Mutta häntä lukuunottamatta hengähti vanha tuomiokirkko helpotuksesta, kun pastori Skarp laskeusi sakaristoon. Vanhat kynttilälampetit hohtivat jälleen lempeästi. Niidenkin pyöreillä, ulospäin kuperilla kasvoilla oli kuvastunut pingoittunut, tuskallinen jännitys äskeisen ankaruuden kaikuessa. Kamiineissa ritisivät koivuhalat taas niin kodikkaasti. Seurakuntalaiset tunsivat tyydytystä sen kirkonkokouksen päätöksen johdosta, jolla lämmityslaitokset oli kirkkoon hankittu. Tuomiokirkko eli ja hengitti jälleen. Se sulki äidilliseen syliinsä pormestarin mamsellit ja leipuri Luukelan. Se ei tuntunut ollenkaan panevan pahakseen edellisten hattukoristeita paremmin kuin jälkimmäisen hyviksi kiitetyitä leivoksiakaan.

Janne Flyktillä oli virsikirja avoinna, mutta hän ei veisannut. Hän ajatteli tulevaisuutta, ja hänen pienessä päässään syntyi ihmeellinen aatos: Tuolla ylhäällä saarnatuolissa seisoi pappi, joka kylvi kesää ja päivänpaistetta ympärilleen, pappi, joka ymmärsi vanhan tuomiokirkon hengen ja kupoolienkelien viattoman leikin. Ei tarvinnut niiden silloin keskeyttää karkeloaan.

Vanha tuomiokirkko kaipasi jotakin. Se kaipasi rakkautta ja ymmärtämystä. Se oli kuin hyljätty vanhus, jonka vanhoja kertomuksia ei kukaan tahtonut kuulla. Se kaipasi lasten riemua ja aikuisten lempeää myötätuntoa. Siksi se oli nyt niin toisenlainen kuin äsken. Urkujen sävelissä se löysi oman itsensä: kauneuden, lapsenuskon ja puhtauden maailman, jonka se tahtoi jättää perinnöksi lapsilleen. Piispa ymmärsi sitä. Siksi hän oli antanutkin Jannelle luvan seinärahalla-oloon kirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa.

Janne Flyktin mielessä väikkyi unelma. Miltähän tuntuisi, jos hän kerran seisoi tuolla ylhäällä? Varmaa oli, että tuomiokirkko ymmärtäisi häntä. He solmiaisivat ikuisen liiton, he kulkisivat käsi kädessä kuin kaksi vanhaa ystävää...

Niin. Tuomiokirkko kaipasi lämpöä. Se nautti kyllä siitä, että Meri-Kustu piti kamiineista niin hyvän huolen, mutta se ikävöi syvempää lämpöä, sisäistä lämpöä, ja siksi se joka kerta hörästi korviaan, kun tapulissa kellot soivat papiksivihkimis-juhlaan. Se oli menettänyt uskonsa vanhoihin. Se odotti nousevalta polvelta uutta miestä joka olisi kirkonlämmittäjä syvemässä merkityksessä kuin vakava, uskollinen Meri-Kustu.

Milloin hän tulisi?

IV

Aurinko lekotti suloisen raukaisevasti heinikkoon. Sinikellot seisoivat hiljaa kuin tarkaten, mistä päin kuuluisi mehiläisen surinaa. Heteiden päät riippuivat rehevinä terälehtien laitaa vasten. Ne odottivat vain, että olisi tullut noutajia, jotka veisivät ympäri niiden hedelmöittävän, keltaisen pölyn.

Yli seudun kajahteli kirkonkellon ääni. Joku ihmislapsista oli päättänyt maisen matkansa ja kulki arkussaan hautumaata kohti. Sinikellot kuuntelivat: "Elämä on lyhyt." "Se päättyy niin pian", soivat kirkonkellot. "Niin, niin", sanoivat sinikellot ja nyökäyttivät päätään tuulenhenkäyksen lehahtaessa heinikon yli.

Heinikosta kuului pörräävä ääni. Mehiläinen lenteli kukasta kukkaan. Sitä ei häirinnyt kirkonkellojen kumahtelu. Se teki työtänsä. Istahtaen sinikellon kukalle se rupesi imemään mettä. Sen takaruumis vavahteli herkästi. Se tunsu olemisen iloa. "Elämä on ihanaa!" pörräsi mehiläinen bassoäänellään ja lähti lentämään toiseen kukkaan, säätet keltaisina siitepölystä. "Niin, niin", nyökkäsi sinikello ja taivutti hentoa varttaan.

Janne Flykt makasi heinikossa katsellen kukkien huojuntaa. Ja hän sitten sai kukat puhumaan! "Tuliko hyvä todistus, Janne?" kysyi puna-apila. Se näytti niin ymmärtäväiseltä heilutellessaan pyöreää, turpeaa päätään puoleen ja toiseen. "Tulipa niinkin! Ruotsissa ja laulussa kymmenen, eikä juuri hullummin muissakaan." "Niin, niin, sinä edistyt, Janne Flykt. Eikös rehtorikin sanonut niin?" virkkoi sinikello. "Sanoipa vain!" "Rehtorin pelto on tuo viereinen tuossa", vikisi hiirenherne. "Siellä on meikäläisten luvattu maa." Mutta toiset kukat eivät halunneet puuttua hiirenherneen jaarituksiin. Heistä olivat koululaiset haus Kempia. "Tunnetko maisteri Dahlia, Janne?" kysyi kurjenpolvi, jota toiset syyttivät itsenäisestä. "Tunnenpa niinkin! Häneltä sain kahdeksan." "Hän on tuttu meille kaikille!" huusivat

kukat kuorossa. "Joka syksy hän kulkee täällä ristiin rastiin puhellen Ahvenanmaastansa, jossa kuuluu kasvavan niin paljon kauniita kukkia." "Mutta hänellä vasta on huonot kengät!" "Hän on visu." Hiirenherne koetti taas korottaa ääntään, mutta toiset vaiensivat hänet murhaavilla katseillaan. He vaikenivat. Hiirenherne oli sotkenut heidän keskustelunsa. He olivat loukkaantuneet. "Puhukoonpa nyt, kun kerran haluttanee!" Mutta ei hiirenhernekään ryhtynyt pitkiin puheisiin. "Sinä olet nyt herraspoika, Janne", sanoi se vain.

Vainion ohitse kulki maantie. Hautuunmaa oli vähän etempänä. Nyt siellä meni ruumissaatto ohitse. "Kuka pappi siellä on?" uteli hiirenherne. "Skarp", vastasi päivänkakkara. "Kas kun Skarp kelpasi raatimies Blomille!" Mutta päivänkakkara ei halunnut sekaantua sen enempi hiirenherneen lörpöttelyyn. Sillä oli oma alansa, jolla se liikkui. "Skarp silityttää papinkauluksensa Pattisen Majjalla. Siksi ne ovat niin epäonnistuneita. Tuomiorovasti ja piispa silityttävät Luttisella. Siellä tehdään hyvää työtä. Luttisen Artturihan on sinun luokkatoverisi, Janne?" "On, on."

Hautajaissaatto meni ohitse ja hävisi hautuumaan portista sisään.

Mutta kun päivänkakkara oli kerran päässyt puheen alkuun, ei se halunnutkaan heittää mieliainettaan. "Sinusta tulee myös pappi, Janne?" "Tulee varmasti!" "Silitytä sinäkin sitten papinkauluksesi Luttisella. Siellä tehdään hyvää työtä."

Mutta Janne Flykt ei kuullut sen enempää päivänkakkaran puheita. Hän ei huomannut sitäkään, että se taivutti kukkaansa häneen päin, näyttääkseen sileitä, kauniita terälehtiään. Hän oli heittäytynyt heinikkoon selälleen ja vetänyt lippalakia silmilleen.

Ohhoh! Olipa soma ja hauska! Koulu oli loppunut kesäloma alkanut! Hän oli käynyt ensimmäisen luokan ja päässyt toiselle, toisena miehenä. Luttisen Artturi oli priimus, mutta hän sitten olikin vasta etevä poika, vaikka lukikin läksynsä huoneessa, missä puoli tusinaa silittäjätyttöjä pajatti aamusta iltaan! Siinä olisi luullut menevän kaiken sekaisin, mutta Luttisen Artturilla vain ei mennyt. Jannesta ainakin tuntui, että häneltä kyllä olisi mennyt. Hän ei olisi voinut muistaa muuta kuin että "piispan papinkaulukset ovat leveämmät kuin tuomiorovastin", ja että "raatimies Blom on ainoa, joka käyttää numero neljäkymmentäkahdeksää". "Hän saa vielä sydänhalvauksen. Siitä saatte olla varmoja, tytöt!"

Hautuumaalta kuului veisuuta. Kanttori Kandelinin ääni kaikui kirkkaana. Eikö se ollut juuri raatimies Blom, jota haudattiin? Nyt pääsi Artturin äiti alituisesta tinkimisestä Blomin rouvan kanssa, — ainakin mitä kauluksiin tuli. "Että hän kehtaakin tinkiä, vaikka ei kukaan koko kaupungissa käytä niin suuria kauluksia kuin Blomin patruuna!"

Ohhoh! Olipa soma ja hauska! Koko kesä vapaata! Kelpasi olla! Vaikka kesäluvan viehäytys tuntuikin olevan siinä, että sai muistella koulua... "Prästen predikar." Se oli ollut vaikea lausua. Hapuojan Aaro ei ollut tahtonut oppia sitä ollenkaan sanomaan. "Prästen fredikar." Se oli ollut hauskaa! "Tikka" oli raivonnut, kun ei Hapuojan Aaron kieli ollut taipunut. "No, sano sinä, Janne Flykt!" "Prästen predikar..." "Kuulee heti, että Flyktistä tulee pappi!"

Pappi? Niin, se hänestä tulisi. Tuntui somalta ajatella sitä aikaa, jolloin hän kulkisi hautajaissaatossa ja seisoi haudan partaalla hautauslapio kädessä ja kappi selässä. Siinä olisivat ympärillä vainajan vaimo ja lapset ja katselisivat häntä kyyneltensä läpi, pelko ja vavistus sydämässä, olisiko hänellä pastori Skarpin malli. Mutta siinäpä ne erehtyisivät, erehtyisivät suuresti! Ei mitään helvetin tulta eikä kadotuksen kauhuja, vaan lempeää puhetta taivaallisesta kukkaniitystä, jossa sinikellot huojuvat, mehiläiset surisivat ja heinäsiirkka siritti niin liikuttavan kauniisti, Jumalan käyskellessä ympäri ja puhellessa: "Kas niin, Hartikka! Lepää nyt vain! Paljon sinä olet rehkinytkin Laidan sepelimässä." — Ei, hän ei saattaisi peloitella surevia, vaan hän lohduttaisi ja lämmittäisi. Hän tahtois saada kalpeat, kyyneliset kasvot hymyilemään jälleen.

Janne muisti, kuinka heidän naapurinsa, työmies Laukkasen vaimo, oli kerran itkenyt katketakseen, kun pappi haudalla oli viitannut siihen mahdollisuuteen, että hänen miehensä, Taavetti Laukkanen, olisi joutunut pahaan paikkaan. "Semmoisia ne ovat, papit, vaikka rakkaudesta saarnaavat! Minkä minä sille tein, ettei Taavetti käynyt kirkossa, vaan kuljeskeli metsissä ja ongella sunnuntaisin! Se oli hänen ainoa huvinsa. Eikä hän mennyt sinne yksin, vaan aina joku lapsista mukanaan. Olisipa Flyktiska nähnyt, kun he kököttivät ongella yhdessä Eetu-vainajan kanssa Poukamassa! Minä sen näin, kun menin välistä toisten lasten kanssa heille rannalle kahvia keittämään. Siellä kyykötti Eetu-vainaja veneenkeulassa ja onki. Se oli niin liikuttavaa, ja minä itkin monesti heidät nähdessäni. Ei olisi viitsinyt moni mies lähteä kantamaan kahdennelatoista olevaa raajarikko-raukkaa läpi kaupungin venerantaan. Kotia olisivat heittäneet. Mutta Taavetti kantoi, sillä hän piti siitä pojasta niin paljon. Ja sellaisen miehen panee pappi kadotukseen! Minä uskon sentään, että Jumala on oikeamielisempi." Ei, hän ei saattaisi niin tehdä. Hän panisi sellaiset miehet taivaaseen! Ihan varmaan! Sillä semmoisista miehistä kuin Taavetti Laukkanen oli ollut, täytyi Jumalankin pitää. Hänhän ei koskaan pannut vastaan kenellekään. Pahinta mitä hän

sanoi oli "voi räpäle!" Ja senkin vain silloin, kun oli sattunut pääsemään oikein iso ahven. Pienemmille hän ei ollut puhunut mitään. Hän, Janne Flykt, oli istunut niin monta kertaa Laukkas-Taavetin kanssa ongella Poukamassa eikä ollut koskaan kuullut sen pahempaa sanaa. Eikä se vielä ollut sellainen synty että siitä olisi kadotukseen joutunut!

Toista oli Kallion Pikku-Matti, joka kävi Karstenin nahkatehtaassa työssä. Kun hän avasi ikkunansa ja kiljui Laidan pojille, jotka olivat kokoontuneet seinärahalle hänen talonsa seinustalle, niin silloin pani joka nurkka että "kele! kele!" Ja hyvällä tuulellaankin hän vain jeesusteli. Niin että Janne oli varma, että jos joku menisi kadotukseen, oli se Kallion Pikku-Matti, joka kaiket pyhäpäivät punoi ruoskankieliä ja meni sitten illalla "Pillinkiin" — piikatansseihin!

Maantieltä kuului ajopelien ratinaa. Siellä palasi hautajaissaatto kaupunkiin. Mahtoikohan pastori Skarp mennä vielä surutaloon? Arvatenkin. Sillä vaikka hän niin kovasti saarnasikin ylellisyyttä vastaan, kelpasivat hänelle erinomaisesti leivokset ja kermahyytelö. Mikähän synty sekin oli? Eikö Skarp tiennyt, ettei taivaassa muuta syötykään? Niin oli hänelle kertonut Hurskas-Liisa, joka asui köyhäintalolla ja kävi silloin tällöin isoäitiä tervehtimässä. — Ei, hän, Janne Flykt, tulisi kyllä suhtautumaan siihenkin ymmärtäväisemmin. Eikä hän tyytyisi vain siihen, vaan hän huomauttaisi leipuri Luukelallekin, että oli suuri synty leipoa viiden pennin joulupukkeihin vain kaksi jalkaa, sen sijaan että niitä kymmenen pennin pukeissa oli neljä! Niinkuin ei sitä Laidan väki olisi huomannut! Ohoh! Kyllä vain! Sellainen oli petosta. Ja sen rankaisi aina Jumala.

Entä sitten sellainen mies kuin kauppias Punkeri, joka pani kahvinpapuihin kiviä ja kasteli venäjänlehdet, jotta ne painaisivat enemmän! Sellaisten miesten ystävä hän ei tulisi olemaan! Hän sanoisi heille suoraan totuuden! — Nyt puhutteli Skarpin pastorikin heitä "rakkaiksi kristityiksi", sen vuoksi että Punkerin rouva kulki suorassa röijyssä, vaikka olikin rikas ja muuten suurellinen. "Johanna" kirkon kupoolissa sai sitä vastoin joka sunnuntai kuulla nauharuusukkeestaan! Ei, hän, Janne Flykt, tulisi kyllä pitämään huolen, ettei enkeleitä häirittäisi heidän leikeissään. "Johannalla" kirkon kupoolissa tullisi olemaan hyvä olla silloin kun hän seisoi saarnatuolissa. Mutta sen sijaan saisi Punkeri rouvineen kuulla kunniansa!

Niin ... Johanna ... Roslundin Johanna. Hän oli valmistavassa koulussa ensimmäisellä luokalla. Kuinka suloiselta ja herttaiselta hän näytti somassa talvimyssyssään! Janne oli viime talvena saanut auttaa hänelle kerran luistimia jalkaan. "Minäkin olen nyt lyseolainen." "Niin." Pikku Johanna oli hymyillyt, ja hänen poskiinsa oli tullut sellaisia somia ryppyjä. "Mikä sinusta nyt tulee?" "Pappi." "Mutta silloinhan sinä et enää voi ollakaan tähtipoikana, ja minusta sinä olet paras Herodes koko kaupungissa." Pikku Johanna oli ruvennut nauramaan. Mutta Janne oli veikistellyt: "Älä välitä, Johanna! Minä otan sinut rouvakseeni. Ja silloin minä voin olla kotona Herodeksena niin usein kuin tahdot!" Ja hänkin oli nauranut, katsonut tyttöä silmiin ja vetänyt luistinremmit tiukalle. Hyvä oli! He olivat luistelleet yhdessä, ja hän oli näyttänyt Johannalle, miten tehtiin "amerikaanari".

Mutta kaikista hauskinta oli sentään ollut viulunsoitto! Hän oli Lassilan Gideonin, Tervon Kallen ja Kukko-Nanten kanssa ollut pormestarilla laulamassa viime jouluna. Pormestarin rouva oli kiintynyt hänen lauluunsa; hänen oli täytynyt yksin esittää muutamia joululauluja. "Sillä pojalla on hyvä ääni", oli pormestarin rouva sanonut miehelleen. "Hänen pitäisi saada oppia." — Pormestarin rouva oli tullut hänen luoksensa, kiittänyt oikein kädestä ja kysynyt: "Osaatko sinä soittaa mitään soittokonetta?" "En muuta kuin huuliharppua." "Huuliharppua! Onko sinulla se mukanas?" Olihan se. "No soitapas jotakin!" Hän oli soittanut muutaman Meri-Kustun opettaman ulkomaalaisen sävelen. "Mikä laulu se oli?" "Paavin papin messu Rooman kirkossa." "Ohoo, sellainen merkillinen sävel! Soitapas jotakin tuttua!" Hän oli soittanut "Terve, oi joulu, iltamme armain!" "Se on Roslundin Johannan laulu!" oli pormestarin pikku Kaarin huudahtanut. "Johanna laulaa sen pianon säestyksellä!" Senhän hän kyllä tiesi; Johannalta hän sen oli kuullutkin. — "Ei, poikani, sinun pitää saada parempi soittokone", oli pormestarin rouva sanonut ja taputtanut ystävällisesti päähän, — "sinun pitää saada viulu! Sitten sinusta soittaja tulee!" — He olivat lähteneet kierrostaan jatkamaan saatuaan hyvän maksun ja makeisia taskut täyteen.

Mutta kun hän illalla oli tullut kotiin, olivat isoäidin silmät olleet pyöreinä. "Janne, etpä arvaa, mitä täällä on sinulle?" "No mitä?" Hän oli luullut, että siellä oli talvilakki. He olivat sitä yhdessä katselleet Roslundin kaupassa, ja hänen oli tehnyt sitä kovasti mieli. Hän oli arvannut, että isoäiti oli sen hänelle ostanut. Ja aivan oikein! Siellä oli ollut talvilakki, sellainen korvuksilla varustettu, soma talvilakki. — Mutta siellä oli ollut muutakin. Pöydällä oli komeillut oudonnäköinen paketti. Siihen oli langan väliin ollut pistetty kirje. Hän oli temmannut paketin auki. Mitä ihmettä? Viulu! Sellainen kaunis, ruskean kiiltävä viulu, jousineen! "Katsopas, mitä kirjeessä on!" Hän oli avannut kirjeen ja lukenut: "Tässä on viulu Hänen Majesteetilleen kuningas Herodekselle. Hänen on opittava sitä soittamaan ja mentävä sitä varten kanttori Kandelinin luo. Hän antaa ensi opetuksen. Maksusta pitää huolen Teidän Majesteettinne tämäniltainen kiitollinen kuulija Edla Vikdal, pormestarin rouva."

Se oli ollut kuin unta! Sellaista joulua hän ei ollut vielä koskaan viettänyt! Hän oli juossut Leinosen

Konstan luo ja pyytänyt tätä virittämään viulun. Konsta oli virittänyt sekä opettanut nuottiasteikon. Sinä iltana hän oli jo vähän yritelty "Terve, oi joulu, iltamme armain!"

Ensi arkena hän oli rientänyt kanttorin luo. "Vai viulunsoittaja sinusta pitäisi tehdä? No, koetetaanpas!" Niin oli alkanut. "Yksi, kaksi, kolme, neljä. Pidä jousi suorassa, poika! Ei se ollut gee! Uudestaan!" "See ... aa f^{iss}!" ... "Kuulehan, poika, ei mitään kissannaukujaisia!" ... "See, aa, fis, kas niin!" "No jo! Sillä tavoin!"

Niin sitä oli hinkattu, viikko toisensa perästä. Skaaloja epätoivoinen määrä, niin että hän olisi jo lopulta vaihtanut Kandelinin Leinosen Konstaan, joka välitti nuoteista viisi ja soitteli korvakuulolta. Kevätlukukausi oli lentänyt kuin siivillä. Hän ei ollut tajunnut, milloin lumi oli oikeastaan lähtenyt ja muuttolinnut palanneet. Mutta kun hän tutkinnon jälkeen oli käynyt viime kerran kanttorin luona, oli tämä muhoillut tyytyväisenä, ja hänen pörröiset kulmakarvansa olivat kohonneet korkealle kaarelle. "Kas niin, Janne, syksyllä taas! Soittaja sinusta tulee! Mutta älä hätiköi! Muista vain, ettei viulua opita koskaan läpi. Sen ovat sanoneet paremmat miehet kuin minä." Ja pörröiset kulmakarvat olivat kohonneet vielä ylemmäs.

Mutta mitäs ollakaan. Jopahan oli Kandelinkin muutamana päivänä saanut kyliänsä skaaloista ja ottanut pienen laulun. Se oli "Yksi ruusu on kasvanut laaksossa". Ensimmäinen kappale! — Hän oli soittanut sitä koko illan hartaasti, liikutuksella. Naapurivaimoja oli kerääntynyt isoäidin tupaan kuuntelemaan, ja hän oli saanut heidän vanhat sydämensä sulamaan. "Tietääkö Flyktiska, tuota soitti Ville minulle kerran 'Aallon' keulakojussa, kun laiva lähti Länsi-Intiaan. Minä en ole koskaan itkenyt niin kuin sinä iltana, en edes silloinkaan, kun tuli tieto 'Aallon' haaksirikosta ja Villen kuolemasta. Se soittikin sen sinä iltana niin eri tavalla kuin muulloin. Siinä oli kuoleman aavistusta." Toppisen Kaisa oli kuivannut silmiään ristiraitaisella nenäliinallaan ja nyöketyt ruumistaan. Hän oli merimiehen leski, ja hänen poikansa Patrik oli kansimiehenä tullilaivalla.

Sellaista se oli ollut. "Yksi ruusu" oli mennyt hyvin ja sitä oli seurannut laulu toisensa jälkeen.

— Janne! huusi vanhan naisen ääni Laidan nurkasta.

Janne kohottautui. Siellä seisoi isoäiti paljain päin.

Hän nousi ja lähti astumaan.

— Meri-Kustu on meillä.

Meri-Kustu! Sepä jotakin! Nyt sitä soitetaan ja lauletaan, niin että Laita raikuu!

Janne lähti kävelemään isoäidin perässä miettien, millä kappaleella hän yllyttäisi vanhan ystävänsä. Ahaa! "Engelska loordin polkka!" Kas se! Siinä oli kiperiä paikkoja, Meri-Kustu saisi kuulla, että hän osasi sen!

V

Pienen piispankaupungin asematalon edusta oli väkeä kirjavanaan. Kaikkien katseet suuntautuivat Asemakadulle, josta odotettujen piti tulla. Mutta heitä ei vain näkynyt.

Konstaapeli Krekula kuljeskeli väkijoukon laiteilla, pitäen yllä järjestystä. Sitä ei tosin kukaan häirinnyt, mutta olihan hän, Krekula, juuri sitä varten, ja tällaisina päivinä olletikin. Hän oikaisi varttaan, vieden kätensä tuontuostakin lakinreunaan. Tuttuja oli paljon. Joka puolelta sateli: "Päivää, Krekula!" Oikeastaan olivat kaikki tuttuja, Laidan pahimmasta poikaviikarista pormestariin ja piispaan saakka, mutta Krekula ei vaivautunut kaikkia tervehtimään. Hän olisi saanut silloin kulkea käsi lakinreunassa yhtämittä.

Krekula katsahti asematalon ikkunoihin. Siellä istuivat piispa ja pormestari rouvineen toisen luokan odotushuoneessa. Pormestarilla oli päässä sylinteri, mutta piispalla vain vanha ruskea hattunsa. Sen hatun tunki vieläkin koko kaupunki, sillä siinä oli ilmareikiä yläosassa, ja se oli ollut piispalla monta herran vuotta.

Ihmiset seisivat ja odottivat. Hyvin monella oli kukkia. Niitä näyteltiin naapureille ja niistä keskusteltiin vilkkaasti. "Arvaattekos, minä hain ruusuja koko eilisen päivän, mutta en löytänyt mistään!"

Sitten satuin Laidalle kuin vahingossa ja arvaattekos: muutamassa ikkunassa mitä ihanimpia ruusuja! Minä tietysti suoraa päätä sisään ostamaan, maksoi mitä maksoi. Eivätkä ne kalliita olleetkaan. Seitsemänkymmentäviisi penniä koko tämä kimppu!" Se oli kauppias Punkerin rouva, joka siinä seiso kaupassa, näytellen ruusujaan leipuri Luukelan rouvalle. Krekula tiesi kyllä, mistä ruusut olivat. Hän oli Laidalla kävellessään nähnyt ne monta kertaa Laukkasen Karoliinan ikkunassa. Häntä harmitti, että Karoliina oli ruusunsa niin helpolla antanut. Olisihan tuo rikas rouva joutanut enemmänkin maksamaan. Mutta mitä vielä! Hänhän oli tunnettu koko kaupungin itarimmaksi ihmiseksi. "Flyktin Janne nämä saa", kuuli Krekula kauppiaan rouvan puhelevan. "No menevätpä edes oikealle miehelle", ajatteli Krekula.

Hänen mieleensä muistui muuan kesäpäivä tuomiokirkon läheisyydessä. Flyktin Janne oli pelannut seinärahaa Tervon Kallen ja Lassilan Gideonin kanssa kirkon eteläpuoleisessa nurkkauksessa. Hänen mielensä tuli hiukan apeaksi. Sillä kertaa hän oli loistavasti hävinnyt. Mutta katkeruus, jota hän oli tuntenut poikia kohtaan, oli vuosien kuluessa vaihtanut kohdettaan. Se oli kohdistunut piispaan, joka oli kerran moittinut häntä huonoksi järjestyksen valvojaksi. Hän silmäsi asematalon ikkunaan. "Itara pahas, ei raski uutta hattuaakaan ostaa! Pitää yhtä niin kauan, että sen tuntevat jo pormestarin lehmätkin!" Toista oli pormestari. Se mies oli jo aikoja luopunut mustasta ilmäreikähatustaan, joka nykyään komisti kaupungin rumpalin kaljua päätä.

— Nyt tulevat! huusi samassa joku väkijoukosta.

Syntyi liikettä ja hälinää. Jokainen tyrkki toisiaan, haluten päästä paremmalle paikalle nähdäkseen ylioppilaskokelaat, jotka marssivat Asemakatua pitkin lippu etunenässä.

Järjestys! kajahti Krekulan ääni. Hänen kuivettunut vartensa jäykistyi virkainnosta. — Käytävä auki että kandidaatit pääsevät kulkemaan!

Väkijoukko rauhoittui ja vetäytyi hajalleen sen verran että välille jäi parin, kolmen kyynärän levyinen käytävä. Kadulta kajahti "Porilaisten marssi". Nuoret äänet lauloivat täysin rinnoin. Krekula asettui seisomaan käytävän alapäähän. Kun toverikunnan lippu kulki ohi, teki hän juhlallisena kunniaa, yhtä jäykkänä kuin maaherralle.

"Voittoisa lippu meitä johtaa
muinaisaikain taisteluista ryysyinen!
Eespäin sa jalo vaate verinen!
Viel' liehuu jäännös Suomen värein entisten."

Krekula seiso kunnia-asennossa, kunnes koko joukko oli marssinut ohi. Mutta se olikin hänen viimeinen virallinen toimituksensa sinä päivänä. Kun ylioppilaskokelaat olivat hävinneet asemarakennukseen, ryntäsi väkijoukko sisään, läpi odotushuoneen junalaiturille, jossa osa kaupunkilaisia oli jo varannut itselleen varmat paikat.

Ei ollut puhettakaan järjestyksen pidosta, eikä Krekula sitä yrittänytkään. Hänestäkin oli tullut tavallinen ihminen. Hän ymmärsi, ettei nyt kukaan välittänyt poliisista. Kuului vain iloinen puheen sorina ja kaikkialla väikkyi päivänpaisteisia kasvoja.

Ylioppilaskokelaat olivat asettuneet keskelle asemasiltaa. He virittivät laulun:

"Laula sa raittiilla mielellä vaan! Riemua nauti sa nuorena viel'. Uljaana astele ain' elon tiell' vääryyttä vastaan taistelemaan. Tullos, veikkonen! Liittyös liittohon! Työmme, toimemme ja parhaat voimamme sulle annamme, kallihin maa! Sulle, kallihin syntymämaa! Hurraa!"

Janne Flykt johti laulajia. Hänen nuoret kasvonsa olivat riemun kirkastamat, siniset silmät säteilivät lämpiminä, poskilla hehkui innostuksen puna. Vaalea hiuskiehkura pisti esiin lakinreunan alta ja kisaili iloisesti auringonsäteiden kanssa, joka pani sen loistamaan kullankeltaiselta. Tuulenhenkäykselle se kävi vähän kateeksi. Sekin halusi hyväillä Janne Flyktin hiuskiehkuraa näin tärkeänä päivänä. Se teki yrityksen ja leyhäytti sitä kevyesti. Auringonsäde hämääntyi vähän ja perääntyi. Mutta kun se huomasi, että tuulella oli täysi tosi, ei sekään antanut perään, vaan ryhtyi kiistaan. Vuoroin välkähti nyt auringonsäde Janne Flyktin hiuskiehkurassa, vuoroin leyhäytti sitä tuuli. Pian sopivat kuitenkin riitaveljet keskenään, ottaen kaikessa ystävyydessä hiuskiehkuran yhteisesti hyväiltäväkseen.

Laulu loppui. Ylioppilaskokelaat kääntyivät katsomaan ympärilleen. Oh, sitä väen paljoutta! Koko kaupunki oli kerääntynyt asemasilalle!

Nuorukaiset hajaantuivat etsimään tuttaviaan. Ja nyt alkoi nuorten isänmaan toivojen kukittaminen. Sitä iloista juttelua ja sorinaa! "Voi, voi, Kalle, nyt sinä pääset!" "Jumala siunatkoon sinua, poikani!" "Kustaa, Kustaa!" "Täällä minä olen!" "Onnea nyt vain!" "Onpa hauskaa nähdä sinua valkolakki päässä!" Tyttökoululaiset ja jatko-opistolaiset etsivät tuttujaan. Löydettyään heidät ryhtyivät he hellin käsin

kukittamaan sankariensa rintaa. Monta kaunista ajatusta siinä juteltiin, monta lyhyttä, mutta suloista unelmaa uneksittiin hehkuvien silmin, vavahtelevin huulin. Siinä läikähti mielessä kotoisen onnen kuva. Siinä ehdittiin ajatella tuomarin rouvia ja pappilan emäntiä. Siinä hörpäistiin hengessä kahvit Amalian päivänä, jolloin koko kirkonkylän kerma oli kokoontunut metsänhoitajan puustelliin nimipäiville. Siinä käväistiin pappilan lehtokuja päästä päähän juhannusiltana valkolakkisen ylioppilaan rinnalla, tahi soutaa hurautettiin kuutamoinen järven selkä, jolloin oli "niin kaunista, suloista ja ihanteellista". Viattomat, puhtaat tyttöajatukset liitelivät siunaavien suojelusenkelten lailla päivän sankarien ympärillä.

Janne Flykt seisoi lakki kourassa ja katseli ujustellen pormestarin rouvan punakoita kasvoja. Rouvan suupielessä oli hakaneula; huulet pureskelivat sitä hermostuneesti hänen kiinnittäessään upeaa ruusukimppua Janne Flyktin rintaan. Hakaneula siepattiin suupielestä ja löysi paikkansa päällystakin rinnuksessa.

— Kas noin! Onnea nyt teille! On hauska nähdä teitä ylioppilaana! Pormestarin rouva katsoi ystävällisesti Jannea silmiin. — Mutta älkää unohtako viuluanne, lisäsi hän pudistaen veitikkamaisesti sormeaan.

— Kiitos! Janne Flykt kumarsi. Pormestarin rouva häipyi väkijoukkoon.

— Eihän sinua tahdo löytääkään, vaikka kuinka hakisi. Isoäiti tunkeusi Jannen luo. Hänen vanhat, ryppyiset kasvonsa hohtivat päivänpaistetta. — Ai, ai! Sinä olet jo saanut kukkia! Ja minä kun luulin saavani ensimmäisenä panna nämä sinun rintaasi!

Isoäiti näytti kukkakimppua. Siinä oli pisarankukkia ja vuokkoja, ympärillä hyväntuoksuisia minttuja. Vuokot hän oli käynyt aamulla ostamassa puutarhuri Blomkvistilta, mutta pisarat olivat hänen omia kasvattamiaan.

Janne heltyi. Isoäiti-rukka! Hänkin toi kukkasensa. Janne katseli pisarankukkia ja hänen mieleensä sukelsi kuva lapsuuden ajoilta. — Oli sunnuntai. Isoäiti istui keinutuolissa lukien Raamattua: "Ja Herra Jumala kasvatti maasta kaikkinaiset puut, ihanaiset nähdä ja hyvät syödä ja elämän puun keskelle paratiisia, niin myös hyvän ja pahan tiedon puun." Pieni huone oli täynnä auringonvaloa. Tarjottimen kannattimet sängyn yläpuolella hohtivat huikaisevan valkeina. Vanha käkikello, jonka isoisä oli tuonut Englannista, oli kuin alppimaja auringon paisteessa. Pöydällä kasvoi iso pisara. Sitä oli isoäiti juuri kastellut. Se oli ihan täynnä valkopunaisia kukkia, joissa vesipisarat vielä kimaltelivat. Hän kuuntelee lukua, katsellen pisaraa. Se kasvaa hänen mielikuvituksessaan suureksi puuksi. Se on täynnä miljoonia valkopunaisia kukkia. Auringonsäteet kimaltelevat vesipisaroissa kukkien terälehdillä. Ne ovat kuin kalliita hohtokiviä, joita taivainen käsi on sirotellut paratiisin puihin. Pisarapuu on ihmeen kaunis! Se huokuu elämää! Valkoista ja punaista, valkoista ja punaista joka puolella, mutta enemmän sentään punaista! Se on elämänpuu keskellä Eedenin paratiisia...

— No nyt, Janne! Siihen minä sen panin. Ei se juuri näytä miltään tuon ruusukimpun rinnalla, mutta siinäpäähän on.

Isoäiti katseli häntä hellästi ja hänen leukansa vavahteli liikutuksesta. — Jumala siunatkoon sinua, poikani, että terveenä palaisit!

Janne Flykt kiersi kätensä vanhuksen kaulaan ja painoi hänen päänsä rintaansa vasten. Usean lähellä seisovan silmät kostuivat. Siinä oli nuoruus ja vanhuus, ja kumpikin niin kauniina.

— Isoäiti, rakas isoäiti!

Vanhus pyyhki kyöneleensä. Hymy valaisi hänen kasvonsa.

— Kuka olisi uskonut, että minun vanhat silmäni saavat vielä nähdä sinut näin pitkällä.

— Minä olen vasta alussa, isoäiti! Sano sitten, kun olen pappi ja saarnaan ensi kerran vanhassa tuomiokirkossa!

Janne Flykt nauroi, taputellen vanhusta olkapäälle.

— Hei, Kirkko-Janne! Sinä myöhästyt aivan! Tuolla on monta, jotka kyselevät sinua.

Tervon Kalle siinä marssi ohitse, rinta kokonaan kukkien peitossa.

— Suo anteeksi, isoäiti, minä pistäydyn vähän...

Janne oli huomannut Roslundin Johannan, joka ujustellen tunkeusi väkijoukon läpi hänen luokseen.

— Minä kun olen sinua etsinyt! Täällä on niin hirmuisesti väkeä.

Johannalla oli kädessä kaunis, punainen ruusu.

— En saanut muuta, vaikka hain koko kaupungin läpi. Tämä on kotoa ja se oli minun ainoa turvani. Kaikki olivat ehtineet ennen minua.

Johanna hymyili. Hän kiinnitti ruusun Janne Flyktin rintaan. Käsi vapisi hiukan, mutta silmät säteilivät onnea. Janne Flykt katseli noita silmiä. Hän muisti ne sitten matkalla monta kertaa.

— Kiitos, Johanna! Sinun ainoa ruususi on arvokkaampi kuin kaikki muut yhteensä, isoäidin kukkia lukuunottamatta. Mutta muista ... muista kukista se on minulle rakkain!

Janne Flykt lausui viimeisen sanan kuiskaten. Hänen povessaan läikähti lämmin tunne. Kuinka suureksi Johanna olikaan kasvanut! Hänhän oli kohta täysi nainen, vaikei ollutkaan kuin viidentoista. Mutta siitä huolimatta hänessä oli vielä paljon yhdennäköisyyttä tuomiokirkon kupoolienkelin kanssa...

Punkerin rouvakin toi kukkansa. Johanna siirtyi syrjään.

— Onnea nyt teille ja ... Jumalan siunausta!

Janne kiitti. Hän silmäsi Johannaa, joka katseli häntä hymyillen.

— Sinulla on kaikkein kauneimmat kukat, paljaita ruusuja melkein. Tervon Kallella on enemmän, mutta sinulla on kauneimmat.

— Minulla on sinun ruususi, Johanna. Vastaukseksi hän sai lämpimän katseen.

— Janne, katsohan, kuka tuolla seisoo!

Janne Flykt silmäsi osoitettuun suuntaan. Hän riemastui.

— Meri-Kustu! Tekin täällä!

Hän harppasi vanhan kirkonlämmittäjän luo ja puristi sydämellisesti tämän kättä.

— Mitenkä kamiinit jaksavat?

Hän tunsu olonsa niin keveäksi, ettei voinut olla vähän leikittelemättä vanhan merikarhun kanssa.

— Mikäpä niillä ... kesällä. Meri-Kustu muhoili, pyöritellen mälliä poskessaan.

— Jaa, sinä se lähdet nyt?

— Niin, pääkaupunkiin, akatemian portteja kolkuttelemaan.

— Niin vain. Kolkuttelehan sinä vain, kyllä ne aukeavat.

— Niinkö luulette?

— No, se on varma. Minä sanoin viime sunnuntaina Skarpille, että se poika avaa taivaan portit, jos tahtoo.

— Ohoh! Suuriapa luulette minusta, Meri-Kustu. Vanha merikarhu muhoili tyytyväisenä.

— Pappi sinusta tulee?

— Niin. Siksi olen päättänyt ruveta. Janne Flykt kävi vähän vakavammaksi. Mutta sitten valaisi hänen kasvojaan taas onnellinen hymy.

— Sitten me lämmitämmekin yhdessä kirkkoa, Meri-Kustu.

— Niin, minä puilla ja sinä sanalla. Se passaa kyllä. Asemakello soi ensimmäisen kerran. Janne Flykt heitti hyvästit Meri-Kustulle, joka salaa pisti pienen paperikäärön hänen kouransa.

— Minä en niistä kukista ... mutta tuon olen säästänyt sinulle. Jos niinkuin tarvitseisit matkalla...

— Voi, voi, teitä, Meri-Kustu! Te olette aina sama! Hän taputti vanhaa merimiestä olkapäälle ja kiitti sydämellisesti.

— Älä, älä ... sehän on vanhaa palkkaa ... lämmitysapulaiselle.

— Janne Flykt! huudettiin.

— Hyvästi nyt, Meri-Kustu! Pian minä palaan. Hän riensi pois. Häntä kaivattiin laulua johtamaan.

Hän heitti nopeasti hyvästit isoäidille ja Roslundin Johannalle. Vaunun sillalle olivat toiset ylioppilaskokelaat jo ryhmittyneet. Janne Flykt kiipesi heidän joukkoonsa.

— Johan sinä myöhästyt kokonaan! huusi Tervon Kalle.

— Lähtölaulu, lähtölaulu, Kirkko-Janne! Kuule, nyt soi jo toisen kerran!

Johanna Roslund oli noussut asemarakennuksen portaille. Sieltä hän katseli vaununsillalle kokoontuneita ylioppilaskokelaita. Nyt kohotti Janne kätensä, ja vaununsillalta kajahti laulu:

Käy tieni outoon maailmaan, nyt kotikehto jää. Vaan lapsuusaika muistoillaan sydäntä lämmittää: Täällä leikin, lauloin laulujain mä piennä poikana. Nyt tunnen: kuulun sulle vain, sa aika armaisa!

— "Jäähyväiset lapsuudelle", kuuli Johanna jonkun kuiskaavan. — Se on Janne Flyktin tekemä ja säveltämä.

— Se on hieno, kuiskasi toinen. — Hänellä on lahjoja.

Vaununsillalla lauloivat nuoret äänet:

Mut meitä kutsuu taisteluun elämä, isäin maa. Siis, veikot, katse kaivattuun päämaaliin nostakaa! Se sankari, ken tullessaan tuo voitonseppeleen. Soi hälle kiitos kansan, maan, työn jälkeen päättyneen.

— Vahinko, että hänestä tulee pappi, kuuli Johanna äskeisen äänen takanaan. — Hänestä tulisi, luulen mä, jotakin muuta ... parempaa.

Asemakello soi kolmannen kerran. — Juna vihelsi. Joku rupesi huutamaan eläköötä, mutta voimakkaat "hiljaa! hiljaa!" keskeyttivät ennenaikaisesti innostuneen.

Ylioppilaskokelaat paljastivat päänsä. Laulu kajahti voimakkaana, mutta väreili sitten vienona ja hillittynä:

Mun tieni taisteluun siis vie, ei muuta valintaa. Mut vaikk'ei lapsen satutie mua enää nähdä saa: sua muistan, aika kultainen, en unhoittaa sua voi. Sun laulus armas, herttainen, minulle illoin soi...

Juna oli jo hiljaa liikkeessä, kun laulu loppui. Ja nyt kajahtivat eläköön-huudot nenäliinojen liehuessa.

— Eläköön!

— Eläköön! kajahti vaununsillalta vastaan.

Johanna Roslund seiso asemarakennuksen rappusilla huiskuttaen nenäliinaansa. Hänen silmänsä uivat kyynelissä. Äskeinen, surunvoittoinen laulu oli liikuttanut häntä syvästi. Hänen ohitsensa kulkivat entiset muistot. Ne nauroivat ja ilakoivat, mutta yhtäkaikki tuns Johanna mielensä surulliseksi. Lapsuuden ihana aika oli mennyt. Siitä ei päässyt mihinkään. He olivat kumpikin sen jättäneet, niinhyvin Janne kuin hän itekin...

Kaukaa kuului veturin jäähyväisvihellys ja junan synnyttämä kohina kantautui Johannan korviin kuin etäinen kosken pauhu. Siellä menivät ylioppilaskokelaat kohti "outoa maailmaa". Siellä odotti heitä uusi elämä...

Johanna Roslund astui kotiansa kohti. Hän käsitti nyt, että vanhalle, rakkaaksi käyneelle oli sanottava hyvästit. Sitä ei saisi omistaa aina samassa muodossa.

Mutta muiston siitä sai pitää. Elämä oli rikas. Sillä oli aina jotakin uutta annettavaa, kun vain ihmislapset tahtoivat ottaa sen lahjat vastaan...

Johanna Roslund kulki katua eteenpäin loistavin kasvoin.

TOINEN OSA

I

Johanna Roslund heräsi ja kavahti istumaan sängyssään. Eihän hän vain ollut nukkunut sivu ajasta?

Kierrekaihtimen ja ikkunan välisestä raosta kajasti valkeneva päivä.
Mitähän kello mahtoi olla?

Uunin syrjällä tikutti kello. Johanna koetti silmiä siristäen nähdä, paljonko se oli, mutta huone oli siksi hämärä, ettei hän erottanut. Hän antoi kierrekaihtimen nousta sen verran, että valoa pääsi huoneeseen. Oh, kohta puoli yhdeksän! Ja hänellä kun oli niin paljon puuhaa ennen kirkkoonmenoa!

Hän nosti kätensä pään taakse ja venytteli. Oi, kuinka hyvältä tuntui! Hän oli nukkunut ihmeen makeasti. Oli vähän vastenmielistä nousta. Vuode uhkui suloista lämpöä. Teki kovasti mieli heittäytyä vielä hetkiseksi pitkäkseen.

Hän pujahti peitteen alle, vetäen sen leukaan saakka. Oli niin hyvä ja lämmin aivankuin untuvissa!

Janne... Janne Flykt...

Kuinka suloiselta tuntui lausua tuo nimi! ... Se toi mieleen niin paljon kaunista, herttaista ja lämpöistä: loistavat sinisilmät, valoisan hymyn, sointuvan äänen, joka värähteli syvästi hänen puhuessaan "aatteistaan". Tuo suuri, ihmeellinen Janne Flykt!

"Vapahtaja on ihminen, muista se, Johanna. Me saamme tulla hänen luoksensa vapaasti. Hän ymmärtää meitä. Ei kukaan käsitä niin hyvin kuin hän meidän surujamme ja ilojamme. Johanna, sinä saat näyttää hänelle sormuksesi ja sanoa: 'Herra, tämän minä olen saanut Janne Flyktiltä.' Ja Vapahtaja hymyilee: 'Niin, siltä haaveilijalta'."

Johanna veti vasemman kätensä esiin peitteen alta ja katseli sen nimettömässä kimaltelevaa sormusta. Sen hän oli saanut Janne Flyktiltä. He olivat olleet kihloissa kohta vuoden. Hän irroitti sormuksen ja tarkasteli sitä. "Johannalle" oli kaiverrettu sen sisälaitaan. Hän oli kovin ihmetellyt noita lainausmerkkejä. Mitä varten ne olivat siinä? Hän muisti Jannen veitikkamaisen katseen: "Minulla on toinenkin Johanna." Oh! Hän oli käynyt hiukan hämilleen. "Voi sinua, pikku tyttö! Sinun ei tarvitse olla mustasukkainen. Se toinen on kirkonkatossa ... kupoolissa!" Ja hän oli saanut kuulla kertomuksen tuomiokirkon kupooliin maalatusta enkelinkuvasta, joka mukamas muistutti häntä ... pikkutyttönä. — Sellaista se Janne Flykt keksi! Se oli niin hänen tapaistaan.

Seuraavana sunnuntaina oli hänen jumalanpalveluksen aikana täytynyt tuontuostakin katsahtaa kupooliin. Siellä pyöri "Johanna" muiden enkelien kanssa, nauharuusuke olkapäällään. Ja sitä oli Janne katsellut niin monen vuoden aikana ja ajatellut — häntä! Se ihmeellinen Janne Flykt!

Johanna painoi molemmin käsin sormusta rintaansa vasten. Hän tunsi itsensä sanomattoman onnelliseksi. Sellainen aarre se Janne Flykt! Niin rikas sielultaan, niin kerrassaan ihmeellinen! Sillä sanalla hänet saattoi tulkita. Hän omisti kokonaisen satumaaailman. Lumotun linnan avain oli hänellä aina taskussaan. Ja hän avasi sen milloin vain halusi! Olipa kysymys vaikkapa vain kesästä: Janne Flykt sai kukat puhumaan. Taikka talvesta: Janne Flykt puki huurteiset puut mitä ihmeellisimpiin koristuksiin ja katso: siinä oli edessä joulukuusi-kuja, jossa lumi kahisi silkinhienona ja kiteet puiden oksilla välkkyivät timantteina! Janne Flykt oli satuprinssi. Hänellä oli halussaan taikamainen "sesam"-sana joka paikassa.

Mutta vasta Raamatun alalla pääsi hänen jumalainen taikavoimansa oikein näkyviin. Hän rakensi Jerusalemin tuossa tuokiassa raatimies Blomin pellolle! Eikä siihen tarvittu muuta kuin että he jonakuna sunnuntai-iltana kävelivät Laidan syrjäkatua ja pysähtyivät Kallion Pikku-Matin talon nurkkaan kadun päässä: Blomin vanha riihi muuttui temppeliksi, jonka kultainen kupooli näkyi kauas Kidronin laaksoon — kaupungin ojalalle, ratavallin toiselle puolen, — sinne, mistä alkoi Hakalaidun, pormestarin niitty. Ja kun he siinä seisoivat liidellen mielikuvituksen siivillä, tuli vanha Lamppu-Taavetti ja kävi pistämässä tulen maantien varrella, Blomin riihen vieressä olevaan viimeiseen lyhtyyiin. Ja katso: siinä seisoivat korkea kynttilälajalka temppelin pihalla lehtimajanjuhlassa! Siellä oli iloa ja elämää! Heidän ympärillään kukki itämaan ihana luonto. Juhlavirret soivat, ja ihmiset kulkivat loistavin kasvoin. Ja vanha Lamppu-Taavetti, olkapäällä lyhyet tikapuunsa, oli mies, joka kantoi vuodettaan. Hän kulki ohi ja

nyökäytti heille ystävällisesti päätään. Tietysti! Hän iloitsi siitä, että hänen reumatismin runtelema selkänsä oli nyt aivan terve. — Niitä merkillisiä iltoja Laidan syrjäkadulla! He saivat siellä keskellä talvea kesän yhtäkkiä ympärilleen. Ei ollut siis yhtään kumma, — niin hassulta kuin se oli kuulustanutkin, — että hän kerran tuollaiselta kävelyretkeltä palattuaan oli iloisesti vastannut äidille, kun oli tämä tiedustellut, missä he olivat olleet: "Jerusalemmissä, äiti! Ihan temppelin esikartanolla!"

Se suuri, ihmeellinen Janne Flykt!...

"Tiedätkö, mitä on sielujen soitto, Johanna?"

He olivat seisoneet muutamalla sillalla kaukana kaupungin ulkopuolella. Taivas oli kaareutunut korkeana heidän yläpuolellaan, ja syvä hiljaisuus vallinnut ympäristössä. Oli ollut niin hiljaista, että hän oli kuullut oman sydämensä lyönnit. "Se on iloa ja kaipausta, Johanna. Iloa siksi, että sielut ovat löytäneet toisensa, rakastavat toisiaan ja kuiskaavat toisilleen hiljaa, sanottomasti: 'niin niin!' Se on kaipausta siksi, etteivät rakastavat lelut koskaan saa kylläänsä tuosta hiljaisesta kuiskailusta. Sellaista on sielujen soitto, Johanna!" He olivat seisoneet hetkisen kumpikin hiljaa, ja sitten oli kuulunut äkkiä Janne Flyktin soinnukas ääni: "Tiedätkö, mitä meidän sielumme nyt soittavat, Johanna, nyt kun on tällainen suuri hiljaisuus?" Oh, sen hän kyllä oli tiennyt! "Sanooko sinun sielusi 'niin', sanooko, Johanna?" Hän ei ollut ehtinyt vastata, kun oli jo levännyt Janne Flyktin sylissä. "Sanoo, Johanna, minä tiedän, minä tiedän!" — Ja sitten? Niin, mitä sitten? Se oli niin suloista, että siinä kohden ajatus pysähtyi. Maailma oli paennut kauas pois. Se oli häipynyt olemattomiin. He olivat kuulleet vain yhden äänen: se oli ollut heidän sydäntensä riemuisa sykintä. Ja sitten ... Tuo suloinen oli vyörynyt hänen ylitsensä taas kuin lämmin, väreilevä aalto. Tähdet olivat hävinneet, linnunrata lakannut olemasta. Hän oli liidellyt autuaallisen huimaavassa korkeudessa, joka oli ihan pyöräyttänyt ja saanut silmät painumaan umpeen. Ja sitten ... yhtäkkiä: tähdet olivat tuikkineet taas, linnunrata palannut, ja hän nojannut huumautuneena sillan kaidepuuta vasten. Sielussa oli kohissut vain lämmin aalto: "niin, niin!" Tähti oli lentänyt poikki taivaan. Sekin oli piirrellyt sähkövin kirjaimin mustaan avaruuteen: "niin, niin!" Ja sitten? Mitä sitten? Hän oli nähnyt pimeässä vain kaksi tummaa, sähkövää silmää, ja kuullut pehmeän äänen: "Johanna, tiedätkö, mitä nyt on tapahtunut?" Se herttainen, yksinkertainen Janne Flykt! "Me olemme kihloissa, kihloissa, Johanna, sinä ja minä!" Niin, niin. Kuinka omituista kaikki oli ollut! Noinko mentiin kihloihin? — Niin, niin. Käsikoukussa he olivat palanneet hiljaista tietä takaisin kaupunkiin. Mutta se matka oli kulunut hitaasti, sillä melkein jokaisen lennätinpylvään kohdalla oli kuulunut: "Johanna, minä tahdon katsoa sinun silmiäsi!" Oi, oi! Sellainen selittämätön, suuri poika! Ja sitten ... Sitten oli jatkettu matkaa taas. — Mutta kaupungin laidassa oli täytynyt heittää käsikoukusta irti ja kävellä niinkuin ennenkin, kunnes heidän porttikäytävässään oli kuiskannut jälleen tuo pehmoisen ääni: "Johanna! Armas!" Ja sitten oli porttikäytävä hukkunut kokonaan, kunnes pihalta kalahtanut aisakello oli tuonut sen jälleen paikoilleen. Maailma oli palannut, mutta hänen päästyään sisälle huoneeseensa se oli jälleen hävinnyt, ja sielu oli uinut onnen autuasta merta kauas, kauas pois, — sinne missä oli ollut vain yksinäinen silta ja suuri hiljaisuus ... ja ihminen, ainoa ihminen, jolla oli lämmin, pehmoisen ääni ja säteilevät silmät...

Se suuri, ihmeellinen Janne Flykt!

Johanna havahtui unelmistaan. Oh, hänenhän oli mentävä kirkkoon, sillä tänäänhän vihittiin papiksi Janne Flykt!

Hän suuteli sormusta ja pisti sen takaisin sormeen. Oven takaa kuului äidin ääni:

— Johanna! Etkö muistakaan, mikä päivä tänään on?

— Kyllä, kyllä! Minä olen pian valmis. Viereisessä huoneessa rupesi flyygeli soimaan. Siellä äiti soitteli. Mitä? Joululaulua!

Niin ... nythän olikin oikeastaan joulu. Entinen, pikkuinen tähtipoika puettaisiin kauniiseen messukasukkaan.

Johanna hyppäsi vuoteeltaan ja ryhtyi pukeutumaan. Siinä oli pöydällä paperipalanen, johon oli jotakin kirjoitettu. Mitä ihmettä! "Sielu ... taivas ... Jumala..." ja sitten pitkä rivi: "Johanna ... Johanna ... Johanna Roslund..." Siihen oli Janne kirjoitellut eilen illalla heidän keskustellessaan. Hänellä oli sellainen, omituinen tapa. Kumma, ettei hän illalla ollut sitä huomannut.

— Voi tyttö kulta! Mitä sinä oikein puuhaat? Vasta aamunutussa!

Äiti tuli huoneeseen ja sulki Johannan syliinsä.

— Sinähän myöhästyt kirkosta! Minä olen jo aikoja noussut. Oletko nukkunut näin pitkään?

— En. Olen vain maannut ja haaveillut.

— Niin. Sen minä arvasinkin. Teitä on kaksi haaveilijaa Mitenkähän te tulette toimeen elämässä?

— Hyvin, äiti, hyvin! Minä keitän Jannelle niin ihmeen hyvää ruokaa, että hänestä varmaankin ennen pitkää tulee aineenpalvelija, joka saarnaa vain paistetusta riisipuurosta.

— Kyllä sinä osaat! Mutta jospa puuro palaakin pohjaan?

— Palakoon! Me kuvittelemme, että se on jotakin kallisarvoista ruokalajia, jota vain harvoin, harvoin saadaan.

Tuomiokirkon tapulissa kumahti kello: "Pom! Pom, pom!" Se oli ensimmäinen soitto kymmeneltä alkaviin papiksivihkiäisiin.

— Nyt soi jo! Ja minun pitää vielä ehtiä kukkakauppaan.

— Niin. Sellaista se on, kun haaveilee ... tällaisena aamuna. Äiti meni, ja Johanna jäi pukeutumaan. Tuokion kuluttua asteli hän reippaasti katua alaspäin rantaan, missä oli puutarhuri Blomkvistin kukkakauppa. Vastaantulevat tuttavat nyökäyttivät hänelle päätään, mutta eivät jääneet puhelemaan. He tiesivät, että tämä oli hänellekin merkkipäivä.

Tuomiokirkon tapulissa soivat kellot. Niiden äänessä kumisi juhlatunnelma. Oli kuin olisivat ne riemuinneet jostakin. "Hän on tullut" "Hän on tullut!" soivat kellot. Nyt yhtyi soittoon kolmas kello, suurin ja syvä-äänisin. Ja yli kaupungin kumahteli niiden malminen ääni: "Kirkon-lämmit-*täjä!* Kirkon-lämmit-*täjä!*"

II

Janne Flykt seisoi alttarin edessä valkeaan messupaitaan puettuna, vyöllä punainen silkkivyö. Hän katseli alttaritaulua. Sen leveän, kullatun kehyksen alapuolella oli viisi rukoukseen painunutta päätä: piispa ja hänen apumiehensä. Urkujen ääni vyöryi halki kirkon, ja seurakunta veisasi hartaana. Janne Flykt tarkkasi Vapahtajan kasvoja. Hänestä tuntui, että Vapahtaja katseli häntä vakavasti: "Jaa, sinä seisot nyt tässä, Janne Flykt. Minä muistan sinut hyvin niiltä ajoilta, jolloin auttelit Meri-Kustua kirkonlämmityksessä. Tuleeko sinusta nyt todellinen kirkonlämmittäjä?"

Janne Flyktin kasvot olivat kalpeat. Hetken juhlallisuus painosti häntä. Miksi oli Vapahtajakin niin ankaran näköinen?

"Tässä on seisonut niin moni ennen sinua, ja kaikki he ovat menneet toimituksen päätyttyä viimeisinä sakaristoon, mutta ovat silti tahtoneet olla ensimmäisiä. Ja heille on käynyt huonosti järjestään. Tässä on myös seisonut moni, jolla oli hyviä ajatuksia ja palava halu tehdä työtä. Mutta verraten pian he oppivat keinon, millä pääsisivät kaikkein vähimmällä. Ja siellä he nyt istuvat pappiloissaan selailien kantokirjojaan. Mutta kirkko on kylmä, ja heidän oma sydämensä on kylmä. Miten on sinun laitasi, Janne Flykt?"

— Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen! Vanha piispa apumiehineen oli kääntynyt seurakuntaan päin ja aloittanut toimituksen.

Janne Flykt oikaisi varttaan ja katsoi piispaan. Tämän harmailta hiuksilla leikki päivänsäde, joka tunkeusi kirkkoon kuorin ikkunasta. Piispa teki lempeän, isällisen vaikutuksen.

— "Kaikki on teidän, mutta te olette Kristuksen ja Kristus on Jumalan."

Piispa nosti katseensa kirjasta ja suuntasi sen seurakuntaan.

— Apostoli Paavali oli hyvä ihmistuntija. Hän tiesi vereksestä kokemuksesta, kuinka herkkiä ihmiset olivat kiintymään määrättyihin henkilöihin ja asioihin. Korinton seurakunnassa oli syntynyt eri puolueita, jotka nimittivät itseään Paavalin, Keefaksen ja Apolloksen mukaan, taistellen keskenään siitä, kuka olisi oikeassa. Niin on ihmiselämässä vieläkin: taistellaan mielipiteistä ja maailmankatsomuksista. Yksi rakastaa yhtä, toinen toista aatesuuntaa. On jakaannuttu eri puolueihin sekä hengellisen että yleensä henkisen elämän alalla, — puhumattakaan yhteiskunnallisesta ja valtiollisesta elämästä. Jokainen tarjoaa omaansa edellä muiden, pitäen omaa aatesuuntaansa parhaimpana. Yhdellä papilla on julistuksessaan yksi puoli kristillisestä totuudesta etualalla, toisella toinen. Yksi saarnaa kieltäytymistä

kaikesta, toinen julistaa tämän maailman viljelemistä kristillisen vapauden hengessä. Molemmat pyrkivät edelle toisiaan, mennessä usein äärimmäisyyksiin ja poiketen siten totuudesta.

— Apostoli Paavali tahtoo kohottaa katseemme yli elämän moninaisen kirjavuuden, hengellisten ja maallisten puolueiden yli, yli maailmankatsomusten, näkemään Kristusta, kaiken alkua ja loppua. Saavutettuaamme tämän päämäärän hän antaa meille luvan ruveta uudestaan järjestämään suhteitamme ulkonaiseen, ajalliseen elämään. Ja tällöin hän antaa meille harvinaisen syvämielisen elämänsäännön: "Kaikki on teidän, mutta te olette Kristuksen ja Kristus on Jumalan." Eikö apostoli ole liian vapaamielinen? Saattaa alussa siltä näyttää, mutta sitä hän ei kuitenkaan ole. Hän jättää vain ajalliseen elämään suhtautumisen jokaisen omantunnon asiaksi. Kaikki on teidän. Teidän on elämä, sykkivä, kuokuva ihmiselämä eri ilmiöineen. Meille kuuluu siis valtio ja yhteiskunta, meille kirjallisuus ja taide, meille kaikki "kaunis ja hyvä", — niinkuin vanhat kreikkalaiset sanoivat. Mutta jokaiselle heistä omantuntomme mukaan, aina muistaen, että "me olemme Kristuksen ja Kristus on Jumalan".

Janne Flykt kuunteli tarkkaavaisena. Hänestä oli piispan puhe tämän tavallisesta julistuksesta poikkeavaa. Hän vainusi siinä vapaamielisyyttä.

Hän muisti yhtäkkiä päivän monta, monta vuotta sitten. Tuomiokirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa löi kolme poikasta seinärahaa silmät loistaen ja punoittavin poskin. Heidän pelinsä oli huipussaan, kun paikalle äkkiarvaamatta saapui kutsumaton vieras, piispa, tämä sama piispa, joka nyt puhui tuolta alttarilta. Mutta sensijaan että tämä olisi yhdellä sanalla karkoittanut tiehensä nuo "temppeleinhäväisijät", olikin hän suhtautunut heihin odottamattoman ymmärtäväisesti. Oli aivan kuin olisi hän sanonut: "Kaikki on teidän, tuomiokirkon etelänpuoleinen nurkkauskin on teidän." Ja niinhän he olivat käsittäneetkin piispan tarkoituksen, vaikkei tämä ollut mitään sellaista sanonutkaan. Tämä harmaapäinen, ystävällinen piispa oli sama mies, joka antoi heille luvan seinärahalla-oloon tuomiokirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa.

Piispa puhui papin suhteesta kuulijoihinsa. Papin oli oltava kaikille kaikeksi, että "hän muutamat autuaiksi saattaisi". Juutalaiselle tuli hänen olla juutalainen, kreikkalaiselle kreikkalainen. Tässä suhtautumisessa ihmisiin piti hänen aina muistaa, että kaikki oli hänen, mutta että hän, pappi, oli Kristuksen ja Kristus Jumalan. Tämä apostolin sana oli hänen elämänsä tienviitta, jota hänen piti aina tarkata.

Janne Flykt silmäsi alttaritaulua. Hänestä näytti, ettei Mooses oikein hyväksynyt vanhan piispan puhetta. "Se on sitä uudenaikaisuutta, sitä akatemiassa opittua! Minä olen seisonut Siinain vuorella ja tiedän, että siellä näyttäytyy köykäiseksi kaikki inhimillinen viisaus." Mutta profeetta Elias näytti hyväksyvän piispan puheen. Hänellä ei tuntunut olevan erikoista huomautettavaa. "Se puhe kreikkalaisten 'kauniista ja hyvästä' olisi nyt saanut jäädä, mutta ehkä se sentään menettelee." Vapahtaja ei puhunut mitään. Hän katseli vain Janne Flyktiä vakavasti silmiin. — Mutta apostoli Pietari, joka oli aina valmis puhumaan, ei enää malttanut varjostaa kädellä silmiään, vaan kuiskasi kämmenensä suojasta vakavana ja hyvää tarkoittavana: "On parasta, että kysyt vanhalta Skarpilta, miten sinun on meneteltävä. Sinun tuleva virkasi on sentään vähän toista kuin tähänastinen elämäsi." Mutta nyt ei Vapahtaja malttanut enää vaieta, vaikka hän parasta aikaa oli selittämässä Moosekselle ja Eliaalle Jerusalemiin menoaan. Hän katsahti Pietaria lempeän surullisesti ja lausui totisena: "Älä kuuntele, mitä Pietari sanoo, sillä viikko sitten hän neuvoi minua, etten menisi Jerusalemiin. Ja sinne minun on kuitenkin mentävä, kaikesta huolimatta. Älä seuraa Skarpia äläkä ketään muuta. Seuraa vain minua ja lämmitä kirkkoa niinkuin sydämesi käskee. Silloin sinulla on minun siunaukseni aina ja iankaikkisesti. Amen!"

— Amen!

* * * * *

Janne Flykt säpsähti. Kumpi oli lausunut amenen, Vapahtajako vai piispa? Hän tunsikin omituista sekaannusta päässään. Hänestä se oli ollut aivan Vapahtajan ääni. Mutta ilmeisesti se oli ollut piispa, päättäen siitä, että tämä oli apumiehineen kääntynyt alttariin päin ja ryhtynyt lukemaan rukousta.

Rukouksen aikana ei Janne Flykt voinut olla silmäämättä kuorin sakaristonpuoleiseen sivupenkkiin. Hän tunsikin Johannan hatun toisten penkin laita vasten painautuneiden hattujen joukosta. Hän näki valkoisen sulan, joka koristi Johannan hattua. "Onko syntiä, Janne, pitää sulkaa hatussa? Sopiiko se papin morsiamelle?" Hän muisti Johannan huolestuneen ilmeen. "Ei se ole syntiä, kun ei sydämesi ole siinä kiinni." Johanna oli hymyillyt surunvoittoisesti. "En tiedä, minusta tuntuu, että sydämeni on siinä kiinni. Sillä minä ajattelen, miltä hattuni näyttäisi ilman sitä. Pormestarin Sofialle ei valkoinen sulka ollenkaan sovi..."

Kumartuneet päät kohoutuivat, ja Johanna katsoi häneen. Hänen silmänsä uivat kyynelissä.

"Suretko, Johanna? Suretko sitä, että minusta tulee pappi? Olisiko minun ollut parempi antautua musiikille kokonaan?"

Janne Flykt hätäntyi.

Mitä hän oli tekemässä?

Hän muisti erään illan pääkaupungissa, jolloin hän oli soittanut muutamassa juhlassa yliopistossa. Esityksen jälkeen oli etupenkiltä noussut vanha, harmaapäinen herra astunut hänen luokseen ja ojentanut suljetun kirjeen. Kun hän sivuhuoneessa oli avannut kuoren, oli sieltä tullut esiin kaksi viidensadanmarkan seteliä. Niitä oli seurannut kirjeliippu: "Janne Flyktille, muusain suosikille pieneksi kiitollisuuden osoitteeksi." Hän oli ollut aivan hämillään ja katsellut rahoja, ymmärtämättä panna niitä edes taskuunsa. "Mitä te opiskelette, herra Flykt?" Siinä oli seisonut hänen edessään kaupungin orkesterin johtaja Selän. "Minä olen teologi." "Vahinko. Ettekö tahtoisi tulla minun orkesteriin? Meillä on ensiviulunsoittajan paikka vapaana." Hän ei ollut saattanut antaa ratkaisevaa vastausta, vaan oli pyytänyt kahden päivän miettimisaikaa. Kuinka hän oli taistellut niinä päivinä! Sen tiesi vain Jumala. Nuo viidensadanmarkan setelit olivat poltelleet hänen käsiään joka kerta kun hän oli ottanut ne esille. "Katsopas, tämmöisiä saat, jos annat myöntävän vastauksen herra Selänille." Hän oli miettinyt miettimästä päästyään, ollut jo vähällä taipua. Mutta silloin oli muistunut mieleen kotikaupungin tuomiokirkko: enkelit karkeloivat kupoolissa, Meri-Kustu lämmitti kamiineja, ja vanha Kandelin soitti alkusoittoa pastori Skarpin saarnavirteen: "Oi, Lee-verpuul, oi, Lee-verpuul, haminapaaikka paa-rahin!" Se oli ratkaissut asian. — Seuraavana päivänä hän oli antanut kieltävän vastauksen. Tuomiokirkko oli voittanut. Hän oli tuntenut kuuluvansa sille, yksin sille...

— Jumalan seurakunta toivoo, että sinä vakuutettuna papinviran tärkeydestä jo itse olet tutkinut kutsumuksesi pyhiä velvoituksia ja rukouksissa Jeesuksen nimeen anonut Jumalalta voimaa virkaasi uskollisesti toimittaaksesi. Tunnusta nyt siis Jumalan ja hänen seurakuntansa edessä uskosi!

Janne Flykt oli ollut niin ajatuksiinsa vaipunut, ettei ollut huomannut, että apumiehet olivat jo lukeneet raamatunlauseensa. Hän oli vain ollut näkevinään Skarpin ankaran muodon ja kuulevinaan jotakin "verestä, jonka Jumala vaatii paimenen kädestä". Hänen hätänsä kasvoi. Hän tunsu horjuvansa. Hänelle tuli mieleen, että nyt pitäisi huutaa: "Minä otan vastaan sen ensiviulunsoittajan paikan!" Mutta kun hän silmäsi alttaritaulua, rauhoittui hän vähän. Vapahtaja katseli häntä lempeästi, aivankuin olisi tahtonut sanoa: "Minä olen kokenut samaa, Janne Flykt. Minäkin olisin saanut maailman valtakunnat ja niiden kunnian, mutta voitin kiusauksen."

Hän koetteli hihaansa. Olipa hyvä, että Matti-vahtimestari oli pistänyt katekismuksen mukaan. Nyt hän ei olisi osannut mitään ilman sitä.

Hän luki uskontunnustuksen ja luki sen värähtelevällä äänellä. Hän huomasi ihmisten kuorin molemmilla puolin pyyhkivän silmiään. No niin, pyyhkikööt! Hänen täytyi sanoa tämä.

Kun hän pääsi loppuun, rauhoittui hän. Olihan se hänen uskonsa. Oliko todellakin?

— Tahdotko pyhän Kolmeyhteyden nimeen ruveta kalliiseen papinvirkaan?

Olihan se hänen uskonsa tuo, mitä hän vasta oli lukenut. Ja kirkkoahan hän tahtoi lämmittää — pappina. Niin juuri.

— Tahdon.

Tahtoiko hän? Kyllä. Mutta ei noiden toisten lailla, jotka saarnasivat vanhaan tapaan, vaan omaa tietänsä kulkien, uskollisena omalle vakaumukselleen.

Vakaumus? Niin, tässä tuli kysymykseen vakaumus. Oliko hänellä sellaista? Olipa niinkin. "Minä uskon, että Jeesus Kristus, totinen Jumala, Isästä iankaikkisuudessa syntynyt ja myös *totinen ihminen*..." Niin ... siihen hän uskoi. Vapahtaja oli totinen ihminen.

Väärää oppia? Karttaa kaikkea väärää oppia. Piispa kysyi nyt häneltä, tahtoiko hän karttaa kaikkea väärää oppia. Tietysti hän tahtoi.

Tahdon, vastasi hän selvästi ja kuuluvasti.

Mikä oli väärää oppia? Oliko se väärää, että Jeesus ihmisenä oli hänelle niin rakas? Kielsikö hän Kristuksen jumaluuden? ... Ei, ei! Vaikka Kristus jumalana oli hänelle kaukaisempi kuin ihmisenä...

Viimeiseen kysymykseen, joka koski papillista vaellusta, hän vastasi tyyneesti ja rauhallisesti.

Piispa kehoitti nyt häntä tekemään virkavalan. Notario astui esiin kuoripenkistä ja ryhtyi lukemaan

valankaavaa. Vihittävä yhtyi siihen lausumalla alku- ja loppuosan siitä hänen perässään. Senjälkeen antoi piispa hänelle papinviran Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.

Urut alkoivat soittaa vanhaa latinalaista virttä "Veni, Sancte Spiritus". Vanha tuomiokirkko oli kuullut niin monta monituista kertaa tuon sävelen, sillä olihan sen alttarin edessä vihitty pappeja niin kauan kuin se jaksoi taaksepäin muistaa. Ja joka kerta se oli tuntenut juhlatunnelmaa. Mutta viime aikoina se oli saanut omituisen heikkouden: se kaipasi pappia, joka olisi herättänyt eloon sen muinoisen kodikkuuden. Vanhuksen hyväntahtoisuudella se oli antautunut virren säveltä seuraamaan. Sen kalkitit seinät olivat kertailleet: Veni, Sancte Spiritus! Se oli vaipunut muistoihinsa, niihin aikoihin, jolloin latina vielä kaikui sen alttarilta. Silloin oli kirkossa ollut enemmän eloisuutta ja tunnelmaa. — Mutta uusi aika oli tuonut uudet tavat, ja vanha tuomiokirkko oli vähitellen tottunut uutta aikaa ymmärtään. Se käsitti varsin hyvin, että muodot vaihtelivat, mutta totuus pysyi. Mutta siitä huolimatta se muisteli nuoruutensa aikoja. Silloin oli kirkossa ollut enemmän lämpöä. Nyt oli kaikki kylmää ja kolkkoa. Vanha tuomiokirkko kaipasi elämää, ei ainoastaan iankaikkista, vaan myös ajallista, sillä olihan se itsekin rakennettu vain aikaa varten. Se ikävöi elämää, jossa olisi ollut enemmän todellista ihmisyyttä, jumalallista ihmisyyttä, samanlaista kuin Vapahtajassakin. Mutta sellaista pappia se ei ollut saanut, joka olisi sen kaipuuta ymmärtänyt. Se sai tulla toimeen enkeleineen niinkuin parhaiten taisi. Eikä se voinut muuta kuin kärsivällisesti lohduttaa, kun ne valittelivat kylmää. "Odotetaan, odotetaan! Ehkäpä saamme vielä papin, joka ei tuomitse teidän nauharuusukkeitanne eikä pahastu viattomasta pyörimisestäänne siellä ylhäällä kupoolissa."

"Veni, Sancte Spiritus — tule, Pyhä Henki!" soivat urut. — Vanha tuomiokirkko veisasi mukana. Se oli jo tottunut siihen, että tuo vanha latinalainen virsi veisattiin suomeksi. Vanhat seinät kuuntelivat henkeä pidätellen. Kupoolienkelit olivat keskeyttäneet karkelonsa. Vapahtajan kasvot loistivat lempeinä. Niistä säteili suloinen rauha ja levollisuus. Oli kuin olisi hän kysynyt kupoolienkeleitä: "Lapset, onko teillä mitään syötävää?" Ja enkelit vastasivat: "Ei ole!" Silloin katsoi Vapahtaja alttarin edessä seisovaan nuoreen pappiin ja virkkoi: "Anna sinä heille syötävää!" Nuori pappi liikahti ja loi katseensa Vapahtajaan: "Kyllä, Herra." Ja Vapahtaja nyökäytti tyytyväisenä päätään.

Nyt ymmärsi vanha tuomiokirkko, että jotakin oli tapahtunut. Noin ei Vapahtaja ollut koskaan ennen käyttäytynyt papiksivihkiäisissä. Jotakin oli tapahtunut.

Mutta mitä?

Kun virsi loppui, ja piispa apumiehineen pani kätensä vihittävän päälle, vallitsi kirkossa syvä hiljaisuus. Ja tuon hiljaisuuden aikana selvisi vanhalle tuomiokirkolle, mitä oli tapahtunut: oli vihitty nuori pappi, jolla oli sydämessään kauneuden maailma sävelineen, nuori pappi, joka ei kammonnut luonnollista, viatonta iloa, vaan rakasti sitä pyhästi. Tuolle papille oli ihmis_elämä rakas ja hän oli sen löytänyt Vapahtajassa.

Toimitus loppui. Piispa apumiehineen palasi sakaristoon. Urut virittivät virren. Ja nyt puhkesi tuomiokirkon ilo väkevänä esille. Sen vanhat seinät ihan nyhkyttivät. Katonrajasta, läheltä urkuparvea putosi lohkare kalkkirappausta lattiaan. Se ei voinut enää hillitä itseään, vaikka tunsikin käyttäytyvänsä sopimattomasti. Urkujen pauhu vyöryi kirkossa kuin valtameren maininki. Ihmiset veisasivat niin kovasti, että itsekin sitä kummastelivat. Vanha tuomiokirkko pakotti heidät siihen. Ja kun urkuri Kandelin virren loputtua rupesi soittamaan marssia, hypähtivät kupoolienkelit iloiseen pyörintään, "Johanna" etunenässä. Siitä oli aikoja, kun niillä oli ollut hauskaa, ja nyt ne nauttivat siitä kahta runsaammin. Yhtenä vilinästä panivat niiden pienet jalat nauharuusukkeiden liehuessa olkapäillä.

Sakaristossa riisui piispa messupukua yltään Matti-vahtimestarin häntä auttaessa. Janne Flykt seisoi ovensuussa katsellen virkaveljiensä puuhia. Tuomiorovasti harjasi tukkaansa peilin edessä, ja toinen asessoreista tukki paperipalasta kalossinsa kärkeen.

— Ovatko liian suuret? kysyi tuomiorovasti kääntyen asessorin puoleen.

— Joo. Blomilta olivat kymmennumeroiset loppuneet ... piti ottaa yhtätoista.

— Paljonkos Blomin rouva nyt kiskoo kalosseista?

Piispa oli vapautunut ornaatistaan ja hymyili veitikkamaisena tuomiorovastille.

— Kahdeksan markkaa.

— Arvasinhan minä! Ukko Blom olisi varmasti pannut seitsemällä ja puolella.

— Kyllähän Blomin rouva rahan tuntee. Asessori kopsautti jalkaansa lattiaan, saadakseen kalossin paremmin paikoilleen.

— Jaha, nuori veli, onnea nyt teille tähän kalliiseen, vakavaan virkaan!

Piispa oli astunut Janne Flyktin luo ja pudisti häntä kädestä.

— Tulette nyt toimimaan kotikaupunkinne kirkossa.

Apumiehet käittelivät vuorostaan vastavihittyä. Viimeisenä tuli vanha Skarp.

— Jos tahdot panna muistiisi paikan, jonka alttarilta luin, niin se oli Hesekielin kolmaskymmeneskolmas luku, seitsemännestä yhdeksänteen värssyyn. Se on vakava paikka, nuori mies. Tutki sitä ja paina sydämeesi Herran uhkaus.

Janne Flykt sai ankaran katseen, ja hänen mielensä painahti hiukan. Mutta samassa kuului oven raosta:

— Janne, Janne!

Hän silmäsi sinne, mistä ääni tuli ja näki ovenraossa kaksi suloista tytönsilmää. Se oli Johanna.

— Tule meille heti kun pääset. Tytön silmissä välähti lämmin kiilto. Hän nyökäytti ystävällisesti päätään.

Janne Flyktin mieli seestyi. Sinä suloinen tyttö! Sinä ymmärrät minut! Sinä olet minun maailmastani.

Hän katseli ympärilleen. Hän olisi tahtonut tavata Meri-Kustua. Mutta tämä hääri vielä kirkossa kamiineidensa kimpussa eikä hän halunnut nyt lähteä sinne. Ehtisipä hän toisellakin kertaa. Hehän tulivat nyt toimimaan yhdessä, kirkonlämmittäjinä kumpikin. Toisten pappien perästä hän astui sakaristosta ulos.

III

— Janne, Janne!

Johanna Roslund juoksi salista eteiseen ja heittäytyi sulhasensa kaulaan. Hän painoi päätänsä tämän olkapäätä vasten, nosti sen äkkiä ylös ja katsoi Jannea silmiin, itkien ja nauraen vuoron perään.

— Oi voi, katsopas nyt, Johanna! Minun liperini ... aivan rutussa!...

Janne Flykt nauroi ja irtaantui morsiamensa syleilystä.

— Papinkaulus ... aivan nolattuna! Hahhahhaa. Katsopas, Johanna, se on tottunut vain juhlallisuuteen ja nostaa närkästyneenä nenänsä pystyyn tuollaisen tyttölepakon läheisyydessä.

Johanna oikoili nauraen käpristyneitä lipereitä ja tanssitti sulhasen saliin...

— Äiti! Saan luvan esittää: herra pastori Janne Flykt, sulhaseni.

Rouva Roslund nousi nojatuolista ja astui tulevaa vävyänsä vastaan.

— Onnea ja Jumalan siunausta, Janne, sanoi hän suudellen häntä poskelle. — Saatpa sinä todella vähän työtä Johannasta. Hänestä on tullut sellainen hupakko viime aikoina.

— Hän on minun kasvattamani, täti. Minäpä siis seurauksetkin kannan.

— Niinpä vain. Sinä oletkin vallannut hänet kokonaan.

Kauppias Roslund, tukeva harmaapartainen mies, astui sisään viereisestä huoneesta, iso merenvahapiippu kädessä.

— Kas niin, poika! Täällä sinä olet jo. Onnea ja Jumalan siunausta vain! Olipa se juhlallinen toimitus, juhlallisempi kuin moneen aikaan.

— Kandelin olikin erinomaisella soittopäällä.

— Ja piispa puhui kovin kauniista ja liikuttavasti. Hän on vanhennut paljon.

— Setä, paljonko sinun puodissasi kalossit maksavat? kysyi Janne Flykt äkkiä.

Kauppias Roslund joutui vähän hämilleen. Hän oli juuri vetämässä henkisavua, mutta tuprauttikin äkkiä aimo tuhkapilven piipustaan.

— Miksi sitä kysyt?

— No kun asessori Haglund moitiskeli sakaristossa omiaan liian kalliiksi. Janne kertoi kohtauksen, ja Johanna taputti käsiään.

— Se piispa se on mainio!

— Seitsemällä meillä on myyty. Olisi tullut meille, niin olisi saanut sopivat.

— Jos olisin sen tiennyt, en olisi malttanut olla huomauttamatta.

Janne Flyktin heleä nauru kajahteli tilavassa huoneessa.

— Papitkin ovat ihmisiä, puolusteli kauppiaan rouva.

— Niin, mutta se tuntui niin hassulta — proosalliselta, tahtoisin sanoa — heti toimituksen jälkeen.

Ovikello kilahti, ja Johanna riensi avaamaan.

— Se olikin auki, isoäiti, soi hänen helähtelevä äänensä eteisessä. ja sitten seurasi taputuksia ja hyväilyjä loppumattomiin.

— Saa jo ajatella vanhoja jalkojaan, kun Laidalta tänne saakka lähtee. Ja sitten ottaa tyttö viimeisenkin hengen...

Flyktin matami astui sisään päässä vanha pitsimyssy, jonka hänen miehensä oli aikoinaan tuonut Kööpenhaminasta. Hän tervehti talonväkeä ja kääntyi sitten Jannen puoleen.

— No, Janne, mitä minä sanoisin? En muuta kuin että Jumala siunatkoon sinua, poikani! Olipa se juhlapäivä minulle.

Janne syleili lämpimästi vanhusta, joka silmiään kuivaten istui nojatuoliin.

— Kyllä minä monesti ajattelin, kun Janne piti kirkkoa tuvan nurkassa ja veisasi "Leeverpuulista", että saa nähdä, tuleeko pojasta vielä pappi kerran maailmassa.

Rouva Roslund tuli ruokasalista. Hänen muhkea olentonsa huokui päivän paistetta.

— Olkaa hyvä! Kahvi on pöydässä. Mentiin ruokasaliin.

Kahvipöytä oli upeasti katettu. Suuri, koruompeluksilla koristettu liina venetsialaiseen tyyliin teki juhlallisen vaikutuksen. Keskellä pöytää komeili ryhmä kauniita päivänkakkaroita fajanssimaljakossa.

— Oi, oi!

Janne Flykt katsahti Johannaan, joka hymyili hänelle.

— Se on Johannan keksintöä. Minä toruin häntä alussa, mutta tyttö vakuutti niiden olevan ainoita, jotka tällaisessa tilaisuudessa voivat tulla kysymykseen. Minä olisin tahtonut hyasinteja taikka narsisseja, mutta Johanna piti päänsä.

— Papinkukkia! Nehän sopivat mainiosti! Saahan Janne niistä ainakin mallia, millaisia liperien tulee olla.

Janne Flykt nauroi onnellisena. Hän muisti kesäisen päivän, jolloin hän poikasena makasi aaltoilevassa heinikossa katsellen kukkien huojuntaa. Jo silloin oli päivänkakkara puhellut hänelle papinkauluksista: "Silitytää sinäkin, Janne, liperisi Luttisella."

Käytiin käsiksi kahviin. Huoneen täytti vilkas puheensorina. Varsinkin Johanna jutteli lakkaamatta. Hänen poskensa hehkuivat, ja silmissä oli kostea kiilto.

— Janne, sinun ensimmäinen kirkkokahvisi! Johanna katsoi häneen veitikkamaisesti ja hymyili.

— Niin, tämä on todellakin ensimmäinen varsinainen kirkkokahvi Jannelle, yhtyi puheeseen rouva Roslund.

— Jaa-a! Se oli hauska, että määräsivät sinut tänne. Minä jo pelkäsin, että lähettävät sinutkin vanhalle Äspärille Vaajoseen. Siellä ei ole yksikään apulaispappi pysynyt kahta kuukautta kauemmin.

— Niin. Olisihan siellä ainakin oppinut rysiä tekemään, nauroi Janne Flykt, suu täynnä kahvileipää. — Sen taidon se äijä kuulemma osaa.

— Osaa kyllä, mutta muutapa hän ei taida osatakaan. Papiksi hänestä ei ainakaan ole, — paitsi silloin kun tekstinä on Pietarin kalansaalis, — jolloin hän pääsee puhumaan mieliaineestaan: suurista meriryistä.

Naurettiin joukolla, sillä Vaajosen vanha rovasti Äspäri oli hyvä tuttu kaikille kaupunkilaisille. Hänen saariseurakuntansa oli muutaman peninkulman päässä kaupungista. Se muodosti kokonaan oman valtakuntansa. Kaupunkilaiset tekivät sinne toisinaan laivaretkiä, joiden hauskimmiksi muistoiksi jäivät käynnit Vaajosen pienessä kirkossa. Niistä riitti juttua kotia palatessa ja vielä kotonakin. "Saarnasiko Vaajosen Äspäri nyt rysistään?" oli tavallinen kysymys, joka kaupungissa tehtiin sellaisten matkojen jälkeen.

Kauppias Roslund muisti monta hauskaa kertomusta Vaajosen papista, sillä niin pitkälle kuin hän saattoi muistaa, oli tämän ainoana harrastuksena ollut merikalastus. Siinä olikin ukko kehittynyt kerrassaan taitavaksi. Puolet kesää hän oleili kaukana ulkokareilla kalastelemassa. Apulainen sai hoitaa papin tehtävät kotisaarella. Kun hän syksyllä palasi, alkoi pyynti omilla vesillä, ja niin sitä jatkui eri muodoissa läpi talven. Pimeänä aikana korjailtiin pappilan pirtissä rysiä ja verkkoja sekä tehtiin uusia. Rovastilla oli vakituinen rysäntekijä merimaasta, etelämpää. Hän oli ammattimies alallaan ja valmisti muuten kaikki pappilan pyydykset. Mutta apulaispapista renkiin saakka piti kaikkien olla mukana tässä työssä. Ukkorovasti kulki ympäri tarkastellen ja pitäen silmällä töiden kulkua, pitkä merenvahapiippu hampaissa.

— Pastori Paldanius palasi sieltä muuanna vuonna kevätkorvalla. Hän oli mennyt tammikuussa ja taisi tulla takaisin jo maaliskuussa. "No mitäs Vaajoseen kuuluu?" kysäisin häneltä, kun hän pistäysi puodissa. "Mitäpä sieltä. Minusta tuli melkoinen rysäntekijä", sanoi hän nauraen. "Mutta pappina en päässyt kehittymään lainkaan!" — Hän osti meiltä rysälankaa. Sanoi uudessa paikassaan olevan hyvän kalaveden ja aikoi koetella Vaajosen rovastin neuvoja käytännössä.

Kauppias syytti piippunsa ja jatkoi nauraen:

— Mutta on hänestä sentään jotakin hyötyäkin, — jos ei seurakuntalaisilleen niin meille kaupunkilaisille ainakin: vaajolaiset pitävät kalansa kohtuhinnoissa. Sillä jos heidän tekee mieli kiskoa, pitää rovasti huolen, ettei sellainen menesty. Hän pudottaa heti hinnan, ja niin täytyy toisten myydä samalla.

— Jokaisella on erikoisharrastuksensa: yhdellä yksi, toisella toinen, virkkoi kauppiaan rouva.

— Äspärillä ei yleensä ole muita harrastuksia. Rouva Roslund täytti kupit ja kehoitti ottamaan.

— On hyvä, että Janne määrättiin tänne. Täällä oppii nuori pappi sentään vähän yhtä ja toista. Täällä on monta perhettä, joista ei käydä koskaan kirkossa. Siinä on työalaa nuorelle papille: voittaa kylmenneet takaisin kirkolle. Minä toivon, että sinä, Janne, voitat heidät.

Kapellimestari Borellin ja mamselli Sältinin. Heitäkö täti tarkoittaa?

— No vaikkapa. Borell palvelee jumalaansa kestikievarissa joka ilta yhdeksästä yhteentoista, ja mamsellilla taas ei ole muuta taivasta kuin isänmaa, jonka hyväksi hän puuhaa juhlia ja iltamia toisensa jälkeen.

— Siinäkin on sentään jotakin vakaumusta.

Janne Flykt oli käynyt miettiväiseksi. Hän tuijotti eteensä.

— Vakaumusta? Mitä sinä nyt puhut, poika?

Roslund kopisti piippuaan ja katseli kulmat rypyssä tulevaa vävyänsä. Isoäiti silmäili säikähtyneenä ympärilleen. Hän tunsu Jannen, kun tämä tuli tuolle päälle.

— Tarkoitatko, että juoppous on vakaumusta?

— No, en juuri sitä, mutta ajattelin vain syitä tuollaiseen kirkosta vieraantumiseen, niin hyvin Borellissa kuin mamselli Sältinissäkin.

— Minkä luulet sitten olevan syynä? Eiköhän ensinmainitulla ainakin himo, himo väkeviin?

— Tavallaan, mutta syyt ovat kai sentään syvemmällä.

Johanna oli siirtynyt sohvaan istumaan. Hän halusi sivustapäin tarkata Jannea. Tämän päänasento oli aina niin varma, kun hän väitteli jonkun kanssa.

— Syvemmällä? Niin on ... sydämessä, joka on himon vallassa.

Janne heilautti päätään ja heitti kädellä tukkaansa taaksepäin.

— Syyt ovat syvemmällä ... kirkossa, kirkossa itsessään!

Isoäiti sai yskänkohtauksen, ja rouva Roslundilta unohtui kahvin tarjoaminen.

— Kirkossa? — Minä en nyt oikein ymmärrä sinua.

— Niin, katsokaahan, setä. Kirkko vieroo musiikkia, ainakin maallista, ja se on Borellille kaikki kaikessa. Hän ei halua tulla kuuntelemaan saarnaa, jossa paholainen pannaan soittamaan hänen klarinettiaan. — Kirkko vieroo isänmaata. Se ei tahdo ottaa osaa sen elämään eikä toimintaan. Se pitää syntinä iltamaa, jossa lauletaan "Suomen laulu" tai puhutaan "kansallisesta hengestä". Kirkko tuntee vain yhden hengen, pyhän Hengen, ja kaikki muu "henki" on sille vierasta. Mamselli Sältinille taas on isänmaa rakas, eikä hän voi tulla kirkkoon kuuntelemaan puuhiensa epäkristillisyyttä. Hän pysyy mieluummin poissa.

Johannan posket hehkuivat. Hän ymmärsi Jannen niin hyvin. He olivat monta kertaa keskustelleet näistä kysymyksistä.

— Minä olen Jannen kanssa samaa mieltä! lausui hän loistavin silmin.

— Niin, sinä, tyttöseni! Sen minä kyllä arvaan. Rouva Roslund huomasi kahvikupit pöydällä. Hän koetti johtaa keskustelevien huomion kotoisempiin asioihin.

— Kahvi jäähtyy. Kas niin, pappa, heitetään pois tämä ja juodaan kirkkokahvia, kehoitti hän lempeästi. — Isoäiti on hyvä ja ottaa.

Isoäiti nousi. Hän huokasi helpoituksesta. Hänestä oli hyvä, että päästiin noista sekavista kysymyksistä. Hän tunsu kyllä Jannensa vilpittömyyden, mutta sittenkin hänestä oli ikävää, että asiasta puhuttiin täällä, missä ei ehkä ymmärretty Jannea oikein.

— Onhan hyvä olla vapaamielinen, lausui kauppias Roslund, mutta minusta on aina ollut viisaampaa ostaa vanhaa Köningsbergin merkkiä kuin tilata jonkun etelävenäläisen kauppahuoneen outoa leimaa. Voisin saada yhtä hyvin maissia rukiin asemasta.

— Maissia! No, mikä maississa on vikana? Sitähän syövät turkkilaiset ja tataarit aivan yleisesti.

— Niin kyllä, mutta sitä ei syö suomalainen. Ja samaa minä arvelen myös Borellin klarinetista. Se ei ole kirkossa käytetty soittokone ... taikka ... sitä ei pidä kirkkokansa kristityn soittokoneena.

— No mutta, pappa! Entäs flyygeli, mamman flyygeli! Eihän sitäkään ole kirkossa.

Johanna taputti käsiään ja katseli voitonriemuisena ympärilleen.

— Mamma ei ole pappi.

— No mutta hyvänen! Mamma on kuitenkin kristitty? Etkös olekin?

— Tahtoisinhan olla.

— Kas siinä! Ja entäs Jannen viulu ja sello? Mihin ne pannaan?

Kauppias hymyili vähän hämillään. Hän oli ilmeisesti ajanut umpikujaan.

— Ehkä se ei riipukaan niin paljon soittokoneesta kuin siitä, mitä sillä soitetaan.

Janne Flyktin kasvoja valaisi iloinen hymy. Hänen hampaansa loistivat, kun hän nauroi.

— Nyt sinä olet kiinni, setä! "Bostonin valssi!" Mitä sanot siitä? Sehän on sedän lempikappaleita.

— No niin, kyllähän te aina ... kaksi yhtä vastaan. Kauppias nauroi ja rupesi täyttämään piippuaan.

— Ei, minä soitan viulua ja selloa, sanoi Janne Flykt ottaen kuppinsa. — Niiden äänessä on jumalallinen maku ... aivan kuin näissä tädin piparkakuissa.

— Kyllä kuulee, mitä mieltä olet. Sellaista siellä yliopistossa oppii! Minä vain pahoin pelkään, ettet pääse yksille pastori Skarpin kanssa.

— No ainakin mitä piparkakkuihin tulee! Sillä erotuksella vain, että vanha Skarp soimaa niitä, mutta syö kuitenkin. Minä taas syön ja kiitän.

Samassa ilmestyi palvelustyttö ruokasalin ovelle.

— Täällä olisi eräs mies, jolla olisi asiaa... pastorille.

Janne Flykt nousi ja meni keittiöön. Hetken kuluttua hän palasi kasvot loistaen.

— Ensimmäinen toimitus, isoäiti, ja arvaapas missä?

— Eihän vain Lassilassa?

— Mistä isoäiti arvasi? Aivan juuri! Lassilan Gideonilla on poika, ja minun pitää mennä sinne iltapäivällä ristiäisiin.

— Minulle sanoi henki.

Janne meni istumaan sohvaan Johannan viereen.

— Sinä saat antaa minulle uuden kauluksen, sanoi hän nipistäen Johannaa käsivarresta. Isoäiti katseli nuoria ja nyökäytteli onnellisena päätään.

— Aamulla kun lakaisin portaita ennen kirkkoon menoa, poikkesi Lassilan vanha emäntä pihaan ja kysyi Jannea. Olisi ristiäiset. He tarvitsisivat pappia. Hän oli menossa poikansa luo. "Mutta Jannehan ei ole vielä pappi!" nauroin minä. "Vasta tänään vihitään." "Niinpä niin ... ristiäiset ovatkin iltapäivällä." En saattanut pyytää häntä sisäänkään, sillä "pappi" oli vielä sängyssä.

— Ja sitä ei isoäiti sanonut minulle aamulla.

— En. Lassilan emäntä lupasi panna Gideonin hakemaan.

— Kuka tämä Gideon on? kysyi kauppias.

— No etkö sinä Gideonia muista? Lassilan Kaaperi-vainajan poika.

Rouva Roslund oli ottanut käsityönsä. Hän ei yleensä saattanut istua yhdessä kohden ilman sitä.

— Niin, se, joka on "Ilossa" koneenkäyttäjänä. Kylläpä muistankin.

— Me olemme vanhoja kasvinkumppaneja. Yhdessä on juostu Laidalla poikasena.

— Ja oltu seinärahalla tuomiokirkon luona.

— Niin on oltu. Oli sekin aikaa...

Siirryttiin saliin istumaan. Kauppiaan piti mennä makasiiniin katsomaan, että vastasaapuneet nisujauhosäkit pantiin oikeaan paikkaan.

— Soita nyt, Johanna, vähän, pyysi Janne Flykt.

Johanna meni flyngelin luo ja avasi kannen.

— Mitä minä soittaisin? Ei sinullakaan ollut viulu täällä. Olisi soitettu Ole Bullia.

— Soita nyt jotakin yksin.

Johanna selaili nuotteja, mutta ei löytänyt sopivaa. Lopuksi hän istui flyngelin ääreen ja rupesi soittamaan ulkoa.

"Terve, oi joulu, iltamme armain!

Terve, te kynttilät loistelevat..."

Janne Flykt nojasi tuolin selkämystään ja painoi silmänsä kiinni. Lapsuudenaika kulki hänen ohitsensa muistoiheen... Pieni poika posket punoittaen pakkasesta tulee arkana ja ujona kauppiaan eteiseen kuningas Herodeksen kultakruunu käsivarrella. Mutta noella maalatuista kuninkaallisista viiksistä huolimatta häntä peloittaa kovasti. Käsi vapisee hänen painaessaan ovikelloa... Sisältä kuuluu soittoa, ja joulukuusen valot kajastavat sisäteisen himmeäruutuisen ikkunan läpi. Ystävällinen rouva avaa oven, ja Hänen Majesteettinsa astuu sisään. "Kas, tähtipoikia! No hyvää iltaa! Kenenkäs miehiä sinä

olet?" "Flyktin." "Kas vaan! Janne Flykt! En olisi tuntenutkaan tuon parran vuoksi." Ystävällinen rouva menee sisään, Herodeksen jäädessä seisomaan sisäeteiseen. Siinä on rikkaan kauppiaan sali. Peräseinällä on suuri, kullattu peili. Se ulottuu melkein katosta lattiaan. Sieltä katselee Herodesta nokinaamainen, valkopartainen poika, jolla on leveä, punaisella kiiltopaperilla päällystetty pahvivyö vyöllä ja olkapäillä kultaiset olkaremmat. Mutta saappaat eivät ole oikein majesteetin arvon mukaiset. Ne ovat isoäidin vanhat huopatossut ja näyttävät niin suhteettoman suurilta. Vasemmalla, lähellä ovea istuu tyttö soittokoneen ääressä. Tyttö laulaa: "Terve, oi joulu, iltamme armain!" Pikku tyttö ei huomaa kuningas Herodesta eteisessä, vaan laulaa mitään aavistamatta. Yht'äkkiä hän kääntää päätään ja huomaa pojan. Tämä hymyilee hänelle rauhoittavasti. Tyttö keskeyttää laulunsa ja hypähtää lattialle. "Äiti, tähtipoikia! Annamme niiden laulaa. Se on Kirkko-Janne! Minä tunsin hänet noista suurista huopatossuista." Hän saa luvan kutsua toverinsa sisään, jotka odottelevat pihalla. He saapuvat tömistellen, asettuvat keskelle salia ja aloittavat vakavanjuhllallisina: "Hyyvää ii-ilttaa, hyyvää ii-ilttaa, itsekullekin säädylle!" Laulu kaikuu avarassa huoneessa. Kuningas Herodes seisoo miekkaansa nojaten, katsellen kultasiipistä enkeliä joulukuudessa. Hän muistaa enkelit kirkon kupoolissa ja ajattelee niitä. Varsinkin ajattelee hän yhtä, joka on niin ihmeesti talon pikku tyttösen näköinen. Hän ei huomaa, että laulu loppuu, ja toverit katsovat häneen odottavina. Kunnes murjaanein kuningas yht'äkkiä työntää häntä käsivarteen ja äännähtää hämillään: "Janne!" Silloin hän havahtuu, nostaa miekkansa pystyyn, aivan kuin haluaisi rangaista rauhanhäiritsijää ja kysyy tiukasti: "Haa, kustas olet?" "Yksi herra ja kuningas murjaanein maalta!" Näytelmä jatkuu. Nyt osaa Herodeskin pitää ajatuksensa koossa. Kaikki menee loppuun saakka, ja päättäjäisiksi he laulavat Herodeksen itsensä sepittämän laulun muutamalla Meri-Kustun opettamalla sävelellä:

"Betlehemin kenturalla lammaslaumojaan vartioivat paimenet ja ovat murheissaan. Mutt' taivahasta enkeli heidän luokseen lenteli ja puhui: 'Mulla teille omi sanoma nyt suur': Teill' syntynyt on Vapahtaja tänä yönä juur'.' Näin kertoeli enkeli, Taas taivaasehen lenteli: Hält' kysyttiin: 'No, miltäs näytty Betlehemin muur?'"

Sitä laulua hän oli miettinyt monta päivää, ennen "tiernalle" lähtöä. Heidän roikallansa piti myös olla loppulaulu. Tietysti. Mutta hän ei ollut tyytynyt valitsemaan siksi jotakin tavallista, ennestään tunnettua. Nehän osasi jokainen. Ei, hän oli halunnut tehdä sen itse. Mutta se olikin ottanut lujille, varsinkin ensimmäisen värssyn viimeinen säe. Siihen ei ollut tahtonut löytyä sopivaa hakemallakaan.

Kunnes hänelle äkkiä oli iskenyt päähän, että toiset enkelit tietysti utelivat, miltä Betlehemin muuri näytti, — aivan samalla tavalla kuin hän itse kerran oli kysytty Meri-Kustulta, minkä näköinen mies paavi oli. — Niin oli syntynyt viimeinen säe, ja seuraava värssi oli tullut kuin itsestään:

"On muuri siellä pimeä ja sammaloitunut.
Ei loista yhtään valoa, on lyhty sammunut.
Nyt puhui Isä Jumala:
'Tuokaapas tänne lamppuja.'
Ja lamput kätehensä sai nyt enkeljoukko suur'.
Ja taivahasta lensivät tuoss' tuokiossa juur':
Istuivat pilven reunoilla
ja valaisivat lampuilla:
Ja hohteessa kirkkaassa ui Betlehemin muur'."

Näin he olivat laulaneet, ja kauppiaan pikku tyttö oli ihmetelty, ettei hän ollut koskaan sellaista laulua kuullut.

"Jumalalle kunnia nyt korkeudessa..."

Johanna lauloi. Janne Flykt avasi silmänsä. Suureksi oli nyt kasvanut entinen pieni kauppiaan tyttö, ja pitkä oli kulunut aika tuosta jouluillasta, jolloin tähtipojat olivat esittäneet kuningas Herodeksen sepittämän laulun.

Johanna nousi flyygelin äärestä ja tuli Jannen luo,

— Minä luulin, että sinä nukuit tuoliin.

— Oh, minä vain muuten kuuntelin ummessa silmin.

— Aivanhan te elätte jo joulussa, lapset, lausui kauppiaan rouva. — Mitäs te sitten jouluna laulatte, kun nyt jo menette kaikki joululaulut läpi.

— Me laulamme kuningas Herodeksen tekemän joululaulun.

Janne hyräili ensimmäistä värssiä.

— Voi, minä muistan niin hyvin sen illan! Sinä olit pieni pojannaskali, isoäiden huopatossut jalassa.

— Minun huopatossuni!

Isoäiti teki kauhistuneen liikkeen.

— Niin; niin. Etkö muista, isoäiti? Sinä sait olla lipposissa koko jouluaattoillan, kun kuningas Herodes tarvitsi huopatossut kaupungille.

Janne Flykt nauroi ja matki pientä poikaa, joka laahustaa suurissa kengissä.

— Se minua on monesti jälkeensä huvittanut sinun laulussasi, se paikka, jossa enkeliltä kysyttiin: "No miltäs näytti Betlehemin muur'?"

— Jaa, jaa. Se oli oikein ajateltu. Minä luulen, että ainakin pikku enkelit taivaassa ovat hiukan uteliaita. Mihinkäs he siitä pääsisivät.

— Voi, sinua, Janne, mitä sinä puhut! Aiotko tuollaista esittää saarnatuolista?

Janne Flykt pysähtyi tulevan anoppinsa eteen. Hän oli olevinaan hyvin vakava.

— Miksi en? Ja enkeli Johanna sanoi enkeli Kustaavalle: "Näytäpä minulle sormustasi, en sano kenellekään!" Mutta kun enkeli Johanna oli näyttänyt sormuksensa enkeli Kustaavalle, meni tämä enkeli Karoliinan luo ja kuiskutteli: "Tiedätkös, enkeli Johanna on saanut sormuksen muutamalta maailman pojalta. Ajattelepas!"

— Voi, voi Janne! Sinä ihan tapat minut!

Johanna nauroi ja tyrski kieritellen itseään sohvan nurkassa.

— Kyllä sinä olet koko pappi! Rouva Roslund pudisti varoittaen sormeaan, vaikka hänenkin silmänsä olivat naurua täynnä.

— Katso vain, ettet saa uskovaisia vaimoja kimppuusi, kun olet noin ylimielinen.

— Enhän minä ole ylimielinen. Se kun vain leikilläni...

— Leikilläkin on rajansa.

— No voi, mamma rakas, emme me nyt saa olla niin ahdasmielisiä. Jumala suo meille mielellään pienen ilohetken.

— No niin, istuhan nyt tuohon, niin jutellaan.

Janne Flykt istui nojatuoliin. Hänen ja kauppiaan rouvan kesken syntyi vilkas keskustelu papin kutsumuksesta. Ja ne hyväksyvät, lämpimät katseet, joita nuori pappi sai tuon tuostakin osakseen puhetoiverinsa taholta, osoittivat, ettei tämä suinkaan pitänyt häntä niin "ylimielisenä" kuin oli äsken moittinut. Rouva Roslund ihaili vävypoikansa lennokkaita ajatuksia. Niissä oli tulta ja voimaa. Ja ne lausuttiin sellaisella syvällä vakaumuksella. Mutta keskustelun lopussa hän ei voinut olla huomauttamatta:

— Niin, niin, Janne. Sinä lennät korkealle. Mutta koeta myös katsoa, ettei sinua kukaan ammu siipeen. Maailma on kylmä ja kova. Siinä on rakkautta niin peräti vähän.

IV

Hiljainen ristiäistunnelma vähää ennen papin tuloa.

Pieni kamari oli pessyt silmänsä. Pöytä, jolla seisojien puolillaan vettä oleva porsliinikulho, naapureinaan kastelippu ja värikäs sikarilaatikko, oli saanut uuden liinan yllensä. Kaikki oli vähän toisenlaista kuin muulloin. Siksi kulkikin keskustelunakin vakavampana kuin tavallisesti.

Meri-Kustu istui sohvalla, yllään vanhanaikainen pitkätakki kantattuine reunoineen, kaksi suurta, juhlallista nappia takana. Valkea, alaskäännetty, pehmeä kaulus, jonka ympärille oli solmittu muinoin meriltä ostettu kirjava silkkiliina, nyt jo vanhuuttaan haalistunut, oli päässyt kyläilemään omistajansa

kera. Vanhan merimiesarkun pohjalla se oli ehtinytkin hautoa jos mitä, ja nyt päästyään päivänvaloon se ei voinut tarpeeksi selittää, kuinka hyvin se sopi omistajansa uurteisiin kasvoihin, ja kuinka kerrassaan tutunomaisesti leuan alta riippuva harmahtava partavihko lepäsi sen silitetyllä pinnalla. Oh, hyvät ihmiset! Sehän olisi voinut useammin tehdä virkaansa, vaikka joka sunnuntai, sillä olihan sen omistaja kirkon palvelija ja vielä päällepäätteeksi tuomiokirkon...

Meri-Kustu poltteli harvakseen Lassilan Gideonin tarjoamaa sikaria ja työnsi vähä-väliä kädellään savua syrjään kuin estääkseen vanhojen merimiesmuistojen rakentamaa siltaa särkymästä itsensä ja puhetoverin väliltä. Siihen olikin syytä, sillä Gideon oli palvellut pääasiassa höyryissä, suurten, kolisevien vintsikoneiden ääressä, kun taas Meri-Kustu oli kaiken aikansa purjehtinut "seelareissa". Ne olivatkin kovin erilaisia nuo molemmat maailmat vaikka niille olikin yhteistä meri ja piskettileivät. Täytyi sen vuoksi keskustella varovaisesti, ettei syntynyt erimielisyyttä, sillä vanhan kansan ihmiset eivät ristiäisissä mielellään väittele. Meri-Kustu ja Gideon keskustelivat siis rauhallisesti, vältellen kareja. Niistä oli vaarallisimpia juuri tuo yhteinen merimieskokemus, eri aloilta hankittu, mutta niin itsenäinen ja varma molemmilla, että kumpikin uskoi omansa etevämmyyteen. Heti siis kun erimielisyyden henkeä tuntui ilmassa, kiinnittivät keskustelijat huomionsa korissa makaavaan uuteen tulokkaaseen, jonka äiti oli pukeutunut ristiäiskolttuun. "Kas niin, isän poju! Kohta pappi tulee nimeä antamaan." "Sip, sip, merimies siitä tulee, saat nähdä! Sillä on jo sellainen vankka yläruumis." Äiti hymyili. Hänkin oli pannut päälleen parhaan hameensa, tuollaisen välkähtelevän alpakkahameen. Siihen oli Gideon kerran ostanut kankaan Blomilta mereltä palattuaan. Hän oli aikonut ostaa sen New-Yorkista, mutta oli unohtanut ja ostanutkin Blomilta. Ei siitäkään nyt väitelty, niinkuin joskus muulloin, kun Gideonin Kustaava oli kärsimättömällä päällä eikä löytänyt parempaa torumisen aihetta. Hän oli nimittäin toivonut Amerikan lahjaa ja tuntenut melkoista pettymystä, kun tuliaisheet olivat olleetkin lähempää kotoisin. Mutta nyt hän silitteli hamettaan ihastuneena ja sirkutteli pojalleen. Kukapa enää välitti siitä, mistä hamekangas oli ostettu, kun oli tuollainen pullea ja terve poika. "Hellan telttu! Nälkäkö sillä on? Äiti ottaa pojunsa ja antaa sille ruokaa."

Kustaava nosti lapsen syliinsä ja meni keittiöön.

— Joo ... niinhän se on, sanoi Gideon tyytyväisenä ja heilutteli jalkaansa.

— Joo, huokasi Meri-Kustukin. Hänestä oli Gideonin sikari hyvä.

— Mistä sinä näitä olet ostanut?

— Blomilta.

— Nämä ovat hyviä.

— Joo, minä näin kerran aivan samoja sikareja Pensacolassa, muutamassa kaupassa. En olisi ehkä muuten ostanutkaan, vaan näyttivät niin tutuilta. Niitä sai ennen Pensacolassa puolella sentillä kappaleen.

— Senhän arvaa. Täällä niillä on tietysti toinen hinta.

— No joo...

— Pastori tulee!

Lassilan vanha emäntä viittasi pojalleen keittiöön ovelta.

Tämä lähti ottamaan pappia vastaan. Meri-Kustu kuuli jo kamariin, kuinka Janne Flykt nauroi iloisesti eteisessä:

— ...niin ne ajat muuttuvat... Hyvää päivää! Janne Flykt heitti reippaasti päällystakkinsa ja tervehti.

— Isoäiti ei puhunut minulle aamulla mitään, että täällä olisi ristiäiset.

— Vai ei puhunut.

— Ei. Päivää, Meri-Kustu. Täälläpä olette jo tekin.

— Joo ... täällähän sitä ... terve, terve!

— Tuossa se olisi papin paikka. Lassilan emäntä siirsi keinutuolia keskemäs lattiaa, mutta Janne Flykt istui sohvaan Meri-Kustun viereen.

Lassilan Gideon tarjosi tupakkaa.

— Polttaako pastori?

— Vai "pastori"? Kuule, sano sinä vain minua entisellä nimelläni.
Olemmehan siksi paljon yhdessä rehkieneet ennen vanhaan.

— No mitenkä vain. Onhan sitä taittu olla yksissäkin.

— Onpa kyllä. Muistatko, kun Krekula tuli ajamaan meitä pois tuomiokirkon luota muutamana kesäpäivänä? Gideon naurahti hiukan hämillään:

— Niin ... me taittiin olla luvattomissa...

— Eikö mitä. Me oltiin aivan luvallisessa työssä ... seinärahalla.

Janne Flykt nauroi niin, että kamari kajahteli ja hänen hilpeä iloisuutensa tarttui toisiinkin.

— Nyt minä muistan. Se oli se kerta, jolloin piispa antoi meille luvan seinärahalla-oloon kirkon nurkkauksessa.

— Se juuri! Oli sekin aikaa! Janne Flykt kääntyi Meri-Kustun puoleen:

— Olisin halunnut tavata teitä vihkimisen jälkeen, mutta te näyitte puuhailevan siellä kamineittenne ääressä, enkä viitsinyt tulla häiritsemään.

— No, no...

Meri-Kustu karisti tuhkaa sikaristaan. — Se olikin juhlallinen toimitus. Enpä muista pitkiin aikoihin piispan puhuneen niin lämpimästi.

— Olihan se. Janne Flykt kävi vakavaksi ja tuijotti eteensä lattiaan.

— Kyllä minä ajattelin, että on sillä pojalla siellä nyt vähän tarkimmat paikat edessä kuin silloin, kun kanteli minulle puita kirkkoon ja autteli lämmityksessä.

— Olihan se vähän vakavampaa. Minäkin ajattelin tulevaa lämmitystyötäni, sitä, miten voisin toimia teidän kanssanne rinnan niinkuin ennenkin.

Meri-Kustu katseli häntä sen näköisenä, kuin ei olisi oikein ymmärtänyt toisen tarkoitusta.

— Mitä sinä oikein ... meinaat?

— No sitä, että lämmittäisimme nytkin yhdessä kirkkoa ... te puilla ja minä sanalla.

— Niin.

Meri-Kustun jäykät kasvot ilmaisivat täyttä ymmärtämystä.

— Lämmitystä se kaipaisikin. Kovin se meneekin yhteen ja samaan malliin, varsinkin Skarpilla.

Lassilan vanha emäntä toi kahvia.

— Ensimmäiset ristiäiset! Pastorin pitää nyt ottaa joka lajia.

— Mutta eihän minulla ole vielä, ketä varten näitä kokoaisin.

Janne latoi kahvileipiä päällekkäin pöydälle.

— No kyllä sekin aika vielä tulee. Skarpin pastorilla on oikein iso nenäliina ristiäisissä ja hautajaisissa ja siihen hän kokoaa uskollisesti kaikki kotiin vietävät.

— Hänellä onkin lapsia.

— Pastorin pitää viedä isoäidille. Kävin minä kutsumassa häntäkin, mutta valitti väsymystä.

— Vanhuus tulee jo isoäidille, eikä kumma, kun on jo kohta kahdeksankymmentä hartioilla.

Juotiin kahvia, ja sillä aikaa hiipi muutamia naapurin vaimoja keittiöstä kamariin. Siinä oli Laukkasen Karoliina ja merimies Toppisen leski ristiruutuisine nenäliinoineen.

— Ei sitä olisi uskonut tuota Janne, että se pappina vielä kerran... Minä muistan aina, kuinka se poikasena haki onkilieroja Taavetti-vainajalle, kun ei tämä joutanut työltänsä.

Ja Laukkasen Karoliina rupesi kertomaan Toppisen Kaisalle, kuinka Janne ja Taavetti olivat käyneet yhdessä ongella Poukamassa.

— Mutta pyhäämuna sille aina tuli kiire. Silloin piti Taavetti-vainajan laskea jo seitsemältä rannalle, ja sieltä käveli poika kaupunkiin tuoden tullessaan meillekin paistinkalaa. Kirkkoon oli kiire.

Laukkasen Karoliina katseli hyväntahtoisesti Jannea, joka ryypiskeli kahviaan. Hänen silmänsä kostuivat aina, kun hän muisteli Taavetti-vainajaa.

— Se oli hyvä mies, mutta piti nuorena kuolla.

— Niin. Muistossa ovat minullakin ne ajat hyvin. Taavetti olikin harvinainen onkimies. En ole kenenkään nähnyt sellaisella hartaudella nostavan ahventa veneeseen kuin millä hän sen teki. Hän otti sen ystävällisen muhoilevana syliinsä, aivan kuin olisi anteeksi pyytännyt että oli pakotettu pitämään sen saaliinaan. Ja kun hän istua kökötti tarkaten vain kärkeä, oli hänellä oikea kirkkoilme.

— Se olikin Taavetin kirkko ... se Poukama. Oikeaan kirkkoon sen vain harvoin sai.

Laukkasen Karoliina pyyhiskeli silmiään.

— Ei Laukkaskan tarvitse sitä surra. Jumala on kaikkialla. Minä puolestani uskon, että Hän saarnasi Taavetille yhtä paljon luonnossa kuin jollekin toiselle kirkossa.

— Kuka tuon tiennee. Mutta sen minä vain muistan, että se oli kalasta tultuaan aina niin hilpeä ja iloinen, vaikka muuten olikin juro ja vähäpuheinen. Autteli minua perkauksessa ja perunoiden kuorimisessa, vaikka oli valvonut koko yön.

Lassilan vanha emäntä toi kastettavan sisään, ja Janne Flykt ryhtyi toimitukseen. Hän tunsu omituista liikutusta katsellessaan ristimäpuvussa olevaa pientä lasta, joka hänen nyt tuli ottaa kristillisen seurakunnan yhteyteen pyhän kasteen kautta. Lapsi nukkui rauhallisesti, ja sen nenänpäässä helmeili iso hikiherne. Se näytti melkein välinpitämättömältä nyrkkiin puristettuine käsineen ja liikkuteli mehevästi suutaan aivan kuin merimies, joka kovassa aallokossa saatuaan mällin poskeensa sanoo: "Annahan tuuleskella. Kyllä täällä kestetään!"

Janne Flykt aloitti toimituksen, ja hänen äänensä vavahteli hiukan alussa, mutta tasaantui pian. Hän pani sanoihin painoa ja tunnetta. Hän tunsu vaistomaisesti, että kastekaava oli sangen oikullinen ja juonikas sekä tulisi tuottamaan hänelle vuosien varrella paljon kiusaa. Se oli tottunut siihen, että pappi luki sen yksitoikkoisesti aivan kuin huutokaupanpitäjä, joka toistelee hintoja. Siksi se aina rynnisti vastaan, kun joku nuorempi tahtoi saada siitä jotakin ulos. Se oli kuin laiska renki, jota isäntä ei tahdo millään saada ripeämmin liikkumaan, ja joka tekee verukkeita jokaisessa sopivassa silmänräpäyksessä. Niin hangoitteli kastekaavakin vastaan, mutta Janne Flykt pani sen puhumaan vastoin sen tahtoa. Hän oli päättänyt voittaa sen uppiniskaisuuden. Se ei tulisi saamaan virkatottumusta liittolaisekseen.

— "He toivat Jeesuksen tykö lapsia, että hän panisi kätensä heidän päällensä." Janne Flykt luki sanat hartaana ja hänen mieleensä sukelsi kuva kansakouluaajalta: Pieni poika kertoo uskontotunnilla Lintulammesta, jonka rannalle Vapahtaja on istunut levähtämään, Vapahtaja istuu kanervamättäällä, sillä hän on väsynyt pitkästä matkasta. Lammen rannalla heittelevät kaupungin pojat voileipiä, ja heistä on tuo mättäällä istuva mies niin tutunnäköinen. "Se on Jeesus", sanoo muuan pojista, joka tuntee hänet opettajan näyttämästä kuvasta. Pojat rientävät kaupunkiin kertomaan, että Lintulammen rannalla on Vapahtaja levähtämässä. Kaupungin vaimot kiiruhtavat silloin sinne lapsinensa. Ja aivan oikein: siellähän istuu Vapahtaja kanervamättäällä! Vaimot pyytävät häntä siunaamaan heidän lapsiaan. Vapahtaja ottaa heidät syliinsä yksitellen ja siunaa. Viimein tulee Laukkasen Karoliina kantaen pikku Pekkaa käsivarrellaan. "No, kenenkäs tämä pikku mies on?" kysyy Vapahtaja, ottaen pojan syliinsä. "Sillä on sellaiset sirkeät silmät." "Laukkasen Taavetin, tuolta Laidalta." "Vai Laukkasen Taavetin! Mikäs tämän nimi on?" "Pekka." "Vai Pekka. No, tuleekohan sinusta seinärahalla-olijaa? Ai, ai, pieni on vaaksa vielä!" — Vanha Rapp, kansakoulunopettaja, on innostuksissaan. "Se oli oivallista! Niin, sitä voi Raamatun kertomuksia siirtää omaan maahan! Lintulampi, todellakin! Mistä se Janne sen hoksasi?" "Se kun tuli mieleen!" "Niin, niin."

Janne silmäsi kastelippua. "Giteon" oli siihen kirjoitettu. "Se 'd'-hän se tahtoo olla vielä niin vieras suomalaiselle. Eikähän tuo niin suuri vahinko, kun ei vain pane 't'-tä sijalle." — Vanha Rapp kävelee ympäri luokkaa, tukka pörröisenä ja katselee Lassilan Gideonin kirjoitusvihkoa. "Gideon oli Herran sankari. Vai 'g'-tä Kiipula on ruvennut käyttämään 'k'-n sijasta! Kovinpa on hienostunut." — Vanha Rapp kävelee paikalleen ja rupeaa vuoleskelemaan kynsiään...

— Minä kastan sinut, Gideon, nimeen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen.

Pikku mies äimisti pahasti, kun pappi valeli päätä kylmällä vedellä. Hikiherne vierähti nenältä ylähuulelle ja huojui siinä edestakaisin. Janne Flykt luki rukouksen ja siunauksen, lausui kehoitus sanat kummeille ja oli valmis.

Lassilan vanha emäntä niiasi syvään ja kantoi lapsen keittiöön. Janne Flykt merkitsi kastelippuun kastepäivän ja nimensä, pisti lipun käsikirjansa väliin ja istui entiselle paikalleen.

— Onneksi olkoon, Gideon! lausui hän hymyillen. — Siitähän tuli isän kaima.

Lassilan Gideon istui etukumarassa, naputellen peukalonpäitä toisiinsa.

— Kiitos vain! Isän kaimahan siitä vanhimmasta pojasta. Se on ollut meidän suvussamme tapana monessa polvessa.

Kustaava tuli kamariin ja katseli hiukan hämillään vuoroin pappia, vuoroin miestänsä.

Miehet nousivat siirtyäkseen keittiöön, ja Lassilan vanha emäntä, jakkara toisessa kädessä kuiskutteli jotakin Janne Flyktin korvaan.

— Jaa, jaa ... mutta...

Janne Flykt nousi ja tarttui käsikirjaansa.

— Mihinkäs miehet menevät? Gideon pysähtyi vähän neuvottomana kynnykselle.

— Se olisi vaimo ... kirkoteltava.

— Mitäs te sitä pakoon menette? Olkaa tässä vain. Ei tässä mitään salaperäistä tapahdu.

Janne Flykt hymyili valoisaa hymyään, ja miehet pysähtyivät ovisuuhun hiukan epävarmoina. Lassilan vanha emäntä asetti jakkaran lattialle. Ovelta kurkisteli keittiöön tulleita naapurinvaimoja uteliaina.

— Viekää se jakkara pois! Ei sitä tarvita! Janne Flyktin valoisa hymy katosi yht'äkkiä, ja äänessä oli jotakin äkäistä.

Lassilan vanha emäntä joutui hämilleen. Hän silmäsi neuvottomana pappia kuin selitystä pyytäen ja katsahti sitten poikaansa kuin apua anoen.

— No mutta ... niinhän se on vanha tapa ... änkytti hän puoliääneen ja siirsi jakkaran syrjään.

Janne Flykt luki tavanmukaisen kiitosrukouksen ja lasi nuoren äidin menemään. Tämä oli joutunut aivan ymmälle pienestä välikohtauksesta. Hän kiiruhti keittiöön kuin häpeissään.

— Se on vanhaa taikauskoa kaikki tuo salaperäisyys tällaisessa toimituksessa, lausui Janne Flykt Lassilan vanhalle emännälle, joka oli pysähtynyt ovensuuhun.

— Teillä uusilla papeilla näkyy olevan uudet tavat, vastasi tämä toinnuttuaan hämmästyksestään. — Vanha Skarp ei rupea millekään ilman jakkaraa.

— Sen voi kyllä vanha Skarp tehdä, mutta minä aion sen tavan hävittää.

Janne Flykt hymyili jälleen valoisaa hymyään.

— Sitä paitsi se ei ole ... terveellistikään.

Laukkasen leski nyökäytti merkitsevästi päätään Lassilan vanhalle emännälle.

— Kyllä sitten pastori saa tekemistä täällä, jos aikoo kaikki vanhat tavat hävittää.

— Siihen mikä on oikein, en kajoa, mutta kaikki turha pois!

Hän sytytti sikarin ja selitti kirkkoonottamisen tarkoituksen. Hänen valoisa hymynsä vaikutti kuin lämmin päivänpaiste, joka säteilee huoneeseen ja tekee sen kodikkaaksi ja hauskaksi. Läsnäolijat kuuntelivat mielenkiinnolla. Ainoa, jota asia ei näyttänyt yhtään liikuttavan, oli vanha Meri-Kustu.

— Eiväthän ne yksinkertaiset ihmiset ole tulleet sitä ajatelleeksi.

— Ei, ei, mutta minä aionkin sen tästälähtien selittää. Kirkkoon on saatava enemmän lämpöä ja valoa. Kaikki salaperäisyys on pimeää, joka vaikuttaa aristuttavasti ihmismieleen.

Pari naapurivaimoa oli hiljaa siirtynyt keittiöstä kamariin ja istuneet ovensuuhun.

— Ettekö ole huomanneet, että tuomiokirkosta puuttuu jotakin? Sen vanhat seinät ja alttari kaipaavat jotakin, jota siellä varmaankin ennen on ollut, mutta jota ne eivät ole vuosisatoihin nähneet.

Kun ei kukaan vastannut, jatkoi Janne Flykt:

— Varsinkin alttari näyttää kovin hyljättyltä ja orvolta. On kuin se valittaisi: "Minun on kylmä ja ikävä!" Olen aina sitä säälinyt ja ihmetellyt, mikseivät ihmiset anna sille sitä, mitä se kaipaa.

— Mitähän tuo kaipaisi?

Se oli Meri-Kustu, joka tämän kysymyksen teki.

Janne Flykt kääntyi hänen puoleensa, ja hänen liikkeessään oli jotakin isällistä. Laskien kätensä Meri-Kustun olkapäälle ja viitaten toisella ikkunalaudalla kasvavaan palsamiin hän lausui:

— Se kaipaa noita ... kukkia! Niitä sieltä puuttuu, ja siksi on alttari kuollut ja alaston.

Meri-Kustu naurahti.

— Mutta mitähän Skarpin pastori sanoisi, jos sinä rupeaisit koristamaan alttaria kukilla?

— Sen minä kyllä arvaan. Hän pitäisi sitä "maailmallisuutena" ja "syntinä", mutta minä aion sen synnin tehdä!

— Ai, ai, sitä pastoria!

Janne Flykt kääntyi Lassilan vanhan emännän puoleen:

— Mitä pahaa siinä olisi? Me kaunistamme kotejamme, mutta kirkon jätämme alastomaksi.

— Mutta kirkkoon... Toista on sentään kaunistaa kotiaan.

— Mitä? Eikö koti ole kristityn jokapäiväinen kirkko, jossa hän jumalanpalvelustaan toimittaa? Siitä Lassilan emäntä kyllä pitää huolen, mutta tempelin jättää oman onnensa nojaan.

Janne Flykt oli innostunut, kun pääsi puhumaan mieliaiheestaan. Hänen poskensa hehkuivat, ja silmissä oli lämmin kiilto.

— Ei, minä olen varma, että Vapahtajan kasvot alttaritaulussa rupeavat hymyilemään, kunhan minä asetan ruusuja ja pisarankukkia alttarille. Alttari on elämän paikka! Siellä pitää myös olla elämää!

Janne Flykt nousi lähteäkseen.

— Joko se niin kiire? Tässä oli tarkoitus vielä kahvia tarjota.
Lassilan emäntä riensi keittiöön.

— Ei kiitos! Olen juonut tarpeeksi.

Mutta Lassilan vanhalla emännällä oli jo tarjotin kädessä, ja papin täytyi ottaa.

— Ei sitä niin saa lähteä. Muuten voisimme luulla, että pastori on meihin pahastunut.

— Pahastunut? Minäkö? Päinvastoin voisin ajatella, että te olisitte pahastuneet minuun ja minun mielipiteisiini.

— Mitäpä niistä. Kyllä nekin muuttuvat, kun mies vanhenee.

Lassilan emäntä istahti, tarjotin polvellaan, ja katseli hymyillen nuorta pappia.

— Eivät muutu! Siitä saa emäntä olla varma! Meitä on kaksi, jotka taistelemme uuden maailmamme puolesta, morsiameni ja minä, ja me emme taivu.

— Niin ... Pastorihan on kihloissa. En muistanutkaan. Onneksi vain!

— Kiitos!

Laukkasen Karoliinakin tuli kättelemään:

— Pitää oikein kädestä pitäen onnitella. Onnea vain ja ... Jumalan siunausta.

Laukkasen Karoliina pyyhki silmänurkkaansa ja istahti entiselle paikalleen.

— Ei sitä olisi uskonut, että se Janne vielä Ruusluntin röökynän saa, sellaisen hienon ja rikkaan. Toinen köyhä ja pahanen poikaressu, ja toinen varakkaasta, komeasta kodista.

Laukkasen Karoliina pyyhiskeli silmiään ja katseli Jannea kyyneltensä läpi.

— Sainhan minä, lausui tämä leikkisänä ja hänen kasvojaan valaisi jälleen tuo loistava hymy, joka sopi

niihin niin erikoisesti. — Minä kun olen onnen poika!

Hän iski silmää Lassilan Gideonille.

— Niin tosiaan, niin tosiaan, huokaili Laukkasen Karoliina. — Minä jo monesti Taavetti-vainajalle sanoin, että saa nähdä, sillä pojalla on vielä onni matkassaan maailmassa. Ja niinpä on ollut.

Janne Flyktin hymy hävisi. Laukkasen leski otti asian liian vakavasti. Hän nousi lähteäkseen.

— Kaikki on Jumalan lahjaa ihmiselle, morsiankin. Mutta niin minä vain luulen, että mahtoi siellä taivaassa olla pieni neuvottelu, ennen kuin Roslundin Johanna minulle annettiin.

Valoisa hymy leikki jälleen nuoren papin kasvoilla, ja hänen pojansilmänsä nauroivat.

— Voi, voi, sitä pastoria!

Lassilan vanha emäntä löi kämmenellä polveensa ja nauroi niin, että lihava ruumis hytki.

— No, hyvästi nyt!

Janne Flykt kätteli ristiäisvieraat ja painui ovelle. Siellä kääntyi hän vielä kerran ympäri ja virkkoi Meri-Kustulle:

— Ensi pyhänä me siis aloitamme ... kirkkoa lämmittämään.

— Aloitetaan vain, mutta saadaampa nähdä, kummastako lämpimästä Skarpin pastori paremmin pitää.

Meri-Kustu nauraa röhähti lyhyeen tapaansa, ja hänen vanhat silmänsä muhoilivat ystävällisinä.

No, se saadaan sitten nähdä. Hyvästi nyt!

Janne Flykt lähti. Lassilan Gideon saatteli häntä eteiseen.

Hetken kuluttua hän palasi nauraen:

— Minä tarjosin ristimärahaa, mutta pastori ei huolinut. Sanoi voittaneensa minulta niin paljon seinärahalla ennen poikasena, että antoi sen jäädä vanhaan tiliin.

Vieraat nauroivat.

— On se Jannea! Aina yhtä iloinen ja leikkisä. Minä luulen, että ihmiset tulevat pitämään hänestä paljon.

Lassilan vanha emäntä kääntyi Meri-Kustun puoleen:

— Saattaa niin olla. Mutta vastustajia hän tulee myös saamaan. Minä en ole turhaan syntynyt tässä kaupungissa.

V

Pastori Skarp istui harteitaan myöten vajonneena sakariston leveään nahkaselkäiseen nojatuoliin ja hieroskeli laihoja, ryppyisiä käsiään. Hänellä oli alituinen vilu vaikka sakaristossa oli melkein tavallisen huoneen lämmin.

— Ähhäh! ryiskeli hän hieroen käsiään. — Tämä talvi on merkillisen kylmä. Vai mitä sinä arvelet, Matti?

Matti-vahtimestari, jonka jokapäiväisenä ammattina oli räätälintyö, harjaili ovensuussa papinkappoja. Hän kääntyi puoleksi pastorin puoleen:

— Liekö tuo pakkasempi kuin muutkaan, mutta meille tulee vanhuus.

Vanha Skarp veti suunsa nauruun ja köhi harvan partansa takaa:

— Vai vanhuus. Aina sinä sillä vanhuudella... En minä vielä niin ikäloppu ole. Mutta täällä on kylmä!

Vanha Skarp ei pitänyt siitä, että häntä sanottiin vanhaksi. Hän olisi tahtonut olla nuori, sillä hän muisti hyvin, millaisella voimalla hän silloin oli saarnannut. Nyt pakkasi ääni kärisemään ja katkesi säännöllisesti ratkaisevimmassa kohdassa. Eikä se tehnyt hyvää vaikutusta.

— Kylmäkö? Matti-vahtimestari heitti kapat ja hyökkäsi lämpömittarin luo, joka riippui peräseinällä.
— Kuusitoista ja puoli pykälää täsmälleen ja kahdeksantoista on korkein. Ei pitäisi olla kylmä, mutta meille tulee vanhuus, pastori, juuri niinkuin sanoin.

Vanha Skarp ryki, niin että sakaristo kajahteli.

— Mitä sinä itsestäsi joukkoon luet? änkytti hän ryintänsä lomasta.
— Minuahan tässä vain palelee.

— Minä pidän alla vaajoslaista. Siinä syy.

Vahtimestari meni pastorin luo ja näytti tälle villapaidanreunusta, joka pisti näkyviin liivin liepeen alta.

— Näitä saa narikasta kymmenellä markalla. Mutta pastori on visu!

Matti-vahtimestari nauroi kuivaa nauruaan, joka muistutti kahden puupalasen takomista toisiansa vasten. Hän oli pitkän palveluksensa vuoksi saanut oikeuden lausua mielipiteensä vapaasti.

— Vai visu! Hyvä sinun on puhua, joka ansaitset housuparilla enemmän kuin minä yhdellä saarnalla.

— Kak, kak, hak, hak! Pastorinkin pitäisi ruveta räätälikksi.

Matti vilkutti silmänsä ovensuusta, veitikka suupielessä. Hän oli jälleen kappojen kimpussa.

— Ei, ei. Pappina minä kuolen, vaikka ei olekaan Flyktin Jannen lahjoja.

Viimeinen sana lausuttiin hiukan ivansekaisesti. Siinä soinnahti kateuden soraääni'.

— Sillä pojalla onkin lahjoja! Taivas sentään sitä kauneutta, jonka se saa saarnaansa! On aivan kuin katselisi englantilaisia pukumallikirjoja. Sellaisia hienoja käänteitä, aivan kuin lontoolaisessa kävelytakissa! Helisevä vaski ja kilisevä kulkunen... Vanha Skarp sai uuden yskänkohtauksen ja vajosi yhä syvemmälle tuoliinsa.

Onko pastori huomannut, että kapellimestari Borell ja neiti Sältin ovat ruvenneet käymään kirkossa?

Skarp nousi sylkemään.

— En. En ole nähnyt heitä kirkossa moneen vuoteen.

— Ne eivät käy pastoria kuuntelemassa.

Taas vilkutti silmä ovensuusta, ja uusi kappi oli siirtynyt naulakosta vahtimestarin käsiin.

— Ei. Eivät ne juopot ja rentut kestä kuunnella minua, paremmin kuin turhamaiset mamssellitkaan, puheli Skarp siirtyen tuoliinsa. — Minä heilutan niille Moosesta niin että tuntuu!

— Mutta sanotaan Borellin heittäneen juonnin pois, Ei ole pariin kuukauteen nähty kestikievarissa, jossa hänellä aina oli kuuma toti varattuna, tulipa yöllä tai päivällä.

Se oli pastori Skarpille uutta. Hän silmäsi hämmästyneenä oviloukkoon, josta kuului harjan sihajava ääni.

— Saattaa se perkelekin parannuksen tehdä ... pariin kuukaudeksi, kun sille päälle sattuu. Mutta sen erottaa aina uskovaisen ihmisen parannuksesta. Hän alistuu Jumalan sanan vasaran alaiseksi eikä pyri siitä rimpuilemaan pois ennen aikojaan. — Mutta keinotekoisesti saattaa ihminen tehdä parannuksen milloin tahansa ja kuinka pitkäksi aikaa tahansa, ja siitä se piru tykkää!

Skarpin ääni oli kolea. Hänen terävät, harmaat silmänsä tuikkivat kylminä.

— Saattaapa niin ... mutta ihmeteltyt oli kievarin Sandra-rouvakin, kun Borell oli äkkiä lopettanut käyntinsä. Joka oli niin säännöllinen, että Sandra-rouva sai laittaa totiveden valmiiksi häntä varten.

Ovi aukeni, ja pakkasilma syöksähti lämpimään sakaristoon. Janne Flykt astui sisään punaposkisena ja reippaana. Hän pysähtyi vaatenaulakon viereen ja taivutti päänsä rukoukseen, vieden hienon karvalakin silmilleen. Matti-vahtimestari ripusti harjatun kaban naulaan ja pisti harjan pöytälaatikkoon.

— Hyvää huomenta! Kas, setä on jo paikoillaan! Setä on tainnut tulla aikaisin?

Janne Flykt loi ystävällisen katseen vanhaan virkatoveriinsa ja tervehti tätä sydämellisesti.

— Huomenta! Olenhan minä ollut jo kappaleen aikaa.

Janne Flykt ripusti vaatenaulakkoon palttoonsa. Sen jäävuorista loisti hieno, hopealla neulottu nimimerkki. Hän tervehti vahtimestaria.

— Hyvää huomenta! Vahtimestari se pitää huolen kapoista, että ovat puhtaat. Se on oikein! Tomu kuuluu kuolleitten valtakuntaan, mutta kirkko on elämän temppele.

Vanha Skarp silmäili nuorta virkaveljeään. Se oli totta, että Janne Flyktissä oli jotakin puoleensa vetävää. Ei hänkään voinut sitä kieltää. Jotakin kirkasta ja puhdasta säteili hänen olennostaan, jotakin sellaista, joka herätti huomiota. Oliko se silmissä vai liikannossa, sitä ei Skarp saanut itselleen selväksi. Mutta jotakin erikoista se oli... Vai oliko se nuorekkaassa, sointuvassa äänessä? Siinä se mahtoi olla. Hänen oma äänensä oli jo käheä ja yskäinen... Janne Flyktin olento vaikutti kuitenkin vastustamattomasti kaikkiin, jotka joutuivat tekemisiin hänen kanssaan. Matti-vahtimestarinkin kasvoilta oli kadonnut veitikkamainen ilme, jonka Skarp oli niillä vuosikausia havainnut. Hän oli vakava ja juhlallinen auttaessaan kappaa nuoren papin ylle, ja hän tarkasteli asiantuntemuksella, olivatko laskokset suorassa. Sitä hän ei tavallisesti tehnyt toisille papeille. Se kun vain nosti kapan harteille ja pidätti sitä niin kauan, että toinen sai nauhat kiinni, mutta heti sen jälkeen hän oli muissa puuhissa, milloin kohentamassa kamiinia, milloin järjestämässä kassakaapin sisältöä.

— Kiitos! sanoi Janne Flykt ja veti kapan nauhat solmuun. Tuossa liikkeessä oli jotakin miehekästä ja iloisen varmaa. Siitä saattoi päättää hänen olevan jälleen mielityössään, päästessään suorittamaan tehtävänsä rakkaaksi käyneessä tuomiokirkossa.

Meri-Kustu ilmaantui sakariston ovelle. Hän oli tullut katsomaan kamiinia.

Jaa-a. Sinäkö se olet alttarilla tänään?

— Minä.

Meri-Kustu vilkaisi Skarpia ja suihkasi:

— Siellä istuu ja Purelli penkinkorvassa. Paljon hänen täytyy pitää sinun messustasi, kun on tullut kirkkoon tänään.

Meri-Kustu pani painoa viimeiselle sanalle ja silmäsi nojatuoliin vaipunutta kappalaista.

Janne Flykt hymyili ja taputti kirkonlämmittäjää olalle:

— No, älkäähän nyt. Katsokaahan vain, että kamiinit toimivat hyvin.

Meri-Kustu kyökkäsi kirkkoon johtavalle ovelle, jossa tuli vastatuksin kanttorin kanssa.

Kanttori Kandelin oli jo vanha mies, alulla seitsemääkymmentä, mutta silti vielä vilkas ja pirteä. Päälaki oli kalju ja sitä reunustivat harvat, hopean kirkkaat hapsset. Alahuuli oli venynyt tavallista pitemmälle, mikä johtui siitä, että hän piti nuuskaa huulella.

— Huomenta, huomenta! sanoi hän joutuisaan tapaansa ja kätteli pappeja. — Tuota, kumpi se on tänään alttarilla?

— Pastori Flykt.

— Jaa, jaa. Minä vain sen vuoksi, kun olin viime pyhänä poissa.

Hän kääntyi Janne Flyktin puoleen ja muhoili ystävällisesti:

— Jaa, jaa. Vai Janne. No sitten ei tule hätää. C-duurista me tietysti otamme?

— Niin.

Kandelin sai virret ja lähti. Hetken kuluttua rupesivat urut soimaan. Tuomiokirkon avara holvi helisi niiden sävelistä. Oli kuin olisi vanhan urkurinkin vallannut nuoruuden reippaus, saatuaan tietää, kuka toimittaisi alttaripalveluksen. Skarpkin huomasi erotuksen.

— Kuulehan Kandelinia kun soittaa hyvin!

— Niin, kyllä hän vielä osaa, kun tahtoo.

Janne Flykt valmistausi lähtemään alttarille. Matti-vahtimestarin pitäessä ovea avoinna, astui hän pystynä ja solakkana kirkkoon.

Urut soivat, ja seurakunta veisasi. Oli kuin olisi seurakuntakin käsittänyt urkurin muuttuneen soittotavan. Äänet kajahtivat hartaina. Ja jossakin kirkon perällä veisasi jykevä basso:

"Rukoilkaamme Herraa taivaan ja maan
Täss' ajassa muuttelevassa,
Niin voimaa saamme me tottelemaan
Myös käskyssä vaikeimmassa,
Ja työmmekin toimella toimittamaan,
Niin kauan kun päivämme kestää."

Se oli kapellimestari Borell, joka siellä veisasi. Janne Flykt tunsi syvää liikutusta. Se mies ei ollut vuosikymmeniin veisannut muuta kuin "Hör, I Orphei drängar!" ja "Drick ut ditt glas!"

Virsi loppui, urut vaikenivat. Janne Flykt kääntyi seurakuntaan päin.

Tuomiokirkko näytti oudolta alttarilta katsottuna. Pääovi tuntui olevan äärettömän kaukana. Ensi alussa oli tämä häntä häirinnyt. Hän ei ollut tahtonut tuntea kirkkoa samaksi. Pikkupojasta alkaen hän oli tottunut näkemään pitkän pääkäytävän, sen keskikohdalla korkean kupoolin enkeleineen, ja perällä valkean alttarin kullattuine pilareineen, välissä Vapahtaja kirkastusvuorella.

Mutta pappina hän sai tottua katselemaan tuomiokirkkoa alttarilta käsin. Ja tottuihan siihen vähitellen. Se vain oli ikävää, ettei kupooli-Johanna sopinut näkymään. Siihen hän ei tahtonut tottua. Enkelinkuva oli paremmin kuorin puoleisessa osassa kupoolia ja näkyi parhaiten eteläpuoleiselle ristikäytävälle, sinne, missä isoäiti tavallisesti istui.

Niin, siellä istui isoäiti nytkin entisellä paikallaan ja hänen rinnallaan Johanna.

Janne Flyktin povessa läikähteli lämmin tunne. Näkikö Johanna hänet?

Näki, näki kyllä. Hänen kapeat, suloiset kasvonsa olivat eteenpäin kumartuneet ja kääntyneet vinosti alttaria kohti.

— Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen!

Hän säpsähti. Eikö sanoissa ollut vähän liiaksi iloa; Lausuiko hän ne oikealla hartaudella?

Hän kokosi ajatuksensa ja rupesi lausumaan alkutervehdystä. Ja nyt hän sai sanoihin oikean sävyn.

Ne pulppusivat vuolaina ja rehevinä hänen huuliltaan. Hän tahtoi vuodattaa niihin elämää ja valoa, ja hän tunsi onnistuvansa.

Seurakunta painoi päänsä penkkiin, ja hiiskahtamattoman hiljaisuuden vallitessa kaikui kirkossa nuoren papin sointuva ääni:

"Herra, jos Sinä soimaat syntiä, niin kuka siis pysyy? Mutta Sinullahan on anteeksiantamus, että Sinua peljättäisiin."

Synnintunnustus loppui, pappi nousi polvistuneesta asennostaan, ja urut rupesivat soittamaan "Herra, armahda!" Seurakunta yhtyi siihen, ja nyt sai Janne Flykt jälleen kiinni vanhasta kirkkotunnelmasta lapsuuden ajalta.

Hän seisoi alttariin päin kääntyneenä, ja Vapahtaja oli siinä — aivan hänen edessään. Hän nosti silmänsä tauluun. Vapahtaja katseli häntä ja hymyili. "Oletko onnellinen nyt, Janne Flykt?" "Olen, Herra!" "Kadutko, että rupesit papiksi, Janne Flykt?" "En, Herra." Vapahtajan kasvoihin suuntautui kirkas, palava katse, ja kaksi nuorta, voimakasta kättä liittyi lujasti ristiin.

Janne Flykt kääntyi jälleen seurakuntaan päin ja hänen nuori äänensä soi täyteläisenä ja voimakkaana, kun hän julisti synninpäästön. Hän tahtoi avata kuulijoilleen oven kirkkaaseen, valoisaan maailmaan, jossa seisoa vastassa hymyilevä Kristus ja puhui: "Voi, lapset! Miksi kristillisyyttä on teille taakka? Olkaa vapaat ja olkaa iloiset! Katso, minähän olen tullut, että teillä elämä olisi ja yltäkyllin olisi."

— Amen! vastasivat urut kolmikertaisesti, ja heti sen jälkeen kaikui kirkossa "Gloria", "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa!"

Janne Flykt messusi kuin keruubi. Hän oli ottanut pääkaupungissa laulutunteja ja hän lauloi erinomaisesti. Eivät muistaneet ihmiset koskaan kuulleensa sellaista messua. Se oli mahtavaa, mutta

samalla hienoa. Siinä soivat yhdessä taivas ja maa.

Oli kuin olisi pilvinen talvipäiväkin ulkona ymmärtänyt, että nuori pappi alttarin ääressä lauloi valosta. Se valkeni yht'äkkiä, ja lasimaalauksilla koristetusta kuorinikkunasta pilkisti alttarille auringonsäde. Värehtien vuoroin rubiininpunaisena, vuoroin safiirinkeltaisena, se loi säteilevän kehän nuoren papin pään ympärille.

Ja taas yhtyivät urut juhlaa pitämään. Kolminaisuusvirsi kaikui kirkon holveissa ja kupoolissa, jossa enkelit yhtyivät virteen Vapahtajan pään yläpuolelta, alttaritaulusta katselevien enkelien kanssa:

"Maan pääll' on rauha riemuissa,
Meill' ystäväks' tul' Jumala,
Siit' aina iloitsemme."

Vanha tuomiokirkko yhtyi iloon. Sen harmaat seinät saivat vaaleamman värin, ja vuosiluku sakariston oven yläpuolella eli, auringonsäteiden sitä kirkastaessa. Tuntui kuin se olisi sanonut: "Aika on iloa ja elämää varten!" Urkuparvekkeelta alkaen alttarille asti huokui vanha kirkko elämää. Se näki taas selvästi entisen ajan, jolloin sen kukilla koristetun aiturin ääressä seisoi valkopukuinen pappi, ja sävelrikkaat hymnit kaikuivat holveissa...

Niin. Alttarilla oli kukkia, joita vanha tuomiokirkko ei ollut satoihin vuosiin nähnyt. Huolimatta kevättalven pakkasesta ulkona, kukki siellä sahrami ja hyasintti. Ne käyttivät kasvavan aivan sen vuoren rinteellä, jolla Vapahtaja seisoi. Altтари teki kauniin ja kodikkaan vaikutuksen, ja nekin seurakuntalaisista, jotka aluksi olivat pitäneet suurta ääntä kirkon "maailmalla saastuttamisesta", tunnustivat hiljaa itselleen, että kukat pukivat alttaria erinomaisesti.

Alttaritoimitus loppui, ja Janne Flykt palasi sakaristoon. Siellä käveli pastori Skarp edestakaisin rykien ja köhien. Oli hänen saarnavuoronsa.

Saarnavirrenkin aikana jatkui kirkossa sama valoisa tunnelma, jonka alttaritoimitus oli synnyttänyt. Vanha tuomiokirkko oli saanut entisistä nuoruusvuosistaan kiinni eikä halunnut niitä päästää. Mutta se ei tiennyt, että sen ilo oli loppuva lyhyeen.

Pastori Skarp nousi saarnatuoliin, ja se katse, jonka hän kirkkoon loi, sai vanhan temppelin järkiinsä. Vai iloa! Varjele meitä! Ilo viepi kuolemaan ja kadotukseen, jotavastoin oikea synninsuru johtaa elämään!

Jo heti alkusanat tyrehtyttivät sen syvän tunnelman, joka kirkossa oli ehtinyt muodostua:

— "Voi sitä päivää! Sillä lähellä on Herran päivä ja se tulee niinkuin kadotus Kaikkivaltiaalta!"...

Vanha tuomiokirkko tyrmistyi. Sen seinät vaipuivat entiseen harmauteensa, ja enkeliparvi kupoolissa keskeytti leikkinsä. Kauhistunein katsein tuijottivat ne laihaan, harvapartaiseen pappiin, joka sylki suustaan tulta ja tulikiveä. Ne olisivat tahtoneet heittää yllensä jonkun vaipan, sillä olkapäällä oleva nauharuusuke kiusasi niitä tavattomasti. Mutta mitään vaippaa ei ollut saatavissa, ja niiden täytyi alastomina kuunnella papin ankaraa tuomiosaarua.

— "Katso, minä tulen niinkuin varas. Autuas on se, joka valvoo ja säilyttää vaatteensa, ettei hän kulkisi alastomana eikä hänen häpeätänsä nähtäisi."

Voi, voi! Kupoolienkelit olivat aivan onnettomia. Pastori Skarp oli heitä aina vihannut, mutta nyt ei hänen vihallansa tuntunut olevan ollenkaan rajoja. Ne silmäilivät avuttomina toisiaan, mutta jokaisen katseesta kuvastui sama toivottomuus. Alttaritaulun enkelit olivat paljon onnellisemmassa asemassa. Ne olivat ensinnäkin jonkin verran syrjässä ja sitten — nehän kurkistelivatkin vain pilvenreunan takaa ja saattoivat siis hätätilassa pujahtaa sen taakse piiloon.

Seurakunta odotti jännityksellä, mitä tuleman piti. Oli aivan selvää, että pastori oli jostakin äärimmillen ärtynyt. Hänellä tuntui olevan selvittämättömiä välejä melkein kaikkien kanssa.

Mutta se, joka ensimmäisenä sai ryöpyn niskaansa, oli kapellimestari Borell, joka onnettomuudeksi istui ihan saarnatuolia vastapäätä. Hänen punakat, lihavat, hiukan veltot kasvonsa vaikuttivat kiihtyneeseen pappiin kuin härkään punainen vaate.

— Voi aikaa, mikä maailmassa on! Kun kaikki juomarit ja kortinpelurit tulevat kirkkoon rauhallisina istumaan, kuin olisi se mikäkin kivijalkakapakka! Luulevatko he täällä olevan totia tarjolla, tahi saavansa viidestäkolmatta pennistä vuokrata likaisia kortteja, kun omat ovat sattuneet kotiin unohtumaan? Ei totisesti! Tämä ei ole mikään pakakka, vaan täällä asuu Herra Sebaot, joka jylisee korkeudestaan: Juomarin ei pidä perimän taivaanvaltakuntaa!

Kapellimestari Borellin veltot kasvot jännittyivät, ja hänen poskilleen kohosi puna. Ähkäisten hermostuneesti hän silmäsi salavihkaa naapuripenkkiin. Niin, aivan oikein! Kaikki katsoivat häneen, toiset säälien, toiset hymyillen ivansekaisesti. Ja tuolla, melkein hänen kohdallaan, istui kestikievarin lihava Sandra-rouva, jonka katse tuntui sanovan: "Kas niin, Borell! Eikö olisi ollut parempi käydä juomassa totilasi rauhassa, kuin tulla tänne haukuttavaksi?"

Borell myönsi hengessään, että niin olisi ollut. Hän katsahti tuskaisena saarnatuoliin kuin armoa anoen. Mutta vanha Skarp ei tuntenut sääliä. Hän oikein ruoski. Kapellimestari istui kuin tulisilla hiilillä, toivoen papin lapultakin tulevan järkiinsä. Mutta kun Skarp rupesi äkkiä puhumaan "muutamista herrasmiehistä, joille totilasi on henki ja elämä", ei hän enää kestänyt, vaan otti lakkinsa ja lähti.

Hän ilmaisi ainakin täten kuuluvansa herrasmiehiin.

Se herätti yleistä huomiota. Ihmiset kääntyivät katsomaan. He ymmärsivät tapauksen, vaikka suhtautuivatkin siihen eri tavoin. Siellä täällä taipui kaksi päätä yhteen ja kuului hiljaista supatusta.

Heti Borellin perästä lupsahti toinenkin penkin ovi; mamselli Sältin oli seurannut kapellimestarin esimerkkiä.

Pastori Skarpkin hämmästyi. Hän ei ollut sentään tätä odottanut. Lähteä pois kesken jumalanpalveluksen! Olihan se samalla kertaa loukkaus sekä kirkkoa että häntä, sen palvelijaa, kohtaan. Hänen saarnansa meni sekaisin, ja hetkisen ryittyään hän rupesi matalalla äänellä selittämään, ettei se, joka ei kestä sanan tuomiota kuulla, voi olla "hurskaasti herännyt".

Mutta sitä eivät kapellimestari Borell paremmin kuin mamselli Sältinkaan enää olleet kuulemassa. Edellinen kulki äkäisesti tuomiokirkolta rantaan johtavaa katuja alaspäin, mamselli Sältinin viilettäessä päinvastaiseen suuntaan. Edellinen ähki, kiroillen "taitamattomia pappeja", jälkimmäinen kulki suu supussa miettien, miten voisi vastedes tulla pastori Flyktiä kuulemaan, tarvitsematta samalla kertaa joutua kirkkoskandaalin todistajaksi.

Vanha tuomiokirkko suri. Sen harmajat seinät seisovivat synkkinä. Jos ne olisivat osanneet puhua, olisivat ne huutaneet saarnatuolissa seisovalle papille: "Vaikene ja lopeta! Sinä saastutat pyhän paikan lihallisuudella!"

Vanha tuomiokirkko tiesi näet sangen hyvin, mitä lihallisuus oli. Sitä ei oltu sille turhaan opetettu niin pitkien aikojen kuluessa. Oh, se tiesi sen sangen hyvin! Mutta samalla ei siltä ollut jäänyt huomaamatta, että useimmiten juuri ne papit, jotka lihallisuutta vastaan saarnasivat, olivat arkielämässään yhtä "lihallisia" kuin muutkin ihmiset. Ja se sitä harmitti.

Vanha Skarp jutteli vielä jotakin "niistä, jotka pitävät vatsaansa jumalanansa" ja lopetti, lausuttuaan joukon hurskaita toivomuksia. Hän oli vihoissaan mamselli Sältinille, sentähden että tämä oli lähtenyt pois, ennenkuin hän oli ehtinyt saarnansa toiseen osaan. Hän olisi halunnut näyttää tuolle ylpeälle vanhalle neidille, minkä arvoisiksi Jumala mittasi hänen juhlansa "köyhien ylioppilasten" hyväksi, — ylioppilasten, jotka sitten pääkaupungissa elivät yllesti kuin pohatat.

Hänen oma poikansa, joka oli ylioppilas ja luki teologiaa oli kertonut niistä isälleen, ja pastori Skarp oli ne kätkenyt visusti mieleensä. Hänen mielestään ei ollut oikein, että joku Kyösti Kekäläinen söi Lindströmin pihviä Catanissa, samaan aikaan kuin hänen äitinsä, Maria Liisa Kekäläinen, oli pastorska Skarpilla pyykissä ja söi lämmitettyjä edellisen päivän perunoita. Kaikki tämä hänen oli täytynyt jättää sanomatta, kun mamselli Sältin teki itsensä syypääksi siihen ennen kuulumattomaan röyhkeyteen, että lähti kesken saarnan pois.

Pastori Skarp astui sakaristoon ja tapasi Matti-vahtimestarin auttamassa kappaa Janne Flyktin ylle. Taas oli tällä tuo sama juhlallinen ilme, joka häntä, Skarpia, niin kovasti kiusasi. Janne Flykt oli kiihtyneen näköinen, ja Skarp tuijotti häneen hämmästyneenä. Aikoiko poika ruveta protesteeraamaan?

Hän oli arvannut oikein, sillä heti kun Janne Flykt oli saanut kapannauhat vetosolmuun, astui hän virkaveljensä eteen ja kysyi hehkuvin silmin:

— Kenen kunniaa setä ajaa tuollaisilla saarnoilla, Jumalanko vai perkeleen?

Pastori Skarp aivan kivettyi. Tuollainen kukonpoikanen uskalsi tulla hänelle, vanhalle Herran palvelijalle, tekemään moisen kysymyksen! Hän sai ankaran yskäkohtauksen ja ryki katketakseen.

— Mi-mi-mitä sinä puhut?

— Minä vain kysyn, kenen kunniaa setä ajaa tuollaisilla saarnoilla, Jumalanko vai perkeleen?

Ääni oli yhtä tiukka, ja katse yhtä läpituokea. Oliko tämä Flyktin Janne Laidalta, sama Flyktin Janne, jolle kaupungin rouvat olivat lahjoitelleet poikainsa käytettyjä kenkiä?

— Tiedä huutia, poika! Minä vastaan jokaisesta sanastani, mutta sitä et voine sinä tehdä! Minä valitan tuomiorovastille! Kaikki tässä tulevat neuvomaan ja "kysymyksiä" tekemään! On juuri saanut kapan selkäänsä ja liperit kaulaansa, niin rupeaa jo hyppimään vanhempansa silmille! Katso vain, ettei kappasi joudu vielä nautan!

Pastori Skarp ryki ja sylki, pyyhki partaansa ja sylki. Hän oli niin kiivastunut, että heitti kirjansa paukahtaen pöytään.

— Semmoisen miehen ei pidä puhua mitään, joka ei tiedä herätyksestä enemmän kuin sika kuusta! Kyllä minä tiedän, joka olen puoliväliin neljäntäkymmentä vuotta ihmisille autuuden tietä neuvonut! Mutta mitä olet sinä? Viulua vinguttanut ja pianoa linkuttanut. Se ei ole paljon — papille!

Janne Flykt huomasi, ettei raivostuneelle virkaveljet maksanut vaivaa vastata. Hän oli liiaksi kiihtynyt voidakseen tajuta järjen ääntä. Ei muistanut Matti-vahtimestarikaan nähneensä Skarpin pastoria sellaisena — edes häikäripakkasellakaan.

Janne Flykt lähti kirkkoon, jättäen vanhemman virkaveljen rykimään ja puhkimaan sakaristoon. Aurinko oli mennyt pilveen, ja kirkko oli melkein hämärä.

Ihmiset istuivat levottomina paikoillaan. Monen heistä olisi tehnyt mieli lähteä pois, kertomaan mieltäkiinnittävästä kirkkouutisesta, mutta loppualtтарыtoimitus satoi heidät paikoilleen. He halusivat kuulla Janne Flyktin messua kaiken sen tulikivenkatkun päälle, joka kirkossa leijaili. Oli kuitenkin yksi, joka ei malttanut jäädä loppua kuulemaan. Se oli kestikievarin Sandra-rouva. Hänellä oli kiire katsomaan, oliko Borell vanhalla paikallaan kievarin peräkammarissa.

Virsi loppui, ja Janne Flykt kääntyi seurakuntaan päin. Hänen silmänsä sattuivat kaikkein ensiksi penkinkorvaan saarnatuolia vastapäätä. Borellin paikka oli tyhjä!

Hänen sydäntään vihloi. Mies, joka ei vuosikymmeniin ollut kirkonovea avannut, mutta joka viime kuukausina oli istunut melkein joka sunnuntai samassa penkinkorvassa, oli ajettu häpeällisesti pois. Hänestä näytti, että kupoolienkelitkin itkivät.

— Herra olkoon teidän kanssanne!

Se tuli väkinäisesti kuin painon alta, ja yhtä väkinäiseltä kuului seurakunnan vastauskin.

Mutta kun hän kääntyi lukemaan rukousta, kirkastui hänen synkkä mielensä. Hän vilkaisi lukiessaan Vapahtajan kuvaan ja hänestä tuntui, kuin olisi Vapahtaja kuiskannut: "Älä murehdi! Katso, minä uudistan kaikki!" Se valoi lohtua hänen kipeään sydämeensä, ja luoden silmänsä kukkivaan hyasinttiin hän lausui loppusanat kirkkaasti ja selvästi:

— ... että kulkisimme alttiisti totuutesi tietä ja palvelisimme Sinua, emme orjamaisesti, vaan rakkaudesta Sinuun, joka tähtemme kuolit. Kuule rukouksemme laupeutesi tähden!

— Amen! soittivat urut kolmikertaisesti, ja kirkkoon läikähti taas valoa kuin avatusta ikkunasta.

Janne Flykt messusi "Benedicamus", "Kiittäkäämme ja kunnioittakaamme Herraa!"

Ja ihmeellistä! Tuntui kuin olisi tuomiokirkko jälleen herännyt niistä synkistä mietteistä, joihin se saarnan aikana oli vaipunut. Harmajat seinät saivat eloa taas, ja juhlallisena vyöryi urkujen sävel korkeissa holveissa.

— Jumalalle olkoon kiitos ja kunnia!

Siihen vanha tuomiokirkkokin yhtyi. Jumala oli suuri, ihmiset pieniä ja vähäpätöisiä. Jumala oli rakkaus, ihmiset tuomitsevia ja itsekkäitä. Jumalan syli oli aina avoinna. Hänen luonaan oli valoa ja elämää. Mitäpä kannatti surra, jos joku hänen vanhoista palvelijoistaan puhui herrastaan väärin eikä ymmärtänyt hänen suruaan sen johdosta, että ihmisiä peljätettiin Vapahtajan luota liiallisella ankaruudella.

* * * * *

Kun Janne Flykt hetkistä myöhemmin astui kotiansa kohti tuli häntä muutamassa kadunkulmassa vastaan lihavahko herrasmies, joka syljeskeli kadulle ja puheli itseksensä.

Se oli kapellimestari Borell.

Hän oli koko lailla juovuksissa ja lauleskeli:

"Auch ich bin in Arkadien gewesen..."

[Minäkin olen ollut Arkadiassa.]

Hän pysähtyi, tunnettuaan Janne Flyktin ja nosti kohteliaasti hattuaan.

Herr pastor! Får jag lov att presentera mej? [Herra pastori! Saanko luvan esittää itseni?] — Borell.

Kapellimestari Borell puhui aina ruotsia, kun oli jonkin verran humalassa. Janne Flykt sanoi nimensä ja jäi odottamaan.

— Herr pastor... Minä olin kirkossa tänään, mutta tulin ajetuksi pois...

Janne Flykt katseli ystävällisesti juopunutta ja hänen äänensä oli surullinen:

— Minä voin vakuuttaa, ettei kukaan ole siitä enemmän pahoillaan kuin minä.

Borellin punoittavat kasvot osoittivat hämmästyä.

— Te ... herr pastor? Minä en voi ymmärtää.

— Minä en hyväksy pastori Skarpin menettelyä. Janne Flyktin ääni oli vakava.

— Niin ... vanha Skarp on ... korppi! Minä en pidä korpin laulusta.

Minä olen musiikkimies ... herr pastor...

Janne Flykt nyökkäsi vakavana, vaikka häntä vähän huvittikin Borellin satuttava vertaus.

— Minä pidän ... laululinnuista, mutta en korpeista ... enkä variksista... Fy fan! [Hyi piru!] Minä olen musiikkimies, herr pastor.

— Minä olen hyvin pahoillani, herra Borell.

— Ja' tackar! [Minä kiitän!] Mutta vanha Skarp tuotti minulle kahdeksan markan vahingon. Minä join ko-konjakkia, vaikka rouva Sandra ... rouva Lind olikin laittanut todin valmiiksi.

— Se oli ikävää, kovin ikävää.

— Se oli ikävää! Minä olen ollut kaksi kuukautta maistamatta.

Uskooko herr pastor sen?

— Minä tiedän sen. Olen ilokseni kuullut. Borellin veltot kasvot osoittivat jonkinlaista liikutusta.

— Herr pastor on ollut iloinen! Ja' tackar ... Herr pastor on kovin ystävällinen... Ja' tackar!

Hän tuijotteli katuun hetken aikaa ja sanoi sitten:

— Herr pastor laulaa kovin kauniisti. Kenen edessä herr pastor on ottanut tunteja?

Janne Flykt mainitsi nimen.

— Minä tunnen Beckerin. Hyvä musiikkimies ... hyvä opettaja.

Borell teki liikkeen kädellään, kuin olisi vetänyt viulunjousta edestakaisin.

— Herr pastor soittaa viulua?

— Kyllä.

— Minä soitan klarinettia ... b-klarinettia. Se on minun soittokoneeni.

— Minä tiedän.

— Herr pastor tietää! Borell tuijotteli taas katuun ja virkkoi sitten yhtäkkiä:

— Me rupeamme soittamaan yhdessä. Suostuuko herr pastor?

— Miksi en. Ruvetaan vain.

— Ja' tackar! Herr pastor laulaa kovin ihanasti. Janne Flykt hymyili ja ojensi kätensä.

— Täytyy mennä. On ristiäiset... Hyvästi! Me voimme sopia vastedes, milloin alamme.

— Ja' tackar. Herr pastor on kovin ystävällinen. Herr pastor ei ole Skarp ... korppi.

Borell ojensi lihavan kätensä ja jätti hyvästit.

— Minä ka-kannatan mu-musiikkia. Minä olen mu-musiikkimies...

Hän lähti, hoippuen katua eteenpäin ja pysähtyi ensimmäiseen kadunkulmaan huutamaan ajuria.

Janne Flykt jatkoi matkaansa. Hänen mieltänsä kirveli. Hän ei voinut antaa anteeksi Skarpille. Tuo mies olisi nyt selvä ja istuisi kotonaan, jos ei pastori Skarp olisi pauhannut "juomareista ja rentuista". Että pitikin papin olla niin taitamaton!...

Hän jatkoi matkaansa pudistellen ajatuksissaan päätään.

VI

Seuraavana päivänä seiso Janne Flykt kapellimestari Borellin oven takana, viululaatikko kainalossa. Hän oli tullut sinne Johannan kanssa, ja portilla he olivat eronneet. Borell asui rannalla, muutamassa matalassa puurakennuksessa, joka oli laudoitettu pystylaudoituksella ja näytti nähneen monen miespolven ajat.

Janne Flykt tarkasteli ovea hämärässä eteisessä. Aivan oikein. Siinä oli tuhraantunut nimilippu: "Henrik Borell, kapellimestari."

Hän painoi ovikelloa, ja kalpea, pitkä naishenkilö tuli avaamaan.

— Hyvää päivää! Onko kapellimestari tavattavissa?

— Kyllä ... olkaa hyvä ... taikka minä katson... Kalpea nainen hävisi huoneeseen vasemmalle ja ilmestyi hetken päästä takaisin.

— Pastori on hyvä ja astuu tänne odottamaan. Veljeni tulee heti.

Janne Flykt esitti itsensä.

— Kyllä tunnen. Olen nähnyt pastorin monta kertaa. Täällähän tuntevat kaikki toisensa.

Kalpean neidin kasvoja kirkasti heikko hymy. Hän ohjasi Janne Flyktin sisään.

Huone oli jonkinlainen vieras- ja ruokahuone samalla kertaa. Haalistuneet seinäpaperit olivat paikoitellen pullistuneet, ja oven yläpuolella ammotti suuri repeämä.

Janne Flykt istuutui ja laski viululaatikon tuolille uunin viereen.

Huone teki köyhän vaikutuksen. Huonekalut olivat kuluneet. Sohvanpäällinen riippui selustalla muutaman nuppineulan varassa rikkiinäisyyttään vaikeroiden. Vastakkaisella seinällä oli pari taulua. Toinen kuvasi kuuroa Beethovenia säveltämässä, toinen oli valokuva muutamasta kesäjuhlasta kaupungin laidassa olevilla Leposaarilla.

Oikealla oleva ovi aukeni, ja kapellimestari Borell astui sisään. Hän oli selvä ja nähtävästi nukkunut pitkään. Kaikesta päättäen oli eilinen päivä tullut hänelle maksamaan enemmän kuin kahdeksan markkaa.

— Hyvää päivää! tervehti hän kohteliaasti ja ojensi Janne Flyktille kätensä. — Mikä saattaa minulle tämän kunnian?

Kapellimestari Borell käytti mielellään kohteliaita lausetapoja. Hän ei yhtään muistanut eilistä sopimusta.

— Minä lähdin aloittamaan yhteissoittoa, virkkoi Janne Flykt hymyillen. — Meillähän oli eilen puhe?

Borell kävi hiukan hämilleen ja löi otsaansa.

— Eilen —? Niin ... nyt muistan. Minä taisin puhua hiukan sekaisin. Minä pyysin pastoria tänne

soittamaan yhdessä? Hän hymyili kuin anteeksi pyytäen ja jatkoi:

— Pastori on hyvä ja antaa anteeksi! Minä en ollut oikein selvä.
Janne Flykt hymyili loistavinta hymyään, jolla hän ihmiset vangitsi.

— Ei mitään, Herra Borell. Minä päinvastoin otin asian todeksi. Hän viittasi viululaatikkoonsa.

— No sehän on sitten erinomaista! Kun pastori on kunnioittanut minua käynnillään, pyydän pastoria ottamaan tupakkaa.

Hän oli nostanut savukelaatikon pöydälle.

Janne Flykt otti.

— Minä en tavallisesti polta, mutta voinhan näin erikoistapauksessa ottaa.

Hän sytytti savukkeen.

Kapellimestari oli istunut vierastaan vastapäätä ja pannut myös palamaan.

No eihän ole hyvä polttaa ainakaan paljoa, jos haluaa säilyttää äänensä. Pastori onkin paljon kouluuttanut ääntään.

— No vähän...

— Se on hauskaa! Ei niinkään vähän. Te laulatte erinomaisesti. Suokaa anteeksi! Tarkoitukseni ei ole imarrella. Sanon vain senvuoksi, että pappien keskuudessa harvoin saa kuulla taiteellista laulua.

— Se johtuu kai suureksi osaksi siitä, että yliopistossa omistetaan asialle liian vähän huomiota.

— Varmasti. Mutta eiköhän suurin syy ole — papeissa itsessään?

Janne Flykt puhalsi savurenkaan.

— Epäilemättä. Papit eivät myöskään omista asialle tarpeeksi huomiota. Se on heidän mielestään "maallista" ja siksi se ei saa heidän kannatustaan.

— Niin juuri... sitä tarkoitin. Kirkko, luterilainen kirkko, suhtautuu kylmästi taiteeseen. Se panee kyllä arvon kauniille alttaritaululle ja hyvälle urkujen soitolle, mutta pappiensa ... kuinka sanoisin ... yksityistä suhtautumista taiteeseen se ei vaali. He saavat mielensä mukaan hosua ympärilleen niinkuin tahtovat, ja pastori kyllä tietää, miten käy. "Syntiä, syntiä, maailmallista, maailmallista!" Se on heidän suhteensa taiteeseen yleensä.

Janne Flykt kuunteli tarkkaavaisena. Hänen mielenkiintonsa oli herännyt. Hän oli löytänyt aatetoverin.

— Minä olen täydellisesti yhtä mieltä herra Borellin kanssa. Kirkko on aikojen kuluessa liiaksi sulkeutunut kuoreensa ja asettunut vihamieliselle kannalle ympärillään pulppuavan elämän eri ilmiöihin nähden ... varsinkin sivistyselämän. Se on tullut vanhoilliseksi, ahdasmieliseksi. Mutta se ei ole oikeastaan kirkon syy. Se on sen palvelijoiden syy.

— Aivan. Syy on papeissa itsessään, niinkuin jo sanoin, ja sitä saa kirkko kiittää, että sen kannattajat harvenevat vuosi vuodelta. Eivät nykyajan ihmiset viitsi enää kuulla vanhaa märehäntä ja aikoja sitten loppuun kuluneita fraaseja. Se kaipaa uutta, tuoretta elämänymmärtämystä. Mutta sitä saa kirkosta turhaan etsiä.

Kapellimestari Borell oli innostunut. Hän oli nähtävästi miettinyt paljon näitä asioita.

— Minä kävisin mielelläni kirkossa, — jos en muun vuoksi niin ainakin kuullakseni urkujen ääntä silloin tällöin — minä nimittäin rakastan musiikkia, — mutta minun on sinne mahdoton tulla — saarnojen vuoksi.

Tänne Flykt punastui. Hän oli jännityksellä odottanut, milloin herra Borell kajoaisi eiliseen tapaukseen.

— Minä olin eilen kirkossa ja tunnustan suoraan, että alttaripalvelus miellytti minua suuresti, mutta saarna —! Pastori tietää itse, millaista se oli.

— Kyllä, kyllä. Minun täytyy myös sanoa, että pappina minä häpesin. Meillä tuli siitä jälkeinpäin puhe pastori Skarpin kanssa, mutta valitettavasti johti se vain siihen, että minulla tänään on hänessä leppymätön vihamies.

Herra Borell sytytti uuden savukkeen.

— Eikö saa olla? Pastori tekee hyvin. Nämä ovat mietoja. Janne Flykt otti, ja herra Borell tarjosi hänelle tulta pöydän yli.

— Tjaah! Mitä se Skarp'iin kuuluu, juonko minä tahi olen juomatta. Hänen asiansa olisi vain selittää minulle ja muille minun kaltaisilleni, mistä me Jumalan löytäisimme, — jos niinkuin meillä olisi halua siihen. Tahi ainakin herättää meissä halua, intressiä asiaan, joka kieltämättä on syvin ihmiselämässä. Mutta siihen ei vanha Skarp pysty. Hän kykenee vain purkamaan sisuaan, ja se ei tee hyvää vaikutusta.

— Aivan niin. Minä olen herra Borellin kanssa yhtä mieltä. Ja minä toivon, ettei herra Borell silti hylkää Kirkkoa yhden Skarpin vuoksi. Minä olen täällä tänään tavallani anteeksipyyntöllä, — kirkon puolesta, — Vaikka minulla ei kyllä ole minkäänlaista valtuutusta. Mutta minä katsoin pappina olevani siihen velvoitettu ja tulin ... sitäkin suuremmalla syyllä, kun oli puhe ruveta yhdessä soittamaan.

Janne Flykt karisti savukkeestaan tuhkaa ja katsoi kapellimestaria rehellisesti silmiin.

— Minä olen hyvin kiitollinen. Pastori saa olla varma, että panen pastorin käynnille hyvin suuren arvon. Minä voin tämän jälkeen mielihyvällä todeta, etteivät kaikki papitkaan ole samanlaisia, jota en kyllä ole tähän saakka havainnut. Mutta nythän sen tiedän — omasta kokemuksestani. Olen hyvin kiitollinen.

Herra Borell nousi, ja hänen veltoilla kasvoillaan väreili hieno liikutus. Hän meni huoneen nurkassa olevan hyllyn luo ja otti sen takaa mustan kotelon, josta veti esille klarinetin.

— Tässä tämä olisi. Se on vanha palvelija. Ostin sen nuoruusvuosina kerran pääkaupungista. Kuuluin silloin orkesteriin. Sillä on monta sooloa soitettu.

Hän ojensi soittokoneen Janne Flyktille, joka tarkasti sitä asiantuntemuksella.

— Hieno kapine, lausui tämä, ojentaen klarinetin takaisin. — Näkee kyllä, että sitä on käytetty.

Hän avasi viululaatikkonsa ja otti esiin viulunsa. Herra Borellin huomio kiintyi siihen heti, ja hän tarkasti sitä huolellaasti.

— Se on cremonalainen. Tunnen tämän mallin hyvin. Minullakin on nimittäin samanlainen. Se maksaa nykyisin paljon.

— Se on lahja apeltani.

Janne Flykt asetti viulun leukansa alle ja viritti soittokoneen.

— Tjaah! Mitäs me soittaisimme? Minulla on täällä kyllä nuotteja, mutta en ole varma, onko yhtään viululle ja klarinetille.

Herra Borell selaili nuottivihkojaan, joita oli suuri kasa pöydällä, huoneen perällä.

— No tämä! Tätä voimme koettaa.

Se oli jakso muutamasta orkesterikappaleesta. Janne Flykt asettui herra Borellin viereen ja esitys alkoi.

Näki heti, että molemmat olivat musiikkimiehiä. Sukkelat, nopeatahtiset juoksutukset menivät luistaen. Viulu karkeloi ja iloitsi, klarinetin säestäessä sitä. Pieni huone oli täynnä säveliä. Näytti siltä, kuin olisi Beethovenin seinällä keskeyttänyt sävellystyönsä ja kuuroudestaan huolimatta jäänyt kuuntelemaan.

— Mainiota! huudahti herra Borell innostuksissaan. — Te soitatte erinomaisesti!

Janne Flykt punastui hiukan.

— No ... menihän se.

— Meni, meni ... hyvin! En muista sitä paremmin soitetun orkesterissakaan.

Otettiin uusi kappale. Se oli vanha ballaadi, jossa klarinetti tulkitsi kuljeksivan trubaduurin osaa. Viulun tehtävänä oli vain säestää. Taas helähtivät säveleet, väliin kaihoisan kaipaavina, väliin intohimoisen riemukkaina... Yksinäinen trubaduuri näppäilee luuttuaan ritarilinnan ikkunan alla. Tuon ikkunan takana istuu hänen kaivattunsa, jonka tapaaminen on häneltä kielletty. Niin, hän on köyhä, mutta jalon nimen omistaja, ritari niinkuin linnanheidin isäkin. Ratsunsa selässä ajaen, ritarihaarniskassaan häntä ei lasketa linnaan. Hän hankkii sinne silloin pääsyn valepukuisena laulajana.

Ratsunsa hän on jättänyt majataloon. Se on valmiiksi satuloitu seuraavaa aamua varten... Ilmituloa peljäten ei trubaduuri uskalla mennä linnaan sisälle, vaan pyytää saada kunnioittaa linnanneitiä soittamalla tämän ikkunan alla. Linnanneiti on kauneudesta kuulu yli koko maan. Ei siis ihme, että kuljeksiva trubaduuriakin haluaa palvoa häntä.

Mutta — linnanneidin isä, ankara ritari, on tuntenut hänet hänen valepuvustaan huolimatta. Kun nyt neitsytkammion ikkuna avautuu, jää hän salaa kuuntelemaan trubaduurin laulua:

"Kun en mä päivällä palvomaan sua tulla saa, Margot, siks' illan ilmoihin luuttuaan nyt soittaa Jean de Vaud. Siis kuule: kunhan vain puoliyö nyt koittaisi, Margot! Vapautesi hetki se silloin lyö! Sen vannoo Jean de Vaud."

Linnanneiti tuntee sulhasensa äänen. Hän ymmärtää, että vapautuksen hetki lähenee, ja merkiksi hiljaisesta suostumuksestaan hän viskaa ruusun laulajan jalkoihin.

Mutta tarinalla on surullinen loppu. Siitä kertoo ballaadin laulaja:

"Lie ollut kohtalon säädös kai, kun hetkellä puolen yön — näin kuulin — surmansa sulho sai, ja särkyi neidon syön."

— Se on vanha laulu, mutta siinä on kaunis sävel.

Herra Borell laskee klarinetin pöydälle ja pyyhki hikeä otsaltaan. Hänen oli tullut lämmin.

— Niin on. Merkillinen sävel. En muista sitä ennen kuulleen. Siinä on tunnelmaa.

— Kyllä. Luulin sen olevan teille tutun. Te säestitte erinomaisesti.

Herra Borell oli lämmennyt. Janne Flykt katseli häntä ihmeissään. Saattoiko tuollaisen nuutuneen pinnan alta vielä löytyä nuoruuden innostusta?

— Vahinko, herra pastori, ettette ole antautunut musiikille kokonaan. Teillä olisi ollut lahjoja.

Janne Flykt laskee viulun viereensä sohvalle. Hän oli näppäillyt ballaadin säveltä.

— Minulle tarjottiin kerran paikkaa orkesterissa, mutta kieltäydyin.

— Ai, ai, se oli tuhmasti!

— En voinut luopua tuomiokirkosta.

Kapellimestari loi yht'äkkiä vieraaseensa omituisen katseen. Oli kuin olisi se kysynyt: "Oletteko tekin niitä?" Hän kävi äkkiä surulliseksi.

— Niin ... meillä on kullakin kohtalomme, josta emme pääse ... teillä tuomiokirkko, ja minulla musiikki...

Tänne Flykt katsahti häntä hämmästyneenä. Mitä Borell tarkoitti?

— Minä olen menettänyt kerran musiikin tähden jalon ihmisen ... morsiameni, josta olisi tullut elämäni onni ja päivänpaiste.

Herra Borell tuijotti eteensä kuin muistoihinsa vaipuneena.

— Niin. Olen harvoin sydäntäni avannut — hänen silmissään väreili hieno liikutus — mutta te, herra pastori, olette niin toisenlainen kuin muut. Teille saatan kertoa. Ja herra Borell ryhtyi kertomaan:

— Minusta piti tulla liikemies, mutta rakkaus musiikkiin teki ne aikeet tyhjiksi. Morsiameni isä — suuren kauppahuoneen omistaja — oli minut jo määrännyt liikkeensä johtajaksi. Hän aikoi itse vetäytyä lepoon. Meidän piti viettää häämme muutaman viikon kuluttua. Kaikki oli tilattu ja laitettu häitä varten. Niistä piti tulla komeat, komeimmat, mitä vanha merenrantakaupunki oli koskaan nähnyt. Mutta silloin, juuri niihin aikoihin kuin minun piti ottaa liikkeen johto haltuuni, saapui kaupunkiin muuan etevä viulutaiteilija konserttia antamaan. Minä, joka musiikkimiehenä olin aina etunenässä sellaiset tilaisuudet järjestänyt, toimin nytkin konsertinantajan impressariona. — Mitenkä lie ollut, istuessani konsertissa ja kuunnellessani mestarillista esitystä, valtasi minut selittämätön, kumma tunne. Minusta tuntui, kuin olisi konsertinantaja soittanut minulle jäähyväisiä siitä maailmasta, jota kerran olin omanani ajatellut. Olin nimittäin ennemmin aikonut antautua musiikkialalle kokonaan, sillä minulla oli taipumuksia ja olin suorittanut musiikkipistossa korkeimman kurssin viulunsoitossa. Olin asiasta monesti puhunut tulevan appeni kanssa, mutta hän oli aina pannut jyrkästi vastaan. Musiikkimies oli

hänen mielestään kerjäläinen, joka ei tulisi elättämään itseään eikä vaimoan. — Tuona iltana konserttitalissa tunsin elävästi, että olin myymäisilläni elämäni esikoisoikeuden, kuten Esau muinoin oli tehnyt. Tein päätökseni: minusta ei pitänyt koskaan tulla kauppiasta, vaan soittotaiteilija. Menin morsiameni isän luo ja kerroin päätökseni. Hän raivostui, uhkasi, itki. Ja kun minä pysyin päätöksessäni, lausui hän lopuksi: "Hyvä on! Tee niinkuin tahdot mutta Iisaa et tule koskaan saamaan!" (Se oli morsiameni nimi.) "Minä en anna tytärtäni kerjäläiselle!" Olin niin kiivastunut, etten tuota edes pahakseni pannut. Ajattelin, että parin vuoden päästä hänet kuitenkin saisin, kun morsiameni tulisi täysi-ikäiseksi. Mutta toisin kävi. Iisa-raukkani otti niin sydämelleen kihlauksemme purkautumisen, ettei liitostamme tullut koskaan totta.

Herra Borell pyyhki silmiään. Hän oli syvästi liikutettu. Janne Flyktkin tunsu poskillaan kosteaa. Kertomus oli häntäkin järkyttänyt.

— Sellainen on minun elämäni tarina, lausui herra Borell, ääni vieläkin vavahdellen. — Meillä on kaikilla kohtalomme. — Mutta surullisinta on, että juuri siitä, johon koko sydämellämme olemme kiintyneet, tulee meidän kohtalomme. Niinkuin minulle musiikista.

Herra Borell huokasi raskaasti. Janne Flyktistä tuntui pieni huone yht'äkkiä kovin kolkolta. Hän ymmärsi nyt, minkävuoksi sohvanpeite oli rikkinäinen ja seinäpaperit hajalla: huoneen asukas ei välittänyt enää ulkonaisesta. Senhän näki hänen huolettomasta asustaankin. Hänet oli murhe tehnyt tunnottomaksi siinä suhteessa. Neiti Borell toi kahvia. Sitä juotaessa virkkoi kapellimestari:

— Surulliset nuoruuteni muistot vaikuttivat sen, että viulu jäi. Minä valitsin toisen soittokoneen ja minusta tuli vain tavallinen b-klarinetin puhaltaja orkesterissa. Mutta sehän on pääajatukseen nähden samantekevä. Soittokone kuin soittokone. Musiikista tuli kuitenkin elämäni kohtalo.

Janne Flykt ei vastannut. Hänen silmissään oli herra Borell saanut uuden merkityksen. Hän ajatteli vain: "Ja tämän miehen on vanha Skarp karkoittanut kirkosta, miehen joka tuli sinne lohdutusta hakemaan suureen suruunsa!"

Lähtiessään hän puristi lämpimästi herra Borellin kättä:

— Ihmiselämä on traagillisuuksia täynnä, mutta traagillisuudetkin sovittaa se mies, jonka oma elämänkohtalo on ollut kaikkein traagillisin: Vapahtaja.

— Niin, niin. Niin sitä joutuu ajattelemaan monesti, sangen monesti. — Hyvästi, herra pastori, ja kiitos, että muistitte minua, vanhaa, yksinäistä miestä. Olen hyvin kiitollinen ... hyvin kiitollinen...

Janne Flykt asteli kotia kohti, mieli surullisia ajatuksia täynnä. Käynti Borellin luona oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. Varsinkin yksi lause oli jäänyt soimaan hänen mielessään:

"... ja surullisinta on, että juuri siitä, johon koko sydämellämme olemme kiintyneet, tulee meidän kohtalomme..."

Oliko tuomiokirkosta tuleva hänen kohtalonsa —?

VII

Kesäinen sunnuntai. Aurinko huuhtelee pienen piispankaupungin katuja lämpöaalloillaan, jotka se vienon tuulenhengen avulla panee liikkeelle. Peipposet laulavat pihakoivuissa ja puiston pihlajissa. Talojen seinustoilla surisevat kärpäset. Ne ovat kuin vartavasten asettuneet juuri keittiöiden ikkunoiden alle. Sillä heti kun jossakin talossa avataan keittiönikkuna, leijailee kärpäsparvi ylös. Sitä houkuttelee voimakas ruuanhaju, joka lehahtaa kadullakulkijankin nenään. Sitten kärpäset, jotka koko aamukauden ovat pörränneet keittiöissä ja hieroneet verraten siedettävät välit pitsimyssysten kyökkipiikain kanssa, lähtevät kylläisinä sunnuntailennolle, jättäen paikkansa ulkona kadulla suriseville, nälkäisille heimolaisilleen.

— Surr!

Iso lohikärpänen lensi ujostelematta kauppias Roslundin keittiönikkunasta sisälle. Se asettui aluksi istumaan hellakopurin reunalle, mutta keittäjäntären pää liikkui arveluttavan likellä sitä. Se kiipesi hiukan ylemmäs ja otti mukavan asennon pyöreäpäisen niittinaulan nokassa, Sieltä oli muuten parempi näköalakin. Lohikärpänen rupesi havaintoja tekemään.

Liina, keittäjätär, oli käyttänyt käherryssaksia. Ohimokiharat eivät mitenkään saattaneet olla luonnollisia, Lohikärpänen oli tottunut keittiöhavaintoihin. Se oli käynyt aamulla varhain piispan keittiössä ja pannut merkille, että piispan keittäjätär oli vielä turhamaisempi, Hänellä oli ollut pää täynnä pieniä paperitötteröitä? — Sieltä se oli surrannut leipuri Luukelan keittiöön. Siellä säilytettiin tavallisesti paistinpeltejä uuninnurkkauksessa, ja niiden ääressä oli lohikärpänen ennen pitänyt oikeita kestejä! Mutta nyt olivat pellit olleet poissa, eikä lohikärpänen ollut vielä saanut oikeaa sunnuntaiaamiaista.

Täällä tuntui pääsevän ruokaan käsiksi. Lohikärpänen tunsu suloisen hajun paistetusta riisipuurosta, jota Liina parastaikaa käänteli pannussa. Lohikärpänen silmäili ympärilleen. Ah! Pöydällä oli paistettua puuroa jo vadissa! Lohikärpänen levitti siipensä ja surrasi kuin kutsuvieras suoraan vadin reunalle.

Mutta se ei tiennyt, että puuro oli aiottu pastori Flyktille. (Muuten välitti lohikärpänen viisi siitä, kenelle mikin kuului.) Mutta Liina, keittäjätär, välitti. Hän pyörähti ympäri ja huitaisi kämmenellään vadin yli.

— Vai siihen! Pastorin puuroa sotkemaan!

Lohikärpänen sai lähteä lentämään. Hyvä, että oli henkensä säilyttänyt! Se surrasi ulos ikkunasta ja huusi ohitseen lentävälle pikku kärpäselle: "Siellä on paistettua riisipuuroa, mutta se kuuluu pastori Flyktille!"

Lohikärpänen oli kuullut oikein. Paistettu riisipuuro oli pastori Flyktille, joka nykyään asui pappilassa, apulaisen puolella, mutta kävi syömässä tulevien appivanhempainsa luona.

Liina kantoi puuron ruokahuoneeseen. Siellä oli jo kaikki muu valmiina. Riisipuuro vain puuttui. Kauppiaan rouva oli nimenomaan varoittanut Liinaa, että jos puuroa oli jäänyt lauantailta, oli se paistettava pastorille aamiaiseksi. Ja olihan sitä sen verran jäänyt. Ja nyt se oli pöydässä.

Kauppias Roslundin perhe kerääntyi aamiaispöytään. Siinä oli kauppias itse kesäpuvussa, kauppiaan rouva ja Johanna. Viimemainittu oli puettu avokaulaiseen pumpulileninkiin, joka teki hänet tyttömäisen näköiseksi, mutta muuten sopi hänelle erinomaisesti.

— Missä Janne on? kysyi rouva Roslund huomattuaan riisipuurovadin pöydällä. — Häneltä jäähtyy puuro kokonaan. Liina saisi sen pitää hellalla niin kauan, kunnes sitä tarvitaan.

Johanna riensi hakemaan sulhastaan. Hetken kuluttua tuli tämä reippaana ja hymyilevänä. Johanna riippui hänen käsikoukussa.

— Etpä tiedä, mitä on pöydässä? Johanna peitti käsillään sulhasensa silmät, kun tämä yritti heittää yleissilmäystä pöydälle.

— Et saa katsoa!

— Johanna, älähän nyt! Puuro jäähtyy.

— Niin. Se on äitiä, kun sanoo!

— Vai puuroa! Sitten se ei voi olla muuta kuin riisipuuroa. Johanna oli olevinansa pettynyt.

— Et sinä olisi arvannut, jollei äiti olisi sanonut.

— Kyllä varmaan!

— Kas niin, lapset, nyt istumme syömään, että joudumme sitten kirkkoon, huomautti rouva Roslund.

Istuttiin pöytään. Rouva Roslund antoi leipäkorin kiertää.

— Kyllä sinä saat, Janne, paljon kasvattaa Johanna, ennen kuin hänestä oikea papinemäntä tulee, lausui hän.

— En minä pysty kasvattamaan. Elämä itse kasvattaa.

Janne Flykt puri näkkileipää täyttä päätä, vilkaisten leikillisesti morsiamensa.

— Muuten minä luulen, että Johanna on täysin oppinut.

— Kuulepas, äiti, mitä Janne sanoo! Eikö sinulla ole mainio tytär?

Johannan heleä nauru kaikui avarassa ruokahuoneessa,

— Mutta yhtä taitoa Johanna ei osaa. Hän ei osaa silittää. Ja sitä tarvitaan maalla.

Kauppias Roslund katsahti vävyipoikaansa kuin huomauttaen, että "pane muistiisi!"

— Voinhan minä mennä silitysoppiin. Vaikka emmehän me muutakaan maalle, Janne, emmehän?

— Emme ainakaan ensi hätään.

— Sinähän et voisi tulla toimeen ilman tuomiokirkkoa?

— Vaikeaapa siitä olisi luopua. — Vaikka kyllä kai sitä tottuisi toiseenkin kirkkoon.

— Kyllä minä luulen, että Jannen olisi vaikea asua maalla. Eihän siellä olisi "kupooli-Johannaakaan".

— No, täytyisi tyytyä tavalliseen Johannaan. Janne Flykt pisteli riisipuuroa. Hän näytti hiukan hajamieliseltä.

— Vai täytyisi? Tässäpä ollaan kohta kuin hätävarana!

Johanna pudisti päätään sulhaselleen, joka otti toista lautasellista.

— Mutta hyvänen aika! Eihän tästä muille jääkään! Janne Flykt oli ajatuksissaan ollut isoäidin luona. Paistettu riisipuuro oli yht'äkkiä vienyt ajatukset vanhaan kotiin. Siksi hän ei huomannut puuron loppumista.

— Ei tarvitse jäädäkään, sanoi rouva Roslund. — Syö vain! Meillä on täällä muuta. Puuro olikin yksinomaan sinua varten.

Janne Flykt söi hiukan hämillään. Tulevan anopin ystävällinen selitys ei oikein häntä vapauttanut. Hän koetti lyödä tapauksen leikiksi:

— No jos teitä tyydyttää vain se tieto, millaista puuro oli niin voin vakuuttaa, että se oli erinomaista, yläpuolella kaiken arvostelun.

Hän nauroi iloisesti ja sai jälleen itsensä tasapainoon.

— Sehän on hauskaa kuulla.

Aterian loppupuolella kääntyi puhe kirkkoonmenoon. Kauppias, joka oli ottanut oikein periaatteekseen istua tyttärensä sulhasen jokaista saarnaa kuuntelemassa, kysäisi, pyyhkien ruokaliinalla suutaan:

— Mikä sinulla on tänään aiheena?

— "Yksinäinen Vapahtaja".

Johanna kohotti päätänsä ja katsahti sulhaseensa veitikka suupielessä.

— Siinä on taas kaupungin mummoille aihetta päänpuhdistukseen ja hurskaaseen mutinaan. Viime kerralla, kun Janne selitti, että meidän tulee pitää Vapahtajan käskyt, oli Liinan vanha tati valitellut, ettei Jannen saarna ole puhdasoppista. Kuka syntinen nyt voisi pitää käskyjä!

Janne Flykt nauroi huolettoman iloisesti.

— Siinäpä se juuri on, ettei kukaan halua ottaa Vapahtajan sanoja täydestä, silloin kun ne vain hiukankin velvoittavat meitä. Ihmisten on vaikea luopua vanhoista käsityksistään, joihin ovat lapsuudesta asti juurtuneet. Eikä kumma, sillä niinhän on opetettukin. Tulee vain koettaa, mutta jos huomaa tehtävän liian vaikeaksi, saa se jäädä. "Ihminen on heikko, syntinen."

— No mutta eikö se niin olekin?

Rouva Roslund painoi pöytäkelloa ja katseli vakavana olevaa vävyään.

— Kyllä, mutta me unohdamme, että "Jumala on heikoissa väkevä".
Jumalan avulla se käy!

— No niin ... kyllä ... mutta... Rouva Roslund pudisteli päätään.

— Kovinhan se Jumala olisi heikko, jollei hän voisi ihmisestä tehdä parempaa kapinetta kuin mitä tämä luonnostaan on.

Liina tuli ruokahuoneeseen.

— Liina saa nyt korjata pöydän ja laittaa kahvin kello kahdeksitoista. Me menemme kaikki kirkkoon.

— Kyllä, rouva.

* * * * *

Tunnin kuluttua katseli rouva Roslund saarnatuoliin, johon hänen tuleva vävyoikansa juuri oli noussut.

Janne Flykt silmäili ympärilleen kuin nuori sotapäällikkö, joka tuntee joukkonsa. Hän huomasi tuttuja kasvoja siellä täällä. Kapellimestari Borell ja neiti Sältin olivat kumpikin läsnä. Pormestarin neidit istuivat saamalla paikalla, jossa hän oli nähnyt heidät niin kauan kuin muisti. Mutta suuresti he olivat muuttuneet. Vanhemmalla, Linda-neidillä, oli jo harmahtava tukka, vaikkei hän ollut vielä täyttä neljääkymmentä. Mutta siitä huolimatta se oli kammattu viimeisen muodin mukaan, ja nauharuusukkeet hatussa olivat melkein yhtä suuret kuin nuoruuden päivinä. Ei ollut tavallaan ihme ollenkaan, että pastori Skarp iski niihin niin hanakasti. Janne Flykt hymyili ajatellessaan, kuinka monta saarnaa tuomiokirkon saarnatuolista oli noiden nauharuusukkeiden ja pitsiröyhelöiden vuoksi pidetty. Hän oli päättänyt heti alussa jättää ne rauhaan. Hänellä oli paljon tärkeämpiä asioita.

Hän lausui apostolisen tervehdyksen, ja hänen äänensä sai tuon täyteläisen, metallisen soinnun, joka vaikutti niin mukaansatempaavasti. Sitten hän ryhtyi lukemaan tekstiä, joka oli Luukkaan evankeliumin yhdeksännestä luvusta.

Teksti luettiin erinomaisesti, luonnollisella, selvällä äänellä. Siinä ei ollut vähääkään nuottia. Ja sitten alkoi saarna.

Pieni Samarian kylä mataline, tasakattoisine taloineen. Pienistä ikkunoista päättäen siellä olisi luullut asuvan köyhää ja ystävällistä kansaa. Tosin kylän asukkaat olivat köyhiä, mutta ystävällisiä eivät, sillä Vapahtajalle ei avattu siellä yösijaa. "Onhan kylässä majatalo. Menkoon sinne." — (Heillä ei ollut mitään tekemistä kiihkomielisten Jerusalemiin menijöiden kanssa. Heillä oli oma temppele Garitsimin vuorella. — Vanhat ihmiset olivat näet kertoneet, että sen syntymisen oli aiheuttanut juuri ahdasmielisten juutalaisten kateus, nämä kun eivät olleet sallineet samarialaisten ottaa osaa Jerusalemin temppelin rakennukseen.) — Ei siis ihme, että sanansaattajat tulivat oikeutettua suuttumusta täyteen. He olisivat halunneet yhdellä iskulla tuhota tuon kylmähenkisen kylän. Mutta siihen he eivät saaneet Vapahtajalta lupaa. Hänellä ei ollut raskaita päiviä ja hän oli syvästi masentunut. Hänestä oli opetuslasten mielenpurkaus niin kevyttä ja itsekästä, että se mitä suurimmassa määrin kiusasi häntä. Samoin kuin tuo muukalainen mies, joka tyrkytti hänelle palveluksiaan, tarjoutuen hänen seuralaisekseen, mutta olisi ennen ratkaisevaa hetkeä halunnut käydä vielä kerran kotitalossaan antamassa määräyksiä sen hoidosta ja erittäinkin ulkoniittypalstan vartioimisesta. Sille ei saanut laskea naapuritalon väkeä, sillä hänellä oli selvä omistusoikeus siihen. Muutaman vuoden perästä hän saattaisi palata, ja silloin hän halusi rakentaa talon juuri tuolle riidanalaiselle palstalle, viettääkseen siellä vanhuutensa päivät, muistellen kunniakkaita matkoja natsarealaisen opettajan seurassa. Sillä tämän seuraan hän nyt aikoi liittyä. Veljet voisivat vain lainata hänelle pari viittaa hänen omiensa lisäksi. Hän tulisi kyllä pitämään huolen, ettei niitä varastettaisi; hän aikoi nimittäin majapaikoissa aina vuokrata itselleen erityisen huoneen, jossa hänen matkatavaransa säilyisivät. — Mutta tuo herkästi innostuva mies sai Vapahtajalta kylmän vastauksen: "Ketuilla on luolansa ja taivaan linnuilla pesänsä, mutta Ihmisen Pojalla ei ole, mihin päänsä kallistaisi." Muukalaiselle se oli kuin kylmää vettä niskaan. Anteeksi! Hän oli erehtynyt. Hän oli luullut Vapahtajalla olevan tapana yöpyä majataloihin, joissa tavallisesti oli kaksi, jopa kolmekin vierashuonetta. Hän ei siis voisikaan liittyä matkaan. Hän oli muuten hyvin toimeentulevana miehenä tottunut matkustamaan säätynsä mukaisesti. — Vapahtaja oli kiitollinen päästessään hänestä eroon. Mutta tuon toisen, miellyttävännäköisen nuoren miehen, jolla oli vastaostettu villainen ihokas ja kallisarvoinen vyö, hän olisi mielellään halunnut liittää seuralaisiinsa. Eikä tällä ollutkaan mitään sitä vastaan. Hän olisi vain tahtonut käväistä kotona hautaamassa vanhan isänsä, joka äskettäin oli kuollut, sekä ottaakseen samalla selvän, kuinka suuren osan omaisuudestaan isävainaja oli hänelle testamentannut. "Anna kuolleiden haudata kuolleitansa!" Niinpä kyllä. Mutta hänen serkkunsa, joiden myös piti tulla hautajaisiin, varmaankin kovin ihmettelisivät, jollei hän olisi mukana. Ja sitä paitsi hän oli luvannut Raakelille, naapuritalon tyttärelle, tulla. Hän ei siis voinut lähteä matkaan noin vain. — Vapahtaja kävi yhä alakuloisemmaksi. Sellaisia olivat ihmiset, turhamaisia, näkyväiseen kiintyneitä, muodollisuuksien ja "velvollisuuksiensa" taa lymyileviä! Ei! Hän ei halunnut sellaisia matkaansa. Todennäköisesti oli tuo kolmaskin samaa lajia. Siltä hän ainakin näytti. Niin, tietysti! Hän halusi käydä jäähyväisillä kotona. Voi! "Ei kukaan, joka laskee kätensä auraan ja katsoo taaksensa ole sovelias Jumalan valtakuntaan!"

Sehän kuulosti kuin joltakin sadulta! Sillä tavalla ei saarnannut kukaan muu. Kuulijat eivät tienneet, pitikö iloita vai surra. Heistä tuntui kirkossaolo oudolta.

— Olemmeko koskaan ajatelleet, miltä Vapahtajasta mahtoi tuntua, tullessaan alinomaa

väärinkäsitettyksi?

Väärinkäsitettyksi? No niin, olkoon menneeksi! Janne Flykthän oli nyt kertakaikkiaan uudenaikainen.

— Sellaisina hetkinä hän tunsu elämänsä suuren yksinäisyyden ja hän kärsi.

Kärsi? Janne Flykt puhui kärsimisestä peräti omituisesti Eikö se kuulunut ristille? Niin sitä oli kuitenkin ennen selitetty...

— Onko kukaan teistä koskaan ottanut syventyäkseen yksinäisen ihmisen kärsimyksiin?

No niin. Entä sitten?

— Sinä, jolla on koti, et luultavasti tiedä niistä mitään, sillä kodissa on tavallisesti joku, joka meitä ymmärtää. Samoin kuin et sinäkään, jolla on ystäviä, niiden joukossa oikea henkiystävä, jonka kanssa saat toisinaan tuntikaudet vaihtaa ajatuksia. Minä en puhu mitään sinusta, jolla on morsian ja nautit kihlausajan onnea. Sinun yksinäisyytesi hetket ovat äärettömän kaukana. On epätietoista, tuletko koskaan niitä kokemaan. — Mutta minä puhun ihmisestä, jonka ajatusmaailma on ympäristölle sulettu, sen vuoksi ettei ympäristö pysty sitä ymmärtämään, — Ihmisestä, joka saa tuntikausia käyskennellä pitkin kaupungin katuja ja havaita kaikki vastaantulijat ventovieraiksi, — siitä huolimatta, että joukossa on paljon tuttujakin kasvoja. Minä puhun ihmisestä, jonka sydämessä asuu kalvava yksinäisyyden tunne, yksinäisyyden, joka on hänen ensimmäinen vieraansa aamulla ja viimeisenä toivottaa hänelle hyvää yötä, — sellaisesta ihmisestä, kuin oli esimerkiksi Beethoven.

Beethoven? Peet ... peet...?

Oli varmaa, ettei yksikään kuulijoista nukkunut. Pormestarin Linda-neiti, joka soitti Beethovenin sonaatteja, hämmästyti, kuullessaan ihailemansa sävelmestarin nimen saarnatuolista! Hän ihan säikähti, mutta tunsu samalla omituista mielihyvää: hän oli muihin kuulijoihin nähden jonkin verran etuoikeutetummassa asemassa, kun soitti Beethovenia. Sitähän ei koko kaupungissa pystynyt tekemään kukaan muu kuin maaherran Louise, eikä hänkään ollut tällä kertaa kirkossa. Pormestarin Linda tuli siitä vakuutetuksi katsahtamalla taakseen. Leipuri Luukela, joka istui entisellä paikallaan penkinkorvassa, saarnatuolia vastapäätä, ei muistanut löytäneensä sellaista nimeä paremmin Vanhasta kuin Uudesta Testamentistakaan. Ja mummoista, joita oli kirjava joukko aivan saarnatuolin alla, ei se ainakaan voinut olla mikään apostoli. Vai tarkoittiko pastori ehkä "Peetan Venneä", Beeda Markkasen vähämielistä poikaa, joka eleli vaivaistalossa, ja jonka koko kaupunki tunsu? Mutta häntä nyt ei ainakaan saattanut sanoa yksinäiseksi, sillä hänhän pelasi pikku poikien kanssa nappikuoppaa kaiket kesät, ja mölysi ihastuksissaan, niin että kuului monen ristin päähän!

Tuon yhden ainoan maallisen nimen mainitseminen oli vaikuttanut kuin sähköisku koko seurakuntaan. Janne Flykt huomasi sen kyllä, mutta ei pannut sitä pahakseen. Päinvastoin hän oli hyvillään, että kuulijoiden tarkkaavaisuus oli herännyt. Sillä nyt hän siirtyi saarnansa pääkohtaan:

— Jos siis tavallinen syntinen ja kuolevainen jo voi kärsiä ymmärtämyksen puutetta ja siitä johtuvaa yksinäisyydentunnetta, niinkuin äsken mainitsemamme suuri säveltaiteilija, kuinka paljon enemmän sitten itse Vapahtaja, jolla oli vielä herkempi sydän kuin tavallisella ihmisellä, — Vapahtaja, joka oli täydellinen ihminen.

Tuo haaskahti jo harhaopilta sangen suuressa määrässä. Ainakin oli mummojen parvi siitä vahvasti vakuutettu. He olivatkin pitkin vuotta vikoneet, ettei pastori Flykt milloinkaan puhunut "Jumalan Pojasta", vaan yksinomaan "Vapahtajasta, joka oli ihminen". Niinkuin nytkin.

He kuuntelivat äärimmäisen tarkkaavaisina. Useat siirsivät huivinlaidan pois korvan päältä paremmin kuullakseen. Heidän oikeaoppisessa sydämessään oli herännyt väärän opin vainu, ja he päättivät olla varuillaan.

Mutta ylhäällä saarnatuolissa seisoi Janne Flykt ja puhui loistavin silmin. Häntä eivät häirinneet epäluuloiset katseet eikä saarnatuolin juurelta kuuluva sipinä. Hän oli lempiaineessaan: kirkastamassa kuulijoilleen *ihmistä*, Jeesusta Kristusta.

Hän puhui Vapahtajan yksinäisyydestä, ja kokonainen murheen maailma sanattomine kärsimyksineen vyöry hänen kaunopuheisilta huuliltaan. Väliin hän alensi äänensä kuiskaukseksi, joka kuitenkin kuului selvästi yli avaran kirkon. Hän raotti ovea Vapahtajan yksinäiseen sydämeen, aivan kuin olisi tahtonut sanoa: "Katso ihminen! Tällaisia henkisiä kärsimyksiä on sinun Herrasi kestänyt taistelllessaan jättiläistäisteluaan sinun puolestasi!"

Olihan hänellä koti? Oli kyllä. Mutta hänen oli täytynyt luopua siitä suuren elämäntehtävänsä vuoksi. Viimeiset vuodet elämästään hän eli täydellisesti koditonna. Mutta olihan hänellä ystäviä, jotka häntä

rakastivat? Oli kyllä. Mutta nämä ystävätkään, niinkuin olemme nähneet, eivät aina jaksaneet häntä ymmärtää. Ajattele, mitä sieluntuskia Vapahtajalle tuotti, kun hänen eräänkin kerran täytyi työntää luotansa pois vilpittömin ja uskollisin heistä: Pietari, joka rakasti häntä koko sydämestään, mutta väärässä viisaudessaan osoittautui hänen aatteidensa suurimmaksi viholliseksi. Ja sittenkin hän kesti siinä, missä ei yksikään toinen olisi kestänyt!

Se oli suurta! Se oli jumalallista hänessä! Hänen uskollisuutensa saamme me nyt lukea pelastukseemme, samalla tavoin kuin saamme nauttia hedelmiä jonkun suurmiehemme hengentyöstä.

— Sillä Vapahtajan yksinäisyydestäkin me saamme siunauksen.

— Yksinäisyytemme hetkinä, jolloin meitä ei kukaan ymmärrä, on meillä hänessä lohduttaja. "Älä pelkää! Minäkin olen tuntenut yksinäisyyden tuskat. Minä tiedän ne. Ne voivat masentaa ja peloittaa, mutta niiden läpi kajastaa uskolliselle sielulle ikuisen ymmärtämyksen autuus."

"Niinkuin Isä ymmärsi minut, niin ymmärrän minä sinut."

Tässä me saamme pohjan jalkaimme alle, pohjan, joka kestää: Vapahtaja ymmärtää meidät!

— Mutta Vapahtajan yksinäisyys ei ainoastaan lohduta ja auta meitä. Se myös velvoittaa meitä.

— Maailma on täynnä yksinäisiä sieluja. Niitä oli rikkaiden palatseissa yhtä hyvin kuin köyhäin matalissa majoissa. Niitä kohtaat sinä elämän taipaleella, ken hyvänsä lienetkin. Pysähdy silloin ja ojenna heille kätesi! Se voi olla heistä paljon suuriarvoisempaa kuin rahalahja, joka huojentaa puutteiden alle nääntyvän elämää.

— Apostoli sanoo: "Lukekaa Kristuksen pitkämielisyys autuudeksenne." Me voimme sovittaa tuota sanaa myös toisin: "Te yksinäiset sielut! Lukekaa Kristuksen yksinäisyys autuudeksenne."

— Silloin olemme löytäneet hänestä taas jotakin: uuden inhimillisen puolen, joka tuo hänet lähemmäs meitä. Amen.

Saarna oli lopussa. Janne Flykt ryhtyi lukemaan yleistä kirkkorukousta. Kuulijoiden päät painuivat penkkeihin, ja kirkkorukouksen juhlalliset sanat häiritsivät saarnaajaa arvostelevan ajatuksen kulkua. Mutta epäluulon siemen oli kertakaikkiaan kylvetty: pastori Flykt ei ollut puhdasoppinen.

Kun kansa jumalanpalveluksen jälkeen hajaantui koteihinsa, levisi pieneen piispankaupunkiin omituinen uutinen:

Pastori Flykt kieltää Kristuksen jumaluuden! Hän on vääräoppinen.

Tämä uutinen levisi niiden kautta, joilla tavallisesti ei ollut mitään kirkosta kotiin vietävää. Jos he joskus jotakin saivat, jättivät he sen kirkkoon. Sitä ei tarvinnut eikä aina saattanutkaan ottaa mukaansa. Se olisi häirinnyt arkielämän kulkua. Mutta tämä uutinen ei häirinnyt: se päinvastoin vilkastutti sitä. Sillä tulisihan se muodostamaan mielenkiintoisen puheenaiheen pienen piispankaupungin perheissä.

Ne taas, jotka ennen eivät olleet kirkosta saaneet senkään vertaa kuin edelliset, kulkivat nyt koteihinsa kuin unissaan. He eivät huomanneet sitä salaperäistä kuisketta, joka vieri pitkin kaupungin katuja. Heillä oli niin paljon ajattelemista omasta itsestään, samoin kuin tuosta ihmeellisestä Vapahtajasta, jonka kuva oli kirkastunut heille aivan uudella tavalla. Ja viikonkaan kuluessa he eivät havainneet mitään erikoisempaa pienessä piispankaupungissa. Se oli heidän mielestään aivan entisensä kaltainen. Siinä ei ollut tapahtunut mitään muutoksia. Heidän omassa elämässään päinvastoin oli tapahtunut suuri ja ihmeellinen muutos: — Heille oli selvinnyt ihmiselämän arvoitus 'Syvemmissä merkityksessä kuin ennen: he olivat löytäneet Vapahtajan.

Näin oli käynyt muiden muassa kapellimestari Henrik Borellin ja neiti Sältinin.

VIII

Janne Flyktiä oli pyydetty pitämään esitelmää kaupungin lähetysyhdistyksen vuosijuhlissa.

Pyytäjä kalpea, kärsineennäköinen postimestarin rouva, oli käynyt persoonallisesti hänen luonaan esittämässä asian. Pastori Skarp oli luvannut pitää hengellisen puheen, ja esitelmänpitäjäksi oli alussa ajateltu tuomiorovastia taikka piispaa. Mutta kun piispa oli sattumalta kaupungista poissa eikä tuomiorovastikaan ollut monien töidensä vuoksi joutanut, olivat johtokunnan jäsenet ajatelleet pastori Janne Flyktiä.

— Miltä alalta pitäisi esitelmän olla? oli Janne Flykt tiedustanut.

Postimestarin rouva oli ollut hyvin ystävällinen.

— Pastori saa luonnollisesti itse valita aiheen. Pääasia tietysti on, että se käsittelee jotakin uskonnollista kysymystä. Eiväthän muut alat tietysti voi tulla kysymykseenkään.

Janne Flykt oli hymyillyt valoisinta hymyään. Ei luonnollisesti, kun oli kerran kysymys lähetysyhdistyksen vuosijuhlasta. Olihan hän tosin pitänyt esitelmän palokunnan kesäjuhlassa ja nuorisoseuran iltamissa eri aloilta — niinkuin kaikki tiesivät — mutta lähetysyhdistyksen vuosijuhlahan oli jotakin aivan toista. Hän kyllä käsitti sen.

Postimestarin kalpea rouva oli jättänyt hyvästit ja lausunut vielä ovelta:

— Me saamme siis luottaa pastoriin?

Tietysti. Sehän oli selvää.

Janne Flykt oli mietiskellyt aihetta useana päivänä, mutta ei ollut löytänyt sopivaa. Hän oli ajatellut "pakanalähetystyön merkitystä seurakuntaelämälle", mutta melkein samanlaisesta aiheesta oli tuomiokapitulin asessori Haglund viime vuosijuhlissa pitänyt erittäin valaisevan esitelmän. Hän ei siis saattanut ryhtyä siihen. Yleensä oli lähetyskysymystä pohdittu kaikilta mahdollisilta puolilta, jotenka se ala oli jokseenkin tyhjennetty. Kaupungissa vierailleet lähetysaarnajat olivat pitäneet siitä huolen.

Hänen oli siis käännyttävä muille aloille. Olihan kristinuskon maailma siksi rikas, että sieltä kyllä sopiva aihe löytyisi.

Hän oli kauan aikaa miettinyt kysymystä kirkon suhteesta taiteeseen. Tuo aihe oli jo pitemmän aikaa kiinnittänyt erikoisesti hänen mieltänsä. Se oli ensinnäkin uusi. Siitä hän ei muistanut pikku piispankaupungissa kenenkään ennen puhuneen. Se oli tuntematon maa — terra incognita —, jossa saattoi tehdä mielenkiintoisia löytöretkiä.

Yliopistossakaan ei kysymykselle oltu huomiota omistettu. Jossakin kurssikirjassa oli siitä sivumennen mainittu, luennoilla ei sanaakaan. Sen sijaan oli kirkollisesta taiteesta pidetty kokonainen luentosarja, mutta se ei ollut Janne Flyktiä tyydyttänyt. Hän oli toivonut, että professori olisi joskus puhunut myös sellosta, jonka hän oli ostanut erään kuolleen musiikkimiehen huutokaupasta, ja joka oli sulostuttanut hänen yksinäisiä talvi-iltojaan koleassa vinttikamarissa Katajanokalla. Taikka viulusta. Mutta niihin ei professori ollut kajonnut. Hän oli rajoittanut esityksensä vain urkuihin ja kirkkomusiikkiin yleensä. Papin elämästä oli myös puhuttu hyvinkin laajalti, vieläpä sellaisista yksityisseikoista kuin hänen puvustaan ja virkahuoneensa kalustuksesta, mutta muista pappilan huoneista ei oltu mainittu sanaakaan. Ehkäpä sellokin sai löytyä jossakin muussa huoneessa. Kirkkomaalauksista ja alttaritauluista oli myös annettu hyvinkin asiallisia selostuksia. Olipa professorin persoonallisella johdolla käyty pääkaupungin kirkkojen alttaritauluihin tutustumassakin. Mutta siitä, missä suhteessa papin tuli olla ns. "maalliseen taiteeseen", kuten kirjallisuuteen, musiikkiin ja näyttämötaiteeseen, ei oltu hiiskuttu mitään. Jumaluusopin ylioppilaat kävivät teatterissa ja konserteissa kuten muutkin kuolevaiset — puhumattakaan siitä, että monet heistä olivat vakinaisia vieraita pääkaupungin huomatuimmissa kapakoissa. — Mutta tätä "suhdettaan" maailmaan he eivät koskaan viitsineet lähemmin määritellä. Pääsääntönä useimmilla tuntui olevan, että niinkauan kuin ei vielä tarvinnut kappaa eikä kaulusta kantaa, oli kaikki luvallista. Papiksivihkimisen jälkeen sulkeutui kaunis, houkutteleva maailma heidän takanaan kuin taika-ovi "Tuhannen ja yhden yön" saduissa, ja nuo entiset ylioppilaat muuttuivat ahdasmielisiksi, tuomitseviksi papeiksi. Sen jälkeen oli viaton naurukin heistä melkein syntiä. Useimmat väittivät tehneensä "parannuksen", mutta mikäli Janne Flykt heitä tunsii, juonti parannusenteko alkunsa papiksivihkimispäivältä. Siis vanna paavia kaikki! ... Sillä eikö roomalaiskatolinen kirkko juuri opettanut, että pappi vihkimistilaisuudessa sai "häviämättömän luonteen" — character indelibilis, joka teki hänestä oikean papin. Sellaisen uuden luonteen luuli moni luterilainenkin pappi saaneensa papiksivihkimisessä.

Tuo oli hullutusta kaikki tyyni! Papiksivihkiminen pantiin rajaksi maailman ja Jumalan välille! Kappa ja kaulus estivät noita entisiä pääkaupungin iloisia eläjiä käymästä konserteissa ja teattereissa. Poikkeuksen muodostivat vain koulujen opettajat. Hekin olivat melkein poikkeuksetta papiksivihittyjä. Heitä ei yleinen mielipide arvostellut lähimainkaan yhtä ankarasti kuin kirkon pappeja. Se johtui kai siitä, että heidän kappansa enimmäkseen nautti virkavapautta, samoin kuin kaulukset, joita ei tarvinnut

silityttää kuin joka toinen tahi kolmas vuosi.

Janne Flykt oli muodostanut itselleen oman maailmansa, eikä hän ollut hakenut siihen lupaa paremmin tuomiokapitulilta kuin yksityisiltä uskovaisiltakaan. Siihen maailmaan kuului ensinnäkin hänen työnsä pappina, rakkaaksi käynyt tuomiokirkko alttareineen ja kupoolienkeleineen, sello ja viulu kotona, joiden ääressä iltahetki luisui niin huomaamattomasti käsistä, isoäiti, appivanhemmat ja Johanna ... niin ... rakas, armas Johanna! Oikeastaan hän ei tiennyt, mihin kohtaan hän Johannan olisi asettanut. Hän sopi välistä melkein mihin hyvänsä. Yksi paikka vain ei ollut häntä varten, ja se oli se, jossa Vapahtaja seisoi hymyilevänä ja lempeänä hänen kotoisen maailmansa keskellä ja puheli: "Kas niin, Janne Flykt! Kaikki on sinun, mutta sinä olet minun ja minä olen Jumalan!"

Ja kun hän illalla soitti viulullaan Schubertin "Ständcheniä", saattoi hän kuvitella Vapahtajan istuvan vastapäätä, pöydän toisella puolen ja katselevan häntä ihmeellisen syvällä silmillään, joissa kuvastui koko ihmiselämän rikkaus ja ikuinen kaipaus. Ja kappaleen päätyttyä Vapahtaja puheli: "Soitto ja laulu ovat Jumalasta, annetut meille virkistykseksi maisella matkallamme. Minä tiedän sen omasta kokemuksestani, sillä ei milloinkaan ole minua laulu niin virkistänyt, kuin viime kertaa käydessäni Jerusalemin temppelissä, — silloin kun lapset lauloivat minulle siellä. Eivätkä he kaikki edes osanneet oikein lausua 'hoosiannaakaan!'"

Vapahtaja hymyili surunvoittoisesti vanhoille muistoilleen, ja hän, Janne Flykt, rupesi hyvin hiljaa soittamaan "Hoosiannaa".

Sellaista se oli. Hän oli siis onnellinen omassa maailmassaan. Mitä hän välitti siitä, että kaupungilla kuiskailtiin hänen harhaoppisuudestaan. Ei kerrassaan mitään! Niin kauan kuin ei kukaan ollut selitystä vaatimassa, istui hän rauhassa soittokoneidensa ääressä ja sävelteli pieniä lauluja, taikka tutki Renanin "Vapahtajan elämää". Se viehätti häntä varsinkin niiden kauniiden luonnonkuvausten vuoksi, joita ranskalainen mestari loihti esiin Genetsaretin reheviltä rannoilta ja Galilean idyllisistä vuorilaaksoista.

Esitelmän valmistaminen tuotti hänelle paljon huolta. Aihe, jonka hän oli valinnut, ei taipunutkaan niin helposti hänen käsissään kuin hän aluksi oli luullut. Mutta hän muokkasi sitä kerta toisensa jälkeen ja lopuksi se antoi perään.

Lopputulokset teki hänet kuitenkin surulliseksi: se ei ollut rohkaiseva. Päinvastoin se masensi mieltä. Parhaalla tahdollakaan hän ei tässä kysymyksessä voinut sanoa hyvää "kirkkoäidistä". Hän mietti, punnitsi, ja katseli asiaa sen eri puolilta, mutta tulos oli sama: kirkkoäiti suhtautui käytännössä kylmästi taiteeseen. Sille ei voinut mitään.

Vai oliko kirkon käytännöllistä elämää arvosteltava sen palvelijain ja jäsenten mukaan? Epäilemättä. Heidän kanssaanhan maailma joutui kosketuksiin jokapäiväisessä elämässä.

Piispasta hän ei paljon tiennyt, — eikä hän halunnut ruvetakaan yksityisiä henkilöitä arvostelemaan; hänellä ei ollut siihen oikeutta. Ainoa kuva, joka elävimmän oli jäänyt hänen mieleensä hiippakunnan päästä, liittyi läheisesti muutamaan seinärahalla-oloon tuomiokirkon etelänpuoleisessa nurkkauksessa monta, monta vuotta sitten. Siihen oli piispa suhtautunut sangen vapaamielisesti. Mutta seinärahanlyöntihän ei nyt ollut mitään taidetta kertakaikkiaan. Entä pastori Skarp? Niin, hänen käsityksensä asioista antoi kyllä paljon valaistusta esilläolevaan kysymykseen, Janne Flykt muisti hänen sanansa "viulun vingutuksesta ja pianon linkutuksesta". Nyt olisi ollut sopiva tilaisuus "selittää". Mutta kun hän tarkemmin asiaa ajatteli, sai vanha Skarpkin jäädä.

Ei! Esitelmä oli otettava yleispiirtein. Siihen ei saanut tulla "sarvia eikä hampaita". "Taide taiteen vuoksi." Se sana oli tässä paikallaan.

Kuinka tämän esitelmän valmistaminen tuottikaan hänelle tuskaa! Hän mietti jo hyljätä sen ja ruveta valmistamaan uutta, mutta lähetysyhdistyksen vuosijuhla oli jo parin päivän päästä eikä uuden valmistamiseen ollut enää aikaa.

Askel oli otettava, vaikka hän aavistikin vastarinnan, joka sen johdosta nousisi. Mutta parempi sanoa kerran suoraan kuin aina aikoa.

Saarnoissa hänellä ei olisi niinkään hyvää tilaisuutta julistaa uskoaan juuri tässä kysymyksessä. Ja jos olisikin, olisi kuitenkin parempi valmistaa maaperää ensin muualla.

Hän päätti pitää esitelmänsä ja jäi odottamaan vähän levottomana vuosijuhlan iltaa.

* * * * *

Lähetysyhdistyksen vuosijuhla pidettiin kaupungin pienellä rukoushuoneella. Jo hyvän aikaa ennen juhlan alkamista oli rukoushuone täytynyt lehtereitään myöten. Siellä olivat edustettuina kaikki pienen

piispankaupungin eri piirit ja säädyt, piispanrouvasta alkaen Moilasen Matleenaan saakka, jonka viimeksimainitun erikoisoikeuksiin kuului pyykinpesu maaherralle, pormestarille ja tuomiorovastille.

Sivuhuoneessa kävi vilkas liike. Keittiössä kiehuivat kahvipannut. Pormestarin iso pannukin oli saanut alentua korkealta hyllyltään tänne toisten hämäreperäisten kahvipannujen rinnalle. Varsinkin hermostutti sitä Matleena Moilasen pannu. Sen kylki oli kuhmuja täynnä, ja se porahteli aivan pormestarin kahvipannun vieressä, ilmeisesti ylpeillen sillä, että sen omistaja kuului vakituisiin rukoushuoneella kävijöihin.

Sitä ei pormestarin pannu voinut sanoa omasta emännästänsä. Hänen iltansa kuuluivat tavallisesti joko insinööri Lundilla taikka asessori Haglundilla. Tänä iltana hän oli kuitenkin saapunut juhlaan, sillä se kuului piispankaupungin hienoston tapoihin.

Pormestarin rouva tuli viereisestä huoneesta ja varoitteli hellan ääressä puuhailevaa kauppias Blomin puotineitiä pitämään silmällä hänen kahvipannuaan. Sitä oli varottava kolahduksilta.

— Se on vanha perhekapine enkä sallisi sen turmeltuvan, lausui hän, luoden yleissilmäyksen hellalle, jolla porisi yhtä aikaa neljä pannua.

— Kenenkä tuo kuhmuinen kahvipannu on? kysyi hän osoittaen oman pannunsa lyttynokkaista naapurua.

— Se on Moilasen Matleenan. Hän tuopi sen aina lainaan, kun on isompi juhla.

— Kylläpä on saanut kolahduksia!

Pormestarin rouva liiteli viereiseen huoneeseen. Siellä istui pastori Skarp, joukko rouvia ympärillään.

Vanha Skarp oli erityisesti kaupungin rouvien suosiossa, huolimatta siitä, että hän toisinaan antoi saarnoissaan heillekin osansa. Mutta sehän kuului hänen virkavelvollisuuksiinsa, ja sitä paitsi hän tavallisessa seurassa oli siivo, hyväntahtoinen mies.

— Meidän mammalla on ollut monet huolet näinä päivinä, puheli pastori Skarp, sivellän harvaa partaansa.

— No mitä huolia pastorskalla nyt on ollut?

Pormestarin rouva oli istunut vapaaksi jääneelle tuolille ja teki pastorille tämän osaaottavan kysymyksen.

— No ensinnäkin siitä uudesta lampusta, joka ostettu viime viikolla. Se savuaa vallan mahdottomasti!

Leskirouva Blom, joka itse oli lampun pastorska Skarpille myynyt, punastui hiukan ja sanoi kuin itseään puolustellen:

— Ehk'ei pastorska osaa sitä hoitaa? Ne ovat vähän konstikkaita.

— Mahdollisesti. Mutta kyllä minä ennen käytän Isältä perimääni pöytälamppua. Siinä on pieni valo, mutta se ei rettelöi.

Pastori Skarp kynsäisi korvallistaan ja jatkoi:

— Uudenajan keksinnöt saattavat kyllä olla mukavia, mutta parempi minun mielestäni on pysyä vanhassa. Esimerkiksi nuo paistinuunit hellakamiineissa ovat vallan mahdottomat.

Rouvakuoro oli yhtenä äänenä.

— Mikä niissä on vikana? Nyt pastori horisee!

Pastori Skarp ei tiennyt, kenelle vastata.

— No katsokaahan! Meillä on sellainen paistinuuni, joka tekee aina kepposet. Toisinaan se ei paista ollenkaan ja toisinaan polttaa jo ennen, kuin mamma on ehtinyt selkensä kääntää. Tänään se poltti viimeksi pannukakun paljaaksi karreksi.

— Voi, voi, sitä pastoria! Pelleissä se on asia, miten niitä hoidetaan! Meillä on sellainen paistinuuni, ettei polta koskaan! Nuo vehnä-palmikot tuolla pöydällä ovat paistetut meillä. Katsokaahan, pastori, eivätkö ole kauniita! Luukela ei saisi niitä paremmin paistumaan! Eikö totta, pastori?

Tiesi kuinka kauan rouvat olisivat keskustelleet paistinuuneistaan, jollei kanttori Kandelin olisi tullut virsiä kysymään.

Pastori Skarp otti virsikirjan pöydältä ja selaili sitä.

— Niin ... pelleissä se on vika. Niitä kun on nykyajan uuneissa puolen tusinaa. Tuota ... jaa virsiä. Otetaan 282.

Kandelin lähti. Hetken kuluttua alkoi harmooni soida. Juhlayleisö yhtyi virteen, ja rouvat hajaantuivat, keskenään sipisten ja nauraen.

Janne Flykt, joka oli saapunut vasta virren aikana, seurasi hiukan hermostuneena sen kulkua. Hän pahoitteli ettei ollut saapunut aikaisemmin. Hän olisi valinnut toisen virren.

Vaikka sopihan tämäkin. Ainakin hänelle itselleen.

"Ilolla otan vastaan
Sen kalkin, minkäs tuot..."

Todellakin, hänen oli nyt otettava kalkkinsa ja tyhjennettävä se pohjaan saakka. Mutta tekikö hän sen ilolla, siitä hän ei ollut oikein selvillä.

Hän heräsi kuin unesta huomatessaan seisovansa saarnatuolissa rukoushuoneen perällä. Virsi loppui, ja odottava hiljaisuus levisi yli täpötäyteen huoneen.

Tuntui vähän omituiselta aloittaa, kun muisti mistä oli puhuttava. Tulisivatko kuulijat ymmärtämään?

Hän oli lausunut alkutervehdyksen ja pitänyt lyhyen rukouksen. Siinä hän oli rukoillut siunausta juhalle. Nyt hänen tuli alkaa.

— Minua on pyydetty tänä iltana pitämään täällä esitelmä ja olen saanut vapaat kädet sen valitsemiseen. Älköön kukaan sen vuoksi hämmästykö, jos sen aihe onkin hiukan outo: "Kirkko ja taide."

Salissa syntyi hiukan levotonta liikettä ja sivuhuoneen avonaisesta ovesta kuului selvään kahvipannun kuohuminen kyökissä. Se oli kuin varoitettava ennemerkki siitä mieltenkuohusta, jonka outo aihe ehkä tulisi kuulijoissa herättämään.

Janne Flykt tarkkasi seurakuntaansa. Keitä täällä oikeastaan oli?

Hän näki paljon tuttuja kasvoja, näki piispan ja pormestarin rouvat, leipuri Luukelan, kauppias Punkerin, ja Pormestarin neidit. Seurakunta oli siksi sekalainen, että se teki hänet vain entistä neuvottomammaksi.

Tuntui aivan kuin olisi pitänyt käyttää kieltä, jota vain osa kuulijoista ymmärsi.

Varsinkin, Moilasen Matleena, joka istui aivan etupenkissä ja oli kaikkien pappien itseoikeutettu arvostelija, hermostutti häntä kovin.

Mutta keskellä rukoushuonetta, aivan penkin päässä istui lihavahko, vanhanpuoleinen herrasmies kirjava kaulaliina kaulassa. Hänen näkemisensä rauhoitti Janne Flyktin kokonaan.

Se oli kapellimestari Borell.

Janne Flykt oli varma, että hän ainakin ymmärtäisi. Tämän ainoan henkilön läsnäolo herätti hänessä samanlaisien turvallisuuden tunteen kuin lapsessa oman isän näkeminen keskellä outoa ihmisjoukkoa. Hän aloitti rohkeana ja varmana. Aluksi hän muutamilla sanoilla kosketteli kirkon asemaa Suomessa katolisena aikana. Se oli siedettävämpi kuin monessa muussa maassa. Rooma, "pyhän isän" kaupunki, oli siksi kaukana, että tuolla pitkällä matkalla "ikuisesta kaupungista" Suomen lahden rannoille ehti moni paavillinen toimenpide melkolailla väljähtyä, jotenka ne eivät järin suuria aikaansaaneet. Katolisen kirkon vaikutus jäi niin ollen pintapuoliseksi. Se ei jättänyt syvempää jälkeä kansan elämään.

Mutta tuonakin aikana piti kirkko tavallansa huolen ihmisten taidetarpeista. Lukuunottamatta kirkkomusiikkia, jota se verraten runsaasti tarjosi, toimeenpani kirkko näytelmiä rahvaan keskuudessa uskonnollisista aiheista. Markkina- ja suurempina väenkokousaikoina saatiin näitä näytelmiä nähdä teinien ja ylioppilaiden esittäminä, ja moni uskonnollinen ajatus piirrettiin niiden kautta kansan muistiin.

Mutta vasta uskonpuhdistuksen vaikutuksesta syntynyt luterilainen kirkko oli päässyt muodostumaan todelliseksi tekijäksi kansan elämässä.

Että se oli ollut sivistystekijä, nähtiin Suomen kirkon historiasta.

Luterilainen kirkko oli ollut koulun isä. Se oli opettanut kansamme lukemaan, joka taito oli harvinainen katolisella ajalla. Se oli lyhyesti sanoen antanut kansamme käteen ne aseet, joilla se oli itsestään sivistyskansan kasvattanut.

Varhaisempi luterilainen kirkko kantoi sydämellään kaikkia kansamme elämää koskevia asioita. Eivät esimerkiksi maanviljelys ja karjanhoito olleet sille vieraita. Välillisesti se tuli edistämään niitäkin kirkollisten virkatalojensa kautta, joiden haltijoiden, pappien ja lukkarien palkkauksen ne muodostivat. Ei myöskään valtioelämä ollut sille vierasta. Moni sangen huomattava valtiopäivä-aloite noilta ajoilta oli Suomen kirkon miesten herättämiä, vieläpä sellainenkin siihen aikaan harvinainen ja monelle outo asia kuin uskonnonvapaus.

Kuulijat liikahtivat levottomina. Mihin pastori Flykt oikeastaan pyrki? "Kirkko ja taide." Siitähän ei näkynyt jälkeäkään!

Mutta Janne Flykt oli katsonut tämän alkusoiton välttämättömäksi. Hän ei ollut tahtonut iskeä suoraan asian ytimeen. Se olisi tyrmistyttänyt kuulijat siihen paikkaan. "Alkusoiton" tarkoituksena oli ollut näyttää, kuinka laajalle kirkon harrastus vanhoina aikoina oli ulottunut.

Nyt oli aika antaa orkesterille merkki.

Ja hän antoi sen.

— Tarkoituksemme ei kuitenkaan ole historiallisesti käydä läpi kirkkomme eri vaiheita eikä selostaa sen suhtautumista eri aikoihin. Siihen kävisi aika liian lyhyeksi, eikä se ole tämän esitelmän tarkoituksenaan. Olemme vain lyhyesti muutamia merkittävimpiä kohtia Mainitsemalla tyytyneet osoittamaan, mikä tärkeä sivistystekijä kirkko on maallemme ollut. Se on vaalinut nousevaa sivistystä ja suhtautunut ymmärtämyksellä sen ilmiöihin, — ainakin niin kauan, kuin koulu oli sen hoidossa, ja kirkonmiehet koulumiehinä joutuivat suoranaistemmin tekemisiin kansamme sivistyselämän eri ilmiöiden kanssa. Se oli ihanteellista aikaa, jolloin sellaisessa mieheessä kuin Runebergissa yhtyi runoilija ja pappi sadassa persoonassa, — elävä esimerkki siitä, että kristinusko aina viihtyy jalon ja puhtaan taiteen kanssa eikä suinkaan suhtaudu siihen vihamielisesti, niinkuin arkielämän käytäntö monesti myöhemmin on osoittanut.

Iskusana oli lausuttu, ja orkesteri puhalsi täyteen vauhtiin.

— Tämä viimeksimainittu seikka antaa meille aiheen siirtyä katselemaan kirkkomme suhtautumista kansana sivistyselämään nykypäivinä, Ja sanottakoon heti, että senjälkeen kuin kirkko vanhan äidin lailla laski täysikasvuisen tyttärensä, koulun, maailmalle — tyttären omasta halusta — on se vanhuksen tavoin vetäytynyt yksinäisyyteen sekä osoittanut vieraantumista niille sivistyselämän tekijöille, joiden kanssa koulu — tämä täysikasvuinen tytär — on solminut lujan ystävyysliiton. Kirkko on käynyt kylmäksi nuoruutensa ihanteille, se on: se ei ole luonnollisesti luopunut päätehtävästään, kansan uskonnollisen elämän vaalimisesta, vaan on se niin sanoaksemme — siirtynyt syrjään "uuden ajan" tieltä, — ajan, joka suomalaisen kirjallisuuden ja taiteen merkeissä on koittanut kansallemme.

Janne Flykt piti pienen välipään, tarkaten kuulijoitansa. Moilasen Matleena nousi etupenkistä ja lähti niskaansa heilauttaen astumaan ovelle. Pari muuta vaimoa seurasi esimerkkiä, mutta muut istuivat paikoillaan kuin naulittuina.

— Kirkon helmassa viihtyivät lapsuutensa aikana kirjallisuus ja taide, niin hyvin näyttämötaide kuin musiikkikin, jatkoi Janne Flykt. — Näitä hoivasi kirkko kuin kasvaneitaan ainakin. Mutta nyt ovat kasvatit tulleet isoiksi ja lähteneet maailmalle.

— Miten on kirkko myöhemmin niihin suhtautunut?

— Kylmästi, ja usein syystä kyllä.

Janne Flykt ryhtyi selittämään syitä kirkon oikeutettuun kylmyyteen. Kirjallisuus ja taide eivät olleet aina esiintyneet arvonsa mukaisesti. Ne olivat riehaantuneet maailman markkinatorilla ja herättäneet pahennusta! Näyttämö oli usein palvellut suorastaan epäsiiveellisiä aiheita, musiikin kilvan ylistäessä niitä. Kirjallisuus oli innostunut ihmiselämän varjopuolia kuvaamaan, hävittäen lopuksi kaikki ihmiselämän siiveelliset arvot seuraamalla pintaisesti tunnussanaansa "taide taiteen vuoksi". Näin oli usein paheesta tehty hyve sekä kruunattu valhe siivettömyys totuuden ja puhtauden kultaisella kuningaskruunulla. Oli itsestään selvää, ettei kirkkoäiti voinut kasvateitaan omikseen tunnustaa kapakoiden ja porttoloiden vieraina.

Mutta usein olivat kirkkoäidin kasvatit, kuin olisivat kasvatusäitiään muistaneet, katuneet hurjaa

elämänsä sekä ryhtyneet parantamaan tapojansa. Niistä oli tullut siivoja, hyvää harrastavia kansalaisia, joille aate oli jälleen ollut pyhä. Näyttämö oli palvellut kansallista sivistyselämää esittämällä isänmaallisia, historiallisia ja kansanelämää kuvaavia kappaleita. Kirjallisuuskin oli muuttanut sävyään. Entisten vapaanvallatonta taiteilija- ja ylioppilaselämää kuvaavien teosten rinnalle oli ruvennut syntymään mm. vakavahenkisiä aateromaaneja, joista huvitteluhaluinen, kevytmielinen ihmislapsi sai voimakkaan kehoituksen tarttua tarmokkaasti työhön käsiksi hyvän ja kauniin puolesta. Musiikki oli ruvennut muistelemaan lapsuutensa kultaisia päiviä, jolloin se nuorena, kirkassilmäisenä tyttönä istui äitinsä kanssa kotikirkossa ja helein äänin veisasi vanhasta, kuluneesta virsikirjasta. Oli tullut aika vanhojen mestarien, sellaisten kuin Händelin ja Bachin teosten ymmärtämiselle. — Tällöin olisivat kirkon entiset kasvatit odottaneet, että kirkkoäiti, muistaen muinaisia aikoja, olisi antanut niille siunauksensa. Mutta niin ei ollut tapahtunut. Kirkkoäiti oli kärsimättömyydessään luenut ne siinäkin mielentilassa maailman syntisten lasten joukkoon. Ne eivät muka olleet tehneet "oikeaa parannusta" luopumalla kokonaan maailmasta ja sen himoista. Niiden parannuksenako oli teeskentelyä, hetkellisten omantunnon soimausten aikaansaamaa. Kirkkoäiti esiintyi jyrkkänä. Sen kanta kuului: "joko — tahi, kaikki tai ei mitään". Sille ei riittänyt, että kasvattipoika oli heittänyt juonnin pois. Se vaati häntä luopumaan kaikesta maallisesta ja antautumaan uskon palvelukseen. Mutta kun kasvattipoika ei voinut siihen suostua, ei kasvatusäitikään peruuttanut pannatuomiotaan, vaan jäi entiseen tuomitsevaan mielialaansa. Tätä mielialaansa oli kirkko osoittanut jäsentensä kautta, jotka empimättä tuomitsivat synniksi kaiken musiikin ja taiteen harrastamisen. Kirkko ei halunnut selittää, mitä "maailma" oli ja mitä se ei ollut. Se tyytyi vain ylimalkaan puhumaan "maailmasta" ja käytti mielellään lausetta "älkää maailmaa rakastako" aseena kaikkea inhimillistä vastaan.

Tosin tätä selittämistä ei kaikilla aloilla tarvittukaan Asia oli selittämättäkin selvä. Jokainen ymmärsi, ettei esimerkiksi lattian lakaisu, maallisissa kokouksissa käynti ja sanomalehtien lukeminen ollut "maailmaa" eikä "syntiä". Nehän kuuluivat jokapäiväiseen elämään. Mutta eikö silloin voitu yhtä hyvällä syyllä väittää, että hyvien näytelmäkappaleiden esittäminen ja katseleminen oli myös jokapäiväiseen elämään kuuluvaa, kuten sanomalehtien luku ja lattian lakaisu, — niin vieläpä jokapäiväistä leipää monelle kristityllekin, jonka poveen Jumala oli istuttanut kauniin kaipuun? Voiko esimerkiksi Aleksis Kiven "Nummisuutarien" katsominen teatterissa olla pahempaa kuin saman näytelmäkappaleen lukeminen? Ei suinkaan! Se ei voinut olla pahempaa eikä yleensä pahaa. Jos asetuttiin sille kannalle, että se oli syntiä, silloin oli lyhyesti sanoen kaikki ajallinen, — siis myöskin kaikki taide syntiä, ja niin ollen lähtöisin perkeleestä eikä Jumalasta. Mutta niinhän ei luonnollisesti voinut olla. Eikö kaikki kaunis ollut Jumalasta? Totta kai! Jos ei nuo ollut, silloin teimme syntiä kaunistuessamme kotejanne ja vielä enemmän syntiä koristaessamme Jumalan temppeleitä.

— Silloin ei tuo maalauskaan tuossa seinällä olisi oikeassa paikassa, (Janne Flykt viittasi takanaan olevaan tauluun, joka esitti Vapahtajaa kulkemassa viljavainioiden läpi), vaan se kuuluisi jonnekin muualle. Mutta siitä me kaikki olemme yksimielisiä, että sen paikka on juuri täällä, — ei yksinomaan raamatullisen aiheensa vuoksi, vaan myös sentähden, että se on taideteos. "Kaikki on teidän, mutta te olette Kristuksen ja Kristus on Jumalan." Se on kristityn kanta hänen suhtautuessaan tähän näkyväiseen maailmaan.

Taas seurasi pysähdys, jonka kestäessä muutamia kuulihoita poistui. Mutta Janne Flykt ei siitä välittänyt. Hänellä oli aineensa lujassa otteessa ja hän valmistautui vetämään loppupäätelmää:

— Mille kannalle tulisi siis kirkon asettua tässä kysymyksessä? Kaikkein vähintään sellaiselle, ettei se ainakaan tuomitseisi niitä jäseniään, jotka haluavat poimia taiteenkin kukkasia, silloinkuin toiset välinpitämättöminä kulkivat niiden ohitse. Kirkon pitäisi tulla suvaitsevaiseksi, suvaitsevaiseksi hyvässä, ei pahassa. Kirkko ei saisi asettaa korkeampaa siveysoppia papille kuin maallikollekaan, sillä silloin se perääntyisi takaisin roomalaiskatoliselle katsantokannalle.

— Me olemme, rakkaat ystävät, paljon menettäneet. Suuret joukot kansastamme ovat vetäytyneet kirkon vaikutuksen ulkopuolelle. Niihin nähden ei voida paljoakaan puhua "kirkon merkityksestä". Sillä jos kirkon vaikutus rajoittuu ainoastaan vihkiraamatun antamiseen parikunnalle taikka pari, kolme viikkoa kestävään rippikouluopetukseen, ei se totisesti ole paljoa koko elämään nähden! — Tarvitaan siis muutoksia. Vanha, kaavoihinsa kangistunut kirkko ei kelpaa enää! Me tarvitsemme uuden kirkon, joka on nuori ja elinvoimainen, — kirkon, joka suhtautuu ymmärtäväisesti elämään. Me tarvitsemme kirkon, joka osaa kiittää Jumalaa kaikesta maallisestakin hyvästä. — Nuortukoon siis kirkko jälleen! Pankoon se pois tuomarinkasvot ja hymyilköön kaikille lapsilleen lempeän, rakastavan äidin lailla! Julistakoon se jälleen, kuten ennen suuren uskonpuhdistajan aikana, että kristitty on vapaa! Silloin se on jälleen meidän rakas kirkko, äitimme!

Janne Flykt esitti laulun ja astui alas saarnatuolista Hän oli kalpea voimakkaasta mielenliikutuksesta. Punaiset läikät paloivat hänen poskillaan, ja hänen silmissään oli kuumeinen hehku.

Mutta siitä huolimatta hän oli iloinen. Lumous oli murtunut, ja hän oli jälleen päässyt omille jaloilleen.

Hän tunki pohjan kestävästi. Nyt ei kenenkään seurakuntalaisista tarvinnut olla epä tietoinen hänen kannastaan. Se oli kertakaikkiaan lausuttu selvästi julki.

Postimestarin rouva astui hänen luokseen. Hän oli vielä kalpeamman ja kärsineemmän näköinen kuin tavallisesti. Janne Flykt luuli, että oli kysymyksessä ensimmäinen "selityksen anto". Mutta siinä hän erehtyi. Postimestarin rouva pyysi häntä vain kahville.

Hän meni tarjoilupöydän luo ja otti kupin. Mutta juodessaan hän teki sen havainnon, että hänen ja kuulijoiden välille oli muodostunut jyrkkä, ylipääsemätön väliseinä. Yksin pormestarin Linda-neitikin, joka soitti Beethovenin sonaatteja, nyökkäsi vain vieraasti eikä tullut puhuttelemaan.

Hän kai ei pitänyt siitä, että musiikista puhuttiin näin julkisesti.

Mutta toinen sisar, Sofia, tuli suoraan hänen luoksensa. Hän hymyili ystävällisesti ja tarttui Janne Flyktiä käteen.

— Kiitoksia, herra pastori! Se oli hyvin hauskaa! Te olitte todellakin rohkea. Minä ihan pelkäsin teidän puolestanne.

Janne Flykt oli iloinen, että oli edes yksi, joka uskalsi antaa hänelle tunnustusta. Hän kiitti lämpimästi.

— Mutta oliko se oikein? Tässä tilaisuudessa?

Pormestarin Sofia katseli häntä vakavasti silmiin.

— Minun vierustoverini, neiti Luukela, kuiskasi minulle esitelmän kestäessä: "Mitä meidän pitää tehdä?" Siihen vastasin minä: "Meidän pitää paljon rukoilla."

Janne Flykt hymyili valoisinta hymyään.

— Niinkö todellakin? Ei, neiti rakas, siinä suhteessa minä en esirukouksia tarvitse.

Pormestarin Sofia punastui hiukan, ojensi kätensä ja vetäytyi saliin, jossa oli ruvettu veisaamaan. Mutta heidän äitinsä, pormestarin rouva, oli toista mieltä. Hän lähestyi Janne Flyktiä ystävällisenä, ja hänen kasvoillaan oli samanlainen ilme kuin kerran monta vuotta sitten, jolloin hän oli luvannut pienelle tähtipojalle viulun:

— Kas niin, pastori! Se oli suoraa puhetta! Siitä minä pidän. Ei pidä kaivaa maahan Jumalan antamia leivisköitä. Joka on saanut soittolahjan se soittaa; joka on huvitettu teatterista, se käy siellä. Mutta — hän taivutti päätään veitikkamaisesti eteenpäin — eiväthän ne mummut semmoista ymmärrä. Niille pitää olla virsiä ja nekin vanhasta virsikirjasta vielä!

Pormestarin rouva nyökäytti päätään ja virkkoi mennessään:

— Pastori tulisi joskus meillekin. Voisimme soittaa yhdessä. Minä olen kyllä vanha, mutta mielelläni minä vielä säestelen. Janne Flykt kiitti, ja pormestarin rouva liiteli pois ylhäisenä ja arvokkaana.

Hetken kuluttua tuli Johanna hänen luoksensa. Hänen poskensa hohtivat, mutta silmät olivat surulliset:

— Voi, Janne rakas! Ne puhuvat kaikki sinusta ja uhkaavat tehdä kanteen piispalle, sopotti hän hätäntyneenä.

— Älä pelkää, ystäväni! Ei siitä mitään tule. Häntä rupesi yht'äkkiä äkkiä kyllästyttämään koko juhlayleisö. Hän halusi päästä pois.

— Johanna, me lähdemme!

— Nytkö jo? Etkö halua kuulla pastori Skarpia?

— En.

Se tuli jyrkästi, melkein tyyliä.

He lähtivät. Kukaan ei kiinnittänyt heihin pienintäkään huomiota.

Pihalle tultua näkivät he pastori Skarpin saarnatuolissa Hän oli ihan punainen kasvoiltaan ja huusi jotakin suurella äänellä, viittoen ja huitoen käsillään.

— Vastahyökkäys, lausui Janne Flykt katkerasti. — Ja se tulee tietysti onnistumaan!

Mutta yht'äkkiä äkkiä valtasi hänet poikamainen ilo. Mitä hän välitti vanhojen varisten vaakunnasta! Se ei liikuttanut häntä laisinkaan! Saarnatkoot, pauhatkoot! Hän kulki omaa tietänsä, uskollisena omalle itselleen. Hänen edesssä oli elämä!

Rukoushuoneen porttikäytävässä Janne Flykt sulki Johannan syliinsä.

— Johanna, rakastatko minua?

Tämä oli aivan tukehtua hänen puserrukseensa ja hätäili:

— Voi ... Janne ... joku voi nähdä!...

— Älä puhu turhia! Rakastatko minua?

— Rakastan.

Vanhan Skarpin pauhaava ääni häipyi kaukaiseksi kohinaksi, joka tuuditti heidät kauas iäisyyden partaalle. Sitten se äkkiä kajahti lähempää, selvempänä kuin äsken.

Joku oli avannut rukoushuoneen oven, joku, joka meni pois.

Janne Flykt astui morsiamensa kanssa kadulle. Sen kohdalta, melkein maan rajasta kohotti täysikuu suuret, pyöreät kasvonsa, pannen lumipeitteisen kadun välkehtimään hopeassa.

— Johanna, katso! Siinä on meidän tiemme elämään! virkkoi Janne Flykt, viitaten kuun valaisemaa, autiota katua ylöspäin.

He lähtivät astumaan katua ylös ja poikkesivat ensi kulmauksesta tuomiokirkolle päin.

IX

Pieni piispankaupunki, jossa tavallisen hengenravinnon muodostivat kaupungin rouvien keskeiset juorut ja uskovaisten oppiriidat, oli yht'äkkiä saanut uuden, ihan vereksen puheenaiheen. Se koski pastori Janne Flyktin harhaoppisuutta. Sen sijaan, että nuo tavalliset kinastelut kaupungin eri uskonsuuntain kesken eivät olleet paljoakaan häirinneet herrasperheiden rauhaa, tuli tästä uudesta kysymyksestä siksi mielenkiintoinen, että sen mainingit tuntuivat kaikkialla, erityisesti juuri kaupungin hienoston keskuudessa, jonka muodostivat piispan, tuomiorovastin, maaherran, pormestarin ja postimestarin perheet. Piispa, joka oli paljon matkoilla, ei juuri kallistanut korviaan koko jutulle. Hän oli seuraa kartteleva, yksinäisyyttä rakastava vanhus, joka antoi ihmisten elää rauhassa. Niin kauan kuin hänen ei korkean virkansa puolesta tarvinnut ruveta jotakin ojentamaan, sai asianomainen olla ja elää miten tahtoi. Hän tunsu vastenmielisyyttä kaikkia kurinpitotoimenpiteitä kohtaan, jotka johtuivat enemmän ihmisten juonittelu- ja riidanhaluista kuin totuudenrakkaudesta. Eikä niitä hänen hiippakuntahallituksensa aikana ollut esiintynytäkään kuin yksi ainoa, ja sekin Vaajosen Äspäriä vastaan "liian innokkaasta kalastuksesta". Oppiin ei ollut kukaan kajonnut, ja se olikin, mikäli piispa hiippakuntaansa tunsu, kaikkialla oikea ja luterilainen, — lukuunottamatta Pesiön kirkkoherraa, jota virkaveljet väittivät järkeisoppiseksi. Mitä lajia tuo "järkeisoppisuus" oli, siitä ei piispa ollut viitsinyt ottaa selvää. Tarkastuksilla Pesiön pappilassa oli juteltu vain vuodentulosta, kalastuksesta ja metsästyksestä, ja Pesiön Boman oli tavallisesti kertonut, kuinka monta jänistä hän edellisenä syksynä oli ampunut. Ja niitä oli paljon, sillä Pesiön Boman oli suuri kerskuri ja tunnettu valehtelija. Hänen saarnansa olivat olleet tavallisia, vanhaan tyyliin pidettyjä esitelmiä, joissa kuitenkin aina määrättyllä kohdalla itkettiin. Niistä ei siis ollut mitään erikoisempaa sanottavaa.

Piispa ainakin oli toistaiseksi päättänyt olla jyrkästi puolueeton pastori Janne Flyktiin nähden.

Toista oli tuomiorovastin laita. Hän, joka tuomiokapitulun varapuheenjohtajana joutui säännöllisesti olemaan kotona, tuli paljon enemmän kosketuksiin seurakuntalaisten kanssa kuin hänen korkea esimiehensä. Siihen velvoitti häntä jo seurakunnan esipapin virkakin. Tuomiorovastin keittiö oli uskovaisten vaimojen kokoontumispaikka. Matleena Moilanen, joka pesi talon pyykit, esiintyi siellä itseoikeutettuna puheenjohtajana. Ja hänellä oli Raamattu yhtä selvänä kuin tuomiorovastin monipuolinen liinavaatevarasto.

Ruustinna, vanha ja kivuloinen ihminen, mutta luonteeltaan kiihkeä ja suvaitsematon, sai kyökissä kuulla koko harhaoppijutun alusta loppuun. — Siitä oli luonnollisesti seurauksena, ettei tuomiorovastin

päivällispöydässä puhuttu muusta kuin Janne Flyktistä ja hänen vapaista mielipiteistään.

Ettei keskustelun tulos ollut Janne Flyktille suotuista, saattoi päättää siitä hermostuneisuudesta, jolla tuomiorovasti aina näiden puheiden jälkeen nousi pöydästä ja virkkoi:

— Ai, ai, sitä poikaa! Hän tekee tässä pian skandaalin!

Maaherra von Tollin perheessä ei asialle omistettu kovin suurta huomiota. Maaherra itse, vanha turkinsodanaikuinen, pikkuinen ja puhelias eversti, ei ollut yleensä pappien ystävä. Hän viihtyi parhaiten shakkipöydän ja totilasiin ääressä, jolloin pelitoveri sai lainata korviaan senkin seitsemään kertaan kuullulle jutulle, kuinka hän, silloinen kapteeni von Toll, oli saanut kunnian ottaa vastaan sapelin Osman pashan kädestä Plewnan antautuessa. Yleisesti tunnettua juttua ei kuitenkaan uskottu — siitä yksinkertaisesta syystä, että maaherra kertoi turkinsotaretkeltään aivan mahdottomia.

Maaherra ei siis välittänyt, oliko joku pappi enemmän taikka vähemmän vääräoppinen. Hänestä ne olivat vääräoppisia kaikki, kun pitivät kiroilemisesta niin tavatonta melua. Olisivatpa itse olleet Turkinmaalla, niin tietäisivät, minkälaisia helvetin hirtehesiä ne roimahousut todella olivat!

Maaherran rouva sitävastoin ei ollut jutulle kylmä. Sehän koski häntä jo lähetysyhdistyksen johtokunnan jäsenenä. Hän oli kuitenkin pian ratkaissut kantansa: huolimatta pastori Flyktiin viimeisestä esitelmästä lähetysyhdistyksen vuosijuhlissa, piti hän hänestä sangen paljon, sillä hänen taiteellista makuaan hiveli suuresti, että pappi puhui saarnoissaan Beethovenista ja Rembrandtista.

Pormestarin perhe taas oli jakautunut kahteen leiriin: yhdellä puolen tytöt, toisella vanhemmat, — jos nyt pormestaria itseään voitiin ottaa lukuun, sillä hän alistui tavallisesti aina rouvansa mielipiteisiin. Tytöt tuomitsivat kovasti Janne Flyktiä, — minkävuoksi, sitä he eivät osanneet oikein selittää. Hän soitti viulua. Kyllä. He soittivat pianoa. Mutta hän puhui siitä liian "julkisesti". Ehkä. Mitäs paha siinä sitten oli?

— Siinä ei ole kerrassaan mitään paha, että pappi koskettelee saarnoissaan jokapäiväistä elämää sen eri muodoissa, julisti pormestarin rouva.

Tyttäret eivät voineet sitä juuri vastustaakaan.

— No entä nuo palokunnan juhlissa ja nuorisoseuran iltamissa soittelemiset?

Pormestarin rouva nirpisti hiukan nenäänsä.

— Niin, ne nyt saisivat olla poissa, sillä ne ovat niin kovin vulgäärejä, — mutta jos hän nyt niissäkin esiintyy taiteilijana, niin — kantänka!

— Mutta eikö papin pitäisi aina esiintyä pappina?

— Tietysti! ... Mutta mikä tekee hänet papiksi? Kappa ja kaulusko?

— Silloin on Vaajosen Äspärikin pappi.

Tytöt joutuivat hämilleen. Äidin mielipiteitä ei ollut helppo kumota.

— Ei luonnollisesti, vaan papin elämä, hänen käytöksensä, hänen suhtautumisensa elämään, huomautti Linda-neiti.

— Aivan oikein! Siinä suhteessa pastori Flykt kestää koetuksen, jota taas Äspäri ei tee. On olemassa suuri ero heidän välillään: toinen esiintyy silloin tällöin — huomatkka: minä sanon *silloin tällöin* — jossakin vakavahenkisessä juhlissa esittämässä taiteellista viulun- tahi sellonsoittoa, toinen kalastaa kaiket kesät ja tekee talvet rysiä. — Siinä on eroa!

Tyttärien täytyi myöntää, että siinä oli eroa.

— Mutta hänhän kieltää Kristuksen jumaluuden, uskalsi Sofia muistuttaa.

Silloin pormestarin rouva suuttui.

— Kuka sitä on sanonut, muut kuin vanhat, puolihöperöt muijat? Ja kuka sen asian tutkii, sinäkö vai minä?

Tytärten täytyi myöntää joutuneensa alakynteen. Äidin kanssa ei kannattanut väitellä. Hän piti oman päänsä. Sofia otti käsityönsä, keskitekoisen seinäryijyn, jota hän valmisteli lähetysyhdistyksen myyjäisiin, ja Linda meni soittelemaan Beethovenia.

Postimestari Lentz rouvineen oli aivan päinvastaista mieltä. Postimestari itse, jonka isä oli aikoinaan

muuttanut Saksasta Suomeen, kallistui hernhutilaisuuteen, rouva taas oli paremmin vapaakirkollinen, vaikka kuuluikin lähetysyhdistyksen johtokuntaan. Heidän luonaan olivat lähetysaarnajat tavallisesti majaa, sillä varsinkin postimestari oli innokas lähetystyön kannattaja. Pastori Flykt oli tämän perheen mielestä kuiva ja sisällyksetön saarnamies, jonka puhe muistutti "helisevää vaskea ja kilisevää kulkusta", mutta josta puuttui rakkaus, se rakkaus, jonka lähteenä oli Kristuksen verinen sovinto ja hänen viisi haavaansa. Niistä olisi postimestari Lentzin mielestä papin tullut saarnata, ja yksinomaan niistä, — sillä niihin perustui ihmisen autuaaksitulo.

Pieni piispankaupunki ali siis käymistilassa ja siihen tilaan sen olivat saattaneet pastori Flyktin saarnat, varsinkin hänen viimeinen esitelmänsä lähetysyhdistyksen vuosijuhlassa.

Uskovaisten piireissä oltiin hänestä aivan yhtä mieltä. Sieltä ei kuulunut: soraääniä lainkaan. Vaikka he muuten riitelivätkin paljon ja kiivaasti, olivat he pastori Flyktin "asiassa" — niinkuin he sitä kutsuivat — aivan samaa mieltä.

Pastori Flykt oli kokonaan sopimaton papiksi. Hän oliuskoton, täydellisesti vailla pyhää Henkeä ja sitäpaitsi Kristuksen kieltäjä. Kiihkeimmät nimittivät häntä suorastaan jumalankieltäjäksi ja Antikristuksen pojaksi.

* * * * *

Janne Flykt astui kiivaasti pääkatua alas. Oli ilta, ja ilma oli kolea. Pohjoistuuli, joka pääsi puhaltamaan pääkatua pitkin koko voimallaan, meni läpi luiden ja ytimien. Katu oli melkein autio. Joku yksinäinen kulkija etempänä kadun toisella puolen ponnisti tuulta vasten, niinkuin hänkin. Tuuli tanssitti lunta katukäytäviä pitkin ja nosti poikkikatujen kohdalla kokonaisia pyörteitä ilmaan.

Janne Flykt nosti päällystakin kauluksen pystyyn ja kiiruhti askeleitaan. Hän palasi kaupungilta ja hänen mielensä oli alakuloinen.

"On se kauheaa, että papitkin jo rupeavat Jumalan kieltämään!"

Nämä sanat soivat vieläkin hänen korvissaan.

Hän oli ollut kastamassa lasta erään räätälin luona. Räätälin hän oli tuntenut monta monituista vuotta. Siivo, hiljainen mies, joka teki työtänsä yhden kisällin ja parin oppipojan kanssa. Hän oli ollut aina uskonnollinen ja käynyt kirkossa säännöllisesti. Hän, Janne Flykt, muisti nähneensä hänet siellä jo silloin, kun hän itse oli pieni poika. Aina samassa paikassa, yhtä uskollisesti joka sunnuntai.

Mutta nyt hän vasta oli tullut herätykseen. Kaupungissa äskettäin vierailut herätysaarnaja Suvinen oli ollut välikappaleena hänen kääntymisessään. Hänestä oli tullut kiihkeä, fanaattinen mies, jonka työpöytä oli muuttunut saarnatuoliksi. Jokainen henkilö, joka tuli hänen työhuoneeseensa, sai pöydällä istuvalta mestarilta kuulla parannuksen välttämättömyydestä ja viimeisen tuomion hirmuisuudesta. Kolme kisälliä oli jo lähtenyt pois hänen työstään. He eivät olleet jaksaneet kuulla mestarinsa yhtämittaista saarnaa. No niin. He olivat saaneet mennä. Nykyinen kisälli oli hiljainen nahjus, josta oli samantekevää, mitä mestari puhui. Hän myönteli kaikkeen: "Niin vain." Hän oli kotoisin Perä-Pohjolan puolesta ja jo lapsuudesta asti tottunut saarnamiehiin. Niiden parissa hän oli tehnyt sen havainnon, että hiljainen myöntelemisen auttoi kaikkein parhaiten.

Tämän, räätäli Tarkkasen luona oli hänellä ollut kastetoimitus ja hänen täytyi myöntää, että se oli ollut tukala tehtävä.

Räätäli Tarkkanen oli alussa esiintynyt hiukan ujona. Ennen toimitusta hän ei ollut lausunut juuri montakaan sanaa. Mutta kun lapsi oli kastettu ja oltiin toista kahvikuppia juomassa, oli hänen kielensä lauennut. Ja silloin oli pappi saanut kuulla, mikä hän oli miehiään.

Suruton, auttamattomasti suruton mies, joka johdatti ihmisiä kadotukseen kuin karjalaumaa!

Hän oli hämmästynyt. Hän ei ollut vielä tottunut siihen, että hänen kimppuunsa hyökättiin tuolla tavoin. Hän oli tiedustellut syytä tuomioonsa.

— Pastorihan kieltää Jumalankin! oli räätäli huudahtanut, ja hänen kasvoillaan oli kuvastunut hillitön kiihko.

— Kuinka te sellaista voitte väittää?

— Kuinkako? Että pastori vielä viitsii kysyä?! Sellaista teeskentelyä minä en sentään ollut pastorilta odottanut!

Ja hän oli saanut selityksen.

Ei ollut vielä tässä kaupungissa sellaista pappia ollut, joka olisi julkisesti saarnatuolista uskaltanut puhua Kristuksesta vain ihmisenä, tosin vähän parempana muita, mutta silti ainoastaan ihmisenä. Jumalan pojaksi olivat muut papit hänet saarnanneet, ja niinhän Raamattukin opetti. Mutta pastori Flykt oli puhunut vain Vapahtajasta, joka oli ihminen, ja selittänyt kaikki Raamatun totuudet oman pimitetyn järkensä mukaan. Niinkuin ihminen voisi ketään vapahtaa! — Ja entä viimeinen villitys? Missä raamatunpaikassa oli kirjoitettuna, että ihmisen autuaaksi tullakseen piti ruveta käymään teattereissa, konserteissa ja tanssisalongeissa? Miksi ei pastori ollut jo suoraan maininnut kapakoita taivaanporstuoiksi? Hän ei olisi uskonut, jos joku toinen olisi kertonut, mutta nyt hän oli omin korvin kuullut.

Hän oli yrittänyt selittää, mutta se oli osoittautunut aivan turhaksi. Räätäli Tarkkanen ei ollut antanut suunvuoroa ensinkään. Hän oli pauhannut kuin tuomiopäivän pasuuna, ja hänen kiihkoa ja hengellistä raivoa uhkuva puheensa oli loppunut huudahduksella:

— On se kauheaa, että papitkin jo rupeavat Jumalan kieltämään!

Hän oli noussut ja heittänyt hyvästit. Hän oli ollut kiivastuksissaan kelpo lailla.

Mutta kadulle päästyään hän oli nauranut. Hullu räätäli, jolta oli mennyt kaikki sekaisin.

Mutta kun hän nyt käveli kotiansa kohti muistellen räätäli Tarkkasen sanoja, ei häntä enää naurattanut. Hän käsitti, että oli tapahtunut hirvittävä väärinkäsitys, ja se nosti epätoivoisen tuskan hänen rintaansa.

Niinkö yksinkertaisia ihmiset olivat? Niinkö sokeita ja ahdasmielisiä? Vai oliko se ilkeyttä ja panetteluhalua?

Näihin kysymyksiin hän ei löytänyt vastausta.

Hän oli luullut tekevänsä siunattua työtä kirkastaessaan kuulijoilleen Kristuksen ihmisyyttä. Hänestä se oli tuntunut välttämättömältä jo senkin vuoksi, että Kristuksen jumaluus oli anastanut saarnoissa kaiken tilan. Ja hän oli varma siitä, että juuri tuo yksipuolinen sananjulistus oli siihen määrin turruttanut kuulijat, etteivät he enää pystyneet saamaan uskonnosta mieskohtaisesti kiinni, — harvoja poikkeuksia lukuunottamatta. Ihmiset kyllä istuivat ja kuuntelivat, mutta useimmassa tapauksessa kohosi saarna heidän päitensä yläpuolitse, synnyttäen korkeintaan mukavan kirkkotunnelman, johon saattoi tuudittautua aivan kuin kosken lauluun. Sellainen uskonnollisuus ei ollut mistään kotoisin. Siinä ei ainakaan ollut mitään mieskohtaista suhdetta, joka oli pääasia uskonnossa.

Janne Flykt oli koettanut päästä käsiksi juuri tuohon mieskohtaiseen. Hänestä oli ensinnäkin ollut tärkeää herättää kuulijoissa mielenkiintoa uskontoon. Sillä uskonto *oli* mielenkiintoista. Siitä hän oli oman kokemuksensa perusteella täysin vakuutettu. Tämän vuoksi hän oli esittänyt Vapahtajan tavallaan kuin uudessa valossa. Hän oli tuonut hänet kuulijoiden eteen ihmisenä, pyhänä, täydellisenä ihmisenä, jonka sydämellä oli kaikki veljeensä ilot ja surut, ymmärtäväisenä, osaaottavana Vapahtajana, joka oli itse kokenut kaikki, tiesi kaikki ja tunsu kaikki, ja jossa ainoassa todellinen ihmiselämä oli löydettävissä.

Häntä itseään ei ollut milloinkaan oikein miellyttänyt tuo taivaallisella valta-istuimella istuva kruunattu Kristus. Jo pikku poikana hän oli tuntenut pelkoa sellaista Vapahtajaa kohtaan. Pastori Skarpin saarnoja kuunnellessaan hän oli monesti kuvitellut, että Kristuksen valtaistuimelle johtivat leveät ja korkeat kultaportaat, joille Laidan pikku poikien likaiset jalat eivät saaneet astua. Heti oli siinä joku Pietari taikka Jaakob torumassa, aivan samalla tavalla kuin mamselli Hård, joka ikkunastaan piti silmällä, etteivät Laidan pojat päässeet hänen ryytimaahansa. Hän ei suvainnut sitäkään, että joku pojista pysähtyi edes ryytimaan kohdalle ihailemaan sen komeita herneenpalkoja ja porkkananvarsia. Heti hän oli ikkunassaan huutamassa: "Vai niin, viikarit! Pois minun ryytimaastani!" — Sellaista komentoa hän oli ajatellut Pietarinkin pitävän Kristuksen valtaistuimen kultaportaitten ääressä. Häntä oli miellyttänyt paljon enemmän tuo kirkastusvuorella seisova Kristus. Vaikka Vapahtaja olikin siellä niin juhlallisen näköinen, saattoi aivan hyvin kuvitella, ettei hän olisi ajanut pois jotakuta Laidan pojista, jos tämä olisi sattunut jonkin kalliolohkareen takaa tirkistelemään, mitä vuorella tapahtui...

Janne Flykt hymyili lapsuutensa muistoille. Sellaiseksi hän oli Vapahtajan kuvitellut, niin ystävälliseksi ja isällisen lempeäksi. Mutta kirkon Kristus oli kaukainen ja vieras, kruunattu taivaan hallitsija, jota lähestyessä piti turvautua välittäjään. Eivät roomalaiskatoliset niin väärässä olleetkaan, asettaessaan neitsyt Marian välittäjäksi ihmisen ja Vapahtajan välille. Sillä sellainen ankara Kristus kovine tuomari-kasvoineen vaati taivaan kuningattaren väliintuloa.

Luterilainen kirkko esitti Kristuksen melkein roomalaiskatoliseen tapaan. Sillä oli vain se puute, ettei se voinut osoittaa ketään välittäjäksi. Neitsyt Maria oli sen opin mukaan vain syntinen ihminen, eikä

apostoleillekaan kuulunut taivaallisen lähettilään toimi. Ei ollut siis ihme, etteivät ihmiset saaneet Kristuksesta mieskohtaisesti kiinni.

Hän, Janne Flykt, oli tahtonut tuoda Kristuksen ihmisten keskuuteen, vetää hänet uudelleen taivaasta maan päälle kulkemaan kaupunkien katuja ja tekemään vieraskäyntejä köyhien majoissa. Hän rakasti sitä Vapahtajaa, joka maallisen elämänsä aikana oli kulkenut ympäri kylästä kylään, istahtanut väsyneenä tien varrelle lepäämään, poikennut Betanian sisarusten luo ja keskustellut yksinkertaisten kalastajien kanssa. Jeesus Natsarealainen, Galilean profeetta, oli hänen Vapahtajansa. Tätä Vapahtajaa hän oli tahtonut kirkastaa kuulijoilleen, kuvata hänet inhimillisillä tunteilla varustettuna, juuri niinkuin evankeliumi opetti, — sellaisena, jollaisena hänet olivat nähneet hänen omat aikalaisensa: jumalallisen suurena, mutta kuitenkin ihmisenä, kansanmiehenä kansanmiesten keskuudessa.

Näin hän oli uskonut saavuttavansa päämääränsä. Mutta hän oli surkeasti pettynyt.

Ihmiset viskasivat lokaa hänen kasvoilleen, syyttivät häntä jumalanpilkkamisesta, vieläpä jumalankieltämisestä.

Se oli kauhea todellisuus.

Janne Flyktin sydäntä kirveli, ja otsaa poltti. Kylmän pohjatuulen hyväilyt tuottivat hänelle huojennusta.

Sellainenko oli tämä kaupunki!

Hän pysähtyi pappilan portille, vaipuen mietteisiinsä. Ne olivat synkkiä, surullisia ... niin peräti alakuloisia. Ja kahden päivän päästä olivat hänen häänsä...

Hän hymähti katkerasti.

Kuinka toisenlaiseksi hän oli kuvitellut nämä viimeiset päivänsä poikamiehenä! Päiviksi täynnä iloa, onnea ja tyytyväisyyttä, niinkuin aamulla herätessä, jolloin aurinko paistoi ikkunaan ja kultasi huonekalut. Ja sitten täysi päivä, täynnä tarmoa ja uskoa elämään ... käsi kädessä työhön sydämenystävän ja elämänkumppanin kanssa ... kirkasta, valoisa tulevaisuutta kohti!

Nyt vallitsi hänen ympärillensä yö. Janne Flykt havahtui siitä, että kello tuomiokirkon tornissa löi kahdeksaa. Hän tunsu kylmänväreitä ruumiissaan ja riensi sisään.

Huoneesta tulvahti vastaan lämmin ilma ja suloinen ruusun tuoksu.

Hänen sydämensä rauhoittui. "Kotini on minun linnani", ajatteli hän ja raapaisi tulta.

Siinä kukki pöydällä Johannan tuoma ruusu. Se levitti miellyttävää tuoksua pieneen kamariin, jonka huonekaluston muodostivat vanha leposohva, piironki, kirjoituspöytä, pesukaappi ja pari, kolme tuolia. Seinällä, sohvan yläpuolella riippui viulu, ja nurkassa kirjahyllyn ja ikkunan välissä oli sellon saanut paikkansa.

Janne Flykt istahti sohvaan ja otti esiin sellonsa. Hänen katseensa osui vastapäisellä seinällä olevaan tauluun, joka esitti Napoleonin Fontainebleaussa. Murtunut, valtakuntansa menettänyt mies...

Oliko hänkin sellainen?

Ei ei? Hänen Fontainebleaunsa oli vielä kaukana. Jos sitä ollenkaan tulisikaan...

Mutta sittenkään hän ei saanut katsettaan irroitetuksi kuvasta.

Hän laski sellon paikalleen ja rupesi katselemaan taulua. Siinä oli jotakin suurenmoisen traagillista. Majesteetti, jonka edessä äsken vielä Eurooppa oli vavissut. Ja nyt: kaikkien hylkäämä mies ... tukka epäjärjestyksessä ... vyöltä irroitettu sapeli pöydälle heitettyä ... ja katse ... synkkä kuin yö.

Janne Flykt pyyhkäisi otsaansa kuin karkoittaakseen synkän, ahdistavan ajatuksen, joka väkisten pyrki esiin. Hän nousi ja meni kirjoituspöydän luo.

Postinkantaja oli käynyt hänen kaupungilla ollessaan ja tuonut kirjeen.

Hän tarkasteli sitä tutkivasti. Aivan outo käsiala. Kaikesta päättäen oli kirjoittaja jonkinverran kouluakäynyt. "Herra pastori Janne Flykt", seiso siinä.

Mikä merkillinen kirje se oli?

Hän repäisi kuoren auki. Pitkän aikaa tuijotti hän outoa käsialaa, ennenkuin rupesi lukemaan.

Hän ei päässyt pitkälle, ennenkuin hänen otsallaan suonet pullistuivat. Hän punastui ja kalpeni vuorotellen.

Tämä oli ennen kuulumatonta! Kirje oli nimetön soimauskirje hänen lähetysyhdistyksen vuosijuhlassa pitämän esitelmänsä johdosta ja kuului sanasta sanaan:

"Herra pastori!

Esitelmänne johdosta, jonka piditte meidän rakkaassa rukoushuoneessamme ja jossa ilmoititte hämmästyttävät mielipiteenne kristityn eli oikeammin uskovaisen vapaudesta taidenautintoon nähden, ei voi olla vastalauseita panematta sille uskolle, että tosi herännyt, synteinsä tähden murtunut ja Kristuksen veren voiman kautta rauhaan ja uskoon päässyt enää voisi kulkea samaa tietä kuin ne jotka silkissä ja sametissa rientävät täyttämään teatterisalongit. Ei, ei viihdy *tos*i kristitty siinä seurassa, missä pilkkaajat istuvat. Ja sangen surullista on, jos *sielunpaimenen* taidenautinnon halu on niin suuri, että hän siellä löytää tyydytystä. Ja kaikkein surkeinta on se, että hän julkeaa pyhältä paikalta viitoittaa nuorille heränneille sellaisia teitä. Onhan heillä muutenkin, jos totiset ovat, taisteluita syntiä ja himoja vastaan. Koettavathan he synnin teiltä palattuaan juuri välttää tällaisia paikkoja ja kääntää selkensä entisille huveille.

Te kyllä kai tarkoittatte, ettei kristityn tarvitse olla niin *ahdasmielinen* (niinkuin se kuuluu), ettei saisi kaunoaistiaankin noudattaa. Saahan hän kyllä nauttia kauneudestakin, mutta sekin muuttuneessa mielessä saa toisen muodon. Harrastihan kyllä Lutherkin kodissaan hengellistä (sana "hengellistä" oli jälkeinpäin lisätty) laulua ja musiikkia ja ihaili ehkä (sana "ehkä" oli jälkeinpäin lisätty) suurten mestarien taideteoksiakin, joita kyllä kristittykin voi ihailia, sillä ne ovat aivan eriaiheiset kuin nykyajan taide. Eihän niin *ahdasmielinen* tarvitse olla, ettei kodissaan voisi sallia siisteyttä ja kauneutta, jotta siinä viihtyisi. — Mutta ennen kaikkea jakaa kuulijoiden janoaviin sieluihin "elävää vettä". Ei kuivia ja hengettämiä jaarituksia, joissa tuskin Jeesuksen nimi tulee mainituksi. Pois haaveilu, teeskentely ja "nummisuutarit", tahi jättää *ahdas kirkko* ja antautua sille uralle, joka paremmin miellyttää!

Kyllä kirkkomme ääriään myöten täyttyy, kun vain *elävää* sanaa, Jumalan kaksiteräistä miekkaa *voimalla* heilutetaan, ja äänellä, joka *kuuluu* joka loukkoon! Sitä toivovat janoavat sielut."

Janne Flykt ei loppuun päästessään tiennyt, pitkö hänen itkeä vai nauraa. Kirje oli traagillisuudessaan koomillinen taikka päinvastoin.

Hän heitti sen pöydälle ja vaipui mietteisiinsä.

Kirjoittaja oli kaikesta päättäen sekä tekopyhä että raukka. Tekopyhyttä todistivat hänen käyttämänsä monet attribuutit ja raukkamaisuutta hänen nimettömyytensä. Miksi hän ei tullut mieskohtaisesti keskustelemaan hänen kanssaan? Miksi verhoutua nimettömyyden raukkamaisen manttelin taa? Hän olisi saanut asiaa lähemmin selittää.

Vai olisiko se auttanut?

Tuskin.

Tekopyhyys oli aina osoittautunut sellaiseksi voimaksi maailmassa, että sitä vastaan särkyivät rehellisimmätkin aseet, varsinkin jos se toimi pimeässä. Sellaistahan oli ollut jesuiittain työ, ja historia osoitti, mitä jälkiä se oli jättänyt: pimittänyt ja kahlehtinut omiatuntoja, tehnyt aurinkoisesta, ikkunoilla varustetusta huoneesta ummehtuneen ja löyhkäävän kammion.

Janne Flykt sammutti lampun. Hänestä tuntui hyvältä istua pimeässä. Oli parempi siten koota ajatuksiaan ja miettiä.

Voittaisiko hän vai tulisi häviämään?

Sitä kysymystä hän mietti.

Hän silmäsi ulos pimeälle pihalle. Etelän taivaalla, puuvajan katon yläpuolella, loisti tähti. Se vilkutti niin ystävällisesti, aivan kuin olisi tahtonut sanoa: "Älä murehdi! Toivo vain!"

Toivon tähti! Niin, hän ymmärsi sen tarkoituksen: se tahtoi rohkaista häntä. Taivas sen ympärillä oli musta ja pohjaton kuin epätoivon ja tuskan meri. Mutta keskellä mustaa autiutta vilkutti yksinäinen tähti kuin Majakka rannattomalla merenaavalla.

Älä murehdi! Toivo vain!

Seuraavana aamuna sai Johanna Roslund kirjeen. Se oli hänen sulhaseltaan ja sisälsi ainoastaan runon. Alla oli vain pienellä, sirolla käsialalla: "Janne." Johanna suuteli nimeä. Runosta huokui alakuloisuuden ohella horjumaton vakaumus ja voitonvarmuus. Jannea oli odotettu illalliselle, mutta häntä ei ollut kuulunut. Johanna oli lähtenyt kävelemään ja kulkenut Jannen asunnon ohi Ikkuna oli ollut pimeä. "Joku sairaskäynti", oli hän ajatellut ja heittänyt kaipaavan katseen ikkunaan sekä jatkanut matkaansa. Mutta Johanna ei tiennyt, että juuri silloin oli hänen sulhasensa istunut kirjoituspöytänsä ääressä pihanpuoleisen ikkunan edessä ja katsellut "toivon tähteä". Hän oli arvannut oikein se oli ollut "sairaskäynti", mutta sillä kertaa oli sairaskäynnin suorittanut — pieni, tuikkiva tähti.

X

Oli vierähtänyt kolme vuotta viimeksi kerrotusta. Janne Flykt hoiti edelleenkin papinvirkaansa piispankaupungin kirkkoherran virallisena apulaisena. Monta vaikeutta siinä oli ollut voitettavana. Pastoraalitutkinto oli kerran jo uhannut nostaa tien pystyyn. Hänen väitöskirjansa, joka oli koskenut "Renanin käsitystä Jeesuksesta", oli muutta mutkitta hylätty. Tuomiokapitulin pöytäkirjanote oli lyhyesti ilmoittanut, että "huolimatta kirjoituksen lennokkaasta esityksestä, oli aine siksi vaarallinen, ettei katsottu nuorelle, kokemattomalle papille terveelliseksi sellaisten harha-oppisten teoloogien teoksiin tutustumista, koska ne helposti saattaisivat eksyttää ja johdattaa mielipiteiden sekaannuksiin asioissa, joista luterilaisella kirkolla oli selvä ja raamatunmukainen käsitys." — Mistään harhaopista ei väitöskirjantekijää oltu kuitenkaan tahdottu syyttää. Hänhän oli pääasiallisesti vain selitellyt ranskalaisen teologin mielipiteitä; Hylkääminen olikin katsottava ainoastaan "isälliseksi varoitukseksi", niinkuin tuomiorovasti jälkeensä oli selittänyt.

Janne Flyktin oli siis ollut valittava uusi väitöskirjanaihe ja hän oli siksi valinnut "rippikouluopetuksen yleensä". Siinä ei hänen mielestään olisi pitänyt jäädä sijaa hammastelulle. Mutta niin ei ollut käynyt. Sekään ei ollut löytänyt täydellistä armoa tuomiokapitulin pitkän viheriän pöydän ääressä. Hänen käsityksensä "kristityn vapaudesta" oli leimattu liian "vapaaksi" ja hänellä oli ollut luja yhteenotto herra asessori Haglundin kanssa, joka oli istunut hänen vastaväittäjänään. Piispan hyväntahtoinen väliintulo oli ratkaissut asian Janne Flyktille suotuisaan suuntaan siten, että piispa oli katsonut keskustelun riittäväksi ja koristanut loppulausuntonsa muutamilla valituilla sanoilla vanhempien virkaveljien mielipiteiden kunnioittamisesta, "koska heillä oli suurempi kokemus ja syvempi perehtymys asioihin." Siihen se oli jäänyt, ja Janne Flykt oli suorittanut pastoraalinsa sekä tullut "kiitoksella hyväksytyksi".

Mutta nämä vastoinkäymiset eivät olleet häntä masentaneet. Päinvastoin: hän oli vain vahvistunut vakaumuksessaan. Ei pitänyt uskaltaa päämiehiin. Ratkaisevalla hetkellä he eivät voineet eivätkä tahtoneetkaan auttaa, Hänen oli kuljettava omaa tietänsä.

Ja sitä hän oli kulkenut, uskollisena omalle itselleen ja vakaumukselleen. Hän oli hoitanut saarnavuoronsa nuhteettomasti, — omasta mielestään ainakin. Hänen julistuksensa keskuksen oli edelleenkin muodostanut tuo ihmisystävällinen Kristus, joka tahtoi voittaa kaikki. Tästä mieliaineestaan hän ei ollut luopunut, vaikka pastori Skarp oli käynytkin yhä suljetummaksi, ja uskovaisten vaimojen ryhmä saarnatuolin juurella yhä harvemmaksi.

Mutta sijaan oli tullut uusia kuulijoita, jotka — vaikka eivät istuneetkaan aivan saarnatuolin juurella — syvällä hartaudella kuuntelivat nuoren papin elävää esitystä. Kapellimestari Borellista ja neiti Sältinista oli tullut innokkaita kirkossakävijöitä, ja heihin oli liittynyt pormestarin sekä maaherran rouvat. He muodostivat kantajoukon, mutta heidän ympärilleen oli kerääntynyt paljon muita, kaupungin ylioppilasnuorisosta vakaviin, itseopiskelua ja valistuspyrinnöitä harrastaviin työmiehiin saakka.

Se uhkaava pilvi, joka kolme vuotta takaperin lähetysyhdistyksen vuosijuhlassa pidetyn esitelmän johdosta oli kohonnut kirkolliselle taivaalle, oli vähitellen hajaantunut. Ettei se ollut täydellisesti hävinnyt, sen saattoi päättää niistä jälkimainingeista, joita kaupungilta säännöllisesti kuului Janne Flyktin saarnojen jälkeen. Puhe harhaoppisuudesta ei suinkaan ollut loppunut. Päinvastoin se kyti kuin tuli kuuman tukan alla, herättäen epäluuloa ja hiljaista, vaikka sitkeää vastarintaa. Tätä epäluuloa havaitsi Janne Flykt toimituspaikoissa kaupungilla, niin ristiäis- kuin hautajaisilaisuuksissakin. Se loisti ihmisten silmistä ja kuvastui heidän kasvoiltaan: Ja siellä missä pastori Skarp oli viimeksi vierailut, se poltteli pahimmin. Kun hän oli kastanut lapsen jossakin porvariperheessä, saattoi hän toimituksen loputtua lukea tämän kysymyksen läsnäolijoiden kasvoista: "Mihin uskon pastori nyt kastoi lapsen, omaansako vai kirkon?" Ja hautajaisissa puhelivat saattovieraiden surupuvut: "Hohoo! Kaikki loppuu

aikanaan, ihmisten omatekoiset oppirakennukset yhtä hyvin kuin tukkukauppa kaloilla tai viisikymmenvuotinen hevosenaajo 'Veljekset Karstenilla!' Kukaan ei suorastaan puhunut hänelle mitään, mutta tuo äänetön epäluulo hiipi hänen kantapäillään niin hyvin sakariston rappusissa kuin Laidan pimeissä porttikäytävissäkin. 'Janne Flykt, Kirkko-Janne!' 'Vääräoppinen ja Kristuksen kieltäjä.' 'Sen siitä nyt sai vanha Flyktiska! Ei ollut kyllin ankara pojalle pienenä, vaan antoi soitella kaiken maailman pelit ja rallatukset.' 'Ei niitä pappeja joka Laidan nurkassa kasva! Kanniaisen Iikka oli kyllä Laidan poikia, mutta hänellä olikin katkismus povessa. Ja rovastintyttären nai ja rovastina kuoli!'"

Näin juteltiin Laidalla, kun Janne Flyktin solakka vartalo varjosti matalain talopahaisten ikkunoita. Pienen piispankaupungin yleinen mielipide löysi aina vastakaikua Laidalta, sillä sen vaimot kävivät säännöllisesti kaupungin porvarisperheissä töissä. Konttisen Kustaava, joka oli leipuri Luukelan perheessä vakituksena apurina, pesi pyykit ja siivoten leivintuvan sekä saaden säännöllisesti korpunreunukset lapsilleen vietäviksi, kertoi illalla miehelleen, mitä Luukelan rouva oli haastellut. Ja miehelle olivat nämä uutiset vereksenä virkistykseenä iltahetkinä työn päätyttyä. Eipä sillä, että Kaaperi Konttinen olisi välittänyt kaikista vaimonsa jaarituksista, mutta saihan niistä aina jotakin tietää, mitä kaupungilla tapahtui. — Mutta toista mieltä oli Ollakan Riika, joka taas oli pormestarirouvan vakituinen apulainen. Hän ei kärsinyt kuullakaan, että naapurin eukko sätti Flyktin Jannea. Oh, vai jo että! ... Flyktin Janne, joka oli maailman paras pappi ja messusi kuin Herran enkeli! Vai luuliko ehkä Konttisien Kustaava, että pastori Skarp messusi paremmin? Joo, kaunis kunnia! Niinkuin vanha varis hän lauloi. Hänellä ei ollut enemmän nuottia kuin Punikki-vainajalla! "Herra olkoon teidän kaanssaanee." Herra varjele! Johan sitä harakatkin kirkonkatolla kauhistuivat! Toista oli Flyktin Janne! Hän se oli oikea "Kirkko-Janne"! Sopivan ne olivat sille pojalle nimen antaneetkin. Häntä kelpasi kuunnella! Ei siinä ryitty eikä köhitty, kun se poika saarnasi! Niin tuli kuin vettä vain! Vai vielä Kanniaisen Iikka! Ohoh, jopa nyt kummia! Joka ei saanut vakinaista paikkaakaan kuin vasta vanhana miehenä! Ja siihenkin menestykseen sanottiin hänen rouvallaan olleen hyvänpuoleisesti ansiota, tämä kun oli tyttönä ollessaan toiminut samassa seurakunnassa kansakoulunopettajattarena.

Näin vaihtelivat mielipiteet ja arvostelut Janne Flyktistä pienessä piispankaupungissa. Yksi kiitti, toinen laittoi, kolmas kuunteli muka puolueettomana, vaikka rauhan vuoksi säestikin milloin mitäkin puolta.

Mutta mielipiteiden sekavasta vuolteesta pakkasi aina pinnalle tämä:
Janne Flykt on harhaoppinen.

* * * * *

Tämä yleinen huomion esine eleli vain omaa elämänsä. Hän oli kaksi vuotta taaksepäin mennyt naimisiin, ja häät olivat olleet komeat. Ei muistanut piispankaupunki pitkiin aikoihin nähneensä sellaisia pitoja. Jos nyt ei otettu lukuun maaherran vanhimman pojan Torste-luutnantin häitä. Mutta niissähän oli ollutkin morsiamena etelän aateliskartanon rikas ja ylhäinen neiti.

Mutta porvarispiireissä vietetyistä häistä veivät Roslundin patruunan tyttärelleen toimeenpanemat kerrassaan voiton. Sitä ruokien ja juomien paljoutta ja häävieraiden tulvaa. Joukossa oli ollut itse piispakin rouvine vaikka vihkimisen oli toimittanutkin tuomiorovasti. Olihan Janne Flykt hänen apulaisensa. — Pastori Skarp oli ollut mukana — mielipiteistään huolimatta. Mutta hyvällä ruokahalulla oli hänkin silti syönyt ja juonut. Roslundin patruunahan oli leikillään sanonutkin, etteivät hänen tyttärensä häitä saaneet oppiriidat häiritä.

Eivätkä ne olleet häirinneetkään.

Oli puheltu muista asioista, valtuusmiesvaaleista ja tekeillä olevista rautateista. Vanha piispa oli selitellyt viimeisten arkistotutkimustensa tuloksia varalääninsihteerille. Ne kuuluivat nimittäin piispan erikoisalaan. Sulhanen oli soittanut kauniin kappaleen sellolleen, ja neiti Sältin oli lausunut hääparille omistamansa runon. Hänellä oli näet vähän niitäkin taipumuksia. Tanssittu vain ei oltu. Sitä ei Roslundin patruuna ollut ottanut ohjelmaan. Hänen mielestään piti papin häiden sentään jossakin suhteessa erota tavallisista "pelimannahäistä".

Puolitoista vuotta häiden jälkeen oli pappilassa, apulaisen puolella, vietetty ristiäisiä. Roslundin rouva itse oli kantanut tyttärensä pojan kasteelle, ja kummeina oli ollut Laidan väkeä. Isä oli arvellut, että kun hänen sukunsa kerran juonti sieltä, saivat hänen pojalleenkin kelvata tavalliset työläiskummit: Lassilan Gideon ja Leinosen Konsta vaimoineen. Meri-Kustu, vanhapoika, oli saanut parikseen neiti Sältinin, joka viimeksimainittu kapellimestari Borellin kanssa oli edustanut kaupungin hienompaa säätyä.

Janne Flyktin onnellista perhe-elämää ei siis häirinnyt mikään. Hän oli reipas ja iloinen, ja hänen suloinen vaimonsa oikea kodin emäntä. Kirkosta tullessaan hän tapasi pikku Penttinsä jokeltamassa kehossa ja leikkimässä vempeliseen kiinnitetyllä avainkimpulla. Ja hänestä oli suurimpia nautintoja puhella lapselle, joka tapaili kiinni hänen papinkauluksestaan, uhaten kiskoa sen irti.

Mutta nyt oli hänen taivaallaan ukkospilvi jälleen nousemassa.

Piispankaupunkiin oli vuosi takaperin muuttanut kuparisepänsäällä Kamula. Hän oli saanut työtä kupariseppä Lackströmillä eikä hänestä alussa tiedetty muuta, kuin että hän oli ruskeapartainen, vähän synkkä vanhapoika, joka viime markkinain aikana oli seissyt Lackströmin kauppakojussa itse vanhan patruunan tilalla. Se oli herättänyt kaupunkilaisten huomiota, sillä vuosikymmenien aikana he olivat tottuneet näkemään patruunan itsensä kahvipannujensa ja kattiloidensa keskellä, kasvoiltaan samanvärisenä kuin hänen valmistamansa kuparituotteetkin. He olivat jo niin tottuneet tinkimään vanhan patruunan kanssa, että heitä oli oudostuttanut tämä ruskeapartainen, synkkä mies, joka ei ryhtynyt pitkiin selittelyihin, vaan nosti kysymyksessään olevan kahvipannun ostajan eteen kuin mies, joka halveksii maailman turhuutta. Ilmeisesti olivat hänen ajatuksensa muualla koko kirjavan markkinaelämän aikana.

Tämä synkkäkätseinen kuparisepänsäällä hautoi suuria ajatuksia. Hän oli lukenut kristikunnan suurista miehistä ja ruvennut ajattelemaan olevansa kutsuttu johonkin suureen ja tärkeään tehtävään. Niinkuin Dwight L. Moodylle muutaman kenkäkaupan tiskin takana Bostonissa oli selvinnyt, että maailma hukkuu jumalattomuuteen, oli Kamulallekin kirkastunut Lackströmin kahvipannujen keskellä, että pienoinen piispankaupunki huolimatta tuomiokirkosta ja tuomiokapitulista eli surutonta elämää. Hän liittyi kaupungin uskovaisten joukkoon, jotka heti tunsivat hänessä itseoikeutetun johtajan. Eikä kulunut Montakaan kuukautta, ennen kuin koko kaupunki puhui vain Kamulasta, tuosta ruskeapartaisesta kuparisepänsäällistä, joka saarnasi kuin Vanhan Testamentin profeetta.

Pitkää aikaa ei Kamula tarvinnut, ennen kuin hän sotapäällikön tavoin oli saanut yleissilmäyksen taistelutantereesta. Hän käsitti paikalla, missä oli vika kaupungin jumalattomuuteen: Katso, itse Antikristus asui sen keskellä!

Ja se Antikristus oli — pastori Janne Flykt. Kummako, että suruttomuus sai vallan, kun papit palvelivat Baalia ja uhrasivat Moolokille! Kummako, että jumalankieltämys kasvoi, kun Kristuksen palvelijat viettivät iltansa teattereissa ja tanssisalongeissa, vinguttivat viulua ja viheltelivät, maailman kunniaa pokkuroivat ja pyhän virkansa porttoudeksi muuttivat! Voi maailmaa pahennusten tähden!

Tuli oli sytytetty, ja kansa riemuitsi. "Suuri profeetta on noussut keskuuteemme", profeetta maailman viisaudesta vapaa, mutta pyhän Hengen täyttämä kiireestä kantapäähän! Se odotti vain merkkiä ryhtyäkkeen rynnäkköön.

Ja merkki annettiin:

Pastori Flykt oli pantava viralta!

Niin, tietysti! Kumma, ettei sitä oltu jo ennemmin hoksattu! Eikö totta? Oh, olipa kyllä, mutta oli sääli köyhää miestä, oman kaupungin kasvattia! Eikö oltu? Pyh kaikkia! Olivathan sen jo lausuneet Moilasan Matleena ja räätäli Tarkkanen senkin seitsemät kerrat, mutta se kun oli vain annettu asian jäädä. Parannusta oli odotettu kärsivällisesti, Mutta nyt oli kärsivällisyys loppunut! Kirves oli pantu puun juurelle.

Pois rienaaja kirkosta! Alas Kristuksen häpäisijä saarnatuolista!

Kaupunki oli kuin tuleessa. Vakavammat ihmiset pudistelivat päätään, mutta eivät panneet tikkua ristiin. Heistä oli hauskaa seurata tapausten kehittymistä.

Ja ne kehittyivät — huimaavan nopeasti.

Aluksi elettiin jonkinverran epätietoisuudessa. Kaikenlaisia huhuja liikkui kaupungilla, toinen toistaan kummempia. Kerrottiin, että pastori Flykt oli jo erotettu. Piispa itse oli riistänyt papinkauluksen hänen kaulastaan ja lausunut: "Näin riistää Jumala sinulta viimeisenä päivänä taivaallisen autuutesi osan!" Tuomiokirkon vanha Matti-vahtimestari oli kutsuttu tuomiokapituliin ja hän oli saanut määräyksen nostaa kaikki ne kapat ja messukasukat, joita Janne oli käyttänyt, sakariston ulkopuolelle tuultumaan, jotta ne sitten voitaisiin uudelleen vihkiä pyhään tarkoitukseensa. Saarnatuoli ja alttarin sisäpuoli oli määrätty pestäväksi lysoolivedellä, koskapa vääräoppi oli tarttuvaa kuin rutto ja leviäisi joka paikkaan, jollei sitä ajoissa tukahdutettaisi. Pesijänä mainittiin jo Matleena Moilasta, ja Matleenan naapurit olivat jo tietävinään, paljostako hän sen työn oli ottanut. Sataviisikymmentä markkaa! Sillä sellaiseen hommaan ei ruvennut mielellään kukaan — uskovainen ihminen olletikaan. Mutta näiden huhujen aiheuttama jännitys herpaantui vähän, kun Ollakan Riika oli käynyt vartavasten toteamassa, ettei sakariston edustalla ollut mitään kappoja eikä kasukoita näkynyt. Ja kun Janne Flykt saarnasi seuraavana pyhänä, laukesi viimeinenkin jännitys, ja ihmiset joutuivat aivan ymmälle.

Mitä tämä oli? Paljaita valheitako oli levitettykin ympäri kaupunkia?
Kuka hävytön sen oli tehnyt?

Piispankaupungin asukkaat olivat arkoja kunnistaan. Heitä ei saanut niinkään vain nenästä vetää!

Ruvettiin jo kyselemään huhujen alkuunpanijaa. Yksi syytti yhtä, toinen toista. Pantiin oikea ajojahti toimeen, mutta syyllistä ei ilmaantunut. Tämä epäonnistuminen tuli tavallaan Janne Flyktin hyväksi. Väkevä myötätunnon laine vierähti hänen ylitsensä. Että ihmiset kehtasivatkin olla niin hävyttömiä! Viralta pois! Hm! Ei sitä niin virkaa otettu kuin sanottiin! "Johan minä Manniskalle sanoin, että älä sinä lörpötä! Ei se nyt pappi sentään ole mikään puukhollari, jonka saattaa potkaista pois milloin haluttaa! Mutta kun sitä ruvetaan jotakin hölyämään niin sitä hölytään! Kaikkea! Sanokaa te muuta!"

Janne Flykt sai taas osakseen ystävällisiä katseita. Ja yksi ja toinen pistäysi katsomassa, mitenkä "pasturska uudessa kodissa jaksoi".

Mutta tämä kaikki oli vain tyyntä ukonilman edellä kuin kaunista kajastusta ennen auringon laskua. Janne Flyktin harvat ystävät iloitsivat, että mokomasta häväistyshistoriasta vihdoinkin oli päästy, kunnes he eräänä marraskuun aamuna heräsivät hirvittävään todellisuuteen: kolmenkymmenviiden kaupunkilaisen allekirjoittama valituskirjelmä oli jätetty tuomiokapituliin. Siinä syytettiin pastori Flyktiä harhaopista ja vaadittiin erotettavaksi papinvirasta. Tuomiokapitulin asessori Haglund oli virallisen juhlallisena ottanut valituskirjelmän vastaan, ja asiamiehenä oli ollut kuparisepänsälli Esaias Kamula.

XI

Tuomiokapitulin ylimääräinen istunto oli määrätty maanantai-illaksi kello 6.

Jo hyvän aikaa ennen istunnon alkamista saapuivat tuomiokapitulin jäsenet yksi toisensa jälkeen. Pappispuvuissa, aivan kuin valmistautuneina joihinkin papiksivihkiäisiin tekivät he juhlallisen, arvokkaan vaikutuksen. Mutta tällä kertaa ei heidän kasvoillaan tavattu tuota jokapäiväistä, rauhallista ilmettä, joka niillä tavallisissa oloissa asui kuin merkinä siitä, etteivät säännölliset pappistehtävät pitkän virkatottumuksen vuoksi enää heidän mieltään erikoisesti kiinnittäneet. Ei, tämä toimitus oli siksi epätavallinen, että sen näki jo itse herra asessori Tallborginkin kasvoilta, joilla tavallisesti leikki hyväntuulen veitikka. Sen huomasi selvääkin selvemmästi vahtimestarikin, joka pari vuosikymmentä oli autellut tuomiokapitulin herroille päällystakkia ylle.

Nyt olivat hänenkin kuihtuneet kasvonsa vakavuuden kirkastamat hänen ottaessaan vastaan herra asessori Tallborgin supinnahkaista turkkia.

Asessori Tallborg veti esiin nenäliinan ja pyyhki hikeä otsaltaan. Hän oli lihava, keskikokoinen mies ja hiostui helposti.

— Onko piispa jo saapunut? kysyi hän, tukkien nenäliinaa kauhtanansa takataskuun.

— Ei ole, herra asessori. Ainoastaan herra tuomiorovasti ja herra asessori Haglund, vastasi vahtimestari nöyrästi.

Asessori Tallborg astui istuntohuoneeseen, jossa tuomiorovasti ja asessori Haglund istuivat pitkän, viheriällä veralla päällystetyn pöydän ääressä.

— Hyvää iltaa! tervehti Tallborg. — No, mitäs veljet arvelevat tästä?

Mitäpä siitä oli arvelemista. Tuomiorovasti pudisti päätään, ja asessori Haglund teki samoin.

— Ikävä juttu. Asessori Tallborg istahti virkaveljiään vastapäätä ja tarkkasi heidän huolestuneita kasvojaan.

— Ikävä juttu, perin ikävä, virkkoi hänkin. Tuomiorovasti korjasi silmälasejaan ja vertasi kelloaan ikkunoiden välissä riippuvaan seinäkelloon.

— Se on merkillistä, kuinka tuo on ruvennut jätättämään. Viime torstaina panin omani sen kanssa yhteen ja nyt se on taas viisi minuuttia jälessä.

— Mutta jos omasi menee edelle?

— Ei pitäisi. Se on kuukausi sitten ollut kellosepässä eikä sen pitäisi mennä. Tuomiorovasti pisti kellon taskuunsa ja otti pöydältä asiakirjavihkon. Siinä oli syytöskirja pastori Flyktiä vastaan sekä hänen antamansa kirjallinen selitys.

Tuomiorovasti katseli sitä ja puistautti vähä-väliä Päättään. Innostusta, innostusta ... ja kaunista kieltä, mutta oppi ... se oppi...

— Jaa-a. Ikävä juttu, kerrassaan ikävä juttu, virkkoi hän ääneen. — Minä olen koettanut sille pojalle takoa järkeä päähän, mutta ei. Hän on itsepäinen, harvinaisen itsepäinen. — Hän katseli virkaveljiään huolestunein ilmein ja jatkoi lukemistaan. — Miksi ei, — murahteli hän. — Saattaa sitä kai noinkin sanoa ... "Kristuksen jumalallinen ihmisyyys" ... mutta tarvitseeko nyt julistaa saarnatuolista kaikkea mitä ajattelee. Hm! — Hän silmäsi asessori Tallborgia kuin lukeakseen tämän kasvoista, mitä virkaveli ajatteli asiasta. Mutta Tallborg istui kuin itseensä vajonneena ja leikki kultaisilla kellonperillään. — Tätä minä olen koettanut hänelle iskeä päähän, mutta ei. Hän on järkkymätön. Vakaumus? ... niin no ... vakaumus kyllä, mutta sen soveltaminen käytäntöön ... niin ... soveltaminen ... taikka ... no niin, miksi emme voi sanoa: soveltaminen. Eihän sitä nyt tarvitse maailmalle huutaa kaikkea, mitä ajattelee.

Tuomiorovasti otti silmälasit nenältään ja pyyhki niitä, viitaten päännökökyksellä asiapapereihin. Hänen mielestään juttu oli auttamaton.

— Siinä on hänen kirjallinen selityksensä, lausui hän.

Asessori Tallborg otti paperin ja rupesi lukemaan. Hänen lihava leukansa venähti rinnalle ja poskilla värähti tuontuostakin hermostunut nykähdyksin.

— En minä nyt voi sanoa, että hän suorastaan kieltäisi Kristuksen jumaluuden, mutta onhan se vähän hämärästi esitetty ... lausui hän leveään tapaansa... "Sellainen täydellisyys, sellainen tinkimättömän läheinen suhde Jumalaan, josta hän ei heittä irti kärsimyksen ratkaisevimmalla hetkelläkään, vaikka hänen omassa sielussaan kaikki on pimeää kuin yö, sellainen horjumaton uskollisuus omaa elämäntutustumustansa kohtaan, oikeuttaa meidät sanomaan, että hän on 'jumalallinen', vieläpä enemmänkin: hän on 'Jumala'... Jaa ... hm! hiukan modernia, mutta melko oikein, melko oikein."

Asessori Tallborg heitti asiakirjavihkon pöydälle ja vaipui syvemmälle nojatuoliinsa.

— Nuo lainausmerkit ovat minusta vaarallisia. Niihin on hienosti kätkeyty koko kielteinen kanta, virkkoi asessori Haglund, joka pelkäsi Tallborgin ryhtyvän syytettyä puoltamaan.

— Minusta ne ovat paikallaan. Käsite "Jumala" on nyt kerta kaikkiaan kiistanalaisena, ja ystävämme Janne Flykt osoittaa sen yksinkertaisesti lainausmerkeillä. Ne eivät sano sen enempää ... eivätkä vähempää.

Eteisestä kuului liikettä ja puoliäänistä puhelua. Piispa, tuomiokapitulin sihteerin seuraamana astui sisään.

— Hyvää iltaa, hyvät veljet! Tjaa-ah! Meillä on raskas ilta.

Piispa tervehti tuomiorovastia ja asessoreita ja kävi istumaan pöydän päähän korkeaselustaiseen, puuleikkauksilla koristettuun nojatuoliin. Hän näytti avuttomalta tuossa mahtavassa tuolissa, jonka selusta ulottui hyvän joukon yläpuolelle hänen harmaan päänsä. Hermostuneena rupesi hän kuivaamaan silmälasiaan, räpytellen pieniä, likinäköisiä silmiään.

— Ei ... syytetty ole vielä tullut?

— Ei ole vielä.

Tuomiorovasti vertasi taas kelloaan seinäkelloon. Se osoitti nyt seitsemää minuuttia vailla 6.

— Jaa-ah. En minä ole tämmöistäkään iltaa vielä elänyt. Jumala auttakoon meitä tekemään oikean päätöksen.

— Asia on melko selvä.

Asessori Haglund lausui sen melkein koleasti.

— Tarkoitatko...?

Piispa ei hirvennyt jatkaa loppuun.

— Tarkoitan. Kirkkolaki ei anna mahdollisuuksia muuhun mielipiteeseen.

— Asia on melko vaikea, huomautti asessori Tallborg, ja hänen kasvoilleen ilmestyi tuo niille niin tutunomainen poikamainen hymy. Meidän on kuljettava Skyllan ja Kharybdiksen välistä.

Mikä sinun mielestäsi tässä tapauksessa on Skylla?

— No ... pastori Flyktin mielipiteet.

— Ja Kharybdis?

— Kirkkolaki. Minä omasta puolestani välttäisin Kharybdista ja kulkisin lähempää Skyllaa ... tässä tapauksessa.

— Siis hyväksyisit harhaopin?

— En, vaan koettaisin ymmärtää ja kääntää asian parhainpäin, jotta poikariepu saisi pitää virkansa.

— "*Incidit in Scyllam, qui vult evitare Charybdin.*" [Se joutuu Skyllaan, joka haluaa välttää Kharybdista.] Taikka ... päinvastoin, lausui järkähtämätön asessori Haglund.

— Niinpä niin. Minä vain arvelen, että tuomiokapituli voisi helpommin selvitä Skyllasta kuin pastori Flykt Kharybdiksesta.

Tuomiokapitulin kello löi 6, ja vahtimestari tuli ilmoittamaan, että pastori Flykt oli saapunut.

— Käsketään sisään.

Janne Flykt astui huoneeseen ja kumarsi. Hän oli kalpea, mutta hänen tiukasti yhteen puserretut huulensa osoittivat, että hän oli valmistautunut ottamaan vastaan pahimmankin, jos asiat niin vaatisivat.

Piispa sormeili hermostuneena rinnallaan riippuvaa kultaista ristiä. Asessorit istuivat jäykkinä, liikkumattomina. Laiha Tallborg'kin oli vakava. Ainoastaan poskilla värähtelevät nykähdykset ilmaisivat hänen käyvän sisäistä taistelua. Sihteeri kirjoitti nopeasti, korjaten silloin tällöin nenäkakkuloitaan.

Piispa rykäisi pari kertaa kuivasti ja vaivautuneesti. Hän loi pienet, harmajat silmiänsä ovensuussa seisovaan nuoreen pappiin, ja hänen vanhaa sydäntään kaiheri sääli. Millä elättäisi poloinen poikaparka perheensä, jos laki nyt hänet tuomitsisi?

— Pastori Flykt, astukaa hiukan lähemmäs.

Janne Flykt otti pari askelta viheriää pöytää kohti.

— Niinkuin edellisellä kerralla kävi selville — alkoi piispa ja hänen värähtelevää puhettaan keskeytti vähäväliä kuiva yskintä — on kuparisepänkisälli Esaias Kamula jättänyt tuomiokapituliin kolmenkymmenenviiden seurakuntalaisen allekirjoittaman syytöskirjelmän, jossa teitä syytetään harhaopista, erikoisesti siitä, että kiellätte Kristuksen jumaluuden. Tuomiokapituli antoi teille viime kerralla alkaa vastata syytökseen kirjallisesti, jotta saisitte asiaa harkita ja mahdollisesti peruuttaa väitteenne. — Pyydän asessori Haglundin lukemaan syytetyt vastauskirjelmän.

Asessori Haglund korjasi silmälasejaan ja nousi. Hänen kuiva vartensa oli jäykkä kuin seiväs ja hänen äänensä terävä ja läpitukenä.

Vastauskirjelmä oli pitkä. Siinä selitti pastori Flykt, ettei hän suinkaan kieltänyt Kristuksen jumaluutta, vaikka hän käsittikin sen hiukan toisin kuin evankelisluterilainen kirkko. Hänen mielestään Kristus oli ennen kaikkea ihminen, täydellinen, jumalallinen ja synnitön ihminen. Sellaisena häntä voitiin hyvällä syyllä sanoa "Jumalan pojaksi", siksi ainoaksi, joka tämän nimen täysin ansaitsi ja siis myöskin "Jumalaksi". Mutta siinä mielessä Jumalaksi kuin kirkko opetti, nimittäin että Vapahtaja olisi yhtä kuin Isä, ja Isä yhtä kuin Poika, — siis ottanut esimerkiksi osaa maailman luomiseen, niinkuin kirkon katekismuksessa sanottiin, — ei hän voinut Vapahtajaa nimittää, jonka vuoksi kolminaisuusoppi olikin hänelle epäselvä, — ei niin ymmärrettynä, että hän tahtoisi sen kieltää, vaan niin, ettei hän ollut päässyt siltä vielä rehelliseen vakaumukseen. Tästä oli johtunut, ettei hän ollut voinut siitä saarnoissakaan puhua, niinkuin toiset papit, vaan oli tyytynyt melkein yksinomaan julistamaan jumalallista Kristusta ihmisenä, koskapa hänen mielestään Vapahtaja sellaisena tuli ihmistä paljoni lähemmäs kuin taivaallisena hallitsijana ja kuninkaana, joksi hänkin, Janne Flykt, Vapahtajan uskoi, koskapa Raamattukin opetti, että "Jumala on hänet *korottanut*".

Tämä oli lyhyesti hänen vakaumuksensa, josta hän rehellisenä miehenä ja kristittyinä ei voinut luopua, koskapa — niinkuin jo oppi-isä Lutherkin sanoi — "ei kenenkään ole hyvä tehdä missään omaatuntoaan vastaan".

Asessori istuutui ja laski vastauskirjelmän pöydälle, Hän katsahti piispaan kuin olisi tahtonut sanoa: "Ei hiukkaakaan perääntynyt, pikemmin päinvastoin."

Piispa oli lukemisen aikana vaipunut kokoon tuolissaan. Oli kuin olisi vuori laskettu hänen kapeille hartioilleen.

Avarassa huoneessa vallitsi hiiskumaton hiljaisuus. Kuului vain kellon yksitoikkoinen käynti. Tuntui kuin olisi sokin sanonut: "Ei vain! ei vain! ... turha toivo! turha toivo!"...

Piispa nosti kumaraan painuneen päänsä. Näkyi, että hänen oli vaikea puhua.

— Pastori Flykt ei ole ollenkaan perääntynyt mielipiteistään. Syytöskirjelmän pääponsi on niin muodoin oikein?

— Se riippuu siitä, miten asia käsitetään.

Janne Flykt nojasi korkeaan kaappiin. Hän tunsu tarvitsevansa tukea.

— Jaa. Sitä on vaikea käsittää muuten kuin että pastori todella kieltää Kristuksen jumaluuden.

— En, herra piispa, minä ymmärrän sen vain hiukan toisin kuin kirkko.

— Jaa, mutta teillä ei ole lupa ymmärtää sitä toisin! Te olette tehnyt pappisvalan ja luvannut käsi Raamatulla pysyvänne kirkon opissa. Teillä ei ole oikeutta rikkoa valaanne!

Piispan hinterä varsi oikein, ja hänen harmaissa silmissään välähti.

— Siihen minä en voi mitään, herra piispa. Olen jo huomannut, ettei ole hyvä tehdä missään asiassa omaatuntoaan vastaan.

— Omatuntokin muodostuu sellaiseksi, millaiseksi sen kasvatamme. Te olette kasvattanut sen harhaoppiseksi.

— Eikö omatunto ole Jumalan ääni?

Janne Flykt irtautui kaapista ja seiso suorana.

— Kyllä, mutta siihen voivat paljon vaikuttaa ulkonaiset olosuhteet, lueskeleminen, mietiskely jne. Te olette kasvattanut omantuntonne kirkolle vieraassa ilmapiirissä. Siitä johtuu vakaumuksenne.

Janne Flykt ei vastannut. Tuli taas hiljaisuus, jonka aikana seinäkello takoi: "Ei vain! ei vain! ... parantumaton! parantumaton!"

— Millä kannalla pastori on muihin kirkonoppeihin nähden?

Janne Flykt mietti ennen kuin vastasi.

— Minua ei ole syytettykään muusta kuin Kristuksen jumaluuden kieltämisestä. Katson, etten ole velvollinen vastaamaan herra piispan kysymykseen.

Pieni, hinterä piispa korkeassa selkämys-tuolissaan kasvoi. Hänen laihat kasvonsa jännittyivät, ja käsi tarttui kultaiseen ristiin lujin ottein. Hän oli nyt piispa, jolla oli valta käskä.

— Te *ollette* velvollinen vastaamaan kysymykseeni, kun minä teidän esimiehenänne sen teille asetan! lausui hän ankarasti.

Janne Flykt silmäsi asessori Tallborgia, joka näytti vaivaantuneelta. Hänestä tuntui, että asessori antoi hänelle ystävällisen merkin perääntymiseen.

— Minä hyväksyn ne ... yleensä, vastasi hän hiljaa.

— Yleensä ... jaa, mutta ette täydelleen?

— Kyllä...

— Esimerkiksi yliluonnollisen syntymän?

— Tavallaan, vaikka minulla ei ole siltä mitään vakaumusta. Minä en ymmärrä sitä enkä voi siis oikein kysymykseenkään vastata.

— Ylösousemuksen?

— Ehdottomasti. Olen sitä mieltä, että kuka hyvänsä meistä täydellisesti kristuksenkaltaisessa jumalasuhteessa eläen voisi tehdä saman.

Värähdys kävi läpi pöydän ympärillä istuvien vanhojen herrojen. He katsoivat kummissaan nuorta pappia.

— Mitä pastori tarkoittaa?

— Tarkoitan sitä, että jos ken hyvänsä meistä olisi sisäiseltä olemukseltaan yhtä ehyt ja vapaa, niin Jumalan voiman kantama kuin Vapahtaja, hän uhmaisi kuolemaakin. Hän olisi silloin elämän herra, täydellisesti tuttu elämän kanssa, eikä kuolema voisi hänelle mitään.

Tuli taas hiljaisuus, jonka kestäessä tuomiokapitulin jäsenet näyttävät syventyneen miettimään nuoren papin sanoja. Hetken kuluttua lausui piispa:

— Onko se pastorin ehdoton kanta, jonka olette vastauskirjeessänne esittänyt ja jota nyt olette täällä puolustanut?

— On.

Janne Flykt kuuli kyllä, mitä seinäkello takoi, mutta siitä huolimatta hän vastasi varmasti.

— Tiedättekö, mikä seuraus siitä teille on?

— Jos käsitykseni selitetään Kristuksen jumaluuden kieltämiseksi — jota se minun mielestäni ei ole — on siinä seurauksena viran menetys.

— Jaa, te tiedätte siis sen. — Tuomiokapituli siirtyy neuvottelemaan ja päätöstä tekemään. Pyydän pastoria istumaan ja odottamaan sen aikaa.

Piispa osoitti tuolia ovensuussa.

Herrat poistuivat viereiseen huoneeseen, lihava Tallborg viimeisenä, ja Janne Flykt jäi yksin.

Häntä väsytti ja hän istui osoitetulle paikalle. Omituinen tunteiden sekoitus velloi hänen sydämessään. Mitä? Nytkö ratkaistaisiin hänen elämänsä kohtalo tuossa viereisessä huoneessa?

Hänen sydäntään ahdisti. Miten hän tulisi toimeen, jos virka vietäisiin?

Hän nojasi päätä käsiinsä ja vaipui synkkiin mietteisiin.

Niin valoisana, lupaavana oli elämä auennut hänelle, ja nyt tuntui siltä, kuin loppuisi kaikki pimeyteen. Isku näytti seuraavan toistansa: pari viikkoa sitten oli hänen appensa, rikas kauppias Roslund tehnyt vararikon. Se oli tuntunut aivan käsittämättömältä. Hän oli luullut appensa seisovan vakavalla pohjalla: olihan kauppahuone siksi vanha ja monet kovat kestänyt. Mutta viimeinen suuri jauhojen tukkuosto kotimaisilta kauppiailta oli antanut vanhukselle loppuiskun. Hän oli luottanut hinnan nousuun ja se olikin alennut — ulkomaisten odottamattoman hyvien satojen vuoksi. Kolme ja puoli markkaa sakkia kohti! Se teki lähes puoli miljoonaa markkaa rahtien kanssa. Sitä ei vanhus enää ollut kestänyt, vaan oli murtuneena jättänyt vararikkohakemuksen. Siihen hupenivat hänenkin myötäjäisensä, joista kaupungilla oli niin suurta ääntä pidetty.

Janne Flykt hymyili katkerasti. Johannan flyygeli jäi hänelle myötäjäisiksi. Ja sillä tulisi virkaheittopapin elättää itsensä ja perheensä.

Mahdotonta.

Hän oli kyllä musiikkimies, mutta konsertteja hän ei pystyisi antamaan, — paremmin viululla kuin sellollakaan, pianosta puhumattakaan. Ne vaativat suurempaa koulutusta kuin esiintyminen palokunnan vuosijuhlissa.

Hän nosti päätään ja silmäili avuttomana ympärilleen. Seiniltä katselivat häntä entisten piispojen kuvat.

Niin, siinä ne olivat rivissä kaikki, ensimmäisestä alkaen. Vakavia, juhlallisia miehiä, vanhanaikaisissa korkeakauluksissa kauhtanoissaan, piispanritit rinnalla. Ne tutkivat häntä, harhaoppista, ja niiden tuomio oli yksimielinen.

Pois kappa ja kaulus vääräoppiselta!

Ainoastaan runoilija-piispa näytti olevan eri mieltä. Hänen lempeät, klassilliset piirteensä tuntuivat puhuvan toista kieltä. Hän vastusti virkaveljiään. "Hävetkää!" Puhui hän. "Vanhat miehet ja tuomitsette nuorta sen vuoksi, että hänen taiteellinen sielunsa haluaa luoda uusia muotoja vanhoille totuuksille. Minäkin ajattelin vapaammin ja pysyin kuitenkin piispana kuolemaani asti. Mutta te tahdotte ottaa

viran apulaiselta, jolla ei ole mitään turvaa. Älä murehdi! Taide on Jumalasta."

Niin, niin ... se oli totta. Hänen taiteensa rajoittui paremmanpuoleiseen viulun- ja sellonsoittoon... Mutta ansaitsisiko sillä vielä leipäänsä?

Se näytti mahdottomalta.

Viereisestä huoneesta kuului puhetta. Hän erotti asessori Tallborgin äänen. Hän varmasti asettuisi puolustavalle kannalle.

Asessorin ääni oli kiihkeä. Oli selvää, että viereisessä huoneessa käytiin kiivasta taistelua apulaispapin tulevasta kohtalosta.

Äkkiä tunsi Janne Flykt väkevän turvallisuudentunteen täyttävän rintansa.

Ehkäpä häntä ei erotetakaan! Ehkäpä ne eivät pysty siihen! Tahi eivät uskalla! Se olisi sentään huomiota herättävä tapaus. Eivät tohdi ottaa sellaista edesvastuuta hartioilleen!

Ja hänen ajatuksensa lensivät äkkiä tuomiokirkkoon. Ei, hänen oli mahdotonta luopua siltä! Ne eivät saaneet vetää häntä alas saarnatuolista! Se oli hänen paikkansa. Tuomiokirkko ymmärsi häntä ja hän sitä. Kuinka hän voisi elää iltaan sen kukitettua alttaria, jonka ääressä hän oli jo kolme vuotta seissyt? Vapahtaja ei sitä sallisi. Hän astuisi varmaan tänne, noiden herrojen luo ja sanoisi: "Joka ei ole minua vastaan, se on minun kansani!"

Samassa narahti ovi, ja Janne Flykt säpsähti. Tuliko Vapahtaja häntä puolustamaan —?

Ei... Se oli vain vahtimestari, joka raotti ovea ja tirkisti eteisestä huoneeseen. Nähdessään Janne Flyktin, hän painoi oven varovasti kiinni ja hiipi pois.

Viereisessä huoneessa keskusteltiin yhä. Hän tarkkasi. Nyt puhui piispa. Hänen äänensä värähteli niin kummallisesti, mutta siinä ei ollut sitä sointua, jota hän olisi kaivannut.

Erottavat ne. Ihan varmaan! Asessori Tallborg ei saisi heitä vakuutetuiksi.

Ja entä sitten?

Kotona istui Johanna ja odotteli häntä, pelko ja epätoivo sydämessä. Pikku Pentti taapersi lattialla ja jokelteli: "Itä on pappi, itä on pappi!"

Niin, tällä hetkellä vielä. Mutta huomenna?

Hän muisti elävästi sen päivän, jolloin hän vastavihittynä pappina seisoj tässä samassa huoneessa. Hän nojasi juuri tuota samaa kaappia vasten, johon äskenkin, piispa astui hänen luoksensa ja lausui ystävällisesti: "Pastori on hyvä ja tulee illalla klo 7 meille." — Siellä oli ollut illalliset vanhaan tapaan. Kaikki kaupungin huomatuimmat henkilöt olivat olleet läsnä, maaherra von Toll'kin. — "Pastorihan kuuluu olevan musiikkimies?" "Kyllä vähän." "Minun vaimoni harrastaa musiikkia." "Vai niin." "Kyllä! Schubert ja Beethoven ovat hänen mielisäveltäjiään. Minä en pidä Schubertista. Hän on liian lempeä. Mutta Beethoven, ah, famos!" Ja maaherra oli tassutellut pormestarin luo ja ruvennut kertomaan, mitenkä vietettiin ensimmäistä iltaa Plewnan antautumisen jälkeen. Oli tanssittu ja soitettu. Ja Osman pasha, joka oli ollut läsnä, oli toistellut, kuunnelleensa Beethovenin C-molli-sinfoniaa: "Ah, famos!" Hän oli välittänyt viisi linnoitusten antautumisesta...

Seinäkello löi puolta kahdeksaa.

Kauan se kesti! Eivät päässeet yksimielisyyteen. Ehkäpä Tallborg saisi heidät vakuutetuiksi.

Mutta ei... Nyt puhui tuomiorovasti: "Minä yhdyn herra piispaan."

Eikö hän sanonut niin? Vai kuuliko hän oikein?

Viran ne vievät ... ihan varmaan!...

Ja taas valtasi hänen musertava ahdistus. Mitä? Jospa hän menisi tuonne sisään ja peruuttaisi? Hän ei voisi nähdä Johannan tuskan repimiä kasvoja. Hän kuolisi.

Janne Flykt nousi ylös ja otti pari askelta ovea kohti. Tuskan hiki kihoili hänen otsaltaan. Mutta samassa sattui hänen silmänsä runoilija-piispan kuvaan. Oli kuin olisi tämä kieltänyt: "Älä luovu vakaumuksestasi! Ne vievät sinulta musiikinkin, jos taivut. Minä tunnen heidät."

Hän pysähtyi ja palasi paikalleen. "Ei ole hyvä tehdä missään asiassa omaatuntoaan vastaan..."

Kuului kolinaa, kun tuoleja siirreltiin. Varmaankin päätös oli valmis.

Janne Flykt tunsi kalpenevansa. Hän oli kuin kuolemantuomiota odottava vanki.

Viereisen huoneen ovi avautui, ja piispa seurueineen astui sisään. Heidän kasvonsa olivat juhlalliset ja totiset. Tuntui kuin olisivat he tulleet taivaasta itse Isä-Jumalan luota. Nytkin kulki asessori Tallborg viimeisenä, mutta hänen käyntinsä oli veltttoa, laahustavaa. Näki, että hän oli jäänyt vähemmistöön.

Tuomiokapitulin jäsenet istuivat paikoilleen. Ja heidän läsnäolonsa sai taas seinäkellon hokemaan: "Olisit ... peruuttanut! Olisit ... peruuttanut!" takoi se.

Sihteeri ojensi piispalle paperiarkin. Tämä silmäili sitä hetken ja alkoi vavahtelevin äänin, jota hän turhaan koetti tukea:

— Koska pastori Janne Flykt, tuomiokirkkoseurakunnan virallinen apulainen, on täällä tehdyn kirjallisen syytöksen mukaisesti havaittu omaavan evankelisluterilaisen kirkon opista jyrkästi poikkeavan käsityksen, koskeva Herramme ja Vapahtajamme jumaluutta, joka on kirkon pohja ja perustus, eikä hän, pastori Janne Flykt, ole varoituksista huolimatta taipunut peruuttamaan harhakäsitystensä, vaan pysyy siinä edelleenkin lujana, on Tuomiokapituli voimassa-olevan Kirkkolain 122 §:n perustuksella ollut pakoitettu tuomitsemaan hänet, virallisen apulaisen Janne Flyktin, pappisvirkansa menettäneeksi, ja vaatii häneltä takaisin hänen pappeuskirjansa sekä kieltää häntä laillisen edesvastauksen uhalla tästä lähtien papillisia toimituksia tekemästä sekä pappispuvun merkkejä kantamasta.

Tuokion vallitsi suuressa huoneessa haudan hiljaisuus. Tuntui kuin olisivat kynttilätkin käsittäneet, mistä oli kysymys, sillä niiden liekit paloivat värähtämättä. Seinäkello vain takoi kuuluvasti: "Tuomittu! tuomittu!"

— Tämän päätöksen on tuomiokapituli tehnyt kolmella äänellä yhtä vastaan ja on entisellä pastori Flyktillä oikeus hakea siihen muutosta laillisessa järjestyksessä.

"Entisellä pastori Flyktillä." Se vihlaasi kuin veitsen pistos.

Konsistoriumi nousi, ja Janne Flykt hoippui eteiseen.

Asessori Tallborg riensi hänen jälkeensä ja puristi osaaottavaisesti hänen kättään.

— Minä koetin tehdä kaikkeni, mutta turhaan. Hänen äänensä värähteli liikutuksesta.

— Kiitos! vastasi Janne Flykt tuskin kuuluvasti.

— Millä te nyt tulette toimeen? Sillä minä pelkään, että hovissa ovat samaa mieltä.

— Jumala auttaa. Janne Flykt tunsi kyynelten kohoavan silmiinsä. Hän painoi lakin päähänsä ja astui ovelle.

— Hyvästi, herra asessori, ja kiitos siltä, mitä olette minun hyväkseni tehnyt! Hän läähätti kuin hukkuva.

Asessorin Tallborgin kasvot kävivät aivan avuttomiksi.

Janne Flykt tunsi kuumat kyyneleet poskillaan. Hän hyökkäsi ulos. Pimeys löi häntä vasten kasvoja ja hän oli langeta liukkaille porraskiville.

Kello tuomiokirkon tornissa löi juuri kahdeksaa. Sen ääni kiiri yli pienen, talvivaippaansa kääriytyneen kaupungin.

Janne Flykt hoippui katua alaspäin kuin juopunut. Hän ei nähnyt vastaantulijoita, jotka pudistaen päättään katselivat hänen jälkeensä.

Hänen sydämessään velloi tuska ja epätoivo. Se saarsi hänet kuin rannaton meri. Jostakin etäisyydestä katseli häntä vain kaksi säikähtynyttä silmää, ja pienen pojan ääni jokelsi: "Itä on pappi, itä on pappi!"...

XII

Janne Flykt harhaili kaupungilla ilman päämäärää, Hän ei ajatellut yhtään missä kulki, astui vain eteenpäin katua ylös, toista alas. Oli ruvennut tuiskuttamaan, ja kaduilla puhalsi kylmä viima.

Yht'äkkiä hän pysähtyi. Hän oli tullut portille.

Pitkän, matalan puurakennuksen yhdestä ikkunasta tuikki valo. Hän tiesi, kenen huone se oli. Siellä istui appivaari papereidensa yli kumartuneena ja laski laskemistaan, löytämättä kuitenkaan mistään pelastuksen reikää.

Janne Flykt siirtyi keskelle katua paremmin nähdäkseen. Aivan oikein. Appivaari istui kumartuneena kirjoituspöytänsä yli. Kuinka hän oli vanhentunut viime viikkoina! Nahka riippui irrallaan hänen ennen niin pyöreillä kasvoillaan, ja tukka oli epäilyttävästä harmaantunut.

Hän mietti jo mennä sisälle auttamaan appivaaria hänen työssään. Mutta samassa hän muisti oman surkean kohtalonsa.

Kaksi haaksirikkoutunutta: appi ja vävy-poika! Molemmat ajelehtimassa tyhjän laudankappaleen varassa elämän myrskysisellä merellä.

— Pois tieltä! Peijakas, mikä tolo siinä seisoo keskellä katua!

Janne Flykt hypähti kiireesti syrjään. Korskuva hevonen, sieraimet renkaina, oli ollut polkea hänet alleen. Kuskipenkillä istui paksu, ajurinturkkiin puettu mies ja sivalsi häntä ruoskalla selkään.

Piispan kuski!

Janne Flyktin poskia poltteli. Siinä ajoi piispa tuomiokapitulin istunnosta lämpimään kotiinsa, ja hänen kuskinsa oli sivaltanut häntä ruoskalla! Hän oli kerran kastanut tuon kuskin lapsen, ja tuolla samalla hevosella oli häntä kyyditty kotiin...

Niin saattoivat ajat muuttua...

Janne Flykt nojautui portinpielustaan. Muistorikas paikka! Tässä he olivat Johannan kanssa yhdessä seisoneet ja haastelleet tulevaisuudesta. Kuinka monta kertaa hän olikaan sulkenut tuon ihanan tytön syliinsä tässä samassa porttikäytävässä! Oi, ne olivat suloisia muistoja, mutta nyt niistä tuntui olevan niin hirveän pitkä aika...

Pihalla kulki joku pimeässä. Aisakello kalahti. Appivaarin renki puuhaili reen ääressä. Pian kai sekin myytäisiin ... kahdella pienellä messinkipuitteisella lasi-ikkunalla varustettu kuomureki. He olivat ajaneet sillä kerran Johannan kanssa ulkosatamasta, ja heistä oli ollut hauskaa pienestä kuomunikkunasta katsella kuun valaisemaa, lumipeitteistä merenselkää. Se oli ollut kuin lämpöisten haaveiden kukittama satumaa... Renki kolisteli pihalla, ja Janne Flykt lähti astumaan katua ylöspäin.

Minne hän menisi? Kotiin? Sinne oli hänen velvollisuutensa mennä, mutta vielä hän ei voinut sitä tehdä. Hänen piti saada vähän pohjaa jalkainsa alle. Nyt ajelehti hän vielä kuin haaksirikkoutunut meren ulapalla...

Hän suuntasi kulkunsa tuomiokirkolle. Kello löi juuri yhdeksää, mutta kirkon ikkunoista loistivat valot. Urkujen ääni kantautui pehmeänä ja kaukaisena ulos autiolla kadulle. Mikä toimitus siellä oli? Hän ei ajatellut sitä enempää, vaan lähti kiertämään kirkkoa...

Tuossa he olivat monta vuotta sitten olleet seinärahalla, Lassilan Gideon, Tervon Kalle ja hän. Oi, siitä oli pitkä aika! Eikös silloin piispa ollut sekaantunut heidän leikkiinsä?...

Janne Flykt painoi kädellä polttavaa otsaansa. Hän kuisti kyllä tuon aurinkoisen kesäpäivän.

Mutta oliko se sama piispa, joka tänä iltana oli häneltä riistänyt viran?

Hänestä tuntui mahdottomalta, että se oli sama piispa. Silloin niin lempeä ja nyt ankara kuin Isä-Jumala itse.

Mutta oliko Isä Jumala ankara?...

Janne Flykt katseli taivaalle. Sieltä tuikkivat lempeät ystävälliset tähdet.

Eihän Jumala voinut olla ankara. Se oli vain kuumeinen mielikuva, joka ahdisti häntä: lumivalkeakasvoinen, mustapartainen mies, säkenöivän mustine silmineen, paavin tiaara päässä...

Sehän oli muutamassa kirjassa, erään keskiaikaisen maalarin maalaus.

Jumalahan oli rakkaus...

Oliko todellakin?

Eivätkö tähdet näyttäneet nyt vierailta ja kaukaisilta?...

Ja kirkon kiviseinä oli kylmä kuin jää... Hän painoi päänsä kirkonseinää vasten ja tunsi, kuinka urkujen ääni väreili muurien sisäpuolella.

"Ain' Jeesus rakkahin,
Sinussa riipun kiinn"...

Hän erotti sanat aivan selvästi.

Kirkosta kuuluvat sävelet tuodittivat hänet lapsuuden valoisaan maailmaan... Hän istui isoäidin rinnalla ja veisasi. Virsikirjan messinkinen haka oli irtautunut nahkaisesta alustastaan, muodostaen melkein pikkusormen mentävän reiän... Meri-Kustu kulki varpaillaan käytäviä pitkin. Hän piti silmällä länsiristeyksen etelänpuoleista kamiinia. Sehän se oli ainaisena kiusankappaleena... Ei, se ei savunutkaan tänään! Hän näki selvästi, kuinka sen luukun yläpuoli hehkui punaisena...

Mutta silti paleli häntä niin kovin.

Hän havahtui mietteistään. Kylmä puistatti hänen ruumistaan.

Missä hän oli? Mitenkä hän oli tähän joutunut? Ah! Nyt hän muisti. Hänhän oli pappi ja aikamies. Tuosta äskeisestä oli kulunut jo monta vuotta...

Mutta...

Hän tunsi, kuinka päätä poltti, ja ajatukset riensivät hurjassa tanssissa ympäri. Ne ajoivat takaa toisiaan kuin villiytyneet henget.

"... kieltää ... pappispuvun merkkejä kantamasta..."

Kuka oli kieltänyt? Kuka —?

Hän koetteli kaulaansa. Hänellähän oli liperit kaulassa ja kauhtana yllä.

Mistä hän oikeastaan tuli ja mihin oli matkalla? Oliko hän sairas, vai myöhästynyt...?

Nyt hän sen muisti!

Piispahan se oli kieltänyt äsken ... tuomiokapitulissa.

Hänet oli erotettu virasta!

Hänet vakasi uuvuttava raukeus. Rinta tuntui tyhjältä ja ontolta. Se painuisi kokoon ihan tuossa tuokiassa. Oh, oh! ... Hän vei kädet niskaan ja rupesi irrottamaan liperien nauhoja. "Saahan nämä ottaa!" hoki hän itsekseen. "Miksi ne eivät jo ottaneet näitä?" Mitä varten ne jättivät tämän hänen tehtäväkseen? ... Olisihan tuomiorovasti... Jaa, jaa... Kyllä hän saattoi itekin, vaikka hän tunsi, että veri pakeni sydämen äärimmäiseen soppeen. Hän oli kuin mies, joka ennen mestauslavalle polvistumistaan viimeisen kerran riisuu takkinsa...

Oh! ... tuossa ne olivat, vielä ihan rypistymättömät ... juuri vasta silitetyt ... Luttisella... Niin, niin... "Silitytä sinäkin, Janne, liperisi Luttisella..." Niin, niin ei tarvinnut enää ... ei... Hän nojasi kirkonseinää vasten kuin kuoleva. Tuuli heilutteli lipereitä hänen kädessään.

Hetkisen kuluttua hän lähti hoippumaan, liperit kädessä. Hänellä oli vain se tunto, ettei hän saanut niitä enää kaulaansa sitoa...

Hän havahtui siltä, että kirkas valo löi häntä vastaan. Hänen piti oikein siristää silmiään nähdäkseen. Kas noin!... Mikä hänen silmissään oli?

Huoneessa kuhisi valkopukuisia tyttöjä. Ne pysähtyivät yht'äkkiä, katsellen häntä säikähtyneinä.

Mihin hän oli tullut?

Aa ... hänelle selveni: tähän oli sakaristo! Tuolla seiso Matti-vahtimestari ja tuijotti häneen kuin aaveeseen. Miksikä hän niin tuijotti? Eikö hän tuntenut pastori Janne Flyktiä?

Vanha Skarp tuli kirkosta ja jäi seisomaan kuin naulattuna. Kaikki katsoivat häntä...

Hän yritti ruveta selittämään Skarpille jotakin siihen suuntaan, että "nyt se oli valmis", kun hän samassa tunsu jonkun tarttuvan itseään käsipuolesta ja taluttavan hiljaa ulos.

Se oli Matti-vahtimestari.

— Onko pastori sairas?

Hän tuijotti eteensä vastaamatta mitään.

— Aa, nyt minä ymmärrän! Herra Jumala! Kylläpä olivat!

Ja vanhan vahtimestarin silmistä virtasivat kuumat kyyneleet.

Nuo kyyneleet saivat Janne Flyktin tajuihinsa. Hän ei saattanut milloinkaan nähdä toisen itkevän. Sellaisissa tapauksissa hän tunsu kasvavansa suuremmaksi, voimakkaammaksi. Hänen virkansahan oli lohduttaminen.

— Älähän itke, Matti! puheli hän ja taputteli vahtimestaria olalle.

— Kyllä minä vielä... Ei kaikki tähän lopu.

Vahtimestari kuivasi kyynelensä. Hattupäisiä koulutyttöjä kulki heidän ohitsensa, katsellen kummissaan sakariston portailla seisovia miehiä: toinen avopäin, kyynelsilmin, ja toinen kalpeana kuin palttina, papinkaulus kädessä ... huulilla rohkaiseva hymy. Se vaikutti peräti omituiselta.

Yht'äkkiä heillekin selvisi. Päät yhteen painautuneina he astuivat portaita alas, sipisten keskenään.

— Minä lähden saattamaan pastoria, sanoi vahtimestari.

— Ei, kiitos! Kyllä minä tästä kotiin osaan.

Hän huomasi pastori Skarpin hahmon sakariston ovesa. Se sai hänet täyteen tajuntaan.

— Hyvästi, Matti, ja kiitos kaikesta!

Hän pisti papinkauluksen taskuunsa ja riensi portaita alas.

— Flykt, kuule! huudettiin hänen jälkeensä.

Se oli Skarp.

Mutta Janne Flykt ei halunnut jäädä hänen seuraansa, Se olisi voinut saattaa hänet raivoon.

Hän puristi huulet tiukasti yhteen ja astui kirkkopuiston halki kadulle.

Hän silmäsi kelloa tuomiokirkon tornissa. Mitä? Puoli kymmenen jo!
Kauan se Skarp viipyikin konfirmatsiooneissa...

Yht'äkkiä muistui hänen mieleensä koti ja Johanna. Hyvä Jumala! Hän oli harhaillut tuntikausia ympäri kaupunkia, ja sillä aikaa oli Johanna odottanut häntä sydän kurkussa! Hän astui katua eteenpäin pitkin, rivakoin askelin.

Nyt hänellä oli kiire. Tuomiorovastin katukäytävästä loisti tuli.
Siellä oli varmaan vieraita.

Portille hän pysähtyi. Mitä hän sanoisi Johannalle?...

Hän lähti hiipimään porttikäytävää pitkin ja pysähtyi keittiön ikkunan alle. Hän oli kuin varas omalla pihallaan.

— Kuka siellä hiipii?

Tumma hahmo läheni häntä uhkaavana, varsiluuta kädessä.

— Kas! Pastoriko se on? Minä jo halonvarkaaksi epäilin. Eivät anna tuomiorovastin halkopinon olla rauhassa. Pakkaavat viemään ihan väkisin...

Talonmies naurahti ja hävisi pimeälle pihalle.

Ei tainnut Mikkonen vielä tietää...

Hän astui portaille ja nousi raskain askelin ylös. Mutta ihmeellistä: joka askeleella kasvoi hänen

tyyneytensä. Muutaman viikon päästä näitä portaita nousisi toinen pappi. Millähän mielellä hän astuisi? Hengellisiä lauluja hyräillen, palatessaan lähetysyhdistyksen ompeluseurasta. Hän ei nyt saattanut hyräillä eikä hän halunnutkaan. Mutta siitä huolimatta nousi hän lujin askelin. Hän tahtoi nousta ... elämän korkeita portaita vielä kerran ylös.

Hän avasi oven ja astui eteiseen. Suloinen lämpö huokui häntä vastaan.

Kodin lämpö! Voi!...

Nyt hän tunsi, että rintaa poltti taas.

Valoa virtasi eteiseen. Ovessa seisoivat Johanna.

— Janne! Rakas Janne!

Seuraavassa silmänräpäyksessä lepäsi Johanna hänen rinnoillaan ja itki katketakseen. Hän aavisti, miten oli käynyt.

— Voi, voi! Millä me nyt tulemme toimeen? Hyvä Jumala, voi hyvä Jumala! Isä, isäkin...!

Nuoren vaimon itku oli sydäntä särkevää, mutta se mursi Janne Flyktin vain hetkeksi. Aivan kuin äsken sakariston portailla hän tunsi nytkin kasvavansa. Hänen virkansasahan oli lohduttaminen.

— Älä, älä, Johanna, rakas Johanna! Oma armas, kuule, älähän nyt! Pikku Pentti herää ... kuule ... kuulehan!...

Mutta Johannan itku ei laannut.

— Älä, Johanna, älä...! Mennään sisään, minä kerron. Hän talutti vaimonsa huoneeseen, asetti hänet sohvaan ja riisui päällystakin yltään.

Pöydällä paloi lamppu, luoden valoaan kodikkaaseen, hauskaan huoneeseen. Nurkassa seisoivat sellonitsetyytyväisenä ja muhkeana, aivan kuin olisivat tahtonut sanoa: "Älä huoli! Olenhan minä vielä."

Mutta Janne Flykt ei välittänyt siitä nyt. Hänen ajatuksensa olivat Johannassa.

— Älä itke, Johanna. Jos ihmiset ovat kuolleet, niin Jumala elää. Emme me vielä ole hukassa sentään.

Johanna tuijotti eteensä avuttomana. Hän muistutti ruumiillistunutta epätoivoa.

— Kyllä se on vaikeaa. Isäkin niin avuttomassa tilassa. Hän puhkesi uudelleen kyöneleihin.

Janne Flykt istui hänen viereensä.

— Emme me saa epätoivoon joutua, puheli hän tyynnyttäen. — Nyt jos koskaan kysytään, uskallammeko me kaksi lähteä elämän tuntemattomia teitä kulkemaan. Hyvähän on elää, kun on turvattu tulevaisuus, mutta tyhjin käsin, Johanna, tyhjin käsin, siinä kysytään uskoa ... ja rohkeutta. Se on mies, joka uskaltaa lähteä tyhjin käsin! Ja minä tunnen, Johanna, että minä uskallan. Tänä hetkenä tunnen sen. — Ne veivät minulta tuomiokirkon, mutta Jumala jäi.

Hän sulki nuoren vaimonsa syliinsä.

— Katsopas, ne ottivat pois nämä — hän osoitti tyhjää papinkauluksen sijaa — mutta Jumala jäi ... ja sinä ... Johanna, ja pikku Pentti. Minähän olen rikas vielä.

Johanna tyyntyi vähitellen: Janne oli aina ollut niin ihmeellinen.

— Kyllähän täytyy ... mutta kun isku seuraa toistaan ... ensin isä ja sitten sinä ... mutta — silmiin nousivat taas kyöneleet — täytyy kai ... täytyy.

— Se on oikea sana, Johanna.

Janne Flykt suuteli kyöneleitä vaimonsa silmistä.

— Me olemme nuoria ... ja terveitä. Me jaksamme vielä. Ajattelepa, jos olisimme vanhoja... Meille kuuluu elämä ... kaiken uhallakin.

Janne Flykt nousi ja otti esiin sellonsa. Nyt hän soittaisi, vaikka sydän verta vuotaisi, soittaisi

Johannalle.

"Niin musta taivas kauttaaltaan.
Yks tähtönen vain loistaa.
Se tuikkii mulle ikkunaan
ja valaa sieluun lohtuaan:
Sun uskos esteet poistaa!..."

Se oli säkeistö runosta, jonka hän oli kerran Johanille lähettänyt — tilapäistuote vain, mutta hän oli säveltänyt sen, koska Johanna oli pyytänyt sitä. Tämän mielestä oli sanoissa niiden alakuloisuudesta huolimatta niin ehdoton varmuus.

Ja niin olikin.

Sävel ainakin tulkitsi niin. Varsinkin kahdessa viimeisessä säkeessä. Niistä huokui horjumaton uskallus elämään, uskallus, joka kiipesi yli kaikkien esteiden, kaikista suruista ja pettymyksistä huolimatta.

"Se tuikkii mulle ikkunaan
ja valaa sieluun lohtuaan:
Sun *uskos* esteet poistaa!..."

— Sinä aavistit sen, Janne, silloin ... tuona iltana...?

— Niin kai...

— Ja nyt on aavistuksesi käynyt toteen.

— Niin. Jumala kai lähettää aavistuksetkin, että voisimme varustautua pahan päivän varalle.

* * * * *

Tuomiokirkon tornissa löi kello kahtatoista. Ne olivat kuin jäähyväislyöntejä nuorelle papille, joka oli pyytänyt tuoda elämää sen vanhojen muurien sisälle. Tuntui, kuin olisi tuomiokirkkokin käsittänyt, mitä oli tapahtunut. "Jää hyväst'! Jää hyväst'!" soitti kello, ja sen äänessä väreili kokonainen maailma kaipausta.

Janne Flykt istui pöytänsä ääressä ja kuunteli. Hän ymmärsi kellon valituksen. Syvä huokaus pusertautui hänen rinnastaan.

Kaikki oli lopussa...

Hän silmäsi ympärilleen hiljaisessa huoneessa.

Kolme onnellista vuotta hän oli näiden seinien sisällä viettänyt. Ja nyt tänne muuttaisi toinen ... vieras.

Tuntui kuin olisivat seinätkin nousseet vastarintaan sen vääryyden johdosta, joka hänelle oli tapahtunut.

Mutta se ei ollut unta, vaan kolkkoa todellisuutta: hänen täytyi muuttaa.

Viereisessä huoneessa valitti Johanna unissaan. Raukka oli mennyt levolle lohdutettuna kuin pieni tyttö, jolle särkyneen nuken sijasta oli luvattu uusi.

Janne Flyktin silmiin kohosivat kyyneleet. Nyt saivat vapaina virrata, kun näkijänä oli vain hiljainen yö...

Hän istui kauan. Kello tuomiokirkon tornissa löi yhtä, mutta hän istui yhä vain.

Hän havahtui siitä, että lamppu rupesi himmenemään. Siitä oli öljy loppunut.

Jaa, jaa ... Elämä uhkasi loppua, mutta se ei *saanut* loppua! Hän, Janne Flykt, pitäisi siitä kiinni henkensä uhallakin.

Hän kääntyi tuolissaan ja hänen silmänsä sattuivat Napoleonin kuvaan flyygelin yläpuolella.

Napoleon Fontainebleaussa!

Siinä istui hyljätty keisari valtakuntansa menettäneenä. Hänkin oli menettänyt valtakuntansa: virkansa ... tuomiokirkon ... rakkaaksi käyneen sananjulistustyönsä.

Kantimesta irroitettu sapeli pöydällä ... ja katse niin epätoivoisen synkkä...

Mutta vielä kerran ripustettaisiin sapeli vyölle! Vielä kerran se heiluisi sankarin kädessä kirkkaana ... välkähtelevänä!...

Satapäiväinen 'keisarikunta!

Janne Flyktin pää painui rinnalle.

Niinkö hänenkin kävisi! Lyhyt, hetken menestys vielä ja sitten... Oliko tämä lopun alkua?

Ei! Hän tahtoi voittaa valtakuntansa takaisin. Joskaan hän ei saisi sitä enää samassa muodossa kuin ennen, tahtoi hän sen voittaa sittenkin: elämän, itse *elämän*... sykkivän, lämpimän elämän!

Hän tunsi, että kamppailu tulisi olemaan raskas.

Kestäisikö hän?... Niin ... kestäisikö hän todella?

Jumala sen tiesi.

Mutta yrittää hän ainakin tahtoi.

Kun Janne Flykt hetkistä myöhemmin riisui kauhtanan yltään, tuntui hänestä, että yksi osa hänen elämästään oli päättynyt.

KOLMAS OSA

I

Pienen piispankaupungin asemalta lähti juna nytkyttelemään etelää kohti.

Kolmannen luokan vaunun portailla seiso nuori, kalpea mies, kainalossa harmaja hurstipussi, josta pisti esiin viulunkaula ja jousi. Kulunut takki oli lyhyt ja ahdas, Hädintuskin sopi se kiinni rinnan kohdalta. Housut olivat vähän liian lyhyet, paljastaen parsittujen sukkiensa peittämät ohuet nilkat. Hän pudisti kättään asemasillalla seisovalle nuorelle naiselle, joka piteli kädestä pientä, viisivuotiasta poikaa. Vapaalla kädellä tämä heilautti tuontuostakin nenäliinaa, vieden sen välillä kasvoilleen kuivatakseen kyöneleitään.

— Hyvästi!

Nuori, kalpea mies lausui sen hiljaa. Junan jyskytyksestään huolimatta se ei olisi enää kuulunut.

Nyt hävisi asemarakennus, ja juna huristi tavaramakasiinien ohi. Jauhoisia työmiehiä hääri makasiinin laiturilla jauhovaunuja purkaen.

Janne Flykt puristi viulua kainaloonsa ja katseli ohitsekiitäviä taloja.

Laita!

Pienten talojen edustalla löivät poikaset seinärahaa. Kallion Pikku-Matin talon seinustalla niitä kihisi kuin muurahaisia. Siinähan olivatkin kimmoisimmat hirret. Hän tiesi sen kokemuksesta... Mutta Leinosen Konstan rakennuttama kaksikerroksinen uusi talo, jossa alakerros oli tiilistä, vaikutti kuin ilmestys Laidan matalain mökkien keskellä. Konsta oli varoittunut viime vuosina. Hänestä oli tullut työnjohtaja ja ensimmäiseksi merkiksi muuttuneesta asemastaan hän oli rakennuttanut uuden talon vanhan ränstyneen tilalle.

Tuolla jäi isoäidin talo! Hän erotti vielä ikkunan, jonka alla oli turvepenkki...

Nyt asui siinä toinen, sillä isoäiti oli kuollut viime talvena.

Tuomiokirkon valkoinen torni näkyi kauas. Se kohosi korkeana ja majesteettillisena matalain taloryhmäin keskeltä. Se viittoi hänelle jäähyväisiä, hänelle, entiselle papilleen...

Nyt jäi sekin. Viimeinen merkki pienestä piispankaupungista hävisi.

Janne Flykt painoi hatun syvemmälle ja astui vaunuun. Se oli täynnä tupakansavua ja kaupungista palailevia lähiseudun maalaisia.

Hän nosti viulun hyllylle ja istahti kapealle ovisuupenkille.

Maalaiset juttelivat isolla äänellä. Eräs heistä oli avannut eväslaukkunsa ja ruvennut syömään.

— Mistä ostit lankoja? kysyi leveäharteinen, punakkakasvoinen isäntä, osoittaen naapurin eväslaukusta näkyviä lankavyhtiä.

— Lummilta... Meni se Ruusluntikin konkurssiin... Siellä oli ennen hyvät langat.

Janne Flykt teroitti kuuloaan. Ukot juttelivat hänen apestaan.

— Ei sitä olisi uskonut, — virkkoi aterioiva, suu täynnä ruokaa — että sellaiset kauppahuoneet kaatuisivat. Mutta näkyvät kaatuvan...

— Joo. Ei niiden kaupungin porvarien varallisuutta tiedä. Isoisesti elävät ... komeasti ja ylellisesti, kunnes tulevat vasaramarkkinat ja tekevät lopun kaikesta.

— Joo, niinhän se...

— Senkö vävyajan ne erottivat papinvirasta? yhtyi puheeseen kolmas, Janne Flyktiin selin istuva mies.

— Sen... Kuului olleen hyvä pappi, mutta maailmaan liiksi taipuvainen.

— Mitenkä se niin ... pappi?

— Tiesi hänet... Tansseissa kuuluu soitelleen ... pelimannina ... ja sitä ei konsistoriumi hyväksynyt.

— Eihän se sellaista...

Janne Flykt ei halunnut kuulla enempää. Häntä hävetti ja suututti. Hän painautui nurkkaukseensa ja oli nukkuvinaan.

Punakkakasvoinen isäntä katseli häntä, muitta ei näyttänyt tuntevan.

Mistäpä hän kaikki kuljeksivat soittoniekat tuntisi...

Niin ... hän oli nyt matkalla maailmalle, kierrelläkseen siellä ympäri kuljeksivana soittoniekkana ja ansaitakseen edes siten jonkin suupalan kotiin jääneille rakkaille raukoilleen.

Kaksi vuotta oli kulunut hänen virasta erottamisestaan. Ja kirjavaa oli elämä ollut tuona aikana. Muutettuaan pappilasta hän oli aluksi koettanut elättää perhettään soitotuntien antamisella. Mutta siitä oli ollut luovuttava. Se vei vain aikaa, tuottamatta silti riittävää toimeentuloa. Huonekaluja oli jo täytynyt ruveta myymään.

Sitäkään ei ollut sentään saattanut loppumattomiin tehdä. Hän näki, että koti hävisi hiljalleen mutta varmasti. Silloin — juuri mustimman epätoivon aikana — oli tullut pelastus: hän oli saanut paikan Veljekset Karstenin konttorissa. Työ siellä oli ensin luonnistanut hyvin, vaikk'ei hänellä alussa ollut kirjanpidosta aavistustakaan. Nopeasti hän oli siihen kuitenkin perehtynyt, ja tulevaisuus oli hymyillyt jälleen.

Mutta sitten oli tapahtunut onnettomuus. Muutamana päivänä, jolloin oli suoritettu tilinpäätöstä ja koko konttorihenkilökunta tehnyt kuumeentapaista työtä, se oli sattunut. Hänellä oli ollut suuri tilikirja avoinna edessään ja siinä laskiessaan olivat ajatukset lähteneet omille retkilleen. Eräs sävel, jota hän koko aamupäivän oli koettanut vangita, oli yht'äkkiä sukeltanut ilmielävänä mieleen. Se oli ollut nuorisoseura "Taimen" vuosijuhlaan tilattu sekakuorosävellys, jota hän koko aamupäivän oli miettinyt kiireisen työn lomassa. Hän ei halunnut päästää säveltä karkuun, vaan päätti siepata sen suoraan lennosta. Ajatuksissaan ja iloisena onnistumisesta hän ei ollut yhtään muistanut edessäolevaa työtänsä, vaan oli piirtänyt nuottiasteikon tilikirjan reunaan ja merkinnyt sävelen siihen. Onnettomuudeksi oli

konttoripäällikkö sattunut juuri sillä hetkellä kurkistamaan hänen olkapäänsä yli ja kohtaus oli ollut valmis. "Mitä te teette? Sotkette tilikirjan tuolla tavoin!" — Hän oli ollut kuin pilvistä pudonnut ja huomannut liian myöhään ajattelemattomuutensa. "Semmoisia konttoristeja me emme tarvitse!" Seuraavana päivänä hänet oli sanottu irti, ja paikka oli mennyt.

Silloin hänen oli täytynyt polttaa kaikki sillat takanaan. Mitäpä hän enää olisi ruvennut tapaillemaan käytännöllisestä elämästä kiinni, kun se ei kuitenkaan pysynyt hänen otteessaan. Ei, hänen oli täytynyt heittää irti, sillä hän oli huomannut tulleen siihen kokonaan mahdottomaksi. Hän oli ollut kuin autiolle saarelle jätetty mies, joka katselee, kuinka viimeinen laiva poistuu hänen luotansa. Ja hänet oli vallannut synkkä epätoivo.

Mutta hänelle oli käynyt kuin Vapahtajalle Getsemanessa: kun tuska oli suurin ja epätoivo mustin, tuli enkeli taivaasta ja lohdutti häntä: "Mitä suret ja makaat tuskissasi? Katso sydämeesi! Siellä soi sävelten maailma! Nouse ja lähde, sillä sinulla on monta veljeä, jotka kaipaavat lohdutusta."

Silloin oli hänelle kirkastunut elämä uudessa valossa. Hän oli saanut voimaa arvioida uudelleen kaikki sen arvot. Kaikki ei ollut vielä menetetty, kun oli jällellä musiikki. Ja ihmislasten joukossa oli monta, jotka kaipasivat lohdutusta.

Hän oli nähnyt tien avoimena edessään: kuljeksivan soittoniekan kutsumuksen. Siinä oli hänen mielestään jotakin apostolista ja pyhää. Hänen ihanteekseen oli tullut pappi, joka saarnasi viulullaan...

Ihmiset sanoivat, että hän oli tullut omituiseksi. Mutta mitäpä siitä. Hän oli vain iloinen, nähdessään uuden salaperäisen maan kaukaa häämöittävän. Hän tunsi sydämessään väkevän halun lähteä sinne — purjehtia yli suuren, myrskyävänä meren. Kerran hän saisi laskea jalkansa uuden maan rantaan ja herätä näkemään ympärillään oudon, ihmeellisen maailman, jolle ihmisrinnassa asuva luova voima oli sanonut: "Tulkoon valkeus!"...

Janne Flyktin kalpeita kasvoja valaisi hymy. Häntä ei häirinnyt junan synnyttämä jyrinä eikä matkatovereiden korkeääninen puhelu.

Säveltäjä! Niin, se hänestä piti tulla! Ja hän tunsi, että hänestä se tulisi. Hänen sielunsa oli kirkastettu kärsimysten ahjossa. Nyt hän panisi sen soimaan heleänä, kirkkaana, vapauttavana... Ja maailma kuuntelisi...

Hänellä oli jo pitemmän aikaa väikkynyt mielessä suurenmoinen sinfonia-aihe. Hän tahtoi pukea tuomiokirkon kaipauksen säveliin. Hän tahtoi paljastaa maailmalle vanhan temppelein sydämen, joka kaipasi lämpöä ja elämää...

Mutta toistaiseksi hän ei ollut vielä pystynyt siihen. Hänen tarvitsi koota voimiaan. Hänen piti itse saada kokea eron katkeruutta ja kaipauksen epätoivoista tuskaa. Sitten ... sitten hän virittäisi harppunsa ja laulaisi! Ja maailma kuuntelisi...

Vain pari kertaa konttoristinpaikan menettämisen jälkeen hän oli vielä hairahtunut hakemaan jotakin tointa. Hän oli ajatellut kansakoulunopettajan virkaa. "Tottakai nyt papilla pitää olla mahdollisuuksia elättää itsensä ja perheensä muullakin alalla kuin pappina!" oli eräs rouva kerran lausunut Johannalle. "Onhan niitä kansakoulunopettajan virkoja ja sen semmoisia!"

Hän oli mennyt johtokunnan puheenjohtajan, postimestari Lentzin luo. "Kuinka te voitte toimia kansakoulunopettajana, te, jonka tuomiokapituli on erottanut virasta harhaoppisuuden vuoksi? Eikä meillä ole tuntiopettajan paikkoja."

Se oli selvää. Hän oli katunut, että oli antanut ystävällisen rouvan huomautuksen liiaksi vaikuttaa itseensä. Saamattomuutta! ... Se oli niin helppo sanoa...

Toisen kerran hän oli astellut lääninhallitukseen, maaherran puheille.

"Onko pastorilla ehkä jokin juriidinen tutkinto?" "Ei, ikävä kyllä." "No sitten te ette voi saada nimismiehevirkvoja. Meillä on kameraalitutkinnon suorittaneita enemmän kuin tarpeeksi?" "No, mutta kirjanpitäjän apulaiseksi?" "Tjaah!" Maaherra von Toll oli kohautellut hartioitaan. Hänen epäonnistumisensa Veljekset Karstenilla oli yleisesti tunnettu.

"Ei Kirkko-Jannesta ole muuksi kuin papiksi, mutta sitäkään virkaa hän ei osannut pitää!"

Näin kuului pienen piispankaupungin kylmä tuomio.

Mutta — hänä näyttäisi maailmalle ja ennenkaikkea pienelle piispankaupungille, että hänestä oli muuksikin. Tulisi vielä päivä, jolloin "Kirkko-Jannen" nimi olisi kaikkien huulilla. Hän tuottaisi syntymäkaupungilleen vielä kunniaa! Köyhä, kiertävä viulunsoittaja olisi kerran palaava voittajana. Ja

silloin ymmärtäisivät ihmiset, että hänen juuri olisi pitänyt saada kappaa ja kaulusta kantaa...

Tuomiokirkko!... Kuinka hän tulisi sitä kaipaamaan! Tällä hetkellä hän tunsi, että vanha temppeli oli hänen sydämensä aarre. Hän ei voinut selittää itselleen, kuinka se sellaiseksi oli tullut, eikä hän sitä halunnutkaan. Hän tyytyi vain siihen, että sai ajatella sitä, muistella sitä, seisoa hengessä sen saarnatuolissa Vapahtajaa kirkastajassa, taikka messuta "Gloriaa" sen kukitetun alttarin ääressä...

Tuomiokirkon menetys oli ollut hänelle raskain isku. Hän oli ajatellut sitä melkein enemmän kuin virasta erottamisestaan. Hän oli ollut kuin mies, jonka oli täytynyt iäksi erota rakastamastaan naisesta. Eikä ihme, sillä olihan hän rakastanut tuomiokirkkoa pikkupoikasesta saakka. Suloisimmat lapsuudenmuistot liittyivät siihen Hän oli kasvanut sen pyhässä ilmapiirissä. Hänelle oli ollut rakasta jo tuon vanhan temppelin omituisesti ummehtunut, liikkumaton ilma, jonka urkujen sävelet panivat niin ihmeellisesti väreilemään. Se oli kuin täynnä satoja vuosia sitten kuihtuneiden kukkien lemua, johon sekaantui katolisena aikana kirkossa leijailleen pyhänsavun tuoksu. Siinä ilmassa oli jotakin vanhaa, mutta samalla niin tuoretta ja virkistävää. Poikasena hän oli kuvitellutkin, että taivaan sali tuoksui juuri samanlaiselta, ja se oli herättänyt hänen lapsenmielessään omituisen, pyhän hartauden: hän oli tuntenut Jumalan läheisyyden...

Ja nyt ... nyt täytyi hänen pois...

Virasta erottamisien jälkeenkin hän oli käynyt tuomiokirkossa melkein joka sunnuntai. Hän ei ollut välittänyt ihmisten arvostelevista katseista. Hän oli istunut paikallaan ja antautunut urkujen sävelten vietäväksi...

Nyt ... nyt hän tunsi eron katkeruuden.

Mutta — mitäpä siitä. Vaikka hän oli menettänytkin tuomiokirkon jouduttuaan papinvirasta pois, aikoi hän voittaa sen itselleen takaisin — sävelten avulla. Hän rakentaisi sillan itsensä ja rakkaaksi käyneen temppelin välille, ja sitä siltaa myöten kulkisivat hänen kaipaavat ajatuksensa maailmalta vanhan tuomiokirkon luo. Hänestä tulisi temppelin tulkki, sen vuossataisten, mykkien ajatusten selittäjä. Hän kirjoittaisi vanhan tuomiokirkon kauan kestäneestä lumouksesta, kuten ritari kuninkaantytären "Prinsessa Ruususen" sadussa.

Ja sen hän tekisi sävelillään...

Äskeinen maalainen oli lopettanut syöntinsä ja siirtynyt tupakoimaan Janne Flyktiä vastapäätä olevalle penkille.

Hänellä oli nähtävästi halu ruveta juttelemaan aito maalaiseen tapaan vastapäätä istujan kanssa. Janne Flykt huomasi sen ja sulkeutui kuoreensa. Hänellä ei ollut nyt halua ruveta puheille kenenkään kanssa.

Maalaisisännällä oli pulskat pieksusaappaat ja kotikutoinen puku. Janne Flykt ajatteli omia mataloita kenkiään. Niillä oli vaikea tulla toimeen talvella, ja nyt oli jo syyskesä.

Maalaisisäntä veteli savuja. Vastapäätä istujan kädet olivat kovin valkoiset. Niillä ei oltu paljon työtä tehty. No niin, soittoniekka, joka elätteli itseään mukavammin kuin muut... Mikä lienee ... muukalainen.

— Oletteko suomalainen? kysäisi hän äkkiä.

Janne Flykt ei vastannut. Häntä häiritsi vieraan tunkeilevaisuus.

— Kan te taala venska?

Isäntä pani ainoan ruotsinsa, mutta sai vastaukseksi surullisen päänpudistuksen.

Mikä lienee ... saksalainen...

Hän jätti toverinsa rauhaan, ja tämä huokasi helpotuksesta.

Lähestyttiin asemaa. Juna hiljensi vauhtia. Hetken kuluttua se pysähtyi pienelle Pesiön asemalle.

Maalaisisäntä tuprutteli piippuaan, katsellen asemalla liikkuvaa väkeä. Yht'äkkiä hän virkahti:

— Täälläpä näkyy olevan piispakin...

Janne Flykt säpsähti. Hän kumartui huolettoman näköisenä eteenpäin ja silmäsi ulos.

Siinä seiso i piispa ja jutteli Pesiön kirkkoherran kanssa. Piispa näytti olevan hyvällä tuulella, koskapa Boman nauroi niin, että madonsyömät hampaat näkyivät.

— Mitähän se piispa nyt täällä?

Toisetkin maalaiset olivat siirtyneet ikkunaan tekemään huomioitaan.

— Eikö liene tarkastus...

— Vanhaksi on äijä jo käynyt...

— Vanhaksi...

— Virka painaa.

— No ei tuon nyt luulisi...

— Tiesi hänet...

Pesiön Boman otti piispan kapsäkin ja lähti kantamaan sitä asemahuoneeseen. Notario seurasi perässä, kiikuttaen toista kapsäkkiä.

Juna vihelsi, ja sinne jäi piispa notarioineen. Maalaiset siirtyivät omalle penkilleen, ja Janne Flykt sai häiritsemättä kehrätä ajatuksiaan.

Kun Jumala nyt auttaisi häntä saamaan jotakin kokoon. Kuljeksivan soittoniekan asema ei ollut sentään kehuttava. Joku viskasi armosta lantin, jos sattui. Useasti sai kai lähteä ilman, vieläpä pois ajettuna.

Maailma oli kova ja kylmä.

Juna takoi ja ryski. Vaunu heilahteli käännteissä kelpo lailla.

Missä oli nyt Vapahtaja?

Tässä kulki yksi hänen palvelijoistaan köyhänä, melkein keppikerjäläisenä anelemaan leipäänsä vierasten ovilta. Mutta välittikö Vapahtaja siitä?

Janne Flyktistä tuntui, että Vapahtaja oli siellä, missä ihmiset elivät huolettomissa oloissa. Varmaankin hän nyt istui piispan ja kirkkoherra Bomanin seurassa Pesiön pappilan hienossa ruokapöydässä...

Mutta Vapahtajahan oli itse ollut köyhä ja halveksittu. Eikä hän ollut kertaakaan lausunut köyhästä kovaa sanaa. Pikemminkin rikkaista ja kylläisistä.

Janne Flykt muisti, kuinka juuri tuo piirre evankeliumeissa oli erikoisemmin liikuttanut häntä.

Vapahtaja oli häntä tukeva ja auttava. Vapahtaja ymmärsi hänen tilansa.

Janne Flykt tunsi omituista liikutusta. Hän oli viime aikoina ollut vähällä menettää uskonsa. Elämän traagillinen todellisuus kiskaisi hänet kaikesta huolimatta toisinaan alas kuvittelun ihmeellisestä maailmasta. Ja silloin hän heräsi aina kolkkaan todellisuuteen: köyhä, virkaheitto pappi, jonka kaikki olivat hylänneet! — Mutta sellaisina hetkinä oli hän hukkuvan lailla ponnistellut aina Vapahtajan luo, pelko ja vavistus sydämessä, että Vapahtaja olisi muuttunut muodoltaan, tullut lempeästä, ihmisystävällisestä miehestä taivaan ankarakatseiseksi tuomariksi. Mutta — kuinka suuri oli hänen ilonsa ollut, kun hän oli tavannut Vapahtajan muuttumattomana: sama ääni ... sama ystävällinen kädenpuristus ... samat tuskaa ja kaipausta täynnä olevat silmät ... sama surunvoittainen hymy huulilla... "Älä pelkää! Sinä olet minun!" Oi, hän oli saanut uudelleen lohtua raadeltuun sieluunsa ja päässyt takaisin kuvittelun ihanaan maailmaan, Vapahtajan lempeä, kirkas kuva mukanaan... Niin ... Vapahtaja ei hylkäisi "kiertävää saarnaajaa", joka kuljeskelisi pihalta toiselle ja soittaisi, soittaisi oman elämänsä suruja ... mutta samalla sitä rauhaa ja iloa, jonka synnytti usko tuohon ainoaan todelliseen. Ihmiseen ... ihanimpaan ihmisten lasten keskuudessa...

Tuli taas asema. Maalaiset nousivat junasta. Janne Flykt jäi yksin vaununosastoon mietteineen.

* * * * *

Iltapäivällä nousi muutamalta Etelä-Pohjanmaan asemalta junaan kaksi pappia, lihavia, harmaapäisiä miehiä. Jo ulkomuodosta heidät tunsi hengellisen viran haltijoiksi. He istuivat toiselle puolen käytävää, jotenka Janne Flykt saattoi helposti seurata heidän keskusteluaan.

— Jaa. Sinutkin tapaa yht'äkkiä. Miksi et pappilassa käynyt?

— Ei ollut aikaa, veli hyvä. Kävin tervehtimässä muuatta vaimoni sukulaista. Meillä on perintöriita.

— Aa! Kyllä tiedän ... Kaapela! ... Siinä on isot summat kyseessä.

— Viisikymmentätuhatta markkaa.

Ja sinun vaimosi on perillinen?

— Ainoa ... lain mukaan.

Sisarpuoli, joka on hoitanut vanhuksen taloutta, on eri isää.

— Niin ... Kaapela oli vanhapoika...

Papit panivat tupakaksi. Junan jyrinän vuoksi ei Janne Flykt erottanut heidän keskusteluaan, joka kaikesta päättäen yhä koski perintöasiaa.

Junan jyrinä heikkeni hiukan, ja Janne Flykt saattoi jälleen seurata keskustelua.

— Kuka sinulla on apulaisena?

— Pastori... Janne Flykt ei erottanut nimeä.

— Minkälainen on miehekseen?

— Mikäpä siinä... Vähän uudenaikainen. Pakkoa moitiskelemaan kirkkoa ahdasmielisyydestä.

— Uusi Janne Flykt!

— Melkein. Puuttuu vain viulunsoitto, niin olisi valmis pelimanni nuorisoseuran tanssi-iltamiin.

Toveri nauroi, tuollaista vanhan miehen hyväntahtoista, veltoa naurua.

— Se on kummaa, kun ne nuoret papit ovat semmoisia. Ei minun nuoruuteni aikana saanut arvostella edes piispaa taikka tuomiokapitulia. Korvilleen siitä sai!

— Joo. Se oli eri aikaa. Laittomuus ... *anomia* ... katsohan, veli, siitähän Raamattukin puhuu.

Juna huristi rautasillan yli, jonka aikana virkaveljet vaikenivat. Toinen nousi ja otti kapsäkkinsä.

— Jaa ... sinä jäät tähän?

— Joo. Pitää käydä vanhaa Strömiä tervehtimässä...

— Vieläkö Ström tarjoaa totia vierailleen?

— Vielä toki! Siinä pappilassa seurataan vielä vanhoja hyviä traditiooneja.

— Heh, heh! Sano terveisiä!

— Kiitos, kiitos!

Toverukset erosivat, ja perinnönsaaja jäi yksin.

Janne Flykt vaipui mietteisiinsä. Hän oli tunnettu kautta maan. Vieläkin, kahden vuoden kuluttua, puhuttiin hänestä kuin pahantekijästä. Siitä syystä vain, että hän oli pysynyt vakaumukselleen uskollisena.

Olisi surullista, jos hänet tunnettaisiin. Hänen passissaankin oli hänen oikea nimensä. Luonnollisesti. Mutta ikävä olisi, jos ei entisyys pysyisi salassa.

Mitä tekemistä oli maailmalla hänen entisyytensä kanssa? Millä oikeudella sitä tahdottiin penkoa? Niinkuin se olisi paha. Ei, kyllä se kestäisi päivänvalon. Mutta ihmiset olivat nyt kerta kaikkiaan sellaisia...

Juna vihelsi. Saavuttiin päivämatkan päähän. Janne Flykt otti viulunsa ja siirtyi vaunun toiseen päähän, ollakseen lähempänä asemaa.

Muutamia työmiehiä istui korttia pelaamassa. He kiroilivat junaa, jonka matka loppui liian aikaiseen. Se olisi heidän mielestään saanut ajaa vähän hitaammin. Olisivathan he silloin kerinneet pelinsä loppuun.

— Hei, mies, myy viulusi! kehoitti muuan pelitovereista tukkiessaan kortteja taskuunsa.

Janne Flykt ei vastannut.

— Saat kymmenen markkaa.

Kymmenen markkaa! Hänen cremonalaisestaan, joka oli maksanut hyvän joukon toistatuhatta!

Samassa juna pysähtyi.

Miehet rähisivät ja kiroilivat, kokoillen kapistuksiaan. Heitä harmitti vieläkin keskeytynyt peli.

Syntyi pieni tungos. Janne Flykt koetti varoa viuluaan, mutta sattuikin vahingossa tölmäisemään sillä äskeistä kortinlyöjää leukaan.

— Pirun hurstipussi!

Mies loi häneen murhaavan katseen.

— Anteeksi! ... sopersi Janne Flykt hämillään.

— Paina menemään! Näethän, että on jo rakoa... Kortinpelaaja työnsi häntä selkään, niin että hän oli suistua silmälleen asemasillalle.

II

Muhkean kivimuurin ahtaalla pihalla soitti Janne Flykt hartaana, antaumuksella, niinkuin soittaa ainoastaan tosi taiteilija. Hänen suurten silmänsä katse oli kääntynyt sisäänpäin tavalla, joka muistutti mietteisiinsä vajonnutta tutkijaa. Itse asiassa Janne Flykt tutkistelikin soittaessaan, tutkisteli omaa elämäänsä sellaisena kuin hän sen näki takanaan ja edessápäin. Sävelet kuljettivat häntä ympäri sisäisen näkemyksen maailmassa. Ne auttoivat vaikeiden paikkojen yli, sovittivat ristiriitoja, loivat aurinkoisen valon hänen elämänsä autioon yksinäisyyteen. Ne saivat kukkia kasvamaan hiekka-aavikonkin, johon kulkijan jalka upposi nilkkaa myöten, ja varjoisista lehdoista ne loivat Eedenin puutarhoja, joissa rakkaat muistot viihtyivät.

Hän oli laihtunut. Nenä oli käynyt ohuemmaksi ja silmät vajonneet syvempään. Hieno täysparta, joka leuan päässä jakautui somasti kahtia, oli suuresti muuttanut hänen ulkomuotoaan. Mutta hänen kasvonsa olivat papillisen vakavat. Ne antoivat ahtaalle täkille ja vanhoille housuille melkein pyhäpuvun leiman. Ainoastaan kuluneet puolikengät muistuttivat kiertelevää soittoniekkaa. Niiden kantoja olivat liian monet epäystävälliset katukivet kuluttaneet.

Kiertävä saarnaaja, jonka saarnatuolin muodostivat talojen pihat.

Pappeudestaan ei Janne Flykt ollut luopunut, vaikka kappi ja kaulus eivät enää palvelleetkaan sen ulkonaisina tunnusmerkkeinä. Omasta mielestään hän oli edelleenkin pappi. Hän saarnasi viulullaan.

Ainoastaan kirkko vaihtui muutamia kymmeniä kertoja päivässä. Laitakaupungin pienet, likaiset pihat olivat "kappeleita", keskikaupungin asfalttipeitteiset taas "tuomiokirkkoja". Kuulijoista riippui, kummatko muodostuivat hauskemiksi, kappelitko vai tuomiokirkot. Tavallisesti vallitsi hartaampi kirkkotunnelma edellisissä. Niiden asukkaat olivat herkempiä, vastaanottavaisempia; Heidän maailmankatsomuksensa oli usein valoisampi kuin kivimuurien elämään kyllästyneiden ihmisten. Mutta oli poikkeuksiakin. Välistä saattoi "tuomiokirkosta" muodostua kerrassaan suurenmoinen, jos talo oli siisti ja ihmiset ymmärtäväisiä. Silloin oli kuulijoita melkein joka ikkunassa, ja ystävällisten päännökökkyästen saattamina lenteli rahoja hänen ympärilleen. Antajain hymyilevät kasvot sekoittivat omituisesti sen kirvelevän tunteen, jonka rahojen poimiminen kappaleen loputtua synnytti. Eihän hän voinut vaatia, että ihmiset yläkerroksista olisivat vaivautuneet hänen luoksensa alas pihalle.

Hänen ohjelmistonsa oli läpeensä vakava. Tanssikappaleita hän ei soittanut kuin pyynnöstä. Minkäpä vuoksi hän olisi niitä soittanut? Hänen omassa elämässään oli surullisia muistoja liian runsaasti. Hän ei saattanut teeskennellä turhanpäiväistä iloa. Hän tahtoi päinvastoin opettaa kuulijansakin vakavasti ajattelemaan.

Senpä vuoksi hänen apostoleitaan olivatkin Händel, Bach ja Beethoven. Tämän pyhän kolminaisuuden hän lähetti saarnamatkoille, ja se täyttikin uskollisesti tehtävänsä.

Hän aloitti tavallisesti Händelin "Largolla". Se muodosti juhlallisen alkusoiton, jonka aikana kuulijat

saivat valmistautua varsinaiseen jumalanpalvelukseen. Sen muodostivat Bachin sävellykset.

Janne Flykt soitteli sekaisin preluudeja ja fuugia, pisti väliin osan jostakin kirkkokantaatista ja helähdytti ykskaks ilmoille kappaleen itse pääsiäisjuhlaoratooriosta. Musiikintuntija saattoi kyllä todeta, ettei viulu ollut paikallaan Bachin esittämisessä. Se olisi vaatinut urkuja. Mutta soitossa oli sellainen sydämellinen tenho, se suoritettiin sellaisella antaumuksella, että arvostelu unohtui. Ja kun lopuksi kajahti ilmoille joku Beethovenin viulukonsertti, oli "jumalanpalveluksen" yleisvaikutus kerrassaan suurenmoinen.

Janne Flykt soitti kappaleen loppuun. Se oli eräs Beethovenin kauniimmista sonaateista. Hän silmäsi kolkannen kerroksen ikkunalla istuvia koulutyttöjä, jotka ihastuksissaan taputtivat käsiään.

— *Da capo, da capo!* [Alusta!] huusivat he.

Janne Flykt soitti sonaatin loppuosan uudelleen. Tytöt kuuntelivat henkeään pidätellen. Tämä ei ollut mikään tavallinen kulkurisoittaja, vaan taiteilija Jumalan armosta.

Uudet, äskeistä innokkaammat kättentaputukset kajahtivat pihassa Janne Flyktin lopetettua.

Keski-ikäinen, ystävällisennäköinen rouva oli ilmestynyt ikkunaan soiton kestäessä. Tytöt supattivat hänelle jotakin innoissaan. He näyttivät pyytelevän häneltä jotakin hartaasti ja innokkaasti.

Janne Flykt tunsu asemansa noloksi: tytöt pyytelivät äidiltään rahaa, mutta tämä ei tahtonut antaa.

Hän rupesi soittamaan "Caro mio ben'iä". Se oli tavallisesti koulutyttöjen lempilaulu. Hän soitti, pitäen silmällä ikkunalla istuvia tyttöjä. Väittely oli loppunut, ja ystävällinen rouva nyökäytti päätään.

— Äiti pyytää teitä tulemaan sisään, huudettiin ikkunasta ruotsiksi.

Janne Flykt hämmästyi. Mitä nyt? Sisään? Mitä niillä nyt olisi?

Hän nosti kohteliaasti hattuaan ja lähti kiipeämään. Sydän jyskytti kovasti. Tavallisesti hän oli saanut häiritsemättä poistua, saatuaan jonkin roposen. Mutta nyt? — Hän ei kuitenkaan saanut halveksia ystävällistä kutsua.

Rouva seisoi ovella, tyttöset takanaan. Hän nyökäytti ystävällisesti päätään ja lausui ruotsiksi:

— Tyttäreni ovat niin ihastuneet teidän soittoonne, että halusivat kutsua teidät juomaan kupin kahvia.

Janne Flykt tapaili sanoja, mutta ei saanut esiin muuta kuin epäselvää mutinaa. Hän oli aivan ymmällä. Tällaista ystävällisyyttä ei hänelle ollut osoittanut vielä kukaan.

Rouva piti ovea avoinna, ja Janne Flykt astui eteiseen.

— Puhutteko ruotsia?

Rouva tarkkasi tutkivasti hänen kasvojaan.

— Kyllä.

— Sepä hauskaa. Tyttäreni arvelivat teidän osaavan vain saksaa.

Janne Flykt hymyili. Häntä pidettiin tavallisesti ulkomaalaisena. Niiden joukostahan löytyivät useimmat hänen ammattiveljensä.

Ystävällinen rouva johdatti hänet mukavasti sisustettuun ruokasaliin. Tyttäret seurasivat uteliaina perässä.

— Teillä onkin kylmä. Kätenne ovat aivan siniset. Rouva pyysi häntä istumaan, ja Janne Flykt istahti ovensuuhun.

Peräseinällä oli kaksi suurennettua valokuvaa: talon rouva nuorempana ja hienopiirteinen pappi, jolla oli tuuhea tukka ja avonainen, vakava katse. Kuva näytti Janne Flyktistä tutulta, mutta hän ei muistanut, missä oli ennen miehen nähnyt.

Hän päätti tunnustella maaperää. Ilmitulemisen pelko kiusasi häntä alinomaa.

— Saanko luvan kysyä, onko tuo rouvan mies?

— Kyllä. Se on minun miesvainajani. Hän oli pappina Helsingissä, mutta on nyt jo ollut kuolleena

kolme vuotta.

Janne Flyktille valkeni. Hänhän oli nähnyt nuo kasvot monta kertaa Vanhan kirkon saarnatuolissa.

— Minä tunnenkin, — pääsi häneltä tahtomattaan — pastori Seger.

Rouva, joka parhaillaan järjesteli kahvitarjotinta, oli pudottaan kerma-astian lattialle.

— Mitä? huudahti hän hämmästyneenä. — Te tunnette miesvainajani?

Janne Flykt oli karahtanut tulipunaiseksi. Hän oli ollut peräti varomaton. Rouva laski kerma-astian pöydälle ja katseli häntä omituisen tutkivasti.

— Oletteko te suomalainen? Janne Flykt myönsi.

— Missä olette miesvainajaani tutustunut? Janne Flykt huomasi perääntymisen myöhäiseksi.

— Olen kuullut hänen saarnaavan Helsingin Vanhassa kirkossa.

— Niin oikein ... luonnollisesti.

Rouva Seger rauhoittui. Hän oli ollut kovin hämmästynyt.

— Helsingissä me asuimme monta vuotta ... siihen saakka kunnes mieheni kuoli. Silloin muutimme tänne.

Hän pyysi Janne Flyktiä ottamaan kahvia. Tämä nousi. Hän tunsu kätensä vapisevan. Hän pelkäsi vain, että rouva Seger kysyisi hänen nimeään.

— Vanhin tyttäreni soittaa viulua. Hän on innokas musiikinharrastaja. Hän piti teidän soittoanne aivan erinomaisena.

Tyttö, arviolta noin neljäntoistavuotias, hymyili hiukan ujona. Hän oli isänsä näköinen. Ainoastaan somat hymykuopat poskissa olivat äidin perintöä.

— Ehkä tyttäreni saa katsoa teidän viuluanne? — Anteeksi, minä en kysynyt teidän nimeänne.

Janne Flykt istui kuin tulisilla hiilillä. Hän katui, että oli ottanut vastaan rouva Segerin ystävällisen kutsun.

— Flykt.

Se tuli hiljaa, kuin arastellen.

— Flykt? Minusta tuntuu nimi tutulta. Muistelen lukeneeni jonkin asian yhteydessä. Niin — hän levitti auki silmänsä — sehän oli eräs senniminen pappi, joka erotettiin virasta.

Janne Flykt olisi halunnut mennä. Mutta se ei käynyt päinsä. Vanhin tytär näppäili hänen viuluun ja näytti syventyneen siihen kokonaan.

— Äiti! Tämä on cremonalainen! Minä tunnen sen. Opettajalla on samanlainen.

— Niin, Janne Flykt, pastori Janne Flykt, jatkoi rouva Seger kuulematta tyttärensä sanoja. — Hän oli pappina jossakin siellä pohjoisessa, mutta menetti virkansa ... raukka. — Ehkä herra Flykt tuntee hänet?

— Kyllä. Me olemme kotoisin samasta kaupungista.

— No sitten! — Anteeksi, minä olen ehkä kovin tunkeilevainen, mutta te olette ehkä samaa sukua, kun on sama nimi?

— Kyllä.

— No sitten te tiedätte selittää syyn hänen eroonsa. Se herätti niin suurta huomiota meidän pienissä oloissamme.

Janne Flyktillä oli paha olo. Häntä ei tuomiokapitulin tutkintokaan ollut näin piinannut.

— Ne sanovat hänen kieltäneen Kristuksen jumaluuden, vastasi hän niin rauhallisesti kuin saattoi.

— Sanovat ... niin. Mutta kieltääkö hän sen sitten?

— Mikäli minä häntä tunnen, niin ei. Hän ymmärtää sen vain hiukan toisin kuin kirkko.

Rouva Segerillä oli toinen kuppi tarjottimella.

— Herra Flykt on hyvä! — Niin, pastori raukka! Maailma on niin täynnä väärinkäsityksiä... Millä hän nyt tulee toimeen?

Janne Flykt olisi toivonut, että tyttö olisi luovuttanut hänelle viulun, jotta hän olisi päässyt menemään.

— Niin ... en tiedä oikein... Minä luulen, että hän ... soittelee viulua...

Rouva Segeriltä jäi kahvinjuonti kesken. Tytär näppäili viulua hiljaa, ja sisaret olivat kerääntyneet hänen ympärilleen.

— Soittelee viulua —? No mutta ... hyvä Jumala ... suokaa anteeksi, herra Flykt ... minusta tuntuu...

Rouva Seger oli aivan hätäntynyt. Hän katseli Janne Flyktiä silmät mielenliikutuksesta kosteina.

—... minusta tuntuu, että ... te olette pastori Flykt? Suuret hikikarpalot kihoilivat Janne Flyktin otsalla.

— Ky-kyllä...

— Hyvä Jumala! Ann-Sofi, pane viulu pois! ... Hyvä Jumala! Älkää nyt pitäkö pahana, pastori! Se tuli vain yht'äkkiä mieleeni.

Rouva Seger pyyhki silmiään. Tyttäret katselivat säikähtyneinä vuoroin äitiään, vuoroin tuolilla ovensuussa istuvaa soittajaa.

Janne Flykt sai kertoa surullisen elämäntarinansa. Se oli pian kerrottu, mutta siitä huolimatta virtasivat rouva Segerin silmistä vuolaat vedet.

— Kyllä on ihmiselämä kirjava, puheli hän pyyhkien silmiään. — Sitä ei uskoisi näin tavallisissa oloissa elävä. Hyvä Jumala!

Hänet vakasi äidillinen hellyys kova-osaista soittoniekkaa kohtaan. Pääkaupungissa asuessaan hän oli ollut tunnettu kaikkien köyhien ystävänä.

Janne Flykt nousi lähteäkseen. Vanhin tytär ojensi hänelle hämillään viulun. Hän tunsu ujoutta, melkein pelkoa tuota huonostipuettua vierasta kohtaan, jolla oli ollut sama virka kuin isälläkin. Hän niiasi kunnioittavan arasti.

— Nytkö te jo lähдете? Tuota ... minä olisin niin mielelläni pidättänyt päivälliselle. Minä, uskon, että Jumala johti teidät minun tielleni... Mutta minä ymmärrän, teillä on kiire. — Hän etsi jotakin piirongin laatikosta. — Jos ette pidä pahana, niin ... minä niin mielelläni ... niin sydämestäni ... teidän vaimonne ja pikku poikanne vuoksi! Älkää kiittäkö ... älkää ... minä pyydän! ... Te vain lisäätte mielipahaani...

— — — Seuraavana hetkenä seiso Janne Flykt eteisessä. Hän avasi kouransa: sadan markan seteli!

Hänen päätänsä pyörrytti. Ensimmäinen selvä ajatus, joka nousi tajuntaan, sanoi, että hänen oli vietävä raha takaisin. Hänellä ei ollut oikeutta ottaa sitä köyhältä papinleskeltä. — Mutta se oli annettu lämpimästä sydämestä, pyytämällä pyydetty vastaanottamaan ... Johanna vuoksi... Niin, hänen vuoksensa ... Johanna vuoksi, joka valvoi ja neuvoi kotona ja rukoili hänen puolestaan.

Janne Flykt hoippui portaita alas siunaten ystävällistä antajaa.

Kadulle tultuaan hän pysähtyi. Kohtaus oli ollut niin merkillinen, että hänen piti saada aikaa tointuakseen.

Hän käveli puistoon ja istahti penkille. Ihmisiä riensi ohitse, herrasmiehiä salkku kainalossa, hienosti puettuja rouvia ja neitosia. Palvelustytöt työnsivät vaunuissa herrasväkiensä lapsia. Mutta yksikään ei kiinnittänyt huomiotaan huonosti puettuun soittajaan.

Eikä Janne Flykt heidän huomiotaan kaivannutkaan. Hän oli vaipunut ajatuksiinsa ja eli uudelleen tuon harvinaisen hetken ystävällisen papinlesken kodissa. Hänen mielensä heltyi. Jumala, joka ruokki taivaan linnutkin, oli ihmeellisellä tavalla pitänyt huolta hänestä.

Kuinka iloiseksi Johanna tulisi! Sata markkaa! Se kasvaisi hänen säästöjensä kanssa sadaksikahdeksaksikymmeneksiviideksi markaksi. Sitä paitsi hänellä oli jo matkaraha varattuna naapurikaupunkiin. Tuolla summalla Johanna eläisi pari kuukautta aivan huolettomana. Hänen apulaisen palkkansaakaan ei ollut tehnyt kuin sata markkaa kuussa ja silloin hän oli elänyt komeasti kuin

kreivi. Tosin hänellä oli ollut vapaa asunto, mutta — yhtä kaikki: hän tuli toimeen nytkin.

Hän tunsu olonsa keveäksi ja onnelliseksi. Melkein olisi tehnyt mieli mennä puhuttelemaan tuota pientä pojan tenavaa noissa keltaisissa vaunuissa. Ottaa se syliinsä ja suudella. Pikku Pentti! Niin, hänen pikku poikansa oli kotona ja kerran hänestä kasvaisi mies, jolla olisi parempi menestys maailmassa kuin isällään.

Hän nousi, lähtien astumaan kaupungin laidalla olevaan majapaikkaansa. Tänään hän ei enää soittaisi. Hänelläkin oli kerran juhlapäivä ja hän tahtoi nauttia siitä majatalon vaatimattomassa sopessa.

Kadulla kävi vilkas liike. Kuormahevosia meni ja tuli. Ihmiset riensivät toistensa ohitse katsahtamattakaan vastaantulijaa.

Mutta Janne Flyktiä se ei nyt häirinnyt. Hänen ajatuksensa olivat kotona, pienen piispankaupungin syrjäkadun varrella. Siellä istui Johanna ja neuloi. Kuinka iloiseksi hän tulisi!

Majatalon emäntä, tukeva puusepänleski, joka piti "matkustavaisia" — niinkuin hän itse sanoi — oli pihalla mattoja piiskaamassa palvelustyttönsä kanssa.

— Aikaisinpa se Plykti tulee tänään. Eikö ole luonnistanut?

— Kyllä. Päätin vain vähän pitää lomaa — minäkin, Ehkäpä Leskisen matami keittäisi kahvia.

— Ohoh! Kovinpa nyt herroiksi! On tainnut olla hyväkin päivä.

Janne Flykt ei vastannut, vaan puitti huoneeseen. Leskisen matami oli tuttavallisissa väleissä kaikkien matkustavaisten kanssa. Tälläkin kertaa hänellä oli kolme posetiivaria, yksi kuparisepänsälli ja viuluniekka.

Mutta Plykti oli niistä kaikista siivoin.

Kuparisepänsälli Kuhlberg tinaili kattilaa uunin edessä. Hän virnisti hyväntuulisesti asuintoverilleen.

— Morjens, morjens! Aikaisinpa tulet. Taisit käydä "Tiikerissä"?

"Tiikeri" oli muuan laitakaupungin kivijalkakapakka, jossa Leskisen matamin matkustavaiset pistäytyivät silloin tällöin ottamassa pienen ryypyn.

— Enpä käynyt. Sen kun vain muuten lopetin ... vähän aikaisemmin.

Leskisen matamin matkustavaiset olivat kaikki lähemmin tuttuja keskenään, ja Janne Flykt oli helposti mukautunut tähän toveruuteen.

Kuhlbergilla oli jalkainsa juuressa kasa erilaatuisia kattiloita ja kahvipannuja. Hän keräili niitä kaupungilta, ja "vierastuvassa" tinattiin kattiloita posetiivin säestyksellä, varsinkin silloin kun "Verri" sattui hyvälle päälle.

Ferri, italialainen, oli vielä kaupungilla samoin kuin toisetkin posetiivinsoitajat. Hänen päivänpolttama päällystakkiinsa riippui seinällä ovensuussa.

— Peevelin huonoiksi ne herraskaiset pitävät kattilansa! Tuossa on papin kattila, mutta paljaalle kuparille paistaa pohja kauttaaltaan! Kumma, ettei ole myrkyttänyt itseään.

Kuhlberg oli vannoutunut pappien vihaaja. Hän väitti nuorena syöneensä muutamassa Etelä-Suomen pappilassa vain paljaita silakanpäitä.

— Eivät ne taida niin vähästä kuolla. Ovat sitkeähenkisempiä kuin muut.

— Verenimijät! mutisi Kuhlberg sylkien hypypysiinsä.

Leskisen matami toi kahvia.

— Kas tässä! Plykti on tainnut pitää hyvät päiväpalkat, kun oikein kahvia tilaa.

— Mikäs siinä. Herroja sitä olemme mekin, vastasi Kuhlberg Janne Flyktin puolesta.

— Herroja! Pyh kaikkia! Sinä nyt et ole herran näköinenkään! Plyktiä saattaisi paremminkin luulla herrasmieheksi.

— Eikö mitä?

Janne Flykt hörppi kahvia ja hymyili emännälleen.

— Minä olen monta kertaa sanonut Liinulle, että tuota Plyktiä voisi luulla herrasmieheksi, jos sillä vain olisi paremmat vaatteet, saarnasi Leskisen matami. — Kukaties teillä on ollutkin jokin virka?

— On sillä, mutta on juonut virkansa.

— Ole sinä vaiti! En minä nyt puhu sinulle! Tinaahan sinä vain päniköitäsi!

— Sitähän minä juuri teen, niin että kynnet ovat karrella.

Leskisen matami kääntyi Janne Flyktin puoleen ja jatkoi:

— Vaikka on meillä ollut sisällä — hän käytti aina sanaa "sisällä" puhuessaan matkustavaisistaan — sellaisiakin, jotka ennen ovat eläneet herraspäiviä, mutta ovat kulkeneet paljaissa kalosseissa. Niinkuin se Röömannikin, joka oli ennen ollut koulumaisterina ja kauppaili nappeja. Oli silläkin ollut kirjavat päivät!

— Mitenkä siitä nappikauppias tuli?

— No joi ja erotettiin...

— No sitähan minäkin tarkoitin. — Ole vaiti! Plyktistä näkee jo päältäpäinkin, ettei hän ole lasia kallistellut.

Vai ei ole! Äsken juuri tuli "Tiikeristä". — Valehtelet, pakana! "Tiikerissä" eivät istu muut kuin sinä ja Verri. Ja minä sanon, että jos te istutte siellä liian usein, niin saatte hakea huonomman kortteerin.

Se oli Leskisen matamin tavallinen loppupuosi. Hän otti tarjottimen ja purjehti pois, suu uhkaavissa rypyissä.

— Älä sinä kujeile matamin kanssa, varoitti Janne Flykt.

— Ei haittaa! Viimeksi hän minut pois ajaa. Se on rahantunteva muori.

Eteisestä kuului laulun hyräilyä. Ovi aukeni, ja ruskeapintainen posetiivinsoittaja kompuroi huoneeseen. Hän oli hienossa hiprakassa ja hyräili "Santa Luciaa".

— Aften! tervehti hän ja asetti soittokoneensa nurkkaan. — Flykt hemma redan?

— Niin on.

— *Venite all'agile Barchetta mia Santa Lucia...*

[Tulkaa joutuisaan venheeseen.]

hyräili Ferri ja istahti penkille, pyyhkien hikeä kuparinväriseltä otsaltaan.

— Kuhlberg ... han fliti'... [hän on ahkera.] Ferri nauroi niin, että valkoiset hampaat loistivat. — Inte sitta "Tiger" [ei istu "Tiger"], hahhah!

— Älähän huoli! Kyllä sinne vielä ehditään.

Kuhlberg vaihtoi rättiä ja käänteli kupari-kattilaa uunissa.

— Ekti ... ja ... fru Tiger stänger [rouva Tiger sulkee], hahhah!

— Eikö mitä. Kellohan on vasta neljä.

Italialainen kaivoi laukustaan leivänpuolikkaan ja rupesi syömään.

— Hungri! Inte äta hela dan! [Ei syödä koko päivänä!] Hän näytti valkeita hampaitaan ja lisäsi pudistaen päätään:

— Dåli', dåli' dag ... [Huono, huono päivä.] vehe...

— Ja nekin juot.

— Mite? Jaa ... super! Ja' alla dag super lite! [Juon? Minä kaikki päivä juon vähän!] Kallt ... Finland... [Kylmä ... Suomi...]

Hän nauroi, iskien silmää Janne Flyktille.

Vähitellen saapuivat muutkin matami Leskisen "matkustavaiset", posetiivinsoittajat Carboni ja Porra. Viimeksimainitulla oli punaiseen mekkoon puettu marakatti, joka sisälle päästyään hyppäsi uuninreunustalle. Eläinparalla oli kylmä.

— Fidelio ... kallt, kallt [kylmä, kylmä], puheli Ferri ja ojensi elukalle leipäpalasen, jota se ahnaasti ryhtyi syömään.

Maamiehet juttelivat äidinkielellään. He olivat kaikki kotoisin Napolista. Porra ja Ferri olivat lapsuuden tovereita ja olivat sattumalta kohdanneet toisensa tässä kaukaisessa Pohjolan kaupungissa. Heidän poikamainen naurunsa kaikui rattoisana.

— Flycht, selitti Ferri, me yhdessä varastama klosteri' buutarha ... *le arancie* ... appelsin... Porra ... bra varastama' ... *piccolo* poika... Abbot otta' kii', mutt' Porra pakenes ... jalga veli.

Ferri nauroi, näyttäen kädellään, miten pako oli tapahtunut.

— *Santa Maria! L'occasione fa il ladro!* [Tilaisuus tekee varkaaksi.]

Ja Ferri nauroi kyyneleet silmissä.

— Ja, ja, de' trevli' tid! [Se hauska aika!]

Porrakin haki eväänsä esille ja ryhtyi syömään.

— Kuhlberg, lopeta jo ... nelge ... puheli Ferri kisällille, joka hääri papin kattilan kimpussa.

— Kyllä vain, kun saan tämän tinatuksi. Kiire kuului olevan... Pthyi saakeli! Kyllä tässä kynnet ovat leikissä! Ei ollut pihtejäkään.

Ja Kuhlberg käänteli kuparikattilaa, levitellen tinaa sen laitoja pitkin.

Tuokion kuluttua oli kattila valmis. Kuhlberg nosti sen ulos jäähtymään.

— Kelpaa sillä papin taas keittää, murisi hän ja istui penkille tupakoimaan.

— Aa ... *il prete* ... pappi ... baha ... *molto* [hyvin]. Ajama pois soittaja.

Ja Ferri rupesi kertomaan hauskalla siansaksallaan kuinka kaupungin kirkkoherra oli ajanut hänet päivällä pois pihaltaan.

— Minä soitta "Santa Lucia" ja laula ... mutta se pappi kieltä: bois, bois!

Ferri huokasi surullisesti ja otti apinan syliinsä.

— Fidelio ... *caro, caro* [rakas], puheli hän lempeästi ja hyväili eläintä, joka kyyristyi häntä vasten, räpytellen kirkkaita, pyöreitä silmiään. — Suomi ... kylmä, kallt... Italia ... lemmin ... varmt, *molto calida* [hyvin lämmin].

Hän laski eläimen lattialle. Se hyppeli ympäriinsä, nuuskien Kuhlbergin kattiloita. Pahasti irvistäen juoksi se isäntänsä laukulle ja rupesi kaivelemaan sen sisältöä.

Porra antoi sille leipää. Tyytyväisenä hyppäsi eläin uunin reunustalle ja rupesi syömään.

Iltakuului haastellessa ja tupakoidessa. Kuhlberg pistäysi Carbonin kanssa "Tiikerissä" iltarypyillä. Takaisin tullessaan he olivat hyvällä tuulella molemmat, ja Kuhlberg kehui paikan jaloutta.

— On se hyvä, että työmiehelläkin on hotelli, mihin pistäytyä ottamaan pikku tuikun silloin tällöin. Samanmielistä seuraa ... ei herroja eikä narreja ... rehellisiä työläisiä ja ... taiteilijoita.

Hän irvisti veitikkamaisesti.

— Ei se Karponi tykkää Suomen viinasta! Hienommat pitäisi olla sortit.

Italialainen äimisti.

— Pthui! Vekeve ... *molto*... Aa viini ... *buono*, hyvä! puheli hän, sukien tuuheita viiksiään.

— Saisit sinäkin, Flykti, kerran käydä katsomassa "Tiikeriä". Siellä on hyvää tavaraa.

Janne Flykt oli istunut mietteissään. Hän muisteli Johanna ja pientä kotiaan kaukaisessa piispankaupungissa. Kuhlbergin huomautus veti hänet vastenmielisellä tavalla todellisuuteen.

— En minä välitä.

Kuhlberg jätti hänet rauhaan ja rupesi kujeilemaan marakatin kanssa.

— Vitelio, päivää! ... Anna tassu! Ka ... sano setälle päivää!

Mutta apina ei välittänyt "sedästä", vaan käänsi vähemmän kohteliaan ruumiinosansa Kuhlbergille ja irtisti.

— Fidelio, fy! Porra kavahti apinan kimppuun ja tukisti sitä korvan takaa.

Niin naurettava kuin sen temppu olikin, ei Porra sitä suvainnut, sillä Fidelio saattoi sen tehdä kaupungillakin, herrasväkien hienoissa pihossa. Niinkuin oli kerran tapahtunutkin: posetiivin päällä seisten se oli tehnyt tuon saman tempun muutamalle vanhalle neidille, joka pihaltaan oli karkoittanut hänen isäntänsä.

Kuhlberg nauraa röhötti Porran kertomukselle.

— Se oli oikein sille vanhalle mankalle! Mitäs ajoi sinut pois ... kunniallisen miehen.

— Ei passa! Fidelio olla kohtelias ... kaikille. Porra suhtautui marakattinsa kasvatukseen sangen vakavasti.

Tuli maatapanon aika. Italialaiset tekivät vuoteensa lattialle, hakien päänsä alle minkä mitäkin. Fideliolta riisuttiin sen punainen virkapuku ja tyytyväisenä pujahti se isäntänsä poveen.

* * * * *

Mutta ennen maatamenoaa veti Carboni takin povitaskusta likaisen rukouskirjan ja tankkasi siitä iltarukouksen toverien hartaina kuunnellessa ja tehdessä ristinmerkkejä. Carboni pisti kirjan taskuun, risti silmänsä ja heittäytyi lattialle pitkäkseen.

— *Bona notte!* toivotti hän tovereilleen. — Go' natt!

— God natt! vastasi Janne Flykt. Hän oli paneutunut pitkälle ikkunan alla olevalle penkille käärittäen takin päänsä alle. Kuhlberg oli oikaissut uunin kupeelle ja veti jo unia niin että huone tärisi.

Pian olivat posetiivinsoitajatkin unen helmoissa. Ainoastaan Janne Flykt valvoi. Hän ei saanut unta. Päivällinen tapahtuma ei mennyt hänen mielestään. Ystävällisen papinlesken kuva väikkyi ajatuksissa. Hän tunsu itsensä onnelliseksi kuin kerjäläinen, joka on saanut kurkistaa sisälle kuninkaan saliin. Niin valoisaa ja puhdasta kaikki ... ja niin lämmintä ja ystävällistä. Hän oli näiden kahden vuoden kuluessa saanut kokea niin paljon kylmyyttä ja kovuutta ihmisten puolelta, että yksi ainoakin ystävällinen sana valoi hänen sydämensä täyteen onnea ja tyytyväisyyttä. Hän oli kuin pikkuinen poika, jolle joulupukki on tuonut lahjaksi juuri sen puukon, jota tämä kauppapuodin ikkunassa on päiväkaudet ihailnut. Kova penkki hänen allaan tuntui pehmeältä kuin höyhenpatja. Ja takin povitaskussa hänen korvansa alla olivat rahat, jotka Johanna pian saisi...

Hän seurasi mietteidensä kulkua. Niin ... Siinä nukkuivat hänen "taiteilijatoverinsa" makeasti kuin lapset. Tämän matalan katon alla, kaupungin laidalla, uneksittiin etelästä ja pohjolasta, valoisan kesäyökaupungin ruohopeitteisistä laitakaduista ja Napolin suihkukaivotoreista, joilla makarooninkauppiat huutelivat tavaraansa ja ihmiset kuljivat nauraen ja laulaen. Poukama ja Vesuvius, entinen pappi ja kolme koditonta maailmankiertäjää, kaikki mahtuivat sopuisasti saman katon alle. Sellaista oli elämän kiertokulku.

Ihmiselämä, mikä kirjava moninaisuus, täynnä vastakohtia! Häikäisevä loisto ja alaston kurjuus, häikäilemätön petos ja hurskas viattomuus, omanvoitonpyynti ja altis uhrautuvaisuus, kaikki rinnatusten ... pimeys ja valo.

Mutta tällä hetkellä näki Janne Flykt ainoastaan valon elämän kirkkaan, auringonpaisteisen puolen. Kaikki muu tuntui väistyneen kauas pois, jonnekin epämääräisen välimatkan päähän.

Valo lähti hänestä, joka kerran oli sanonut: "Minä olen maailman valo", — hänestä, jonka elämä oli ollut niin seesteisen kirkasta kauttaaltaan...

Eikö tuon miehen, Vapahtajan, olento ollut äskettäin valaissut likaista huoneenlattiaa Carbonin lukiessa rukouskirjaansa ja Ferrin ja Porran tehdessä hartaina ristinmerkkejään...

Ja eikö tuo sama Vapahtaja istunut nyt hänen penkinsä päässä lohduttamassa häntä, yksinäistä kulkuria, jota maailma oli niin kovin kourin pidellyt.

Niin ... Vapahtaja oli kaikkialla, missä hänen nimeään vilpittömästi mainittiin. *Gesù* — Jeesus... Sama millä kielellä ... hän tuli, sillä hän ei katsonut ihmisten muotoa ... eikä sitä, mihin kirkkokuntaan tämä kuului. Hän siunasi kodittomat maailmankiertäjät punamekkoisine apinoineen. Hän tuli palvelijansa, entisen papin luo, huolimatta siitä, ettei tällä enää ollut ulkonaisia virkamerkkejä, kappaa ja kaulusta. Hän ei työntänyt luotaan, niinkuin kirkko oli tehnyt. Vapahtaja katseli elämää syvemmalta ... iankaikkisuuden valossa.

Niin. Elämän arvo ja sisällyshän riippuivat siitä, millä mielellä ihminen sen eli. Ei siinä merkinnyt ulkonainen asema yhtään mitään, Mutta ihmiset eivät lyhytnäköisyydessään nähneet pintaa syvemmälle. Heistä oli pääasia olla huomattu, hyvässä yhteiskunnallisessa asemassa, suurten tulojen omistajana. Elämän sisältö, sen henkinen puoli jäi sivuasiaksi. Ihmiset tekivät jyrkän eron esimerkiksi pastori Skarpin ja viulunsoittaja Janne Flyktin välillä. Minkä vuoksi? Sen vuoksi, että edellinen oli pappi, kantoi kappaa ja kaulusta, jälkimmäinen vain kuljeksiva soittoniekka, jonka takki oli liian ahdas, housut liian lyhyet ja kengänkannat arveluttavasti kuluneet. Ihmiset katsoivat yksinomaan ulkokuorta. Yksin niinkin harvinainen ihminen kuin pastorska Seger oli tässä suhteessa ympäristönsä kaltainen. Hänen käytöksensä oli muuttunut, kun hän oli saanut kuulla köyhän soittoniekan olleen kerran pappina. Mitä se itse pääasiaan kuului? Hänellä oli yhtä suuri arvo ihmisenä nyt kuin ennen pappinakin. Niin, vielä suurempikin, sillä nyt hän oli päässyt Vapahtajaa lähemmäs kuin koskaan ennen.

Tässä juuri muodosti Vapahtaja niin suuren poikkeuksen kaikista muista. Tässä hän kohosi niin paljon korkeammalle muita ihmisiä. Tämän vuoksi hän oli keskushenkilö, sillä hän ei tarkistanut mielipiteitään sen mukaan seisoiiko hänen edessään yleistä kunnioitusta nauttiva fariseus, vai halveksittu publikaani. Hän oli yläpuolella ns. "yleisen mielipiteen". "Tämä meni kotiansa hurskaampana kuin se toinen." Sillä arvostelulla hän ilmaisi henkisen ylevämmyytensä. Jo senkin vuoksi hän oli enempi kuin ihminen, jumalallinen, Jumala.

Sillä sellainen mies, joka ei sekunniksikaan taipunut yleisen mielipiteen hallittavaksi, vaan kulki omaa ylhäistä tietänsä, oli yläpuolella kaikkien muiden. Hän oli Jumala ihmisten keskellä.

Marakatti pisti päänsä isäntänsä povesta. Huoneen hämärässä erotti Janne Flykt, että se katseli häntä. Se valvoi ja sillä oli vaistomainen tunne, että joku toinenkin valvoi. Se tunsu halua mennä tuon toisen luo, sillä sitä peloitti tuo omituinen, jyrisevä ääni, joka kuului toiselta puolen huonetta. Se kaipasi turvaa. Nukkuva ei voinut sitä sille tarjota.

— Fidelio! kuiskasi Janne Flykt, ja yhdellä hyppäyksellä oli apina hänen luonaan. Se kietoi karvaiset kätensä hänen kaulaansa ja painoi pienen päänsä hänen rinnalleen. Se oli niin onnellinen ja tyytyväinen. Sen ei tarvinnut enää pelätä. Sen seurana oli valvova ihminen.

Janne Flykt silitti selkää ja hyväili sen pientä, pyöreää päätä. Karvaiset kädet puristautuivat lujemmin hänen kaulaansa. Pikku eläinparka ihan värisi onnesta. Pikku raukka! Porra oli kyllä hyvä isäntä, mutta hän aina muistanut, että hänen pieni suojattinsa kaipasi enemmän osanottoa ja hyväilyjä.

Hetken kuluttua irtaantuivat karvaiset kädet Janne Flyktin kaulasta ja Fidelio nukkui tyytyväisenä hänen käsivarrellaan.

III

Pienen syrjäkadun varrella, matalassa puurakennuksessa, jonka laudoitus oli ikkunain alapuolelta pahasti pullistunut ulospäin, asui portinpieleisessä huoneessa Johanna Flykt pienen poikansa kanssa.

Huone oli matala, seinäpaperit rikkinäiset ja katto mustunut, mutta kuitenkin teki se kodikkaan vaikutuksen. Johanna oli saanut sen hauskanäköiseksi, vaikka köyhyys oli painanutkin siihen leimansa. Huonekalut olivat vaatimattomat: pari, kolme yksinkertaista tuolia, vanha, huutokaupasta huudettu pöytä, pakkilaatikoista kokoonpantu leposohva, jota värikkään ruudukaspäällisensä vuoksi olisi luullut arvokkaammaksikin, jollei toisesta päästä olisi näkynyt tavaramerkillä leimattu laatikon syrjä. Sen oli Janne Flykt valmistanut vähää ennen matkalle lähtöään. — Ainoana muistona entisiltä ajoilta oli Johannan flyygeeli. Se vei melkein puolet huoneen pinta-alasta, mutta sen alla olikin pikku Pentillä hauska leikkiä. Se teki vuoroin tavaramakasiinin, vuoroin veturitallin virkaa. Sen tavaramakasiinina ollessa istui Pentti sen alla leikkikalujensa takana, jotka hän oli kerännyt yhteen kasaan. Ja sittenkös alkoi tavarain lajittelu! "Riisiryyniä yksi säkki, B-merkkistä, mannaryyniä kaksi säkkiä, saippuaa kolme laatikkoa ja köyttä viisi kimppua. Mutta missä se manilla nyt viipty? Tämähän on paljasta hampua!" Ja hieman äkeissään kuin kauppias Blomin makasiinimies, Paksu-Iisakki, heitti Pentti kerälle kierretyt

käärenuoranpätkät flyygelin takajalan juurelle.

Mutta kun soitto-koneen alusta muutettiin veturitalliksi, kävi siellä kerrassaan toinen leikki! Äidin kaulauslauta jakoi sen silloin kahteen osaan, ja vuoron perään lähti ja tuli vetureita. "Satayksitoista ajaa sisään, pii-ii-i!" Pentti konttasi toiseen pilttuuseen ja puhki siinä kuin ainakin höyryveturi, sihisten ja suhisten. Hetkenkuluttua ajoi satayksitoista ulos. Se oli määrätty postijunaa viemään. Mahtavasti puhkuen se kulki kääntöpöydälle. Käännös suoritettiin — säännöllisesti aina ovensuuta kohti, koska sinnepäin oli enemmän tilaa,— ja kimakasti kiljahtaen ajoi satayksitoista asemalla odottavien vaunujen eteen. Muutaman hetken päästä se palasi matkakaan hirveän raskaasti kolisten. Sitä olivat kohdanneet monet vaikeudet, joista pahin oli ollut tavattoman ankara lumimyrsky. Suuret kinokset töröttivät vieläkin sen keulalla.

Pentti oli ottanut hampaisiinsa sanomalehden puolikkaan. Se oli olevinaan lunta.

— Äiti, katsopas, tämä on lunta! huusi hän innostuneena ja konttasi "talliin", takoen polvia lattiaan.

Johanna istui ompelukoneen ääressä ja neuloi. Lassilan Gideonin pojan puvulla oli kiire, ja hän oli luvannut sen valmistaa täksi päiväksi.

Hän silmäsi hymähtäen: poikaa, joka seisoi nelin kontin pilttuussaan ja heilutteli huultensa välissä sanomalehden kappaletta.

— Täällä se sulaa, kun on lämmin, puheli Pentti itsekseen ja pudotti sanomalehtikappaleen suustansa.

Johanna huokasi. Poika eli mielikuvitusmaailmassaan. Hän ei tuntenut vielä kodin kovaa kohtaloa. Olihan se edes hauska. Vaikka isompana hän sen luonnollisesti saisi sietää. Olihan nyt jo naapurin poika kiusannut Penttiä pihalla "virkaheitoksi". Pentti oli tullut hämillään sisään ja kysellyt, mitä se tarkoitti. Äidin oli ollut sangen vaikeaa selittää, ettei se tarkoittanut mitään.

"Mutta Kalle nauroi!" oli poikanen vakuuttanut. "Niin ... Kalle kun on sellainen iloinen poika."

Pentti saattoi välistä vajota mietteisiinsä. Oli kuin olisi hänen mielikuvituksessaan hämmöttänyt joku tuntematon, musta onnettomuus, jota hän ei jaksanut käsittää.

"Äiti, miksi isä ei enää saarnaa?" oli Pentti kysynyt eräänä päivänä. Siinä oli ollut uusi pulma. "Isällä on nyt muuta tekemistä." "Mutta isähän on pappi!" Poika oli osoittanut seinällä riippuvaa valokuvaa, joka kuvasi Jannea vastavihittynä pappina. "Niin, niin, mutta isällä on nyt muuta tekemistä." Poika oli vaipunut mietteisiinsä. "Minusta on paljon hauskempi saarnata kuin soittaa viulua", oli hän lausunut vakavana.

Niin. Hauskempi kai se olisi Jannestakin, mutta kun täytyi...

Johannan kädet vaipuivat hetkeksi alas ja hän tuijotti alakuloisena eteensä. Siellä vaelteli hänen rakas raukkansa ympäri kolkkoa maailmaa, ainoana toverina isävainajan lahjoittama viulu. Hyvä Jumala! Kyllä oli elämä sentään kummallista!

Hän ryhtyi jälleen neulomaan. Takissa oli vielä paljon työtä, ja kello kävi jo kolmea. Lassilan Kustaava saattoi minä hetkenä hyvänsä tulla pukua hakemaan.

Pentti oli kyllästynyt veturina-oloon. Hänellä oli toiset tuumat. Hän halusi leikkiä pappia.

— Äiti, isän liivit! Minä rupean papiksi taas.

Johannan piti kesken kiireensä hakea käsille Jannen kauhtanaliivit. Ne olivat jääneet myymättä ja olivat yksin jälellä Jannen papinpuvusta.

— Tuossa on. Pidä kauniisti.

Mutta poika ei ollut vielä tyytyväinen. Hän halusi liiperit myös.

Johannan täytyi hakea nekin.

— Kas tässä! Tulehan nyt tänne, niin äiti sitoo kaulaan. — Kas noin!

Pappi oli valmis, mutta vielä puuttui kirja. Johanna ojensi hänelle almanakan pöydän syrjältä.

Ja nytkö kelpasi! Tuoli keskelle lattiaa ja pappi sille seisomaan. Se oli sekä alttari että saarnatuoli.

— Herra olkoon teidän kanssanne, messusi Pentti almanakka nurinpäin kädessä.

Johannan täytyi nauraa. Poika oli niin vakavan näköinen kuin pappi konsanaan. Mutta siitä ei "pastori" pitänyt. Hän keskeytti toimituksen ja sanoi nuhtelevasti:

— Ei saa nauraa kirkossa! Johanna hymyili.

— No, ei, ei. Ei äiti naura.

— Herra olkoon teidän kanssanne! Pentti pyörähti ympäri tuolilla ja oli nyt saarnatuolissa.

— Jumala on suuri. Jumala on hyvä. Hän on luonut taivaan. Hän on luonut maan. Hän on luonut metsän eläimet ja kedon kukkaiset. Hän on luonut meren kalaset, nuo pienet sirkkaset. Hän on luonut myöskin ihmisen. Häntä kiittäkäämme! Amen.

Se oli Pentin saarna, jonka Janne oli hänelle opettanut. Sitä saarnasi hän väsymättä monta monituista kertaa perätysten.

Ihmeellistä, kuinka Janne saattoikin olla niin iloinen, vaikka virka oli mennyt. Leikki ja hassutteli Pentin kanssa kuin mies, jolle juoksee säännöllinen palkka. Mutta se kai häntä yllä pitikin. Hän oli kerta kaikkiaan sellainen ... ihmeellinen.

Johannan sydän lämpeni. Hän tunsu rakastavansa miestänsä paljon enemmän kuin ennen. Janne oli niin suuri vastoinkäymisissä. Pyyhkäisi ne menemään noin vain. "Älä huoli, Johanna! Vielä nousee päivä meillekin!"

Jostakin toisesta olisi tällainen ehkä tuntunut anteeksiantamattomalta huolettomuudelta. Mutta Johanna tiesi, mistä se johtui. Se tuli Jannen rikkaasta, lämpöisestä sydäimestä, jossa oli niin paljon päivänpaistetta, ettei se synkimmänkään murheen aikana kokonaan loppunut.

"Vastoinkäymiset kasvattavat ihmistä. Minä säälin niitä, joilla ei ole koskaan vastoinkäymisiä. Ne ovat köyhiä, säälittävän köyhiä! Ne muistuttavat kauniiksi maalattuja laivoja, jotka palaavat tyhjinä kotimaan satamaan. Vain vesi- taikka hiekkalastissa! Me purjehdimme rikkinäisin purjein, mutta meillä on kallisarvoinen lasti: kaikki eletyt vuodet muistoinen, kaikki vastoinkäymiset, suuret ja pienet. Siellä ne ovat ... laivaruumassa suuren suojuspeitteen alla. Tiedätkö, mikä se peite on?" Mistäpä hän sen olisi tiennyt. "Se on toivo, Johanna, *toivo*, aina päällimmäisenä!"

Se suuri, ihmeellinen Janne Flykt!

Parantumaton idealisti paikkahousuistaan huolimatta!

Ajatuksiinsa vaipuneena oli Johannalta jäänyt huomaamatta, että pikku Pentin saarna oli äkkiä katkennut. Poika seiso tuolilla ja silitteli hämillään papinkaulustansa. Outo mies, jolla oli suuri nahkalaukku kaulassa, katseli häntä hymyillen. Se oli posteljooni.

— Hyvää päivää! Täällä olisi kirje.

Johanna hypähti ihastuneena ompelukoneen äärestä.

— Se on Jannelta! Kiitos, kiitos! Ja se on kuitattava. Hän kuittasi kirjeen vapisevin käsin. Hänen kalpeille poskilleen oli kohonnut heleä puna.

— Pappiko se tästä miehestä tulee? Posteljooni taputti Penttiä pääläelle.

— Niin ... saarnaa sinä vain, että pääset isän virkaan, jonka ihmiset häneltä vääryydellä riistivät.

Posteljooni Kemppainen oli ollut Janne Flyktin kannattajia. Hän oli entinen pataljoonan torvensoittaja ja nykyään palokunnantalon vahtimestarina. Palokunnan vuosijuhlissa hän oli usein joutunut tekemisiin pastori Flyktin kanssa, jolle hän musiikkimiehenä antoi suuren arvon.

Johanna ojensi takaisin kuittauskirjan.

— Ei taida Pentti rukasta koskaan pappia tulla. Milläpä isä nyt häntä kouluttaa.

Mutta siitä ei Pentti pitänyt. Äiti puhui hänen mielestään ihan typeriä. Hän silitteli yhä lipereitä rinnallaan ja lausui hyvin totisena:

— Pappi minusta tulee. On paljon hauskempi saarnata kuin olla Paksuna-Iisakkana.

Posteljooni nauroi sydämellisesti.

— Onpa tietenkin! Ei se Paksu-Iisakka mitään papin rinnalla! Hahhah!

Se on sukkela poika.

Posteljooni Kemppainen lähti.

— Hyvästi nyt, rouva! Hyvästi, pikku pastori!

Hän tarjosi kättä pojalle, mutta tämä työnsi sen luotaan.

— Ei sitä saa saarnatuoliin tulla hyvästiä sanomaan.

— Eipä vainkaan, hahhah! Poika on oikeassa.

Jäätyään yksin avasi Johanna kirjeen. Hänen hämmästyksensä oli suuri, kun se sisälsi rahaa: kokonaista satakahdeksankymmentäviisi markkaa!

Hyvä Jumala! Sellainen apu ja niin soveliaaseen aikaan. Juuri kun hänellä oli vuokran maksu ja puiden osto. Jumala siunatkoon Jannea ja antakoon hänelle menestystä eteenkinpäin!

Hän oli niin iloinen, että teki mieli tanssia. Kyyneleet silmissä syöksähti hän Pentin luo ja sulki pojan syliinsä.

— Voi, pikku Pentti! Nyt meillä on hauskaa.

Hän painoi poikaa rajusti rintaansa vasten, mutta tämä oli jälleen kirkonmenoissaan kiinni eikä pitänyt yhtään odottamattomasta keskeytyksestä.

— Äiti on tuhma! kivahti hän ja polkaisi pientä jalkaansa. — Koko seurakunta nauraa!

Johanna sieppasi potkivan pojan syliinsä ja nosti hänet korkealle ilmaan.

— Nyt saa seurakunta nauraakin! Meillä on niin hauskaa, niin hauskaa!

Pikku "pastori" unohti vakavat tehtävänsä ja katseli äitiään hämillään. Mikä nyt tuli, kun äiti oli noin iloinen? Hän ei muistanut pitkiin aikoihin nähneensä häntä tuollaisena.

— Tuleeko isä kotiin? kysyi hän, kun Johanna oli laskenut hänet lattialle.

— Ei vielä, mutta kohta. — Isä on lähettänyt meille rahaa!

Sen ymmärsi Penttikin. Hän oli tavallisesti saanut rahanpyyntöihinsä surullisen vastauksen: "Ei äidillä nyt ole."

— Nyt saa Penttikin viisi penniä! Ja Pentti menee seinärahalle Kallen kanssa ja voittaa markan, koko markan, puheli hän ja tepasteli toimessaan edestakaisin. Ovi kävi, ja ystävällinen vanhan miehen ääni lausui:

— Vai seinärahalle? Joko sinä olet niin pitkällä?

— Voi, Meri-Kustu, päivää, päivää! Käykää istumaan! Tulittekin oikeaan aikaan. Me olemme täällä Pentin kanssa niin iloisia, että melkein lennämme.

Meri-Kustu pyyhki harmaata partaansa, ja hänen silmänsä säteilivät.

— No mikäs ilo se nyt on, kun siivistä on suurin suru?

— Janne on lähettänyt rahaa! Satakahdeksankymmentäviisi markkaa! Ja kirjeen, kaksi arkkia pitkän kirjeen!

Johanna meni hellan luo ja asetti kahvipannun tulelle.

— Nyt me pidämme pikku kekkerit, Meri-Kustu. Onhan meillä syytä, vai mitä?

Meri-Kustu muhoili.

— Kyllä näkee, ettei Roslundin patruunan tyttärestä ole kaikki komeilemisen halu vielä loppunut.

— Mitenkä niin?

— No kun heti tuhlaamaan, rahoihin käsiksi päästyään.

— Vai tuhlaamaan! Onpas tämäkin nyt tuhlausta! — En ole kahteen päivään raskinut kahvia keittää, kun on pitänyt puita säästää, mutta nyt keitän.

Hän puuhaili onnellisena hellan ääressä.

Pentti istui Meri-Kustun polvella ja ratsasti "vanhaa ukkoa ja akkaa".

— Kumppisi, kumppisi, kumppisi ... kas niin! Sillä tavalla ne vanhat ukot ratsastavat. Ja vanhat akat: Hei Ptruu, hai ptruu, hei ptruu, hai ptruu! Meri-Kustu heilutti säärtään edestakaisin, ja Pentti kiljui riemusta.

— Ja pikku tytöt ja pojat!

— Kas näin: så nätt, o' tätt, så nätt, o' tätt! — Polvi keinui tasaisessa, joustavassa tahdissa. — Ja pikku pojat, hop! hop! hop! hop! Tahti muuttui terävämmäksi, ja poika keinui tukka liehuen.

— Sisso, sillä lailla! Niin se menee. Jokainen vähän eri mallilla, niinkuin sopiikin. Mutta kerropa nyt kummi-isälle, miten sinä olet jaksanut.

Pentti hypisteli Meri-Kustun partaa.

— Minä olen ollut pappina ja saarnannut, mutta äiti tuli saarnatuoliin ja rupesi siinä hassuttelemaan.

— Ohhoh, vai sillä lailla! No mitäs se äiti teki?

— Otti syliin ja seurakunta nauroi.

— Vai, vai, no ... hehheh ... vai nauroi seurakunta. Nauraahan se semmoiselle. Kun tulee pappia hyväilemään keskellä saarnaa!

Meri-Kustu silitteli pojan päätä. Hän oli aina ollut epätietoinen, kumpaanko tämä oikeastaan tuli, isääkö vai äitiin. Mutta nyt hän sen vasta ensi kerran huomasi: poika tuli ilmeisesti isäänsä. Tuollainen omituinen, omassa maailmassaan elävä oli Jannekin poikasena ollut.

Meri-Kustu huokasi. Hän muisti niin hyvin sen ajan, jolloin Janne oli auttanut häntä kirkonlämmityksessä. Siitä oli jo pitkä aika. Nyt hän olisi paremminkin apua tarvinnut, sillä seitsemäskymmen oli jo loppupuolella.

— Oli se sentään sekin ... hyvänen aika, puheli hän ja pudisteli harmaata päätänsä, kun erottivat miehen ilman syytä ... ihan ilkoisen ilman. Minä en ole voinut Skarpin pastorille leppyä sen jälkeen. Sillä hänessä se suurin syy oli.

Johanna laitteli kahvikuppeja kuntoon.

— Mitäpä niistä ... vanhoista, surullisista asioista, huokasi hän hiljaa.

— Niin vain, mutta minä en voi sille mitään, että sydäntäni vieläkin kääntää, nähdessäni pastori Kallion hääräilevän Jannen virassa. On se nyt tuurissa, mutta niin on minusta kuin pahanen priki nelimastaisen fregatin rinnalla. — Sydämellä se näkyy sentään olevan tuomiorovastillakin. Kyselemään pakkaa, miten Janne nyt jaksaa. Viime sunnuntainakin jumalanpalveluksen loputtua tiedusti, mitä hän nyt puuhaa. "Soittelee maailmalla ja tienaa komeasti. Kyllä se poika perheensä elättää virattakin, mutta ei taitaisi Skarpista olla suutariksikaan, jos kappi naukaan ripustettaisiin."

— Sanoitteko juuri niin?

— Sanoin! Suututti vähän tuommoinen osaaottava kysely, joka on paljasta poleerinkia alusta loppuun. — Lättmatruuseja ne ovat kaikki Jannen rinnalla, niin tuomiorovasti kuin Skarp ja Kalliokin.

— Kyllä te olette...

— Olen mitä olen ... mutta en minä ole turhaan kolmeakymmentä vuotta saarnoja kuunnellut. Vanhaa laputusta kaikki tyynni. Ei mitään uutta... Toista oli kun Janne saarnasi. Se oli kuin pasaatissa purjehtimista, niin kirkasta ja selkeää, että tuli oikein hyvä olo. Mutta nämä luovivat ja manöveeraavat ja tulevat kuitenkin ahteri edellä satamaan.

Johannan täytyi nauraa. Meri-Kustu oli hupainen, kun pääsi puhumaan merimieskieltä.

* * * * *

— Kas nyt, Meri-Kustu, nyt me juomme kahvia! Johannalla oli kahvi tarjottimella.

— Juodaanpas vain. Jumala siunatkoon vain sitä poikaa ... siellä maailmalla.

— Kyllä kai Jumalan siunaus on sama ulkonaisista olosuhteista huolimatta.

— No niin täytyy uskoa, hohhoo!

Kahvinjuonnin aikana kääntyi puhe pikkukaupungin kuulumisiin.

— Minä en ole joutunut missään pistäytymään, kun on ollut niin paljon neulomista. — Vai on Kandelin niin huonona. Taitaa olla kuolinvuode jo hänelle.

— Tiesi hänet, mutta kuukauteen ei häntä ole kirkossa näkynyt. Opettaja Kuitunen on soittanut.

— Minä en ole käynyt kirkossakaan pitkiin aikoihin. Kiusaa niin ihmisten huomio, etten ole saanut lähdeyiksi.

— Mitäs rouva siitä välittää. Katsokoot ja töllistelkoot! Sepähän näkevät.

— On se niin vaikeaa...

— Mitä vielä! Jos rouva asettuu tuolle kannalle, niin elämä muuttuu pian synkäksi.

— Sitähän se Jannekin kirjoittaa, että käydä pitäisi.

— No niin! Se on oikein. — Janne ei kyllä välitä maailman kohinoista.

Ystävykset keskustelivat ja kevensivät sydäntään. Johannasta oli aina hauskaa, kun Meri-Kustu tuli käymään, Hän oli yksi niitä harvoja, joka ei ollut heitä hylännyt. Monet entisistä tuttavista olivat käyneet ventovieraiksi. Hädintuskin tervehtivät kadulla vastaan tullessaan.

Meri-Kustu nousi.

— Pitää lähteä. On paljon puunsahuuta. Pitäisi saada talveksi vähän varastoon, ettei ottaisi niin lujille.

— Joutuisipa tuo Pentti kummia auttamaan, niinkuin isä ennen pikkupoikana.

— Ei ole Pentistä vielä. Mutta parin kolmen vuoden päästä.

Pentti pullisti rintaansa ja oli oikein miehekäs.

— Sitten minä kannan niin paljon puita, että tulee koko kirkko täyteen!

— Sillä lailla! Kyllä se silloin lämminnä pysyy. Joo, joo ... kyllä me vielä Pentin kanssa... Kas niin ... no hyvästi nyt. Ole nyt kilttinä, niin ratsastetaan taas ensi kerralla "vanhaa ukkoa ja akkaa".

Meri-Kustu lähti.

— Käykäähän nyt siellä minunkin kajuutassani, sanoi hän ovela, nyökäyttäen ystävällisesti päätään.

— Kiitos, kiitos! Kyllä me, kun päästään pahimmista kiireistä.

Meri-Kustun lähdettyä otti Johanna Jannen kirjeen ja syventyi sitä lukemaan. Hän ei malttanut olla varastamatta itselleen muutamaa hetkeä vaikka töillä olikin kiire.

Janne kirjoitti niin rohkaisevasti:

"Minua on suosinut onni, niinkuin näet, ja se antaa minulle vahvan uskon tulevaisuuteen. Maailmassa on sentään ystävällisiäkin ihmisiä, jotka eivät työnnä pois luotaan kuljeksivaa soittajaakaan. Niinkuin esim. pastorska Seger. Sellaisen henkilön muisto lämmittää mieltä yksinäisinä iltoina, jolloin ainoana seurana on kolme posetiivisoittajaa punamekkoisine apinoineen ja maailman rantoja kierrellyt, vähän viinaan menevä kuparisepänsälli. Mutta en minä nuru. Carboni, Ferri ja Porra ovat kerrassaan kelpo tovereita, suuria hyväsydämiä lapsia, joiden viatonta ilonpitoa on hupainen katsella. Ja marakatti, pikku Fidelio, on kerrassaan suloinen, viisaine, vilkkaine silmineen. Sekin on joutunut niin kauas kotimaastaan, omasta varsinaisesta elämästään, ja me kaksi kovan onnen lasta ymmärrämme toisemme täydellisesti."

Kirjeensä lopussa ilmoitti Janne matkustavansa pian Helsinkiin. Hänen entisyytensä ilmitulo kiusasi häntä ja hän oli varma, että muutaman päivän perästä koko kaupunki sen tietäisi. Mutta hän ei halunnut nähdä ihmisten sääliä katseita paremmin kuin kuulla Leskisen matamin ihmetteleviä huudahduksiakaan.

"Sääli on sentään yleensä niin halpahintaista tavaraa, että katsoisin sen avulla ansaitsemani rahatkin varastetuiksi. Mitä soitollani saan, sen otan ilolla vastaan, kiitollisella mielellä, mutta säälistä en. Jollen olisi ollut niin vakuutettu pastorska Segerin vilpittömästä ystävällisyydestä, olisin epäilemättä hylännyt

hänen lahjansa, niin tervetullut kuin se teille onkin, mutta näin hänen rehellisistä kasvoistaan, että vaikka hän tunsikin sääliä kohtaloni johdosta, hän ei tahtonut sitä minulle näyttää. Hienotunteisuudessaan hän pyysi minua ottamaan lahjansa sinun ja pikku Pentin vuoksi. Se ilahdutti minua suuresti, jonkavuoksi kiittolisena puristinkin hänen kättään."

"Mutta usein tunnen katkeruutta, kun minun täytyy Poimia maasta ikkunoista viskattuja lantteja. Katkeruus kai johtuu entisten aikojen muistoista. Minä saan kuitenkin niellä sen kiltisti alas, sillä siinä on sentään lohdutuksena tieto, että nuo rahat eivät tule säälistä, vaan maksuksi soitostani — sillä säälivä ei tavallisesti anna vähää — ja silloinhan voin poimia ne ilolla siinä varmassa tietoisuudessa, että soittoni on aina muutaman lantin arvoinen."

"Älä siis huolehdi, oma ystäväni! Minua ei maailma ole vielä päässyt puremaan. Ja jos se joskus puraisisikin lupaan sen kestää kuin mies."

Johanna suuteli kirjettä. Hänen sydämensä oli onnea tulvillaan. Usein hän oli miettinyt, kuinka Jannen hieno luonne mahtoi kärsiä noiden kaikkien hänelle viskattujen lanttien vuoksi. Mutta nyt hän iloitsi, että Janne osasikin tehdä jyrkän eron todellisen ansionsa ja säälin perusteella saatujen rahojen välillä.

Hän ryhtyi jälleen työhönsä. Kuinka iloisesti ompelukone surrasikaan! Sekin tuntui ottavan osaa haltijattarensa iloon. Se lauloi ja riemuitsi. Ja Johannasta tuntui, kuin olisi suuri oksan sijakin sen koivuisen pöydän pinnassa muhoillut ylen tyytyväisenä.

Puku valmistui parhaaksi Lassilan Kustaavan tuloon.

Hän oli iloinen ja toimekas, hyvästielävän koneenkäyttäjän vaimon perikuva. Päälystakki oli rehellistä, mustaa tohvelia, ja vastasilitetty hame tuoksui tuoreuttaan. Avonaiset, haalakat silmät lensivät tutkien joka soppeen, ei arvostellen, vaan osaaottavasti etsien, missä nurkassa köyhyys nyt kyhöttäisi.

Kustaava tiesi omasta kokemuksestaan, kuinka vaikeaa oli ollut karkoittaa köyhyyden painajaista työmiehen ahtaasta asunnosta. Vielä senkin jälkeen, kun Gideon oli ruvennut ansaitsemaan parempia palkkoja, leijaili se näkymättömän pilven lailla huoneessa ja kyyristyi johonkin nurkkaan sikin sokin viskattujen vaatteiden kanssa kuin puolustamaan valtakuntaansa. Se ei säikähtänyt parantuneita ruokiaan, vaan nautti lihapullien ja lettujen hajusta kuin ryysyinen kerjäläinen. Vasta sitten, kun palvelustytön avulla pantiin lattiaharja ja silytsrauta oikein heilumaan, se muutti tapojaan. Se herrastui, heittäen kiusaamasta, ja lopuksi se kyllästytneenä alituisen siistimiseen ja lihapullien hajuun laputti tiehensä.

Kustaava oli tyytyväinen tutkimustensa tuloksiin. Täällä asui köyhyys, mutta Flyktin pastorska piti sen kutakuinkin hyvästi puettuna. Leposohvan ruudukasta peitettä se vieroi, mutta vilkutti peitteen reunan alta näkyvää tavaramerkkiä kuin ilkkuen: "Tämä on Blomin pihalta, vanhasta pakkilaatikkokasasta!"

Ainoastaan tukeva flyygeli varjeli kodin rauhaa köyhyyden liian nenäkkäiltä tunkeiluilta. Se oli kuin Leinosen Konstan uusi talo Laidan mökkien keskellä. Sitä vastaan se rynnisti turhaan. Ja kun Johanna joskus Kustaavan huviksi oli soittanut pienen kappaleen, sai köyhyyskin samanlaisen lähdön kuin poikaviikarit neiti Hårdin ryytimaasta.

— Ja pastorskalla on puku jo valmiina. Sehän hauska! Pikku Kiite saakin uuden puvun, sillä isä on luvannut ottaa hänet Luulajaan "Vartijan" mukana ensi sunnuntaina.

Ja toimekas Kustaava rupesi juttelemaan Vartijasta. Tullilaiva tekisi vain pienen huvimatkan. Pormestari, tullinhoitaja ja pakkahuoneen inspehtori lähtisivät ensi sunnuntaina käymään Ruotsin puolella, ja Vartijan kapteeni oli luvannut ottaa pikku Kiiten mukaan. Poika oli niin toimeksaan, ettei puhunutkaan muusta kuin Vartijasta ja Luulajasta.

— Sitä minä vain pelkään, etteivät vilustuttaisi poikaa, kun on jo näin myöhäinen syksy ja ilma raakaa ja kylmää. Olen varoittanut Gideonia, että pitää pojan konehuoneessa. Siellä on lämmin ja hyvä olla.

Lassilan Kustaava oli hyvin tyytyinen elämäänsä.

— Mikäs se nyt hätänä, kun Gideon pääsi Vartijaan. Kovin olikin palkka pieni noissa pikkupaateissa. Pieni palkka ja pitkä päivä. Onhan se nyt toista Vartijassa.

— Onpa tietysti, myönteli Johanna, ja hänen sydäntään nipisti hieno kateus Kustaavan hyvän toimeentulon vuoksi.

Mutta se ei saanut aikaa itämään. Hän häpesi, että oli saattanut sellaista ajatellakaan.

Riiputtaen pukua sormissaan hän silmäili ystävällisenä Kustaavaa.

— Nyt tämä on valmis.

Kustaava oli hyvin tyytyväinen pukuun. Hän kysyi tekopalkkaa.

— Kyllähän siitä kuusi markkaa pitäisi saada. Johanna hymyili kuin anteeksipyytäen.

— Hyvänen aika! Sehän nyt ei ole paljoa. Hän kaivoi kukkarostaan kymmenmarkkasen.

— Pastorska on hyvä ja pitää sen kokonaan. Se on nyt kuusi markkaa — aivan pilamaksu.

Johanna empi.

— En minä ota tätä. Miinusta kuusi markkaa on aivan kyllin.

— No mutta hyvänen! ... Emme nyt rupea tässä riitelemään. Minä tiedän, että te tarvitsette nyt kun pastorikin... Hän säpsähti omituista ilmettä Johannan kasvoissa.

— Se nyt ei riipu siitä...

— Eipä vainkaan ... kyllähän minä... Mutta Gideonkin ansaitsee nyt niin hyvin ... melkein parisataa kuussa ... että älkää nyt, pastorska...

Johanna piti setelin, mutta tunsu mielensä masentuneeksi. Hän ymmärsi niin hyvin Jannen. Säälistä annetulta rahoja oli vaikea vastaanottaa.

— Kiitoksia vain! Minä pidän sen sitten. Lassilan Kustaava oli vähän hämillään. Ne olivat niin omituisia nämä herrassukuiset. Muut ompelijat ottivat loistavin silmin eivätkä tienneet, millä olisivat kiitollisuuttaan osoittaneet.

Lassilan Kustaava lähti. Vastasilitetty hame kahisi komeasti. Ovessa hän pysähtyi.

— Hyvänen aika! Minä en muistanutkaan kysyä mitään pastorista. Mitenkä hän nyt?...

— Kiitoksia, kyllä hän hyvin jaksaa. Lähetti meille tänään rahaakin. Johanna yritti sanoa summan, mutta hillitsi itsensä, muistaessaan Lassilan Gideonin kuukausipalkan.

— No sepä hauskaa! Gideon pyysi sanomaan hänelle terveisiä, kun pastorska kirjoittaa. Hän on vieläkin suutuksissaan siitä pastorin asiasta. Sanoi, että jos hänen vallassaan olisi, hän ajaisi kalkki piispat ja Skarpiit niin pitkälle kuin pippuri kasvaa. Hän silmäsi sohvalta nukkuvaa poikaa ja lisäsi: — Kummipoika nukkuu makeasti. Hyvänen aika, pikku raukka!

Viimeinkin hän lähti, ja Johanna huokasi helpotuksesta. Niin vilpitöntä kuin Lassilan Kustaavan käytös olikin, piinasi se häntä toisinaan aivan tavattomasti. Hän ei voinut sille mitään. Kustaava näytti säälinsä niin ujostelemattoman selvästi. Se häntä toisinaan loukkasi. Mutta minkäpä Kustaavakaan sille voi. Oli päivän selvää, että hän maailman silmissä oli hyvin säälittävä olento.

Päivä meni pilveen taas. Meri-Kustun käynti oli ollut auringonpaistetta. Mutta nyt... Hämärä laskeutui hänen sieluunsa. — Kyllä oli elämä sentään kovaa. Tuollaiset kuin Lassilan Kustaavakin eivät siitä paljon tienneet.

Hän otti esille Jannen kirjeen ja rupesi sitä uudelleen lukemaan. Se rauhoitti häntä. Pilvenraosta pilkisti jälleen päivänsäde. "Ja jos se joskus puraisisikin, aion minä kestää sen kuin mies."

Janne, uskollinen, kestävä Janne!...

No niin. Se nyt oli heidän osansa kerran. He olivat määrättyt yhdessä halkomaan elämän vastuksellista merta, rikkinäisin purjein, mutta kallisarvoisella lastilla.

Oliko se lasti niin kallisarvoinen?

Ehkä?

Johannasta tuntui, että siinä usein oli kovin paljon karvasta ja katkeraa ..

Kivijalkakahvilassa Erottajan kulmassa istui Janne Flykt ja ryypiskeli kahvia.

Kumma, ettei kapellimestari Svahnia kuulunut.

Hän katsoi kelloa. Jo puoli viisi, ja neljän aikana oli hänen ollut puhe tulla. Silloin olisi pitänyt tehdä lopullinen päätös hänen liittymisestään Kaupunginkellarin orkesteriin.

Hän oli jo kohta kolmisen kuukautta kierrellyt pääkaupunkia. Ja verraten hyvillä tuloksilla. Täällä osattiin antaa musiikille arvoa. Sen hän oli kokenut. Hän oli muutamassa viikossa lyönyt laudalta kaikki säkkipillin- ja posetiivisoittajat. Kiertelevä viuluniekka oli täälläkin vielä harvinaisuus. Kulkihan yksi ja toinen saksalainen soittaja silloin tällöin kaupungissa, mutta se tapahtui verraten harvoin. Ja tavallisesti he olivat hyvin keskinkertaisia kykyjä. Paremmat soittajat hankkivat itsellensä vakinaisen paikan. Hän oli siis saanut hallita alaansa aivan yksin, sillä italialaiset eivät tehneet kiusaa, heidän vahvin puolensa kun oli posetiivi.

Omituiselta oli tuntunut tämä pääkaupungissa olo. Niin paljon vanhoja muistoja joka askeleella! Hytkähdytti kummasti nähdä vanhan professori Ekelundin tulevan yliopistosta täsmälleen kello yhdentoista yönä ja sytyttävän sikarinsa heti ulkoportaille päästyään. Samannäköinen vanha ukko, laihoine, pitkulaisine kasvoineen. Olisi tehnyt melkein mieli kysäistä, kävivätkö pojat säännöllisesti katekisasiioharjoituksissa. Kerran hän oli jo ollut hattua nostamaisillaan, kun professori oli odotellut ajuria hänen siitä sivukulkiessaan viuluineen, mutta se olisi varmaankin johtanut kiusalliseen tapaamiseen, jolloin hän olisi uudelleen saanut kuulla tuon vanhan esityksen "luterilaisen modernismin vaaroista". Sillä sellaista muistia ei ollut monella kuin professori Ekelundilla, joka tunsikin entiset oppilaansa vielä vuosien perästäkin. — Hän oli siis painanut päänsä alas ja marssinut ohitse.

Entä Aleksanterinkadun pää ja Katajanokalle johtava silta. Se oli ollut hänelle "via dolorosa", tuskien tie. Hän muisti, kuinka hän kahdeksan vuotta takaperin oli kulkenut tuota katuja, ohi Ritarihuoneen ja niin yli sillan, ohi rakenteilla olevan venäläisen katedraalin Katajanokalle, yksinäiseen vinttikammariinsa. Siihen katuun liittyi paljon muistoja, huolimatta siitä, että se tekikin hieman kolkon vaikutuksen. Sen varrella oli nimittäin vanhanaikainen, yksikerroksinen kivirakennus, jossa oli vanhojen vaatteiden kauppa keskellä ja nurkassa antikvariaatti. Ne sopivat hyvin tuohon vanhanaikaiseen rakennukseen. Yliopistosta palatessaan hän tavallisesti oli seisautunut katselemaan molempien näyteikkunoita. Antikvariaatin vanhat kirjat olivat herättäneet hänen mielenkiintoaan yhtä suurella määrällä kuin viereisessä ikkunassa riippunut käytetty housupari tai melkein käyttämätön hännystakki. Varsinkin viimeksimainittua katsellessa oli sielun silmien editse kulkenut kuvasarja toisensa jälkeen.

...Kaunis toukokuinen päivä kesälämpimine aurinkoineen, valoisakatseinen nuorukainen maisteriseppeläinen, valkopukuinen, hymyilevä tyttö ja vanha köyhä äiti, joka juhlatilaisuutta varten oli ottanut esiin vuosikausia säästämänsä mustan silkkihuivin... Ja sitten: yksinkertainen, koruton hautajaissaatto, nuori tyttö surupukuisena vanhan, murheen murtaman äidin rinnalla, pappi, ja joitakin entisiä tovereita, jotka lauloivat "Tiet kaikki yhtyy täällä", papin heitettyä kolme lapiollista multaa ja lausuttua muutamia ylimalkaisia sanoja "nuoresta, toivorikkaasta, nuorukaisesta, joka tähtäsi korkealle, mutta jonka tähti sammui kirkkaimmin loistaessaan"... Ja sitten: tunkeileva juutalaismujia, jonka tehtävänä kauppojen väliajoilla oli viikon aikana kuolleiden osoitteiden muistiin merkitseminen, laulamassa vanhaa variksensäveltään: "Finns de' gamla kläder ti' salu?" Ja sitten: melkein käyttämätön hännystakki vanhojen vaatteiden myymälän ikkunassa riippumassa, tökerösti leikattu hintalippu rinnassa, juuri samalla kohtaa, mihin hermostuneet tyttösormet kerran kiinnittivät uhkean punaisen ruusun, — mykkänä arvoituksena kaikille ohikulkijoille... Pitkä, surullinen elämäntarina, jota oli saattanut ajatella ihan loppumattomiin, kunnes kellonlyönti Nikolainkirkon tornista oli herättänyt hänet todellisuuteen.

Ja sitten: vinhaa vauhtia Katajanokalle, mielessä kaikki pienen piispankaupungin muistot ja nuoren, kiharatukkaisen kauppiantyön kuva, joka herätti omituisen läikkyvän tunteen iloa ja kaipausta, — kunnes kuva kolkossa vinttikamarissa sai ruumiin ja sielun viulunsävelissä. Sellaisina iltoina hän oli loihtinut ympärilleen kauppiaan salin upeine joulukuusineen, pikku tyttösen pianon ääreen, säikähtyneenä katselemaan mustaksi noettua kuningas Herodesta ... taikka luistinradan, missä varjoisan kuusen siimeksessä ujo koulupoika sai auttaa ylös pitkäpalmikkoista koulutyttöä, katsoa hänen pimeässäkin loistaviin silmiinsä ja kuulla nauravasta tytönsuusta: "Kiitos, Janne!" ... taikka pienen piispankaupungin aseman ylioppilaskokelaiden lähtiessä, jolloin soi laulu synnyinseudulle, ja asemasillalla seisoi solakka impi liiketuksen kyyneleet silmissä...

"Via dolorosa", tuskien tie. Sellainen oli hänelle ollut tuo katu ja silta, missä jokainen kivi ja rakennuksen pääty muistutti entistä onnellista aikaa. Hän ei olisi yhtään ihmetellyt, jos hänen papinkauhtanansa olisi riippunut myymälän ikkunassa tökerötekoinen hintalippu rinnassa. Ehkäpä olisi joku haaveileva ylioppilas runoillut siitä samanlaisen surullisen tarinan kuin hän itse ennen hännystakista: viralta pantu pappi ... lahjakas ... täynnä tulevaisuuden toiveita ... mutta liian moderni ... uudenaikainen, saarnasi kirkon tyhjäksi kristushaaveillaan, jotka harmaiden mummojen mielestä

muistuttivat enemmän satukirjan kertomuksia kuin pyhän Raamatun selvää totuutta... Tuomiokapitulin istunto juhlallisine kynttilöineen ... sielua raateleva odotus ovensuutuolilla, ja vihdoinkin kaksoisovien kautta kulkeva saattue kuin Isä-Jumalan luota palaava lähetystö, kuolonvakavana, kädessä taivaassa kirjoitettu erotuomio, mistä muste ei vielä ollut ehtinyt kuivua. Ja sitten: tuskaa ja epätoivoa ... alituista kamppailua köyhyyden kanssa ... soittotunteja ja tuloksettomia lentoyrityksiä puoleen ja toiseen niinkuin siipisatohanhella, jota metsästäjän koira ajaa. Kunnes viimein tuli pelastus: vieraan kaupungin kiehuva pyörre, johon vainottu sukelsi, hengityspaikkana joku "matkustajakoti" taikka kivijalkakahvilan puolipimeä soppi. Ja Raamatun asemasta viulu ... tietysti ... taikka posetiivi ... ja kauhtanan sijasta vähän liian ahdas, kulunut takki... Niin — se olisi ollut jokseenkin oikeaan osattu!

Janne Flykt hymyili katkerasti. Sellaiseksi oli elämä hänen kohdalleen muodostunut. Mutta mitäpä siitä: siipisatohanhi sai luvan uida ja sukeltaa, kun ei kerran päässyt lentämään.

Hän silmäsi kelloaan: viisi jo, eikä kapellimestari Svahnia kuulunut. Mikäpä muu kuin entinen kurssi eteen: pihalta toiselle, vanhaan, tuttuun tapaan lantteja noukkimaan.

Oli kiusallista, että hän oli jo tuudittautunut noihin orkesteriunelmiin. Mielessä oli jo väikkynyt parempi toimeentulo ja valoisampi tulevaisuus.

Hän tilasi toisen kupin kahvia. Mihinkäpä tässä enää lähti, kun oli jo iltakin käsissä.

Hän silmäsi hämärälle kadulle, jossa kaasupalot syttyivät, yksi toisensa jälkeen. Tuossa meni tutunnäköinen mies ohitse. Ketä se muistutti? Nyt se pysähtyi lyhtytolpan juurelle ja rupesi juttelemaan vastaan tulijan kanssa. Mitä? Näkikö hän oikein? Eikö se ollut tuomiorovasti? Ihan varmaan!...

Janne Flyktin valtasi äkkiä halu lähteä ulos ja mennä noiden keskustelevien herrojen luo ... pyytämään viittäkymmentä penniä... Sehän häneltä nyt ainakin oli mennyt Svahnia odotellessa. Ehkäpä tuomiorovasti antaisi, entiselle apulaiselleen...

Hän naurahti ääneensä ja havahtui siitä, että kaksi viereisessä pöydässä istua nuorta miestä katseli häntä virnistellen. Ne luulivat häntä varmaankin mielipuoleksi.

Miehet katselivat häntä ja kuiskivat keskenään. Toinen naputti sormella merkitsevästi otsaansa ja molemmat purskahtivat nauramaan.

Janne Flyktiä suututti. Mokomatkin kauppa-apulaiset luulivat kai mielestään olevansa suuriakin herroja!

Hän heitti tuimia silmäyksiä viereiseen pöytään. Toinen nuorista miehistä joutui hetkeksi hämilleen ja syytti paperossin kuin päästäkseen helpommin näyttelemään välinpitämättömän osaa. Toinen otti sanomalehden ja syventyi siitä tutkimaan.

Merkkillistä, ettei kapellimestari Svahnia kuulunut! Ja hän oli niin varmasti luvannut tulla.

Meni siis sekin mahdollisuus. Siitä olisi ehkä tullut jotakin. Olisihan ollut toista soittaa vakinaisessa orkesterissa kuin kierrellä ihmisten pihaja.

Kädetkin siinä kohmettuivat, ja kappaleet juoksivat paksuina kuin kylmettynyt terva.

Mitähän Johanna puuhasi? Viime kirjeessä hän oli kertonut Kandelinin kuolemasta. Vanhus oli sairastanut pitkän aikaa, kunnes lopuksi oli tullut kuolema. Kansakoulunopettaja Kuitunen kuului olevan virkaatoimittavana lukkari-urkurina. "Etkö sinä, Janne, voisi hakea Kandelinin virkaa?" oli Johanna kysynyt kirjeessään. "Meri-Kustu siitä ensiksi huomautti, mutta sen jälkeen on siitä puhunut yksi ja toinen, viimeksi kapellimestari Borell."

Niin, kumma, ettei hän ollut ajatellut asiaa sen enempi. Todellakin! Hän voisi ehkä päästä Kandelinvainajan tilalle. Hän saisi silloin taas olla yhdessä rakkaaksi käyneen tuomiokirkon kanssa. Elämä alkaisi uudestaan, entinen ihana elämä.

Tuomiokirkko kupoolienkeleineen!

Hän vaipui muistoihinsa. Niin, niin. Eikö hänen kaipauksensa sisimpänä esineenä ollut näiden vuosien aikana ollutkin tuo vanha, harmaasta kivistä rakennettu temppele pienspankaupungin matalain taloryhmän keskellä. Eikö hänen elämänsä poikavuosista alkaen ollut juuri kasvanut vanhan tuomiokirkon varjossa. Siellä hän oli istunut isoäidin kanssa niin kauan kuin muisti taakse päin, siellä auttanut Meri-Kustua tämän puuhissa. Se oli tavallaan ollut hänen omaisuuttansa, tuo vanha temppele, jonka salaisuudet ja muistot hän yksin ymmärsi. Mitä Pietarin kirkko Roomassa oli hurskaalle katolilaiselle, sitä oli hänelle kotikaupungin temppele. Niin — pikku poikana hän oli kuvitellutkin Pyhän Pietarin kirkkoa vanhan tuomiokirkon kaltaiseksi, sillä erotuksella vain, että edellisessä messusi paavi

pappeineen. Ja kun hän sitten oli nähnyt Pietarin kirkon kuvan kirkkohistoriasta, oli se tuntunut hänestä kokonaan vieraalta. Hän oli tutkinut kuvaa hyvin epäluuloisesti ja oli yhä edelleenkin ollut valmis vaikka vannomaan, että sen kupoolissa täytyi löytyä samanlainen piiriä pyörivä enkeliparvi kuin tuomiokirkonkin.

Entä ylioppilasaikana? Hän oli käynyt kaikki pääkaupungin kirkot, mutta yksikään niistä ei ollut vetänyt vertoja kotikaupungin temppelille. Niissä ei saanut kiinni samanlaisesta tunnelmasta. Häntä oli häirinnyt Nikolainkirkossa Agricolan patsas. Se oli niin kuiva ja yksinkertainen ja muistutti melkein liian kovakouraisesti uskonpuhdistuksesta. Oli tuntunut aivan siltä, kuin ei sillä olisi ollut muuta sanottavaa kuin: "Näin on kaikki muuttunut. Ei mitään paavia, ei mitään sielumessuja, ei mitään salaperäisiä vigilioita. Vain suora, yksinkertainen luterilaisuus, yhtä yksinkertainen kuin minun kauhtanani." — Sitä ei kotikaupungin tuomiokirkko olisi kärsinyt. Se olisi pitänyt tuollaisia puheita epähienoina, sivistyksen puutteesta johtuvina. Sillä oli takanansa loistava menneisyys eikä se olisi suvainnut nuoruudenmuistojansa halveksuen kohdeltavan. Ainoastaan nuo kaksitoista apostolia Nikolainkirkon katolla puhuivat toista kieltä: "Kirkko on vanha. Kunnioittakaa sen vanhuutta! Älkää suhtautuko halveksuen sen entisiin aikoihin. Me emme seiso yksinomaan täällä, joissa joku voisi luulla meitä nokikolareiksi — tässä kylmässä Pohjolan kaupungissa, missä itämainen viitta on liian ohut pakkasta ja tuulta vastaan, — vaan me katselemme myös Reinin rantoja ja ikuisen kaupungin seitsemää kukkulaa. Ja meistä tuntuu, että ihmiset siellä ymmärtävät meitä yhtä paljon, ainakin kunnioittavat meitä enemmän kuin nämä jäykät pohjoismaalaiset."

Niin, nuo apostolit olisivat varmaankin pitäneet hauskempana, jos ne olisi siirretty pienen piispankaupungin tuomiokirkon katolle.

Ei, Johanna oli oikeassa: tuomiokirkko kaipasi häntä. Ehkäpä hänen tehtävänsä oli tulla sulostuttamaan kylmästä värjöttävien kupoolienkelien elämää. Varmaankin tuomiorovasti ja vanha Skarp olivat ruoskineet niitä kelpo lailla niiden "hattaramaisuuden" vuoksi.

Janne Flykt havahtui. Huonosti puettu posetiivinsoitaja kompuroi kahvilaan, Naapukkareuhka lepäsi toisella korvallisella, ja miehen povesta kurkisteli viluinen apina.

Porra! Vanha tuttu!

Janne Flykt nousi ja yritti huutaa Porralle, kun samassa apina lensi yhdellä hyppäyksellä hänen luokseen. Se oli tuntenut ystävänsä Leskisen matamin "matkustajakodista".

— Fidelio! *Caro, caro...* Onko sinulla kylmä, hui, hui!... Vai tunsit sinä ... veitikka.

Porra oli kummissaan apinansa karkaamisesta. Hän laski posetiivin tiskin viereen ja lähestyi hämillään vierasta, jota apina rajusti hyväili.

— No mite mine näkke! Se olema Flycht ... juh! Go' dad, go' dag! puheli hän hyvillään ja tervehti iloisesti toveriaan.

— Ja Fidelio! Tuntema, tuntema ... ai, ai! ... Fidelio! *Buona sera!* [Hyvää iltaa!]

Marakatti hyppäsi Janne Flyktin sylistä pöydälle, ojensi karvaisen kätensä ja tervehti. Sitten se heitti isäntäänsä kysyvän katseen. Se ei halunnut pitempiin temppuihin. Se oli löytänyt ystävän.

— Fidelio olemas kohtelias... Aina muista' sano' hyvä ilta, puheli Porra ja istahti pöydän ääreen.

Apina hyppäsi jälleen Janne Flyktin syliin ja hieroi päätänsä tämän rintaa vasten.

— Fidelio rakastama Flycht enempi ku' minu'.

— Me olemme niin hyviä ystäviä, ai, ai! ... Kas niin, istupa nyt kauniisti.

Kahvilayleisön huomio oli hetkeksi kiintynyt noihin kahteen mieheen. Toinen oli ilmeisesti suomalainen puheesta päättäen.

Janne Flykt tilasi lisää kahvia.

— Sinulla on kylmä, Porra?

— Ja', ja'... *La Finlandia fredda, molto!* [Suomi kylmä, hyvin!]
Porra pudisti päätään, puhallellen kohmettuneihin kouriinsa. — Fidelio kärsimä paljon. Ei ole tottu'.

Apina katseli vuoroin isäntäänsä, vuoroin Janne Flyktiä. Näytti kuin se olisi ymmärtänyt mistä puhe

oli, sillä se ryömi Janne Flyktin poveen ja katseli sieltä silmiään räpyttäen huoneessa istuvia ihmisiä.

Tarjoilijaneiti toi kahvin.

— Oliko se kahdelle?

— Kyllä ... kas tässä. Janne Flykt maksoi, iloinen Porrان tapaamisesta.

— No missä Carboni ja Ferri ovat?

— Aa ... Ferri teele... Carboni, mine ei tiedä ... *a settentrione* ... pohjoinen.

Porra selitti vilkkaasti, kuinka hämmästyneitä he olivat olleet Janne Flyktin äkillisestä katoamisesta.

— Kuhlberg sano': "A, Flycht hakema hieno kortteri ... *l'albergo* ... hotelli. Ei pide signora Leskinen hyvä."

Janne Flykt nauroi. Kuhlberg se kyllä keksi!

— Mihin hän on joutunut?

— Jei ... ei läktemä pois... Sano': paljo tinata kastrulli ... kaffebannu. Hyve palkka ... tule' rikas ... *ricco!*

Porra hymyili, niin että valkeat hampaat loistivat. Hän ei tuntunut oikein luottavan Kuhlbergin rikastumiseen.

Hän ei ollut tyytyväinen Helsinkiin. Ihmiset olivat kovin vaativiaisia. Heillä oli paljon parempaa musiikkia tarjolla kuin köyhän italialaisen posetiivinsoitto.

— Mine takto' Ferri pohjoinen ... *a settentrione*. Parempi ihminen...

Hän pudisti surullisena päätään ja ryyppi kahvia.

Ovi kävi, ja pitkä, vaalea herrasmies astui kahvilaan. Hän pyyhki silmälasejaan ja tirkisteli ympärilleen. Saatuaan lasit paikoilleen suuntasi hän kulkunsa Janne Flyktin pöytään.

Se oli kapellimestari Svahn.

— Anteeksi, herra Flykt, että olen antanut odottaa näin tavattoman kauan. Oli ylimääräinen harjoitus muuatta juhlaa varten. Luulin jo teidän menneen pois, mutta oli hyvä, että tapasin. Saatte ensiviulun soittajan paikan.

Janne Flykt nousi tervehtimään. Porrakin oli noussut tuoiltaan ja katseli hämillään outoa, pitkänhuiskeaa herraa. Signor Flychtillä oli hienoja tuttavuuksia.

Fidelio oli kiivennyt Janne Flyktin olalle. Se ei näyttänyt yhtään pitävän tuosta silmälasipäisestä herrasmiehestä. Se murisi ja irvisti rumasti.

— Kas, mikäs otus teillä siellä on? Onpas se äkäisen näköinen!

Janne Flykt selitti lyhyeen, että apina kuului Porralle, hänen toverilleen.

Porra nosti kohteliaasti lakkikuluaan, ja kapellimestari Svahn kumarsi kylmäkösti. Eipä ollut herra Flyktin tuttavapiiri kehuttavaa!

— Tulette huomenna asuntooni kello yhdeksän, niin kirjoitamme sopimuksen. Kapellimestari ilmoitti osoitteensa, tervehti ja lähti.

— Istu, Porra, äläkä ole milläsikään. Se oli vain muuan tuttava, joka tarjoaa minulle paikkaa orkesterissa.

Porrان silmät repesivät suuriksi. Orkesterissa? Hän olikin aina pitänyt signor Flychtiä suurena taiteilijana.

— Aa! huudahti hän iloisesti. — Flycht saama hyve paikka *Congratulo!* [Onnittelen.]

— Kiitos, kiitos! Saa nyt nähdä, millaiseksi se muodostuu. Luulenpa melkein, että tulen kaipaamaan tätä kulkurielämää!

— Aa!... Porra pudisti surullisena päätään. Hetken kuluttua hän teki lähtöä. Mutta Fideliota ei

ollutkaan helppo saada matkaan. Se piteli kiinni Janne Flyktin rintapielistä ja tappeli vastaan. Porran piti väkisten temmata se syliinsä ja pistää poveen.

— Fidelio rakastama signor Flycht niin kovin! Ei tahto seurama vanha isende.

Hänen piti painaa rimpuilevaa marakattia poveansa vastaan. Se äänteli kiihkeästi ja halusi pois.

— Hyvesti, hyvesti! *A rivederci!* [Näkemiin!] Porra kompuroi kadulle posetiiveineen.

Janne Flykt jäi vielä istumaan ja miettimään kapellimestari Svahnin tarjousta.

Olihan se hyvä tarjous. Nyt alkaisi hänen elämänsä paremmin vakiintua, kun oli vakituinen paikka. Hän voisi kutsua perheensä Helsinkiin vaikka heti.

Viereisestä pöydästä olivat nuoret miehet poistuneet. Janne Flykt otti heidän jättämänsä sanomalehden ja rupesi sitä tutkimaan.

Hänen huomionsa kiintyi melkein heti muutamaan kuulutukseen.

Siinä julistettiin N:n tuomiokirkkoseurakunnan lukkariurkurin virka haettavaksi. Palkka oli kaksituhatta markkaa vuodessa. Sitä paitsi ruumiinveisuusta eri maksu. Takaussumman suuruus viisituhatta.

Niin. Siinä oli jälleen tuo houkutteleva virka.

Hän laski lehden syrjään. Merkillistä, kuinka kotikaupunki veti puoleensa. Ei hän sitä enemminkin ollut niin havainnutkaan.

Oliko se jälleen tuomiokirkko?

Epäilemättä.

Lukkari-urkurina hän pääsisi takaisin tuohon pyhään ilmapiiriin. Käsitellä urkuja, olihan se sentään toista kuin soittaa ensiviulua jossakin Kaupunginkellarin orkesterissa. Hänen sielunsa kaipasi pyhiä säveleitä, virsien alkusoittoja, koraaleja ja hymnejä. Varsinkin ensiksimitut tarjosivat mielikuvitukselle runsaasti liikkumistilaa. Ei tarvinnut olla nuotteihin sidottu, sai antaa mielikuvituksensa lentää ja urkujen tulkita kaiken, mitä tuns...

Tuomiokirkko! Se kutsui häntä taas voimakkaasti. Eikö herra Svahnista ollut huokunutkin sellainen kapakkamusiikin tuoksu? Mitäpä hän sellaisella. Vaikka olihan paikka hyvä ... sekin.

Hän otti viulunsa ja astui mietteissään kadulle.

V

Janne Flykt oli hakenut lukkari-urkurin virkaa Kandelinin jälkeen ja saanut toisen ehdokassijan.

Pieni piispankaupunki oli ollut hämmästynyt: pappi lukkariksi! No miksi ei, varsinkin kun otti huomioon, että pappi jne.

Janne Flyktin nimi kierteli jälleen kaikkien huulilla. Vaikkei kukaan ollut juurin välittänyt mitään hänestä silloin, kun hän kulki kiertelevänä soittajana ympäri maata, puhuivat nyt kaikki hänen suuresta köyhyydestään. "Hyvä Jumala! Ajatelkaa, rouvalla ei ole hametta, mitä päällensä panna ja pastori itse (kaikki kutsuivat häntä taas 'pastoriksi') kulkee kuin halonhakkaaja!" puuttui vain kirves ja saha. Entä poika, pikku Pentti! Niin ryysyinen ja *likainen*, että... Niin, niin köyhyys teki ihmisen huolimattomaksi. Kuka olisi uskonut, että Roslundin Johanna, hienon, rikkaan Roslundin ainoa tytär...

Itse asiassa kulki Johanna siististi, vaikka yksinkertaisesti puettuna, ja pikku Pentillä oli polvihousut ja kudottu merimiespaita.

Mutta se ei iestänyt kaupungin eteläpään eli Niittytullin asukkaita puhumasta edellämäinittuun tapaan.

Ja niinkuin ennen ristiretkien aikana huuto: "Jumala sen tahto!" kajahti nyt Niittytullista Tervatulliin saakka halki pienen piispankaupungin: "Janne Flykt lukkariksi!"

Alku näytti siis lupaavalta.

Ensimmäinen vaaliveisaaja, vaikka esiintyikin hännystakissa, ei saanut yhtään kannatusta. Kaupunkilaiset, jotka muutoin olivat niin tarkkoja ulkonaisesta esiintymisestä, että olivat aikoinaan Meri-Kustullekin pääsyehdoksi kirkonlämmittäjän toimeen asettaneet kauluksen ja simusetin, (joita tämä ei kuitenkaan ollut käyttänyt kuin parina ensi kuukautena) eivät nyt vähääkään välittäneet ensimmäisen vaaliveisaajan hienosta ulko-asusta. Vai sillä lailla! Että oikein hännystakissa. Mikä hän luuli olevansa? Ehei, paremmin hän olisi sopinut teatterilavalle kuin kirkkoon!

Innostusta ei siis voitu moittia, mikäli se kuohui Janne Flyktin eduksi.

Mutta yhtä seikkaa eivät kaupunkilaiset olleet ottaneet lukuun: kuparisepänsälli Esaias Kamulaa ja hänen harmaata kuulijakuntaansa.

Sillä he nostivat nyt päätään, kurottivat moniöisestä valvomisesta kuihtuneita kasvojaan johtajaa kohti ja odottivat merkkiä.

Mitä sanoisi hän, jolle Jumala oli antanut profetian lahjan? Johtaja tuijotti synkkänä kuulijoihinsa. Oli kuin olisi hän kuunnellut Jumalan ääntä. Sitten kohotti hän tuuheita kulmakarvojaan ja iski palavat silmänsä seurakuntaan.

— Ei Antikristusta tuomiokirkkoon! lausui hän haudanomaisella äänellään. — Me olemme valitut vartioimaan, ettei kirkosta tehdä Paapelin porttoa!

Ja se vaikutti. Kun kulovalkea levisi se ympäri kaupunkia. Ja jälleen kuului huuto kuin erotuomiota edeltäneenä aikana: "Ei Antikristusta tuomiokirkkoon!"

Siunaa ja varjele! Antikristusta! Janne Flyktin kannattajat ihan tuupertuivat. Se nyt oli hävyttömintä, mitä voitiin sanoa! Moni, joka Janne Flyktin virastaerottamisen aikana oli yhtynyt tuohon antikristus-huutoon, ei nyt muistanut sitä ollenkaan. Vai Antikristus! Saisi hävetä Kamula joukkoineen!

Mutta Esaias Kamula ei ollut niitä miehiä, joka olisi hävennyt. Pois se! Silloinkin Jumalan asioilla kuljettiin, ei tuollainen vaatimus saanut tulla kysymykseenkään.

Ja enemmistö Janne Flyktin kannattajista laski aseensa. Kuka viitsi ruveta riehumaan yhden lukkarinvaalin vuoksi! He, Jumalan kiitos, eivät olleet vielä joutuneet Kamulan asteelle!

Ainoastaan pieni joukko piti Janne Flyktistä edelleenkin kiinni. Sen joukon etunenässä puuhasivat kapellimestari Henrik Borell ja neiti Sältin.

Meri-Kustusta he saivat kiitollisen agitaattorin. Hän oli valmis menemään vaikka tuleen Janne Flyktin vuoksi.

Ja Meri-Kustu meni: kulki ympäri kaupunkia ja jakoi valtakirjoja, joihin oli painettu Janne Flyktin nimi.

"Oman kaupungin kasvatti", puheli hän taloissa. "Jopa nyt jotakin, että me hänet hylkäisimme! Jonka me jokainen tunnemme pienestä poikaressusta alkaen. Ja pappi, ajatelkaa, hyvät ystävät, *pappi* vielä! Ei niitä joka kaupungin kirkkoon riitä pappeja lukkareiksi."

Mutta kuulijat pudistivat päätään. Heihin oli jo tarttunut epäuskon siemen. Oman kaupungin kasvatti. Se ei tuntunut juuri houkuttelevalta, varsinkin kun siihen liittyi kuva seinärahaa lyövästä, paljasjalkaisesta Laidan pojasta. Ja mitä pappeuteen tuli, niin siitä voitiin olla eri mieltä. *Entinen* pappi. Meri-Kustu ei tuntunut innoissaan muistavan, että Janne Flykt oli *erotettu* virasta.

Kaikesta tästä menosta ei asianomainen paljoakaan kuullut. Hän oli ryhtynyt jälleen soittotunteja antamaan vaalintulosta odotellessaan. Hänen korviinsa ei siis tullut Meri-Kustun innokas lähetystoimi, paremmin kuin uskovaisten vaimojen käynnit tuomiorovastin luona.

Tuli vaalipäivä.

Tuomiokirkossa lainehti väkeä tungokseen saakka. Syrjästä katsojaan teki kirkko sen vaikutuksen, kuin olisi siellä käyty kauppaa kuten Jerusalemin temppelissä muinoin.

Varsinkin sakaristossa oli liike suurin. Siellä istui postimestari Lentz, jaellen valmiiksi allekirjoitettuja valtakirjoja, joihin tarvitsi vain lisätä valtuutetun nimi, niin paperi oli valmis.

Ja halukkaita löytyi. Valtakirjoja täytettiin tulisella kiireellä ja tyytyväisinä purjehtivat "valtuutetut" kirkkoon, missä tuomiorovasti huuteli seurakuntalaisten nimiä ja merkitsi ääniä vaaliluetteloon.

— Kenen hyväksi nämä valtakirjat ovat? kysyi Laukkasen Karoliina tunkeutuen pöydän ääreen.

— Kanttori Roosin, kolmannen vaaliveisaajan, vastasi Lentz ja otti pinkasta esille valtakirjan.

— Mikäs teidän nimenne on?

Laukkasen Karoliina hätääntyi. Eikös täällä Flyktin pastorin asiaa ajettukaan? Ja hän kun oli tullut juuri sitä varten.

— Mikäs teidän nimenne on? uudisti Lentz kysymyksensä.

— Tuota ... eikös täällä olekaan niitä Flyktin pastorin papereita? kysyi Karoliina hämillään.

— Vai pastori Flyktiä te äänestätte. Vai niin! Lentzin ääni oli terävä, ja se sai Karoliinan yhä enemmän hämilleen.

— Vai pastori Flyktiä! jatkoi Lentz ja hänen silmänsä kiiluivat aivan kuin olisi hän saanut Karoliinan kiinni leimatun postimerkin käyttämisestä. — Te haluaisitte harhaoppisen jälleen tähän huoneeseen, joka on pyhitetty vanhurskaalle Jumalalle. Katsokaapa noita entisiä Herran palvelijoita. Ne ovat kaikki olleet oikean opin puolustajia.

Postimestari viittasi sakariston seinällä riippuviin entisten tuomiorovastien kuviin, ja Laukkasen Karoliinan täytyi myöntää, että ne olivat juhlallisia miehiä.

Mutta hänkään ei tahtonut antaa perään. Huonoilla jaloillaan hän oli vaeltanut tänne kotoaan Laidalta Janne Flyktin vuoksi. Hän olisi halunnut äänellään auttaa miesvainajansa entistä onkitoveria.

— Tuleeko se oppikin kysymykseen lukkarinvirassa? sanoi hän, ja hänen laihoille poskilleen kohosi heikko puna. — Juoppohan tuo oli Mantelin-vainajakin, joka oli ennen Kandelinia.

— Vai te rupeatte hävyttömäksi! Menkää ulos! Ei täällä saa joka akka suutansa soittaa!

Postimestari osoitti ulko-ovea, mutta Laukkasen Karoliina ei seurannut viittausta. Hän meni kirkkoon ja sekaantui väkijoukkoon.

Pastori Skarp tuli sakaristoon. Hän oli ollut kirkossa kuuntelemassa vaalin menoa ja näytti huolestuneelta, kovasti huolestuneelta.

— Flyktin puolue on vahvasti edustettu. Minä vähän pelkään, miten käy. Täältä on poissa melkein koko Niittytullin puoli, ja se tekee asian arveluttavaksi.

— Mutta Tervatulli on sitä mieslukuisempana. Se vetää aina vertoja Laidalle.

— Kyllä kai muuten, mutta sielläkin on Flyktillä kannattajia. Borell on haalinut kokoon koko orkesterinsa.

Vanha Skarp nauroi. Hänestä oli sanaleikki onnistunut.

— Tuomiorovastin täytyy antaa virka-äänensä.

Postimestari katsoi vakavasti Skarpiin.

— On se nyt vähän ... hm ... vähän liian julkista. Luulen, että Dalin pysyisi mieluummin syrjässä.

— Valmistautukoon sitten kuulemaan Janne Flyktin veisuuta!

Pastori Skarp mietti. Hänestä oli asia sangen pulmallinen. Hän sively harvaa partaansa ja pudisteli päätään.

— Siitä ei tule mitään ... ei kerrassaan mitään. Hän lähti kirkkoon, ja postimestarikin, jonka pöydän ympäriltä liike oli loppunut, seurasi häntä.

Siellä seisoi kapellimestari Borell neiti Sältinin kanssa aivan vaalipöydän ääressä. Heidän ympärillään lainehti tiheä väkijoukko, joka kuiski ja supatteli hiljaa. Leipuri Luukela seisoi etupenkin korvassa keskustellen Blomin lesken kanssa.

Mitä? Olivatko hekin pastori Flyktin kannattajia?

Tuomiorovasti huuteli nimiä:

— Numero viisitoista, Pekka Korhonen. Eikö ole? Numero viisitoista

Korhonen. Poissa. Vuokralainen Antti Liimatta ... Poissa. Ajuri Kalle Kählman... Ei ole?

— Täällä! huusi pieni, tukeva mies kurottaen päätään keskikäytävältä.

— Ketä Kählman äänestää?

— Ruusia! hihkaisi tukeva ajuri ja nyökkäsi nauraen naapureilleen.

Eteläpuoli kaupunkia oli harvalukuisesti edustettuna. Niittytullin puoli oli aina osoittanutkin vierovansa kaupungin parasta. Postimestari oli asunut siellä kaksi vuotta ja joutunut heti ensimmäisenä päivänä riitaan talonomistajan kanssa, joka antoi lehmänsä kuleksia pitkin nurmipeitteisiä katuja ja sotkea jalkakäytävät pahanpäiväisiksi, siitä huolimatta, että maistraatti oli sen sakonuhalla kieltänyt. "Minkäpä minä lehmilleni voin. Eivät ne ole oppineet vielä lukemaan maistraatin asetuksia."

Semmoisia ne olivat, niittytullilaiset. Aivan kuin eri yhteiskuntaa.

Nyt siirryttiin Tervatullin puolelle.

— Numero yksi, Höglund, Anna Stiina Höglund.

— Roos, kanttori Roos.

Aha, jopa taisi muuttua! Vaalipöydän ympärillä syntyi tungosta. Valtakirjoilla varustetut pyrkivät esille.

Ja nyt sai Roos ääniä ... aivan, aivan järjestään. Mutta nyt ... nyt tuli kummat!

Luukela äänesti pastori Flyktiä! Ja hän lausui sen vielä niin kirkkaasti.

— Numero seitsemän, kauppiaanleski Therese Blom.

— Flykt! huudahti rouva Blom punastuen korviaan myöten. — Ei kuin tuota Roos, kanttori Roos, korjasi hän hämillään.

Kuului naurua. Kapellimestari Borell hymyili pilkallisesti. Tuomiorovastinkin vakavilla kasvoilla värehti hyväntuulisuus.

— No kumpi se nyt on?

— Roos, lausui rouva Blom ja kumarsi kuin anteeksipyytäen.

Vaalitoimitus jatkui. Janne Flyktkin rupesi saamaan runsaasti ääniä.

— Minä luulen, että tämä seurakunta on jo kyllästynyt pastori Flyktin ääneen, lausui muuan keskikäinen neiti toverilleen postimestarin edessä.

Postimestari yhti siihen koko sydämeästään. Pureva huomautus tuotti hetkeksi huojennusta hänen kiusaantuneelle mielelleen. Kyllästynyt! Niin todellakin! Sattuvasti sanottu! Ainakin hän ja hänen rouvansa olivat perinpohjin kyllästyneet.

Janne Flykt sai ääniä toisen toisensa jälkeen. Ihme ja kumma, että Tervatullissakin häntä nyt kannatettiin.

Mutta tulipa vastapainoakin. Tehtailija Karsten äänesti Roosia.

Ikävä kyllä: hänelläkään ei ollut kuin yksi ääni, eikä se siis merkinnyt paljoa.

Laitalaiset olivat kuin yhteisestä sopimuksesta saapuneet oman nurkan poikaa puolustamaan.

Postimestari Lentzin valtasi epätoivo. Jos tuota menoa jatkui, jäi Roos auttamattomasti jälkeen.

Hän ei saattanut enää kuunnella, vaan palasi sakaristoon. Siellä oli hiljaista ja rauhallista. Entisten tuomiorovastien kuvat katselivat häntä totisina kehyksistään.

"Harhaoppinen." Niin hän oli sanonut ja oli sitä mieltä edelleenkin. Mutta eikö hänkin ollut harhaoppinen näiden vakavien kirkkoruhtinainien edessä?

Tuossa oli tuomiorovasti Bång, lihava, tukeva mies, jonka sileäksi ajellut kasvot uhkuivat tervettä ja sitkeää tarmoa. Pietisti kiireestä kantapäähän.

Nuo kasvot eivät hyväksyneet hernhutilaisuutta. Sen näki jo leveästä otsasta, johon oli kuin kirjoitettu kaikki Sinain vuoren käskyt.

"Hillitse lihaasi!" Eikö hän ollut kerran huudahtanut niin saarnassaan, kun eräs nainen oli ruvennut ääneen valittamaan Vapahtajan verikuolemaa katsellessaan.

Postimestari muisti sen. Siitä oli kulunut pian kolmekymmentä vuotta. Mutta siitä alkaen hän oli pitänyt kirkon pappeja sokeina ja heräämättöminä. Eivät ymmärtäneet evankeliumin ydintä.

Missä oli ero paavilaisuuden ja oikean evankelisen uskon välillä? Sitä ei ainakaan voinut päättää noista toistensa vieressä olevista kirkonmiehistä, joista kolme oli katoliselta ajalta. Vain puku oli erilainen, mutta kasvopiirteet ... niitä tummensi Mooseksen varjo.

Niin... Näiden miesten edessä hänkin oli harhaoppinen, kannattaessaan hernhutismia. Ne olisivat jokikinen tuominneet sen vääränä, epäraamatullisena.

Postimestari Lentziä hermostutti. Oli ollut joutavaa, että hän yhtään oli antautunut koko lukkarinvaalihommaan.

Kirkosta kuului tuomiorovastin ääni. Hän puhui jotakin. Postimestari kiiruhti sakariston ovelle. Aivan oikein: tuomiorovasti kehoitti seurakuntalaisia siirtymään penkkeihin siksi aikaa, kuin hän notarion kanssa laskisi äänet.

Seurakuntalaiset seurasivat kehoitusta. Tuli niin hiljaista, aivan kuin jumalanpalveluksen edellä.

Äänten laskemista kesti runsaan tunnin. Seurakuntalaiset olivat odottaneet kärsivällisesti. Vihdoin nousi tuomiorovasti.

— Nyt päättyneessä tuomiokirkkoseurakunnan lukkari-urkurin vaalissa ovat vaalissa olleet saaneet ääniä seuraavalla tavalla: Ensi sijalla ollut kanttori-urkuri Aaron Koskenkorva kaksitoista ääntä; toisella sijalla ollut entinen tuomiokirkkoseurakunnan virallinen apulainen, virastaerotettu pappismies Janne Flykt tuhatsataseitsemän ääntä...

Kirkossa kuului kohahdus. Roosin kannattajat kalpenivat, ja kapellimestari Borell hymyili tyytyväisenä. Mutta mielialat vaihtuivat tuomiorovastin jatkaessa:

— ... ja kolmannella sijalla ollut kanttori Bartholomeus Roos tuhatsatayhdeksän ääntä.

Borellin muoto synkkeni. Ainoastaan kahden äänen erotus! Hänen olisi tehnyt mieli kirotta ääneen.

Ja nytkös syntyi hälinä! Roosin äänestäjät loistivat ihastuksesta. Oli jo pelätty pahaa. Ainoastaan kahden äänen enemmistö, mutta sittenkin enemmistö joka tapauksessa. Voitto oli heidän!

Kuului sellainen puheensorina, että tuomiorovastin julistama valitusosoitus meni täydellisesti kuuroille korville. Ainoastaan kun kapellimestari Borell pyysi puheenvuoroa, palasi hiljaisuus.

— Minä pyydän pöytäkirjaani vastalauseeni sen innoittavan vaaliagitatsioonin johdosta, jota pitkin aikaa on kaupungilla harjoitettu ja vielä täällä kirkossakin vaalin kestäessä jatkettu tavalla, joka on ennen kuulumatonta. Täällä on julkisesti tarjottu valtakirjoja henkilöille, joista valtakirjain antajilla ei ole ollut aavistustakaan. Se on synti ja häpeä, että kristillisessä seurakunnassa, yksinpä sen kirkossa, moinen häpeällinen kaupittelu saa vallan. Ilmoitan tyytymättömyyteni vaalin tulokseen.

Tuomiorovasti merkitsi pöytäkirjaan vastalauseen.

— Jos kapellimestari Borell tahtoo väitteensä toteennäyttää ja valitustaan jatkaa, on hänellä siihen tilaisuus säädetyin ajan kuluessa.

Vaalitoimitus oli loppunut, ja seurakunta hajaantui.

Janne Flykt oli lähtenyt kävelemään. Meri-Kustu oli juoksuttanut hänelle tuontuostakin sanoja vaalitoimituksen kulusta. Hän oli ollut aivan varma lopullisesta tuloksesta: kanttori Roosilla ei ollut toiveitakaan.

Hän oli iloinen, niin tavattoman iloinen. Hän ei tuntenut yhtään kalossien puutetta, vaan asteli reippaasti katua rantaan päin, vaikka katukäytävät olivat täynnä vastasatanutta lunta.

Pappilan nurkassa hän oli törmätä vastakkain tuomiorovastin kanssa, joka palasi vaalitoimituksesta.

— Kas setä! Hyvää iltaa! No sedältähän minä saankin varmat tiedot.

Tuomiorovastin oli vaikea olla. Hän katsahti arasti entiseen apulaiseensa.

— Mieleni on paha ... sillä huonosti sinun kävi.

— Huonosti? Janne Flykt ei tahtonut uskoa korviaan. Hän oli ollut niin varma.

— Niin ... kanttori Roos tuli valituksi. Nähdessään tuon toivottoman ilmeen Janne Flyktin kasvoilla rupesi tuomiorovastia kaduttamaan, ettei ollut antanut virka-ääniään entiselle apulaiselleen. Mitäpä hänen olisi tarvinnut välittää piispasta ja tuomiokapitulista paremmin kuin seurakuntalaisten painostuksestaan. Mutta kun me olivat käyneet valittelemassa hänen luonaan ja puhumassa sielunsa vaarasta, jos Kristuksen kieltäjä otettaisiin kirkon palvelukseen, oli hän päättänyt pysyä puolueettomana. Olihan hän mielestään seurakuntalaisille osoittanut, ettei hän ruvennut sortamaan ketään. Puolueettomana ... ei kummallekaan puolelle ... se oli vakaantunut hänen mielipiteekseen. Mutta nyt hän huomasi tehneensä väärin, kovin väärin. Kanttori Roosilla oli leipä entuudestaan, mutta Janne Flyktillä ei ollut enempää kuin taivaan linnulla.

Omatunto soimasi häntä. Hän, tuomiokapitulin varapuheenjohtaja ja tähdistön jäsen, seisoi kuin syytetty entisen apulaisensa edessä.

— Kuinka suurella enemmistöllä kanttori Roos tuli valituksi.

— Ei se ollut iso ... ainoastaan kaksi ääntä ... kaksi ääntä vain...

— Antoiko setä virkaäänensä?

Se oli kuin tuomarin viimeinen kysymys, joka ratkaisee syytetyn kohtalon.

— En ... tuota ... en. Minä olin puolueeton, jyrkästi puolueeton...

— Niin, setä tekee tietysti niinkuin itse tahtoo. — Mutta — Janne Flyktin ääni värisi liikutuksesta — tässä tapauksessa olisivat sedän äänet avanneet kolmelle köyhälle ihmiselle ... paratiisiin.

Viimeinen sana lausuttiin sellaisella syvällä, väreilevällä tunteella, että se repi tuomiorovastin sydäntä.

— Niin, niin ... minä säälin sinua. Mutta — hän tarttui kuin hukkuva viimeiseen oljenkorteen — onhan meillä vielä ... tuota... Jumala sentään, joka ... hm ... niin, Jumala...

Oli hyvä, ettei Janne Flykt lisääntyvän pimeyden vuoksi nähnyt hänen kasvojaan.

— On kyllä! Sen minäkin uskon! No hyvästi sitten, setä!

Janne Flykt lähti astumaan katua eteenpäin. Tuomiorovastista tuntui, kuin olisi Jumala lähtenyt hänen mukanaan, jättäen hänet, tuomiokapitulin varapuheenjohtajan ja tähdistön jäsenen autioon tyhjyyteen. Tuntui kuin olisi Jumalakin nyökäyttänyt päätään ja katsonut häneen vakavan nuhtelevasti sekä lausunut: "No hyvästi sitten, Joosua Dalin!"

Tänne Flyktin rinnassa katkeili katkeilemistaan. Silta, jota myöten hän tähän saakka oli kulkenut köyhyyden ja epätoivon autiolta saarelta uskon valoisalle mantereelle, meni poikki pala palalta. Synkkä, musta virta, jossa harmajat jäämöhkäleet raskaina uiskentelivat, törmäsivät sitä vastaan ja se huojuu ja ... taittui. Kratsh! kratsh! ... Niin se oli selvä! Sellaista painoa se ei kestänyt. Ja hän, niin, hän juoksenteli kuin hullu pitkin saaren rantoja huutaen venettä. Mutta kaikki veneet soutivat pois. Niillä oli kiire päästä mantereelle ennen pimeän tuloa.

Tuomiokirkko — suljettu paratiisi! "Et saa enää koskaan astua sinne siinä tunnossa, että kuulut sen *asukkaisiin*. Armosta kuin köyhä kerjäläinen saat hiipiä sen tukevien pilarien suojaan poimimaan muruja ovensuusta, — jos niitä sattuisi sinne lentämään. Sinä et kuulu sinne! Sinä et kuulu sinne!"

Eikö tuomiokirkko ollut levittänyt syyliään ja sanonut: "Tule!"?

Ja hän oli tullut — kuin tuhlaajapoika isänsä luo.

Mutta isä ei ottanut vastaan!

VI

Mitä varten tuo palvelustyttö niin kummasti katsoi pihan yli kulkiessaan?

Totta kai täällä soittaa sai...?

Sen katse ei merkinnyt poiskäskyä. Siinä oli jotakin muuta, kuin sääliä ja osanottoa. Niin tietysti. Sen kanssa hän sai uudelleen tehdä tuttavuutta. "Frau Mitleiden" — rouva Sääli — eikö se ollut hyvin rouva Blomin näköinen, — rouva Blomin, joka jouluaattona jakeli puuroannoksia pihalleen 'kerääntyneille kerjäläisille. Ei, hän ei tahtonut saada puuroannostaan sillä tavalla. Hän *ansaitsi* sen soitollaan.

Peipponen viserteli puutarhan puissa. Aurinko valoi lämpöään huvilan pihaan. Täällä oli kaikki hauskan näköistä. Tuo viheriäksi maalattu penkki verannalla sopi hyvin kukkia kasvavan ikkunan alle. Ja samanvärisen parikeinu. Aivan kuin kahta vanhusta varten, jotka olivat vetäytyneet tänne nuoruutensa aikoja muistelemaan.

Tuo palvelustyttö vain oli kovin kummallinen. Nyt se kulki taas pihan yli kaivolle. Mitä hän oikeastaan tarkoitti? Oliko tuo säälivä katse tulkittava niin, ettei isäntäväki ollut kotona, jonka vuoksi "turhaan vingutat viuluasi, äijä-riepu!"?

Olkoonpa miten hyvänsä. Joka tapauksessa oli huvilassa joku kotonakin, sillä uudinten raosta tirkisteli joku parastaikaa pihalle, tarkastellen häntä.

No niin, katsokoon vain! Entinen pastori Janne Flykt soittaa osan Beethovenin sankarisinfoniasta!

Janne Flykt oli niin vaipunut mietteisiinsä, ettei huomannut, kuinka vanha harmaapäinen herra tuli verannalle ja hymyili surunvoittoisesti.

— Vai sinä se olet, poika parka. Tulehan nyt sisään. Janne Flykt oli kuin pilvistä pudonnut. Soitto katkesi kirahtaen. Kuka puhutteli häntä?

Vanha herra verannalla hymyili surunvoittoista hymyään.

— Tulehan vain ... arastelematta.

No mutta! Ei, se ei voinut olla mahdollista! Taivas sentään! Näkikö hän unta —?

Piispa!

Hän nosti hätääntyneenä lakkiaan. Hän oli soittanut piispan huvilassa aavistamatta mitään!

Nyt selvisi palvelustyönkin kummastusta herättävä katse: hän oli tuntenut hänet kaupungista.

— Suokaa anteeksi, sopersi hän hämillään. — Minä vakuutan, että olin kerrassaan tietämätön talon asukkaista.

— No älähän nyt huoli... Oli hauskaa, että tulit. Minä olen sinua monesti muistanut, poika riepu.

Piispan ääni väreili lämpimänä. Oli kuin olisi Janne Flyktin äkillinen ilmestyminen riisunut häneltä tuon hänelle niin ominaisen jäykkyyden, joka sopi kyllä hyvin tuomiokapituliin. Täällä hän oli kuin joku maalaisukko, luonnollinen ja vaatimaton.

Piispa johdatti Janne Flyktin sisään. Huone oli valoisa ja hauskasti kalustettu. Tummanpunainen moketti verhosi sohvaa ja tuoleja. Paperoimattomat seinät olivat täynnä tauluja. Ja tilava kirjahylly peräseinällä, upeine kirjoineen, tervehti sisääntulijaa jo heti ovesa. Paljaat seinät veiston jäleltä olivat solmineet hyvin siedettävän välirauhan hienojen huonekalujen kanssa.

— Täällä hän nyt on, Henriette, tämä meidän surunlapsemme, lausui piispa viereiseen huoneeseen.

Piispatar, harmaassa yksinkertaisessa puvussa, astui sisään. Hänen suuret, ruskeat silmänsä loistivat kosteina, mutta huulia valaisi ystävällinen hymy.

— Hyvää päivää! Tervetuloa! Sepä nyt oli harvinainen sattuma.

Janne Flykt kumarsi. Piispataren ystävällinen käytös puhalsi lopunkin levottomuuden tunteesta tiehensä.

— Istu, istu, veli, ja pane tupakaksi. Minä muistelen, että sinä poltat.

Piispa siirsi tupakkapöydän vähän lähemmäs. Janne Flykt sytytti savukkeen.

— Enhän minä tavallisesti, mutta voinhan näin harvinaisessa tapauksessa ottaa.

Niin ... tässä he nyt istuivat piispa ja entinen pappi. Eikä kummallakaan näyttänyt olevan mitään

yhteyttä virkansa kanssa.

Piispa poltteli hiukan hajamielisenä. Hänen päänsä vavahteli. Näki, että hän mietti, millä tavalla pääsisi soveliaasti keskustelun alkuun.

— Jaa. Oli se nyt hauskaa, että tavattiin. Minä olen sinua muistanut hyvin usein.

Viime tapaamisemme sattui niin kovan surullisissa olosuhteissa.

Tuo puhetapa "niin kovan" muistutti piispaa, sitä miestä, joka istui tuomiokapitulin korkeaselkäisessä nojatuolissa kultainen risti rinnalla ja johti istuntoa. Mutta täällä se ei häirinnyt. Päinvastoin se teki omituisen surullisen vaikutuksen. Siinä oli jotakin huokauksen tapaista, joka johtui viran painosta.

Janne Flykt ei vastannut. Mitäpä hänellä olisi ollut siihen sanottavaa.

— Niin ... katsos, meistä oli tuo istunto vaikein, mitä meillä koskaan on ollut.

Janne Flykt ymmärsi sen hyvästi. Se oli ollut vaikea hänellekin.

— Me saatoimme silloin varmaankin tuntua sinusta julmilta, tyrannimaisilta, mutta ... katsos ... meidän yläpuolellamme oli kirkko ja sitä oli meidän toteltava, niin vaikeata kuin se olikin.

Kun ei Janne Flykt nytäkään vastannut, jatkoi piispa kohottautuen tuolissaan:

— Sillä ... katsos ... minä en ole sen jälkeen enää tuntenut *pastori* Janne Flyktiä, mutta Janne Flyktiä, *ihmistä*, olen ajatellut suurella myötätunnolla, vieläpä hänen uskonnollisia mielipiteitäänkin.

Kumpiko nyt puhui, piispako vai ihminen? Sitä ei Janne Flykt saanut selväksi itselleen.

Hän istui ja siirteli rauhattomana jalkojaan. Piispa huomasi sen ja lausui:

— Niin ... ne ovat surullisia muistoja ... meille molemmille.

Minä ymmärrän sen hyvin. Mutta sitä olen monta kertaa halunnut sinulta tiedustaa, kuinka oikeastaan jouduit noihin mielipiteisiin. Esimerkiksi Kristuksen kieltämiseen?

Nyt saattoi Janne Flytkin ruveta puhumaan.

— Minä en ole sitä koskaan kieltänyt, en silloin paremmin kuin nytäkään, vastasi hän hiljaa.

Piispa nousi seisomaan. Hän oli hämmästynyt. — No, mutta kuinka...?
Ei! Toisen meistä täytyy nyt olla väärässä!

— Niin ... mahdollisesti. Minä olen sen vain ymmärtänyt hiukan eri tavalla kuin kirkko.

— Jaa, jaa. Siinä se on. Tuossa juuri piilee sairaus. Minä muistan, että sinä toit sen esille istunnossakin.

Piispa sytytti uuden savukkeen ja istui.

— Niin ... muistaakseni. Mutta minulle luettiin silloin synniksi myös se, etten ollut selvillä muistakaan kristinuskon dogmeista.

— Niinkuin...?

— Niinkuin esimerkiksi yliluonnollisesta syntymästä.

— Niin ... kuinka selität sen?

— Minun on vaikea sitä selittää. Minä en sitä yksinkertaisesti *ymmärrä*. Se on minun järjelleni mahdoton ajatus. Minulla ei ole siitä mitään vakaumusta. Voi olla mahdollista — yhtä hyvin päinvastoin. Minä olen agnostikko siihen kysymykseen nähden.

— Tavallaan, tavallaan, puheli piispa. — Ei minunkaan järkeni sitä käsitä, mutta minä en ole kuitenkaan agnostikko siihen paremmin kuin muihinkaan kirkonoppeihin nähden. Minä *uskon* yksinkertaisesti, koska Raamattu niin sanoo, ja kirkko niin opettaa.

— Mutta eikö ihmisen pidä koettaa ymmärtää kaikkea?

— Kyllä, mutta sittenkään emme kaikkea ymmärrä. On paljon asioita järkemme yläpuolella eli — niinkuin Shakespeare sanoo, että "taivaan ja maan välillä on tuhannen asiaa, joista filosofialla ei ole aavistustakaan."

— Niin kyllä, mutta kun ei nyt kerran ymmärrä eikä voi uskoa, niin...

—... silloin on uskon taikka kieltäjä, jatkoi piispa.

— Mahdollisesti ... taikka on kysymykseen nähden epämääräisellä kannalla. Janne Flykt katsoi piispaa vakavasti silmiin. — Se minusta juuri on kaikkein surullisinta, että kirkko vaatii valmiit mielipiteet, ennen kuin voi hyväksyä jonkun palvelukseensa.

— Ei. Kirkko vaatii uskoa.

— Sokeaa uskoa.

— Tavallaan ... nöyrää alistumista siihen, mitä se parituhatta vuotta on pitänyt oikeana.

— Silloin minusta ei ollut kirkon palvelukseen. Janne Flykt pudisti surullisena päätään. — Minä toivon sellaista aikaa, jolloin kirkon helmaan mahtuu sellainenkin pappi, joka ei ole kaikesta vielä selvillä, taikka ymmärtää asiat hiukan toisin kuin kirkko, mutta joka siitä huolimatta pyytää rehellisesti täyttää virkansa.

Janne Flykt laski savukkeen pätkän tuhkakuppiin. Hänen poskensa hehkuivat.

— Ikävä, ettei meillä vielä ole sellaista kirkkoa.

— Niin, minä sanon samaa. Moni vilpitön sielu jää ulkopuolelle.

Piispatar tuli käskemään päivälliselle.

— Lähdepäs, veli, haukkaamaan vähän. Sinulla on nälkä ... tietysti?

— Eihän se ruoka pahaa tee.

Päivällispöytä oli upeasti katettu. Lampaanpaisti höyrysi suurella paistinvadilla, ja perunat muhoilivat kutsuvina. Janne Flyktin nenää hiveli suloisesti.

Piispan nuorin poika, ylioppilas, nousi tervehtimään.

— Meillä on muu väki kaupungissa käymässä, sanoi piispatar. — Tässä ollaan vain kolmisin kotona.

Aterian kestäessä puhe kääntyi Janne Flyktin nykyiseen toimeen.

— Eihän se helppoa ole, mutta ihminen tottuu kaikkeen. Aluksi tahtoi selkä olla liian kankea lantteja noukkimaan, mutta se notkistuu vähitellen.

Hän hymyili surullisesti.

— Kuinka teidän rouvanne jaksaa?

— Kiitos, kyllä hän voi hyvin.

— Eikö toimeentulo ole sentään kovin vaikea?

Janne Flykt katsahti piispattareen. Merkillistä, kuinka kaikki ihmiset voivat säälistä kysyä mitä tahansa. "Frau Mitleiden" hävitti hienotunteisuuden.

— Kiitos, eihän se luonnollisesti helppoa ole, mutta se menee sittenkin. Elämä on rikas, vaikka ihminen on köyhä. Ja jos missään, niin minun toimessani oppii tuntemaan elämän. Minä olen oikeastaan hyvin tyytyväinen, niinhän mielelläni palvelut kotikaupungin tuomiokirkossa, mutta en kelvannut. Hän sanoi sen iloisesti naurahtaen.

— Jaa, kyllä minusta seurakunta luvalla sanoen teki skandaalin, ettei ottanut sinua urkuriksi.

Piispa möyhensi suuren perunan kuin merkiksi, että hänen arvostelunsa oli peruuttamaton.

— Minä nuhtelin Dalinia sen johdosta. Hän olisi voinut antaa virkaäänensä sinulle.

Janne Flyktin täytyi ihmetellä. Piispa oli mielipiteiltään ahdasmielinen, mutta käytännöllisessä suhtautumisessaan häneen herttaisen vapaa. Hän oli valmis erottamaan hänet papinvirasta, koska laki sitä *vaati*, mutta heti sen jälkeen valmis ottamaan hänet lukkariksi, koska laki ei ollut sitä *vastaan*. Ja molemmista katsantokannoista huolimatta hän tarjosi hänelle päivällisen, koska hänen *sydämensä* niin käski.

Hänen olisi tehnyt mieli huomauttaa piispalle, että hän käytännössä protesteerasi kirkkoaan vastaan:

hän ei olisi pitänyt antaa päivällistäkään harhaoppiselle papille.

Mutta siinä seurasi piispa vaistomaisesti korkeampaa elämäkäsitystä, jonka mukaan ei katsottu entisen papin mielipiteitä, vaan yksinkertaisesti sitä tosiasiaa, että eräällä kiertävällä soittoniekalla oli nälkä.

Minkä vuoksi ei kirkko voinut suhtautua johonkin pappiinsa samalla tavalla, — katsoa vain sitä, että hänellä oli nälkä, ts. että hänellä oli *vilpitön halu* palvella Jumalaa ja kirkastaa hänen suurta rakkauttaan?

Janne Flykt mietti ja söi. Tämä piispan päivällinen opetti hänelle paljon. Se vahvisti sitä totuutta, ettei Jumalakaan pannut autuutta riippumaan mielipiteistä, vaan yksinomaan siitä, oliko jollakin *nälkä*, ts. oliko jollakin rehellinen halu ottaa Vapahtaja vastaan.

Jumala ei kiinnittänyt niin suurta huomiota siihen, pitikö joku Kristusta Jumalana taikka jumalallisena ihmisenä. Yksinomaan vain siihen, tarvitsiko ihminen Jumalaa lähestyessään tätä Ihmisen Poikaa vai ei.

— Minä luulen, että jos peruuttaisit mielipiteesi, voisit saada virkasi takaisin, lausui piispa.

Janne Flykt hämmästyi. Tarkoittiko piispa totta?

Tuomiokirkko välähti hänen mielessään kuin kirkkaan auringonpaisteen valaisemana. Nurmikenttä sen ympärillä vihersi, ja kirkossa soivat urut.

Mutta tuohon kuvaan kuului hänen Kristuksensa, tuo valoisa, ihmisystävällinen Vapahtaja, joka katseli alttaritaulusta ja puhui: "Te olette kalliisti ostetut, älkää ihmisten orjat olko."

— Mitä oikeastaan voisin peruuttaa? Ja jos muodon vuoksi peruuttaisinkin, niin luulen, että julistaisin Kristuksen ihmisyyttä edelleenkin. En voisi sille mitään, ja ... silloin minut erotettaisiin toisen kerran.

Janne Flykt katseli piispatarta. Hän oli jälleen saanut kiinni tuon entisen hymynsä, jolla hän vangitsi kaikki. Piispattaren mielestä hän oli hieno kuluneesta takista huolimatta.

— Niin tietysti. Suunnan täytyisi muuttua, veliseni, puheli piispa.

— Mitä sinulla oikeastaan on vanhaa suuntaa vastaan?

— Se on kuiva, kuollut kuin maantie, jossa ei kasva mitään.

— Ohoh! Kylläpä sinä olet radikaali!

— Ehkä, mutta sellaiselta se minusta tuntuu. Minun mielestäni vanhan suunnan papit muistuttavat paimenta, joka ajaa lehmänsä maantielle. Hakekoot sieltä! Siellä on helpompi paimentaa. Vieressä oleva apilaniitty vetää lehmiä puoleensa, mutta paimen ei laske. Hän ei viitsi avata veräjää.

— Mutta jos se on toisen niitty?

— Niin ... minä myönnän, että vertaukseni ontuu, mutta ajatelkaamme että hänellä olisi lupa. Hän on laiska. Niityllä on ehkä hetteitä, joihin lehmä voisi vajota. Hän ei viitsi vaivautua *sellaiseen* silmälläpitoon. Maantiellä on helpompi.

— Minun täytyy myöntää, etten oikein käsitä, mihin pyrit.

— Yksinkertaisesti vain siihen, että papin on paljon helpompi saarnata totuttuun tapaan kuin valmistaa joka kerraksi jotakin uutta, erikoista, mielenkiintoista, josta kuulijakin pääsisi tosiseuralle kiinni. Nyt tuntuu siltä kuin olisi kaivo ammennettu tyhjäksi. Aina yhtä ja samaa! Syntiinlankeemus ... lunastus ... Golgata ... ja piste.

— Mutta sinunkin kai täytyy myöntää, että ne ovat juuri niitä ydinkohtia, kristinuskon kaikkein keskeisimpiä?

— Kyllä, mutta eikö niistäkin voitaisi pusertaa uutta mehua uudella tavalla? Vanha julistus menee yli päiden. Se ei tapaa sydämeen.

— Jaa, jaa ... hm! Sinä olet ehkä oikeassakin, mutta eikö tuolla tavoin jouduta kovin oudoille vesille?

— Ehkä aluksi, mutta oudot vedetkin tulevat tutuiksi, kun niitä jokin kerta purjehditaan.

— Jaa ... no olkoon, mutta vissit rajat ovat sittenkin säilytettävät: Kristuksen jumaluus, yliluonnollinen syntymä, ylösnousemus, taivaaseen astuminen...

— Miksi ei ... mutta eikö niihinkin voitaisi panna uutta sisältöä, ainakin mitä Kristuksen jumaluuteen

tulee? *Kristuksen jumalallinen ihmisyyys ...* siinä on pohjaton lähde, josta voitaisiin ammentaa. Yliuonnollisesta syntymästä minä en osaa sanoa mitään. Mutta eikö ylösnousemusta ja taivaaseen astumistakin voitaisi hiukan enemmän *selittää*, niin että niistä järki-ihminenkin jotakin saisi? Nyt sanoo pappi vain, että niin on tapahtunut ... usko jos tahdot ... mutta meillä on paljon ihmisiä, jotka eivät voi noin vain uskoa kaikkea, mitä pappi ... ja vielä Raamattukin ... sanoo.

Janne Flykt kohautti olkapäitään.

— Katsopas, sanoi piispa, joka ajatuksiinsa vaipuneena ei ollut kiinnittänyt huomiota Janne Flyktin puheeseen, — sinä olet kuin siipirikko lintu. Muutamat kristinopin totuudet sinä sulatat, toisia et. Sinä lennät vain toisella, siivellä.

Janne Flykt laski ruokaliinan kokoon taitettuna pöydälle.

— Niin, se on mahdollista, mutta siipirikko lintukin voi iloita koko sydämestään saadessaan vain hypähdellä auringonvalossa kylpevän joen rannalla. Se ei jaksa, eikä uskallakaan pimeihin metsiin. Se on tyytyväinen kohtaloonsa. Ja minulle on Vapahtajan ihmisyyys tuollainen valoisa, vehmas joenranta, päilyvine suvantoineen. Siinä tahdon asua. Ikävä vain, etten omalta osaltani saanut johdattaa ihmisiä tuohon minulle niin rakkaaksi käyneeseen paikkaan. Siinä olisi ehkä joku kovan onnen lapsi hetkeksi unohtanut surunsa.

Noustiin pöydästä. Janne Flykt kiitti nöyrästi. Hänelle tulisivat nämä piispanpäivälliset jäämään sangen mieluisaan muistiin.

— Onhan se vähän tavatonta, että piispa kutsuu kiertävän viulunvinguttajan pöytänsä.

Hän tunsu itsensä nyt ihmeen rohkeaksi. Vaikuttiko sen piispan maalaisasu vai tunto siitä, että oli kerran syönyt hyvin.

— Älähän nyt... Sinä annoit meille taidetta pienissä, mutta miellyttävissä doosiksissa. Olethan toki yhden päivällisen ansainnut.

— Niin, me kuuntelimme papan kanssa ikkunaverhon takana. Te soititte erinomaisen hienosti.

Piispatar sai jälleen silmiinsä tuon kostean kiillon, joka vaikutti niin lämmittävästi.

Janne Flykt kumarsi. Hänestä oli kiitos ystävällisyyden liioittelema. Piispa johdatti hänet huoneeseensa ja tarjosi tupakkaa, He keskustelivat vilkkaasti ja tuttavallisesti.

Äkkiä virkkoi piispa:

— Kuulehan, veli, jos et pidä pahana niin ... minulla on melkein uusi takki, jota en ole käyttänyt moneen vuoteen. Et haluaisi ehkä...?

Hän ei jatkanut, huomattessaan varjon Janne Flyktin Rasvoilla.

— Niin ... suo anteeksi ... minä en tyrkytä, mutta jos ... olisit halunnut ottaa, niin...

— Piispa suo anteeksi, jos lausun ajatukseni julki. Tunnustan, että olen mielipahakseni pakotettu ottamaan vastaan ystävällisen tarjouksen. Tämähän on kyllä jo niin vaivainen. Janne Flykt katseli takkiaan.

— Jaa, jaa. Sinä olet aina laisesi ... vähän ylpeä ... vähän ylpeä ... mutta eihän se paha ole.

Piispa nouti takin. Se oli hienoa verkkaa ja sopi Janne Flyktille kuin tehty.

— Annetaan vanhan takin olla päällä. Pannaan tämä kääryyn.

Janne Flykt oli liikutettu piispan hienotunteisuudesta. Tämä tahtoi säästää hänet piispattaren ihastuneilta huudahduksilta.

Hän kiitti ja jätti hyvästit. Hänestä tuntui, että hänen piti nyt lähteä. Muutoin saisi hän lopun iltaa haastella "Frau Mitleidenin" kanssa.

Piispa rouvineen saatteli häntä portille.

— Missä sinä olet sisällä? kysyi piispa.

— Kauppias Ahosen pirtissä.

— Voi, voi, sanoi piispatar ja hänen silmänsä kiilsivät kosteina.

Janne Flykt nosti hattuaan ja lähti astumaan. Hänen mieltään velloi kummallinen tunteiden sekoitus.

Merkkillinen sattuma! Hän oli saanut soittaa entiselle piispalleen! Jos hän olisi sen tiennyt! Mutta mistäpä hän sen tiesi. Hän oli vain kuullut, että piispa oli myynyt entisen huvilansa Hämeessä ja muuttanut Uudellemaalle. Mutta sitä hän ei kuolemakseenkaan ollut aavistanut, että hän asuisi juuri täällä.

Hänen täytyi taas muuttaa paikkaa. Se oli kiusallisinta. Sillä piispan palvelijatar ei malttaisi pitää suutansa kiinni. Jo huomispäivänä olisi koko huvilayhteiskunnan tiedossa, että kuljeksiva viulunsoittaja, joka soitti niin "erinomaisesti", oli — viraltapantu pappismies Janne Flykt.

"Frau Mitleiden" — rouva Sääli. Tietysti!

Ja hän kun oli katkaissut kaikki välit tämän surullisesti hymyilevän, hyvinvoivan rouvashenkilön kanssa...

VII

Tuomiokirkko! Pieni piispankaupunki! Ne vilkuttivat hänelle jälleen kilpaa, kilpaa.

Tule, tule pois! Sinulle on täällä sittenkin sijaa.

Uskalsiko hän siihen luottaa?

Se oli kerran hylännyt hänet suurena epätoivon hetkenä. Eikö se voisi tehdä sitä vielä toisenkin kerran?

"Ei kukaan ole profeetta omalla maallaan."

Niin, hän oli saanut tuon sanan kokea — ja katkerasti.

Mutta oliko tuomiokirkon lämmittäjä mikään profeetta? Eikö hän päinvastoin kuulunut temppelin halvimpiin palvelijoihin?

"Kirkonlämmittäjä"...

Niin — se oli kerran ollut hänen ihanteensa. Mutta hän ei ollut saanut ihannettaan toteuttaa.

Nyt tarjottiin hänelle kirkonlämmittäjän tointa sanan kirjaimellisessa merkityksessä.

Ottaisiko hän sen vastaan?

Hän oli sitä miettinyt monta pitkää päivää ja tullut aina kielteiseen tulokseen. Mutta jälkeinpäin oli muuan vanha sana jäänyt soimaan hänen korvissaan kuin rakkaaksi käynyt sävel:

"Ennen minä olisin ovenvartijana minun Jumalani huoneessa kuin asuisin jumalattomain majoissa."

Se oli totta, sillä ylen raskaaksi oli kiertävän soittoniekkan ammatti käynyt.

Nähdä ihmiselämän varjopuolia, alennusta, mätää, niinkuin hän oli saanut nähdä! Huh! Selkäpiitä karmi sitä kaikkea ajatellessa.

Köyhänä, välistä melkein keppikerjäläisenä, oli hän ollut pakotettu etsimään kaikkein halvimpia majapaikkoja. Mutta minkälainen oli niiden asujamisto? Pelaajia, kortinlyöjiä, kiroilijoita, varkaita ja renttuja. Nähdä kaikkea tuota illasta toiseen, kun ihan väsyneenä palasi päivän kierroltaan, oli raskasta, niin toivottoman raskasta. Hampaaton, vanha eukko, jota takanapäin sanottiin "enkelintekijäksi", pitämässä salakapakkaa kaiken maailman roskaväelle, joiden joukossa huonot naiset näyttelivät huomattavaa osaa. Kuinka monta kertaa hänen oli täytynyt kesken yötä hiipiä tiehensä, säästyäkseen näkemästä kaikkea sitä riettautta, jota majapaikoissa harjoitettiin, ja viettää loput yöstä jonkin halkovajan nurkassa kylmästä väristen tai kävelemällä autioita teitä karkoittaa väsymyksen tunne ruumiistaan.

Ei, Leskisen matamin matkustajakoti oli ollut paratiisi hänen viimeaikaisten majapaikkojenpa rinnalla. Siellä ei ollut tullut kysymykseenkään rivo elämä. Leskisen matami ei olisi ikinä sellaista sietänyt.

Ainoan pelastuksen olivat tarjonneet kauppiasten pirtit maalla ja talonmiesten asunnot suuremmissa kaupungeissa. Edellisissä hän oli saanut asua puunpilkkomista vastaan ja jälkimmäisissä oli isännän auttaminen kadun puhtaanapidossa riittänyt korvaamaan vuokran sellaisina aikoina, jolloin hän oli kärsinyt rahanpuutetta.

Kuinka monesti hän oli lakaissut Kaivopuiston katuja, samoja katuja, joita hän ennen nuorena ylioppilaana oli toivorikkaana astunut! — Kesäisin oli toimeentulo ollut helpompaa. Silloin ei ollut niin suurta väliä, jos rahattomuuden sattuessa nukahti johonkin heinälatoon. Vähän merkitsi myös, jos talonrenki aamulla haukkui "laiskoja vetelehtijöitä", jotka sotkivat ihmisten heinät. Hän oli hymyillyt ja pyytänyt kohteliaasti anteeksi. Hän oli nukkunut nurkassa, yhdessä nurkassa, hyvin siivosti ja kauniisti. Ja sitäpaitsi hän oli tuollaisille renkipojille ennen takonut katekismusta päähän rippikoulussa. Ja ne olivat olleet vähän hienompia miehiä vielä: kaupunkilaisrenkejä ja juoksupoikia, jotka pyhäisin kulkivat kauluksissa! Tästä hän ei kuitenkaan ollut huomauttanut, sillä hän oli halunnut pysyä tuntemattomana. Mutta häntä oli huvittanut ajatellessaan, minkälaisiksi rengin silmät olisivat revenneet, jos tämä olisi saanut kuulla, mikä mies "laiska vetelehtijä" oli ennen ollut.

Niin, niin. Monenlaista hän oli saanut kokea, sekä hauskaa että murheellista, mutta nyt tuntui elämiä taas raskaalta, kerrassaan raskaalta.

Ei ollut siis kumma, että vanhan tuomiokirkon kutsu soi jälleen houkuttelevana hänen korvissaan.

Meri-Kustu oli kuollut, vanha, uskollinen Meri-Kustu, yksi niitä harvoja, joka ei ollut jättänyt häntä hädän hetkenäkään. Ja nyt oli kirkonlämmittäjän paikka hänen jälkeensä avoimena.

Johanna oli kirjoittanut hänelle asiasta. Olihan siinä taas pieni pelastuksen mahdollisuus. Johanna oli tavannut tuomiorovastia, ja tämä oli ollut hyvin suopea. "Jos Jannen kunnia siihen taipuu", oli Dalin vastannut.

Kunnia! Hän oli saanut viime vuosina arvioida sen käsitteen uudelleen. Hänen oli ollut pakko niellä tuo vanha porvarillinen kunnia kokonaan sekä muodostaa uusi. Vanhalla "kunnialla" hän ei olisi pitkälle päässyt. Se olisi näännyttänyt hänet nälkään hiljakseen, mutta varmasti. Se oli saanut siis mennä samaa tietä kuin papinvirkakin. Soittotaiteilija Janne Flyktillä oli uusi kunniakäsitys, ja sen pääsisältö kuului: "Älä koskaan myy sisäistä ihmistäsi, siveellistä ylevämyyttäsi, omaa maailmaasi, kenellekään, sillä niin kauan kuin se on tallella, olet kerjäläisenäkin kuningas."

Kunnia ei siis estänyt. Hän oli jo päässyt sille tasolle, jolloin ulkonainen asema merkitsi niin herttaisen vähän, tai ei ollenkaan. Vain elämänkäsitys, sisäiset arvot, määräsivät kaiken. Kunnian vuoksi hän saattaisi siis ihmeen hyvin hakkailla puita ja lämmitellä tuomiokirkon kamiineja. Hän vain ei halunnut pettyä toistamiseen. Sillä se olisi ollut liian katkeraa.

Tarjous oli houkutteleva. Hän ei voinut sitä kieltää. Päästä jälleen tuomiokirkkoon, rakkaaksi käyneeseen temppeliin. Saada uudelleen elää kaikki vanhat muistot ja tuntee pyhän ilmapiirin värjäjänpä ympärillään. Kuulla joka sunnuntai urkujen sävelet ja antautua niiden tuuditeltavaksi elämän harhasta pois, — sinne, missä kaikki maallinenkin nähdään uudessa valossa. Ah, hän kaipasi tuota kaikkea niin sanomattomasti! Hän kurotti sitä kohden käsiään kuin sairas, jolle näytetään parantavaa lääkettä. Hänen olentonsa oli sittenkin niin rikkinäinen, yhtä kulunut kuin takki hänen yllään, Hän kaipasi päästä takaisin lapsuutensa ja nuoruutensa maailmaan.

Tuomiokirkko oli hänelle henkisen viihtymyksen ehto. Nyt hän sen käsitti selvemmin kuin koskaan ennen. Rikkinäisyydestään hän ei tulisi koskaan pääsemään maailman rantoja kiertelemällä. Ei, hänen katseensa tulisivat aina suuntautumaan sinne, missä vanhan temppelin torni kohosi juhlallisena ja korkeana Jumalan taivasta kohti.

Ehkä oli sittenkin ollut onnellinen sattuma, että hän oli matkustanut pääkaupungista tekemättä lopullista sitoumusta kapellimestari Svahnin kanssa Kaupunginkellarin orkesterin ensiviulun soittajan paikasta.

Ehkä hän ei olisi tullutkaan onnelliseksi siinä toimessa. Hänen sydämensä pohjalla olisi aina asustanut hiljainen kaipaus pyhyteen. Sitä tuskin olisi Kaupunginkellari voinut tarjota.

"Mutta surullisinta kaikesta on se, että siitä, johon koko sydämellämme olemme kiintyneet, tulee meidän kohtalomme." Kuka oli niin sanonut? Oh, hän muisti: kapellimestari Borell kerran, muutama vuosi sitten. Eikö se ollut käynyt toteen? Kyllä tavallaan ... kaksikin kertaa... Ja surullista se oli ollut. Mutta se oli tietysti niin määrätty hänen kohdalleen. Nyt näytti kohtalo lientyneen: tuomiokirkko tarjosi jonkinlaista korvausta katkerain pettymysten jälkeen.

"Ennen minä olisin ovenvartijana minun Jumalani huoneessa kuin asuisin jumalattomien majoissa."

Niin, se pyhän kirjan sana oli totta.

Janne Flykt kirjoitti vaimolleen. Hän oli silloin muutamassa pienessä merenrantakaupungissa. Jos tuomiorovasti pysyisi sanassaan, oli hän valmis ottamaan toimen vastaan.

Puolentoista viikon päästä saapui Johannan vastaus. Kirkonlämmittäjän tointa oli hakenut kymmenkunta henkilöä, niiden joukossa kuparisepänsäli Esaias Kamula. Kirkonisännöitsijä, mahtava ja vaikutusvaltainen Höök kannatti kyllä Kamulaa, mutta tuomiorovasti oli luvannut paikan entiselle apulaiselleen. Kirkkoneuvosto odotti nyt hänen hakemuspapereitaan, saadakseen asian päätökseen.

Janne Flykt pani pienen omaisuutensa nyyttiin, otti viulunsa ja matkusti.

Hänestä tuntui, että hänen tiensä lähti taas nousemaan.

VIII

Janne Flykt istui puuarkun kannella kirkon länsiristin eteläpuoleisen kamiinin vieressä ja seurasi jumalanpalveluksen menoa. Kirkossa oli paljon väkeä. Oli Mikkelinpäivä ja rippitoimitus.

Tuntui kotoiselta olla taas tuomiokirkossa ja kuulla pyhien säveleiden soivan ympärillään. Urut soittivat Mikkelinpäivän virttä, ja vaikka Janne Flykt kuulikin, että lukkari-urkuri oli vielä kokematon, sai hän sentään urut melko hyvästi tottelemaan. Hän olisi vain halunnut värittää enemmän eri värssyjä. Uruissa oli kyllä mahdollisuuksia siihen.

"He aina meitä seuraavat ja haluisesti holhovat jo tänne tullessamme."

Janne Flyktin mielestä urkuri soitti liian kovasti. Hän olisi tehnyt päinvastoin, antanut pikkolohuilun soida kuuluvammin ja hillinnyt bassoja mahdollisimman paljon. Se olisi muistuttanut pienokaisten kimeä-äänistä laulua. Nyt ei tuo voimakas, kosken lailla tulvehtiva sävelvirta antanut aikaa sanojen tarkkaamiseen. Pauhulla syösten eteenpäin se vaati tulemaan muassa mahdollisimman nopeasti. Tuntui, ettei sävelillä ollut aikaa tarkata enkelien toimia ihmisen eri ikäkausina. Ne panivat koko ihmiselämän menemään kuin putouksesta alas. Nopeasti, nopeasti vain, sillä virralla oli kiire! Jo kuului kosken pauhu, putous heitteli ilmaan vaahtoaan. Nyt ... nyt ... nyt oltiin putouksessa! Hui! Sinne syöksyivät vesimassat hirvittäväällä voimalla, ja tuhansia pienempiä ja suurempia poreita nousi vedenpinnalle, tuoden ylös lastunkappaleita, joita mahtava pyörre kieputti ympäri.

Virsi päättyi. Urut olivat sen soittaneet alusta loppuun samalla tapaa kuin niin monena Mikkelinä ennen. Sanat eivät jääneet kuulijoiden mieleen nyt paremmin kuin ennenkään. Tuo lyhyt, yksinkertainen tarina enkelien varjeluksesta ei heitä enää liikuttanut. Sehän oli vain virsi, joka oli veisattava määrätyllä kohtaa ja vielä sellainen virsi, jonka valitseminenkaan ei tuottanut papille yhtään vaivaa, koska se oli virsikirjassa ainoa Mikkelinpäivälle omistettu.

Janne Flykt lisäsi puita kamiiniin. Se ei tänään oikutellutkaan niinkuin tavallisesti, ja hän oli siitä hyvillään. Kamiini piti omat tapansa. Se koetteli jokaisen uuden lämmittäjän kärsivällisyyttä. Varsinkin alussa, kun Janne Flykt oli ryhtynyt toimeensa, se oli pakannut savuamaan. Oli kuin olisi se ollut kiukuissaan lämmittäjän vaihtumisesta ja mieltään osoittaakseen savunnut. Mutta se johtui lämmittäjän tottumattomuudesta. Pian se tasaantui sen verran, että sen jotenkuten sai kurissa pidetyksi.

Kamiini humisi tyytyväisyyttään, säteillen lämpöä ympärilleen, Janne Flykt teki saarnavirren aikana kierroksen ympäri kirkkoa tullakseen vakuutetuksi, että hänen hoidokkinsa toimivat hyvin. Yksi ja toinen seurakuntalainen katsahti veisuunsa lomassa hänen jälkeensä. Heistä tuntui kummalta, että tuo kalpeakasvoinen mies oli aikoinaan palvellut pappina tässä samassa kirkossa. Nuori, vaaleatukkainen pappi oli noussut saarnatuoliin ja luki parhaillaan päivän evankeliumia. Se oli pastori Aarno Kallio.

Teksti puhui enkeleistä. "Minun Isäni taivaassa näkee aina heidän enkeliensä kasvot." Nuori pappi luki sanat kuuluvasti ja ryhtyi aineensa käsittelyyn.

Janne Flykt oli palannut puuarkulleen länsiristin eteläpuoleisella sivukäytävällä. Siihen kuului kaikkein parhaiten. Hän muisti sen vanhasta kokemuksesta, — siltä ajalta, jolloin hän oli seisonut tuolla ylhäällä pastori Kallion paikalla.

Eikö se ollutkin vain kaunista unta kaikki tuo? Oliko hän todellakin kerran seisonut tuolla, lukuisa kirkkokansa allansa, kasvot kasvojen vieressä? Kyllä. Hän muisti saarnatuolin reunuksen aivan

tarkkaan. Tummanpunaiselle sametille oli valunut kynttiläntalia. Sitä oli raapittu pois, mutta sittenkin näkyi vielä vaaleanharmaa läikkä sametin tummalla pinnalla. Hän olisi halunnut tietää, oliko se vielä jälellä.

Ja kirjalauta. Se oli liian ahdas. Siihen ei tahtonut oikein sopia isokokoinen virsikirja. Sai olla varuillaan, ettei pudottanut sitä mummojen päähän. Ensi alussa se oli kiusannut häntä, mutta lopuksi hän oli siihen tottunut.

Kyllä, hän oli seisonut kerran tuolla, hänkin, ja hän muisti hyvin, mikä kirkko sieltä katsottuna näytti. Se teki jonkin verran pienemmän vaikutuksen kuin alttarilta. Penkkineliöt näyttivät kovin ahtailta. Kirkko supistui, seinät siirtyivät lähemmäs toisiaan. Erotti melko hyvin tutut kasvot, mestari Luukelan, pormestarin rouvan ja neidit, kapellimestari Borellin ja neiti Sältinin ynnä monet muut. Meri-Kustu istui puuarkun kannella, — tässä hänen paikallaan, taikka kulki varpaillaan käytäviä pitkin.

Hän muisti, kuinka somalta oli alussa tuntunut saarnatuolista kuunnella oman äänensä kaikua. Sanat kirmaisivat kuin kilpaa halki kirkon, vastakkaiseen seinään, ja sieltä äkkiä takaisin lähtöpaikkaansa. Se muistutti pikkupoikien kilpajuoksua, jossa korvat höröllä odotetaan lähtömerkkiä ja sitten pinkaistaan tulista vauhtia maaliin. Niin juoksivat kaikki nuo juhlalliset sanat alkutervehdyksen kolmosista "armo olkoon teille", loppu-ameneen saakka. — Niin, niin, siitä oli jo kuudetta vuotta, kun hän vielä oli noiden kilpajuoksujen toimeenpanijana.

Mutta hyvin kaikki. Hän oli taistellut tuomiokirkon omistamisesta ja valloittanut lopultakin paikan itselleen. Olihan ero entisen ja nykyisen aseman välillä huomattava, mutta mitäpä siitä: hän sai tuomiokirkon puhumaan. Ennen hän oli tulkinnut kuulijoilleen sen salaperäistä kieltä. Nyt se puhui vain hänelle yksin. Mutta sitä kokonaisempänä jäi se nyt hänelle itselleen.

Ah! Olisivatpa ihmiset kuulleet sen vanhoja tarinoita. Se loihti esiin entisajan, jolloin latinainen messu kaikui sen pääalttarilta ja pappi tervehti tavantakaa seurakuntaa, laulaen: "*Dominus vobiscum!*" [Herra olkoon teidän kanssanne!] Pyhä savu täytti tuoksullaan sen holvit, ja kuoro lauloi hymnejään. Altтари oli kukkasin koristettu, ja pappien ja kuoripoikain kaaput säteilit kynttiläin valossa. Se oli tunteista rikasta, kodikasta aikaa, ja vanha temppeli huokasi sitä muistellessaan.

Niin; tuomiokirkkoa kalvoi vanha suru, — suru siitä, että tuo entinen kodikkuus oli hävinnyt.

Janne Flykt oli vaipunut mietteisiinsä. Niin ... hän ymmärsi tuomiokirkon kaipauksen hyvin. Se ikävöi lapsuutensa kultaisia päiviä, jolloin sen elämä oli ollut valoisaa ja kirkasta — paavinopista huolimatta. Katolinen kirkko oli osannut antaa temppelille kodikkaan leiman. Se koristi sitä juhlapäiviä varten, se köynnösti alttarin ja saarnatuolin. Se piti sitä aina avoinna ihmisiä varten jotka halusivat kantaa huolensa sen pyhien alttarien eteen. Ja vielä kuoleman jälkeenkään se muisti heitä, pannahansa toimeen sielumessuja vainajaan hyväksi.

Tuo kaikki oli jättänyt kaipauksen vanhan tuomiokirkon poveen. Se ei kaivannut vanhoja menoja, sillä se oli tottunut uuteen oppiin vuosisatojen kuluessa. Mutta se kaipasi entistä *kodikkuutta*, lämpöä, joka siellä ennen oli vallinnut. Ja se kaipasi sitä sitä suuremmalla syyllä, kun se nyt oli avoinna vain pari kertaa viikossa.

Tuomiokirkko suri sitä, ettei sillä enää ollut sellaista vaikutusta ihmisiin kuin ennen. Sen nuoruuden aikana oli sen ehtoolliskalkki ollut pyhä esine. Siihen ei ollut saanut koskea paljain käsin kukaan muu kuin pappi. Jos kirkonpalvelija joutui sitä koskettelemaan, täytyi hänen tehdä se pyyhinliina tai joku muu vaate kädessä. Se ymmärsi nyt, että tuo oli ollut taika-uskoa, mutta siitä huolimatta se kärsi nykyisten kunnioituksen puutteesta. Tuo tömisteleminen ja penkkien ovien luskutus hermostutti sitä, ja kaikkein eniten pisti sen vanhaan sydämeen, että ihmiset heti saarnan jälkeen lähtivät joukottain pois, aikaansaaden sellaisen melun, että papinmessu aivan hukkuu siihen. Ihmisillä oli kiire koteihinsa, lämpimiin, mukaviin koteihinsa. He eivät viihtyneet vanhassa temppelissä. Siihen oli syynä lämmön ja kuikkaisuuden puute.

Kun uusi oppi ei suvainnut vanhoja menoja, olisi temppeli toivonut, että sen sisustuksesta olisi pidetty enemmän huolta. Mutta alttari oli alaston. Puolitusinaa kynttiläjalkoja ja vanha ristiinnaulitun kuva koristivat sitä kyllä, mutta siitä huolimatta se valitti köyhyyttään. Miksi ei saanut tuoda kukkia alttarille, kukkia, elämää? Olihan se elämän paikka, symboli, esikuva iäisestä elämästä Jumalan luona. Oliko siinä mitään johdonmukaisuutta, että alttaria sai koristaa ristiinnaulitun kuva ja alttaritaulu, mutta kukat olivat kiellettyt? Kerran, kolmen vuoden aikana se oli saanut nähdä eläviä kukkia alttaripöydällään. Kuinka ne olivatkaan virkistäneet sen vanhaa sydäntä! Niistä olivat tuoksuneet kaikki entisten aikain muistot. Mutta ne olivat hävinneet heti sen jälkeen kuin niiden vaalijakin, nuori pappi, joka oli laulanut kesästä. Entinen kylmyys oli anastanut valtansa takaisin.

Uuden opin mukaan oli henki pääasia. "Puustavi kuolettaa, mutta henki tekee eläväksi." Mutta miksi

oli henki niin kylmä ja saarnat kuivettuneita? Miksi ei niistä uhunut elämää värisevään temppeleihin? Nuo vanhat puheet armonjärjestyksestä tuntuivat liaksi kuluneilta.

Elämää, lämpöä, valoa kaipasi tuomiokirkko ja siksi se yhä vieläkin odotti pappia, joka sille kaiken tuon toisi.

Janne Flykt ei ollut kuunnellut saarnaa ollenkaan. Hän havahtui siihen, että pappi lausui amenen.

Siellä täällä oli pää painunut penkkiin. Rukoilivatko nuo ihmiset? Ei. Janne Flykt huomasi, kuinka vierustoveri tyrkki leipuri Luukelaa, joka oli nukahtanut penkkinsä korvaan.

He *nukkuivat* siis.

Urut rupesivat soimaan, ja Janne Flykt lähti auttamaan vahtimestaria kolehdin kannossa.

Sakaristossa riisui pastori Kallio kappaa yltään. Hän Pyyhki hikeä otsaltaan. — Uhhuh, kun tuli lämmin! Minä taisin puhua liian kovasti?

Tuomiorovasti, täydessä messuasussa, seisoi pöydän takana ja seurasi virsikirjasta virren kulkua.

— Eikö mitä. Kyllä se oli paikallaan.

Pastori Kallio käveli edestakaisin. Hän oli sukkelaliikkeinen, vilkas nuori mies.

— Kylläpä siellä taas muutamat vetivät unta! nauroi hän. — Eräskin vanha, kaljupäinen mies nukkui melkein koko saarnan ajan. Hänen klaninsa paistoi minulle kuin Joosuelle kuu Aijalonin laaksossa. Ja heti kun minä olin "vihollisen" voittanut, se lasi: kaljupäinen — heräsi!

— Höh, höh! nauroi tuomiorovasti. — Se oli varmaankin Luukela. Häntä on ruvennut vanhemmuuden uni painamaan. Mutta jos olisit puhunut jotakin leivästä, niin luulenpa, että hän olisi pysynyt hereillä. Se on nimittäin hänen erikoisalansa.

Apulainen nauroi. Häntä huvitti tuomiorovastin viittaus Luukelan ammattiin.

Janne Flykt otti toisen kolehtihaavin ja astui kirkkoon Matti-vahtimestarin perässä. Hän kiersi pohjois-, ja vahtimestari kirkon eteläpuolta. Janne Flyktin osastossa oli enimmäkseen naisia. Saarnatuolin juurella istui jälleen uskovaisten vaimojen harmaa joukko ja veisasi. Kolehtihaavi kulki penkistä penkkiin. Silmiä nostamatta kirjasta pudotettiin uhrilahja haaviin. Mutta tuossa äänettömässä esiintymisessä oli kuitenkin niin paljon oman arvon tuntoa, että se loukkasi Janne Flyktiä. Hänestä tuntui, kuin olisi hän kerännyt kolehtia itselleen.

Kun he palasivat sakaristoon, oli tuomiorovasti lähdössä alttarille. Toinen käsi ehtoolliskalkissa hän seurasi virren kulkua. Pastori Kallio nojasi kassakaappia vasten, tarkastellen kuvioita sakaristoin katon rajassa. Hänestä ne muistuttivat vanhanaikaisia kahvikuppeja.

— Jaha, onkos rippiväkeä paljon? kysäisi hän äkkiä.

— Kyllä sitä on koko joukko.

— Emme taida ehtiäkään kahville kirkkojen välissä? Pastori Kallio silmäsi seinäkelloa.

— Siinäpä on rajoilla. Eipä tekisi pahaa kuppi kuumaa, mutta täytyy kestää. — Jaa, nyt alkoi viimeinen...

Tuomiorovasti otti ehtoolliskalkin ja astui kirkkoon vahtimestarin pitäessä ovea auki.

Janne Flykt oli laskenut kolehtihaavin pöydälle ja kohensi pesää. Niin, niin. Sakaristokeskustelu oli samanlaista kuin ennenkin. Täällä olivat papitkin ihmisiä. Kirkossa he monesti tekivät ylikuonnollisen vaikutuksen.

Hänen mieleensä sukelsi muuan kuva lapsuuden ajoilta. Hän oli kerran ollut muutamissa ristiäisissä isoäidin kanssa. Suurella jännityksellä hän oli odottanut tuota juhlatilaisuutta. Se, mikä oli eniten kiehtonut hänen mieltään, oli pappi. Hän ei ollut vielä koskaan nähnyt pappia läheltä. Vain saarnatuolissa ja alttarilla ja joskus hautausmaalla. Mutta siellä hän ei ollut tuntunut ihmiseltä. Pikemmin hän oli muistuttanut jotakin ylikuonnollista olentoa, joka eli aivan toisella tavoin kuin tavalliset kuolevaiset. Tulivat sitten ristiäiset, ja hän oli saanut nähdä papin läheltä. Hän oli seisonut aivan lapsenpitäjän vieressä ja seurannut jännityksellä toimituksen kulkua. Mutta yhtäkkiä hän oli säpsähtänyt: papin kaukana oli ollut auki, ja liivinreunan alta oli pistänyt näkyviin — tuppivyön pää. Hän ei ollut tahtonut uskoa silmiään. Papilla tuppivyö, aivan samanlainen kuin Leinosen Konstalla! Se

oli tuntunut hänestä peräti merkilliseltä. Sinä hetkenä oli papin pään ympärillä ollut sädekehä koko lailla himmennyt: pappikin oli ihminen, niinkuin Leinosen Konsta ja muut...

Janne Flykt kaasi kolehtirahat pöydälle. Tuomiorovastin messu yhtyi mukavasti rahojen kilinään.

Pastori Kallio tuli pöydän ääreen.

— Jaa, jaa, sinä se vain kolehtia kantelet, — virkkoi hän huolettomasti. — On se kummaa. Hm! — Katsohan vain, onhan siellä jokin hilkkukin!

— Huono kolehti, lausui Janne Flykt yksikantaan.

— Minä olen huono pussisaarnanpitäjä. Kallio nauroi jälleen huoletonta, poikamaista nauruaan.

— Mutta silloin sitä tuli välistä kolehtia, kun tämä meidän pastori saarnasi, virkkoi Matti-vahtimestari. — Oli kymmenmarkkasiakin.

Janne Flyktin sormet vapisivat. Häntä kiusasi tuo kehuskeleva huomautus, vaikka se lausuttiinkin vilpittömästi.

— Jaa, jaa, sen minä uskon. Kallio käänteli hienoja viiksenalkujaan.

Janne Flykt silmäsi häntä äkäisesti. Millä oikeudella apulainen puhui noin *huolettomasti*? Hän ei ollut ilkeä sen hän kyllä tiesi, mutta sittenkin häntä loukkasi tuo ylimielisyyteen vivahtava äänensävy.

— Mitä? Joko siellä on "Herran rauha" menossa? Ai, ai, tässä täytyy joutua!

Pastori Kallio korjasi kappansa nauhoja ja riensi kirkkoon.

— Omituinen olio, virkahti vahtimestari palatessaan ovea aukaisemasta.

— Hänen on helppo olla pappina...

Matti-vahtimestari silmäsi toveriinsa kysyvästi. Mitä tämä tarkoitti? Se oli taas yksi noita Janne Flyktin omituisia sanoja. Hänestä olisi pitänyt olla päinvastoin.

— Neljätoista markkaa kaksikymmentäviisi penniä. Se oli minun haavissani.

Hän lähti kirkkoon. Siellä jaettiin ehtoollista parasta aikaa. Tuomiorovasti jakoi leipää ja pastori Kallio viiniä. Hän teki alttarillakin niin huolettoman vaikutuksen, kuin olisi ajatuksissaan ollut jossakin muualla. Kappansa vyötärönsauhaa korjaillen odotti hän tilaa, päästäkseen kalkkia jakamaan. Hänessä oli jotakin kyypparimaista.

Tuntui niin surulliselta olo taas. Tuomiokirkkokin näytti harmaalta. Osa seurakuntaa seiso, toinen osa istui. Perällä, muutaman penkin korvassa jutteli kaksi miestä puoliääneen keskenään.

—... liian hyvän maksun se siitä sai, erotti hän ohikulkiessaan.

Mikähän heilläkin mahtoi olla sydämellä, kun piti siitä kesken jumalanpalveluksen keskustella?

— Lämpöä, lämpöä ... enemmän lämpöä, huokasi hän itsekseen työntäessään puita kamiiniin.

IX

Janne Flykt istui flyngelin ääressä ja soitti. Hän oli vasta palannut kirkosta, sormet olivat vielä noessa ja jättivät mustia tahroja valkeille koskettimille. Mutta hän ei joutanut kiinnittämään siihen huomiota. Hänen ajatuksensa lensivät muualla.

Hänen vanha, suuri mielenkiintoinen aatteensa, jota hän oli hautonut ja kehitellyt pitkinä vaellusvuosinansa, oli saanut uuden herätteen, ja hän seurasi par'aikaa mielessään sen säveljaksoja.

Se oli syttynyt tänään kirkossa hänen istuessaan puuarkun kannella ja kuunnellessaan pastori Skarpin saarnaa. Tuomiokirkko oli jälleen kertonut tarinansa, ja se oli kypsyttänyt hänessä ajatuksen vihdoinkin lopullisesti pukea elämänsä pohja-aate säveliin.

Pääkaupungin musiikkiyhdistys oli julistanut sävellyskilpailun nuorten säveltäjien kesken. Tekijän

merkillä varustettuina piti sävellykset jättää määrä-ajan kuluessa arvostelulautakunnalle. Kolme parasta, sinfonia, kuorokappale ja laulusävellys esitettäisiin musiikkiyhdistyksen konsertissa, ja palkintona oli tuhat markkaa kustakin.

Janne Flykt oli päättänyt koettaa. Olihan sävellys hänellä oikeastaan valmis. Piti vain kirjoittaa se.

Sävelet täyttivät pienen huoneen kokonaan. Se oli aivan liian ahdas niille. Tuomiokirkon tarinaa tulkitessaan ne olisivat halunneet poistaa seinät ja katon, päästäkseen kohoamaan ylös korkeuksiin.

— Sinähän aivan säret koko flyygelin, huomautti Johanna hellan luota. Hän puhdisti kahvipannua parasta aikaa.

Mutta Janne Flykt ei kuullut. Hän johti juuri uskonpuhdistuksen ryntäystä maahan, tuota lumivyöryn lailla vyöryvää suurta liikettä, joka riehahti kuin valtainen tulipalo ja ryntäsi pohjolaan.

Hän löi muutaman leveän akordin kuin merkiksi, että sävelvyöry sai jäädä hetkeksi lepäämään tyveneeseen, laajaan lahdelmaan, pyyhki otsaansa ja nousi.

— Siitä tulee suurenmoinen, Johanna, kerrassaan suurenmoinen. Kunhan kirjoitan siihen lopullisen johtavan tekstin niin katsotaanpa sitten!

Hän oli niin riehakkaan iloinen, että tanssitti vaimoaan hellan edessä.

— Älähän nyt. Kahvipannu kaatuu, torui Johanna nauraen.

— Sinä et usko, mutta saatpas nähdä! Minä olen nyt saanut ihmeellisen rohkeuden esittää maailmalle ne sävelet, jotka ovat lapsuudesta asti laulaneet sydämässäni.

— Sinä suuri poika! Rauhoituhan nyt ja ota kahvia.

Janne Flykt istui pöydän ääreen. Hän tuijotti eteensä, valoi kahvia päälleen, mutta ei sitä huomannut. Sävelet soivat hänen sielussaan.

Hän oli kiitollinen vanhalle Skarpille. Jos joku toinen olisi saarnannut, niin se tuskin olisi syntynyt. Mutta nyt, nyt oli tuomiokirkko puhjennut niin äänekkäisiin nyyhkytyksiin, että hänen oli täytynyt ne kuulla. Se oli valittanut kuin vanhus, joka on jäänyt kadulle pakkaseen seisomaan, ohuissa vaatteissa. Vanhus kolkuttaa, mutta kukaan ei tule päästämään. Ikkunat ovat pimeät, katu autio ja pakkasen kiihtyy. Mutta kukaan ei tule avaamaan! Kunnnes vihdoinkin joku huoneessa olevista herää kolkutukseen ja laskee vanhuksen sisään.

Tuomiokirkko oli vanhus, joka kolkutti, ja hän ... hän laskisi sen nyt sisään, huoneeseen, lämpimään. Oh, siitä oli tuleva suurenmoinen!...

Mutta ensimmäinen työ oli saada johtava teksti, runo, jonka avulla sävellys kävisi ymmärrettävämmäksi. Hän kirjoittaisi sen. Nyt hän tunsu pystyvänsä siihenkin, vaikka olikin pitkä aika, kun hän viimeksi oli runoa rakentanut. Mutta nyt kuohui hänen povessaan outo voima. Siellä oli pato purkautunut pitkän ponnistuksen jälkeen, ja kirkkaina kuin kimaltelevat vesipisarot kosken kuohuissa hyppelivät sävelet tuon oudon, väkevän tunteen pohjalla.

Hän tunsu luomisintoa, hänen rinnassaan vääntelehti kokonainen vuori kaipauksia, haluja, salaman tavoin välähteleviä ajatuksia. Ja niiden välissä ja ympärillä soivat sävelet, salaperäiset ja kummat kuin vanhain tietäjien loitsut.

Nyt hän kerrankin yrittäisi! Nyt hän pyrki kaikkiin voimin, viimeisillä ponnistuksillaan luvattun maan portista sisään.

Hän laski kahvikupin pöydälle, ja Johanna täytti sen.

— Kuule, eikö sinun tee mieli Lassilaan tänä iltana? Menisit Pentin kanssa.

Johanna katsoi häneen kummissaan.

— En tiedä. Ajattelin olla kotona, sinun luonasi. Janne Flykt katsahti häneen vähän vaivautuneesti.

— Menisit nyt vain, Johanna, pikku Pentin kanssa. Minä luulen, että Lassilan Kustaava tulisi iloiseksi.

Nyt Johanna käsitti. Janne halusi valmistaa kappalettaan. Hän tunsu hienoa mustasukkaisuutta tuotta uutta ajatusta kohtaan, joka niin kokonaan oli vallannut hänen miehensä. Mutta tietysti hän menisi.

— Niin, meillä kun ei ole kuin yksi huone, lausui hän alakuloisesti.

— Ja sinulla pitäisi välttämättä olla oma omituinen...

— No älähän huoli, Johanna. Tämä kerta vain ... nyt kun olen niin innostuneella päällä. Luulen, että Kustaava tulisi todellakin hyvin iloiseksi...

Se herttainen, yksinkertainen Janne. Houkutteli häntä kuin pientä lasta.

— No, me lähdemme Pentin kanssa. Siitä ei olekaan kauan kuin Kustaava kutsui käymään. Ja nythän on kaunis ilmakin... Hän säpsähti, sillä ulkona satoi lunta.

Mutta Janne ei huomannut mitään.

— Niin, niin ... mutisi hän vain.

* * * * *

Kun Johanna illalla palasi, istui Janne flyygelin ääressä ja soitteli sekä kirjoitti nuotteja. Hän oli niin vaipunut tehtäväänsä, ettei huomannut, ennen kuin Pentti juoksi hänen luoksensa.

— Jaha, jaha! Joko isän pikku poju tuli! Ai, ai, ja äiti tuli myös. Nyt meillä on hauska, niin hauska ... hauska!

Hän otti pojan syliinsä ja painoi häntä rintaansa vasten.

— No mitäs tänne kuuluu? kysyi Johanna ja tuli flyygelin luo. Hän oli punaposkinen ja reipas ja hymyili valoisasti.

— Hyvää, hyvää! lausui Janne Flykt ja laski pojan maahan. — Minulla on johtava runo valmiina!

— Kas, kas! Se taisi ollakin hyvä, että viivymme niin kauan. Sinä olet saanut rauhassa työskennellä.

Janne Flykt otti pöydältä paperiarkin. Siinä oli sekaisin nuotteja ja runovärssyjä. Hän oikaisi varttaan ja luki värähtelevin äänin sydämensä säkeitä.

* * * * *

Määrä-ajan kuluessa, monien raskaitten kuukausien jälkeen oli sävellys valmiina. Se oli sinfonia, sovitettu orkesterille ja sisälsi sinfonian tavoin kolme osaa.

Alkusoitto kuvasi pientä piispankaupunkia taloineen. Sävelet läikähtelivät matalain aaltojen lailla jyrkkätaitteisina kuin kattojen harjat. Pienet talot kohoutuivat kuulijan silmäin eteen.

Mutta heti sen jälkeen sävel kasvaa. Se nousee kuin vesipatsas läikähtelevästä merestä. Tyyninä, tasaisina lipuvat ne ylös kuin kiiveten tapulin seinää myöten. Pieni lapsahdus ksylofoonilla kuvaa tapulin katon räystästä, ja sävel nousee, huipistuu, kohoten korkeuksiin kuin valtava torni, jonka risti piirtää taivaalla purjehtivia pilvenhattaroita.

Sävel siirtyy kuvaamaan kirkon muureja. Ne ovat vanhat, melkein sammalpeitteiset, kaari-ikkunoineen. Sävel soi syvänä, kumeana kuin hauta, kunnes se kohoaa, saa enemmän voimaa, kaareutuu ja pyöristyy kuin ontouttaan kumahdellen: sinivärinen kupooli kullattuine risteineen piirtyy kuulijan silmäin eteen.

Bassorumpu kumahtelee. On kuin koettelisi sävel kupoolin kestävyyttä. Ensiviulut ilakoivat kuin auringonsäteet kullatulla ristillä, syvä, leveä sävelaalto sulkee kaikki syliinsä, ja lip-lap-lip-lap: kupooli katselee kaupungin pieniä taloja, "kuin taatto leikkiviä lapsiaan".

Varahan temppelin kuva on valmis. Pieni välisoitto, jossa kontrabasso juhlallisena hymisee, johdattaa kuulijan vanhaa tarinaa tarkkaamaan.

Nyt alkaa ensi osan varsinainen alkujakso.

Temppeli oli kerran ollut nuori. Sen seinät olivat puhtaanvalkoiset. Kirkkaina soivat kellot tapulissa, ja juhlallisena kaikui latinainen messu sen pääalttarilta.

Messun sävelet kohoavat kohti kupoolia ja leijailevat siellä kuin ulospääsyä hakien. Ne eivät sitä löydä, vaan kuin huumaantuneina pyhän savun tuoksusta ne laskeutuvat alas, hiipien penkkejä pitkin uteliaina, silmät raskaina, uhkuen unista, suloisesti hivelevää lämpöä...

Alkujakso loppuu leveihin, hartautta uhkuviin säveliin, ja tahti muuttuu.

Alkaa scherzon tapainen väliosa, jossa vilkkaasti, säkenöivän havainnollisesti esitetään pieni

tapahtuma temppelein alkuajoilta.

Uskonintoinen, haaveileva maalari koristaa kirkon kupoolia. Hän sommittelee sen alareunan täyteen alastomia enkeleitä, jotka käsikädessä pyöriivät piiriä ympäri kupoolia, ainoana verhonaan kapea nauha, joka olkapään kohdalta on sidottu ruusukkeeksi. Enkelien kasvoilla asuu viattomuuden puhdas ilo. Ne ovat kuin symboleja kärsimyksistä rikkaan ihmiselämän keskeltä pilkahtelevista viattoman ilon hetkistä. Ja samalla ne kuvaavat sitä suhtautumista ihmiselämään, joka vanhalla uskolla oli. Sen alempi ns. porvarillinen siveysoppi ei riistänyt kirkon ystävältä niitä viattomia nautintoja, joita elämä tarjosi.

Väliosa loppuu, ja ensi osan päätejakso alkaa.

Orkesteriin soitto on pehmeyttä kuin untuviin verhottua. Syvät bassoäänät vain kuvaavat, että ollaan kirkossa, jonka kodikkuutta ylistää klarinetin vieno soitto. Mutta sitten sävel muuttuu taas. Verho häviää, ja kirkkaina, tuudittavina soivat säveleet: tuomiokirkon lapsuuden muisto kukkivasta alttarista kannattaa niitä.

Ol' entisyyden aika armas sen, tuo ammoin sammuneiden päivien. Siks' ankeus ja kaipaus avuton sen poveen jäänyt on...

Sävel saa draamallisen nousun, Se uhkuu iloa ja onnen tunnetta. Se on kuin koti täynnä lämpöä ja herttaisuutta. Temppele laulaa vavisten entistä onneaan, kunnes se kyyneltyy ja huokaus pusertuu sen rinnasta.

Kappale tulee taas uuteen vaiheeseen. Alkaa toinen osa.

Surullisista, hiljaisista sävelsoinnuista, joissa kaipaus on hypähdellyt kuin siipensä loukannut linnunpoikanen avutonna oksalta toiselle, kasvaa yht'äkkiä myrsky. Se puhkeaa raivoamaan kuin valtameri, jonka vaahtipääharjat lentävät ilmassa kuin savu. Kuuluu ryskettä ja rytinää kuin metsän kaatuessa. Ovi lentää paukahtaen auki, ja vonkuen vyöryy myrskyn voima hiljaiseen temppeleihin.

Uskonpuhdistus on alkanut.

Sen seuraukset ilmenevät heti. Latina poistetaan jumalanpalveluksesta, pyhimysalttarit puretaan, vain yksi, pääalttari, jää, mutta alastomana, koristeita vaille. Hädintuskin löytää vanha valkoinen alttaripeite armon uskonuudistajain silmissä. Pois paavin menot ja katolisen kirkon pakanallinen komeus! Pois messu-uhri ja pyhimystarut! Pois kaikki maailman korska ja saasta Jumalan temppeleistä!

Kirkko on kastettu uuteen uskoon, mutta sen rintaan on jäänyt haava: sen entinen kodikkuus on tyyten hävitetty. Se on kuin huone, josta hiljainen, vanha pariskunta on muuttanut pois, mutta johon uusia asukkaita ei vielä ole tullut. Ja kun ne tulevat, niin katso! Niin vähän huonekaluja heillä on, ja niin häikäilemättömällä huolettomuudella he asettavat ne paikoilleen. Siinä missä ennen seisoi kaunis kukkapöytä, on nyt vanha, kulunut matkakirstu.

Mutta ahkeria ovat nämä uudet asukkaat, ahkeria ja niin hirveän kovaäänisiä. Huoneessa, missä ennen vain puhuttiin hillitysti, huudetaan ja melutaan nyt täyttä kurkkua. Ja riidellään ja sätitään. Ja loppujen lopuksi käydään käsiksi ja tapellaan.

"Sinä olet väärässä kokonaan! Sinun mielipiteesi ovat aina olleet yhtä kierossa kuin saappaasi korot! Ja sinä pilaat ruuan auttamattomasti joka kerta! Siitä on ihan terveyden vaara! Hyvät ainekset, mutta hukkaan ne menevät sinun käsissäsi!"

Uudet asukkaat riitelevät melkein jok'ainoa päivä, ja silloin kun he ovat sovinnossa, he haukkuvat entisiä asukkaita.

"Mitä uneksijoita ne ovat olleet! Määdättäneet seinät ihan kokonaan! Ja joka paikka täynnä tauluja! Katso, kuinka kirjaviksi seinäpaperit ovat käyneet."

Orkesteri on raivonnut kuin myrsky, mutta sitten se tyyntyy: sopu ja rauha palaavat vähitellen vanhaan temppeleihin. Ei jakseta iänikuisesta tuomita antinomisteja, pietistejä ja paavilaisia. Ruvetaan hiljalleen rakentamaan.

Mutta vanha kaipaus jäytää temppelein rintaa. Se on tottunut uusiin asukkaisiin ja heidän käytännöllisyyteensä, mutta tullut kovin araksi, niin kovin araksi. Kupoolienkelitkään, jotka ennen pyöriivät iloisina ja vapaina, eivät uskalla kuin varkain vanhoja leikkejään leikkiä.

Taas lyhyt välisoitto, jossa kertautuvat alkusoiton säveleet, ja alkaa kolmas osa.

Ja nyt vasta temppelein kaipaus oikein pääsee valloilleen. Sen ulkonäkö on sama kuin ennenkin, mutta olo kylmä ja riemuton. Se kaipaa kovin hartaasti alttarin kukkia, jotka uusi oppi riisti. Heliotroopin ja

hyasintin tuoksua se tahtoi jälleen hengittää. Virsien veisuu ei sitä tyydytä. Se on unista ja veltoa. Se haluaisi kuulla ne laulettavan entisellä pyhällä innostuksella. Sen rinnassa asuu mystillisyyden ikävä. Liian kirkas valo kirvelee sen vanhoja silmiä. Siinä on jotakin niin räikeää ja proosallista ... tuossa valossa, joka paljastaa kaikki lukinverkotkin sen nurkista. Se on tottunut lämpöiseen hämärään eikä se voi käsittää, minkä vuoksi legendat eivät saisi asua sen sopissa vaikkapa lampuoteina vain. Nehän eivät ketään häiritsisi. Ne olisivat vain kuin maansa menettäneet köyhät aateliset, jotka ovat vuokranneet pienen tilkun entisestä kotitilastaan. Mutta ei. Uusi omistaja on ankara talonpoika. Hän ei tahdo olla missään tekemisissä entisten haltiain kanssa. Vain armosta hän on jättänyt yhden huoneen vanhassa päärakennuksessa koskemattomaksi. Se on se, jossa entisen omistajan vaakuna riippuu seinällä. Sitä hän ei ole hävittänyt. Se saa olla, vaikka sillä hänen mielestään ei olekaan minkäänlaista arvoa. Se saa olla vain kuin näytteenä vanhan ajan hassutuksista.

Tässä osassa saa soinnutus oikean aatelisleiman. Sävelet tulkitsevat vanhan temppelein kaipausta sanoin selittämättömällä hartaudella. Mutta osan päätejaksoissa, joka on samalla koko sinfonian loppu, ne vasta kehittyvät täyteen kuvausvoimaansa.

Uusilla asukkailla, jotka ovat muuttaneet vanhan pariskunnan kamariin, on poika. Hänestä ei tule isänsä kaltaista. Sen näkee jo hänen kasvoistaan, koko olennostaan. Hän on siivo ja hiljainen, mietiskelevä luonne. Ja hän askartelee mielikuvituksessaan kaiket' päivät. Hän säpsähtää joka kerta, kun isä lausuu siivottoman sanan taikka toruu äreällä äänellään. Silloin hän vain katsoo kummissaan, ja hänen katseestaan voi lukea sanattoman moitteen. Se hermostuttaa isää, mutta vähitellen hän oppii varomaan kieltänsä.

Pojalla on taipumusta siisteyteen. Se nähdään jo hänen koulukirjoistaan. Niissä on aina kansipaperit. Ja paikattu puku on aina puhdas. Kuta isommaksi hän kasvaa, sitä suuremman vaikutusvallan hän kodissa saa. Äiti on tavallaan pakotettu siistimään huoneen perusteellisemmin poikansa vuoksi.

Lopuksi hän ryhtyy arvostelemaan. "Tuohon seinälle me ostamme taulun. Minä olen pannut sen jo merkille kirjakaupassa. Ensi kesän ansiosta minä säästän summan sitä varten. Se sopii tuohon hyvin, tuohon sohvan yläpuolelle." Eivätkä isä ja äiti väitä vastaan. Heidän poikansa on kerta kaikkiaan kummallisempi muka.

Tuomiokirkko rupeaa toivomaan, että ilmestyisi kerran pappi, joka uudistaisi sen muinaisen kodikkuuden. Hän olisi vapaamielinen ja katselisi elämää vähän syvemmältä. Hän ymmärtäisi viattoman ilon arvon ja merkityksen. Hän ottaisi sen Jumalan lahjana taivaasta. Ja hän antaisi luvan kupoolienkeleille aloittaa vapaasti piirileikkinsä jälleen. Uusi pappi rakastaisi kauneutta. Hän ei voisi sietää alastonta alttaria. Hän koristaisi sen kukkasilla. Ja vanhan uskoninon hän herättäisi jälleen eloon. Hän kirkastaisi Vapahtajan himmentyneen kuvan aivan uuteen valoon, niin että katselijoiden silmiin syttyisi pyhä tuli, ja heidän virtensä saisi ennenkuulumattoman voiman.

Silloin olisi temppeleli saanut rauhansa takaisin. Sen muinoinen kodikkuus olisi palannut. Ja sillä olisi hyvä olo.

Sinfonian lopussa sävelet kohoavat korkeuteen kuin muuttomatikalle valmistautuvat linnut. Ne näkevät jo kaukaa etelän lämpimän maan, missä ikikesä vallitsee. Ja ne lentävät sinne...

Esitys loppuu. Viimeiset säveleet antavat kuulijalle sen vakuutuksen, että tuomiokirkon toivo kerran täyttyy. Sillä vaikka aika onkin muodonvaihdoksien alainen ja kaikki on katoavaista, asuu ihmisrinnassa kuitenkin alituinen ilon ja kauneuden ikävä niinkuin sävelissä kevään kaipausta.

Janne Flykt varusti sävellyksensä nimimerkillä "Kirkonlämmittäjä" ja toimitti sen posttiin.

X

Kahden viikon päästä sisälsi piispankaupungin ainoa äänenkannattaja "Ahjo" seuraavan uutisen:

"Pääkaupungin Musiikkiyhdistyksen toimeenpanemassa nuorten säveltäjien sävellyskilpailussa on sinfonioista saanut ensi palkinnon 1000 markkaa 'Tuomiokirkko'-nimisen sinfonian tekijä, nimimerkki 'Kirkonlämmittäjä'. Kun arvostelujen jälkeen säveltäjän nimistä otettiin selvää, huomattiin tämän huomiota herättävän sinfonian tekijäksi entinen pappismies Janne Flykt, joka nykyään toimii toisena vahtimestarina N:n tuomiokirkossa.

Sinfonia esitetään Musiikkiyhdistyksen konsertissa Helsingissä t.k. 28 p:nä. Onnittelemme tekijää ja toivomme lähitulevaisuudessa voivamme selostaa sinfonian sisältöä."

Janne Flykt oli silloin kirkossa, kun lehti ilmestyi. Hän ei siis tiennyt uutisesta mitään paremmin kuin kirkkokansakaan. Sen sijaan luki kotonaoleva kaupunki sen suurella mielenkiinnolla. Ja varsinkin oli kaksi henkilöä, joiden huomiota se herätti mitä suurimmassa määrin.

Toinen oli kirkonisännöitsijä Höök, toinen kuparisepänsälli Esaias Kamula.

Näistä molemmista oli tullut ystävykset, vaikka maailmankatsomus erottikin heidät kauas toisistaan. Sillä kirkonisännöitsijä oli korkeakirkollinen sanan syvimässä merkityksessä. Hänestä ei saanut autuuden asiaa tehdä turhan mutkikkaaksi. Jumala on suuri taivaallinen tilintarkastaja, ja herra Höök arveli taivaaseen pääsyyn riittävän vallan hyvin, että tilit olivat kunnossa. Ja hänellä ne oli: kahdenkymmenenviiden vuoden kuluessa eivät tilintarkastajat olleet löytäneet viidenpennin virhettä. Ja se oli paljon, sillä hänen edeltäjänsä oli saanut potkut — vaillingin vuoksi.

Kuparinsepänsälli Esaias Kamulasta oli kaikki tuollainen vanhaa paavia alusta loppuun. Hänen oppinsa mukaan tarvittiin autuuteen paljon muuta: pyhä Henki, uusisyntyminen, erityinen henkikaste ja monta muuta sekä pienempää että suurempaa seikkaa. Siihen ei riittänyt se, että teki työnsä kunnollisesti. Pois se! Silloin olisi hän ollut aivan ensimmäisiä, sillä sirompia kastrulleja ja kahvipannuja ei valmistanut kaupungissa kukaan.

Tästä maailmankatsomusten erilaisuudesta huolimatta hänestä oli tullut ystävä kirkonisännöitsijä Höökin kanssa. Heitä yhdisti yhteinen pettymys. Herra Höök oli luvannut kirkonlämmittäjän toimen Esaias Kamulalle, mutta joutunut taistelussa alakynteen. Ja Esaias Kamula ei ollut saanut paikkaa, jonka tulot hän jo oli ottanut huomioon suunnitellessaan oman liikkeen perustamista. Kumpikin halusi kostaa.

Oli siis luonnollista, että "Ahjon" uutinen herätti heidän mielenkiintoaan mitä suurimmassa määrässä.

Sinfonia? Mikä kumma se oli? Vaikka kirkonisännöitsijä Höök kuului kaupungin valtuustoon ei hän silti ollut musiikkimies.

Sen verran hän käsitti, että se oli musiikkia. Mutta minkälaista, maallistako vai hengellistä? Sinfonia? Siinä oli jotakin pakanallista, jotakin, joka haiskahti tanssille. Äh! Hänpä kysyykin tyttäreltään, joka soitti pianoa.

— Gertrud! Mikä se sinfonia on?

Herra Höökillä oli sanomalehti kädessä. Hän seisoi salin ovella ja katseli silmälasiansa yli pianon edessä istuvaa tyttärtään.

Tyttö keskeytti soittonsa. Mitä se pappa nyt? Sinfonia?

— Niin, mikä se sinfonia on? Herra Höökin ääni kävi jo kärsimättömäksi.

— Se on ... sävelteos, vastasi tyttö arasti.

— No soitahan jotakin sellaista.

Tyttö oli tottunut tottelemaan, sillä hän pelkäsi isäänsä. Hän haki muutaman Beethovenin sävellyksen ja rupesi soittamaan scherzooa.

Aha! Tanssiapahan oli!

Tytär huomasi, että isä oli kappaleen alussa vetäytynyt huoneeseensa. Hän soitti edelleen ja ihmetteli, mistä tämä päähänpisto aiheutui.

Herra Höök käveli huoneessaan edestakaisin. Salista kuuluivat pianon säveleet. Selvää tanssia! Ihan ilmeisesti! Johan hän oli sitä aavistanut.

Hän luki uutisen vielä kerran. Kas, kas vain! Se poika ei säikkynyt! Mennä tekemään tanssikappale tuomiokirkosta! No ei vähä!

Mutta asia ei ollut vielä selvä. Tuo "tuomiokirkko" sotki sitä koko lailla. Miten se oli ymmärrettävä? Pannako tuomiokirkko tanssimaan polkkaa? Heh! Mitä järkeä siinä olisi ollut?

Hän oli levoton koko sen viikon. Virkatunneillaan hän esiintyi äreänä ja vähäpuheisena. Sinfoniajuttu kiusasi häntä tavattomasti. Asia ei tullut yhtään paremmaksi sen kautta, että tuomiorovasti oli selittänyt

kappaleen hengelliseksi. Mitäs muuta se voisi olla. Vai hengellistä! No, piru vieköön sitten koko sinfonian!

Viikon kuluttua hän vasta sai tuulta purjeisiinsa. "Ahjo" julkaisi Janne Flyktin runon ja selitti, että oli kysymyksessä mitä mielenkiintoisin ohjelmamusiikkikappale.

Jahah! Äläpäs! Vai _ohjelma_musiikkikappale! Sehän haiskahti jo teatterilta!

Hän lähti suoraa päätä tuomiorovastin luo. Tämä oli juuri tullut kirkosta ja oli parastaikaa ruokasalissa kahvia juomassa. Hän huomasi heti, että Höökillä oli tärkeää asiaa.

— No, mikäs sinua lennättää näin keskellä pyhäpäivää? kysyi hän hymyillen.

Höök otti sanomalehden taskustaan.

— Onko veli lukenut tuota? Siinä nyt on se sinfonia. Tuomiorovasti silmäsi lehteä. Hän ei ollut sitä vielä nähnyt.

— Mennäänpäs tänne ... minun huoneeseeni.

— Jaa ... hm! Tämä nyt on ... jaa, hm ... tämä nyt on tavallinen runo. Koko sievä runo.

Höök liikahti hermostuneena tuolillaan.

— Mutta sisältö, veli, sisältö. Mitä siitä arvelet? Tuomiorovasti tarkasteli uudelleen lehteä ja lausuili puoliääneen runon säkeitä.

— Jaa ... hm! Onhan siinä omituisuutta kyllä...

— Se on pakanallista alusta loppuun! keskeytti Höök ja katsoi tuimasti tuomiorovastiin. — Siinähän ylistetään paavinkirkkoa ja toivotaan sen ajan palaavan... Ilmeinen hyökkäys luterilaista kirkkoa vastaan.

— Se nyt on, miten sen ottaa.

— Ottaa? Herra Jumala! Johan tämä on selvääkin selvempi! Hän tempaisi lehden tuomiorovastilta.

— "... kylmä, riemuton sen olo on. Ja alttarin se koristettavaksi tahtois kukkasin..." Paljasta paavia alusta loppuun! Ei, — hän laski lehden pöydälle — minä olen sitä mieltä, että semmoisia miehiä me emme voi pitää kirkon palveluksessa.

— Tarkoitatko...? Tuomiorovasti katsahti Höökiä epäröiden.

— Joo, sitä mitä tarkoitan. Pois semmoiset miehet kirkon palveluksesta! Mitä me niillä teemme, kun on kerran parempia tarjolla. Niinkuin esimerkiksi Kamula.

— Kamula? Kirkon ystävänkö sinä hänen luulet olevan?

— En minä tiedä häntä sen vihamieheksikään.

Höök sanoi sen viattomasti kuin lapsi.

— Jaa ... hm! Täytyy miettiä asiaa ... ja tutkistella...

— Mieti vain, mutta minä en mielipidettäni muuta.

Ja luulen, että tästä tulee yksi ja toinen puhumaan. Paavin kannattaja luterilaisen kirkon palveluksessa! Herra Höök otti sanomalehden ja lähti.

* * * * *

Kirkonisännöitsijä oli ollut oikeassa. Janne Flyktin runo pani uskovaisten vaimojen joukon parveilemaan kuin mehiläispesän. Niitä laukkasi pappilassa tusinoittain.

Ensin tuli Moilasen Matleena. Ja hänelläkös oli puhumista.

— On se nyt vallan *kauhe-aa*, että semmoiset miehet saavat kirkossa toimia! Kaikki paavin sinhvoonit ja muut sympoolit! Ja ... ja piiritanssit ja polkat ja kaiken maailman valssit ja roskat! Kyllä tuomiorovastin pitää tarttua asiaan. Muuten tässä rupeavat sielut menemään helvettiin niin että roiskaa, tällaisessa hoijakassa, kun nyt ei enää eroa oikealla eikä väärällä! ... Maailman loppu tästä tulee.

Ja Moilasan Matleena oli itkenyt haikeasti.

Se jo rupesi hermostuttamaan. Sellainen risti siitä Janne Flyktistä! Ensin se pappisskandaali ja nyt vielä tämä. Tuomiorovasti oli pahemmassa kuin pulassa.

Häntä vahvisti sangen suuressa määrässä asessori Tallborgin käynti.

— Kaikkeaa sinä rupeat sydämellesi panemaan! Anna pojan säveltää. Hänellä on kerta kaikkiaan lahjoja siihen. Mitä sinä akoista? Anna niille tulinen lähtö ... sääret suorana pihalle! Niin minä tekisin, totisesti! Minä en sinuna kärsisi kaikkia Moilasan Matleenoja ja Maijastiinoja. Lorveja alusta loppuun ... suurisuisia ja häpeämättömiä! ... Äh!...

Se oli vaikuttanut kuin virkistävä sade. Tallborg oli sellainen tanu mies, vaikka hieman karu. Mutta niin selvät ja kirkkaat mielipiteet.

Tuomiorovasti sai vähitellen jalat alleen. Hän oli päässyt vakaumukseen: Janne Flykt sai pitää paikkansa.

Hän sanoi sen Höökille lyhyesti muutamana päivänä.

Tämä ei vastannut mitään. Mutta tuomiorovasti ei nähnyt sitä liekkiä, joka välkähteli hänen silmistään. Sitä pelkäsivät kaikki hänen alaisensa, sillä se ennusti myrskyä.

* * * * *

Janne Flykt eli onnellisia päiviä. Hän oli yleisen huomion esineenä kaupungin johtavissa piireissä. Hänelle sateli onnentoivotuksia joka kadun kulmassa. Hänestä oli tullut suuri säveltäjä yht'äkkiä.

Pääkaupungin lehdet kiittivät kilvan hänen sinfoniaansa. Konsertti, jossa se oli esitetty, oli muodostunut kerrassaan suurenmoiseksi. Ihmiset olivat olleet aivan haltioissaan, ja muutaman lehden selostaja oli lisännyt arvostelunsa loppuun:

"Säveltäjä ei ollut läsnä. Hän lämmittelee tuomiokirkon kamiineja kotikaupungissaan, saman kirkon, jossa hän ennen palveli pappina, mutta joka virka häneltä riistettiin hänen omintakeisten mielipiteittensä vuoksi."

Hänestä tuli yht'äkkiä päivän sankari, profeetta ja marttyyri samalla kertaa. Muutamat pääkaupungin lehdet vihjailivat jo siihen suuntaan, että hänen erotuomionsa olisi otettava tarkastuksen alaiseksi. Siitä ehkä löytyisi samanlainen virhe kuin niin monesta keskiaikaisesta polttoroviotuomiosta.

Tämä tulviva myötätunnon ja tunnustuksen myrsky uhkasi ihan upottaa asianomaisen. Hänestä syntyi kaikenlaisia fantastisia historioita, varsinkin pääkaupungissa, jonka tunnuslauseena oli viikkokaudet: "Janne Flykt, kirkonlämmittäjä." Pääkaupunki haukkoi henkeään, kun saatiin tietää, että sama Janne Flykt oli kuukausimääriä soitellut sen pihalla ja poiminut taskuunsa ikkunoista heitettyjä vaivaisia lantteja. "Ajatella! Hyvät ihmiset! Sellaista voi vieläkin tapahtua!" Niin, niin, suurten taiteilijain tie oli aina ollut orjantappuroita täynnä...

Elämä hymyili Janne Flyktille taas monen vuoden jälkeen. Aurinko, jonka hän oli luullut iäksi laskeneen, kohosi uudelleen säteilevänä ja loistavana, ennustaen kirkasta päivää, ja hän, joka oli vuosia varjossa istunut, imi sen valoa itseensä.

Hänen köyhän portinpielikammarinsa seinällä riippui suuri laakeriseppele sinivalkoisine nauhoineen. Sen olivat pääkaupungin musiikinytävät lähettäneet. Ja nauhoihin oli painettu sanat "'Kirkonlämmittäjä' Janne Flyktille."

Piispankaupungin musiikin harrastajat panivat toimeen juhlaillan hänen kunniakseen. Siellä oli paljon väkeä, mm. maaherran rouva ja pormestari perheineen. Kapellimestari Borell piti juhlapuheen, jossa hän viittasi Janne Flyktin nykyiseen asemaan, lohduttaen häntä sillä, että kaikki suuret säveltäjät olivat saaneet taistella köyhyyden ja puutteen kanssa. Se kruunasi heidät suuriksi ihmisinä ja antoi samalla niin surkuteltavan selvän kuvan tästä matoisesta maailmasta, jossa ihmislapsel taistelivat.

Janne Flykt oli seisonut piispan lahjoittamassa takissa hämillään ja neuvotonna. Kaikki tuli niin yllätyksen tavoin hänen osakseen, ettei hän ehtinyt ollenkaan suhtautua tähän myötätunnon myrskyyn. Hänen vastauksensa oli vain rajoittunut yksinkertaiseen kiitokseen ansaitsemattomasta kunniasta. Hän oli vain iloinen saadessaan palvelua rakkaaksi käynnyttä tuomiokirkkoa, sitäkin suuremmalla syyllä, kun sävelten runotar, oli siellä ensi kerran hänen sydäntään koskettanut.

Oli huudettu huikea "eläköön", ja kaupungin herrat olivat kantaneet häntä juhlasaatossa ympäri huonetta torvisoittokunnan soittaessa ja ihmisten taputtaessa käsiään.

Piispankaupunki oli ylpeä hänestä. Se olisi antanut hänelle vaikka piispanviran, jos sen vallassa olisi ollut. Se tyytyi vain murheella näkemään hänet nykyisessä toimessaan. Mutta se lupasi miettiä jotakin sopivampaa. Sen kunnialle kävi kovasti, että mies, joka oli saattanut vähäpätöisen syntymäkaupunkinsa nimen kaikkien huulille, hakkasi puita kuin tavallinen työmies. Ja senvuoksi oli syntymäkaupunki päättänyt antaa korvauksen, tuntuvan korvauksen.

* * * * *

Mutta se osa piispankaupunkia, jossa ei välitetty maailman puuhista, kauhistui. Janne Flyktistähän tehtiin kerrassaan jumala. Se ei merkinnyt hyvää, ja lankeemus oli seuraava nopeata nousua.

Ja se seurasikin.

XI

Muutamana sunnuntaina Mikkelin jälkeen, joku viikko edelläkerrotuista tapahtumista, tuli Janne Flykt kirkkoon, pistäytyttyään syömässä aamiaista ennen jumalanpalveluksen alkua.

Hänen hämmästyksensä oli tavaton, kun hän astui sakaristoon. Se oli täynnä savua.

Hän riensi muurin luo ja tarkasti peltejä. Ne olivat auki. Savun täytyi siis tulla muualta. Hän silmäsi kirkkoon johtavaa ovea ja hänet valtasi levoton aavistus. Yhdellä nykäyksellä tempaisi hän oven auki, mutta oli tuupertua seljälleen säikähdyksestä.

Kirkko oli niin täynnä savua, ettei ikkunoita erottanut. Hän luuli ensin tulen olevan irti. Mutta kun missään ei näkynyt liekkiä, huomasi hän otaksumansa vääräksi. Tulipalo ei ollut voinut savua aiheuttaa.

Hän juoksi kuoriin ja tarkasti kamiinia. Savu tuprusi luukun raosta paksuna virtana, niinkuin olisi joku puhaltanut sitä sisästä päin. Hän tarttui peltiin ja samassa selvisi hänelle syy: pelti oli kiinni!

Hän oli aivan pyörällä. Oliko hän hajamielisyydessään vääntänyt pellin kiinni kotia lähtiessään? Ei, se ei voinut olla mahdollista! Kamiini oli palanut hyvin. Hän muisti sen varmasti.

Hän riensi tarkastamaan toisia kamiineja. Kaikkiällä sama ilmiö: *pellit olivat kiinni jokaisessa!*

Aluksi hän ei käsittänyt mitään. Savu täytti kirkon holvit kauttaaltaan. Lehteriltä kuumottivat urut kuin pilven sisästä. Kitkerä, tukahduttava katku ihan salpasi henkeä.

Hän riensi pääovelle ja löi sen auki. Samoin hän teki muillekin oville. Syntyi voimakas veto, joka pani savumassat liikkeelle. Mutta vaikka ne ohenivatkin minuutti minuutilta, ei ollut toivoakaan saada niitä kokonaan häviämään jumalanpalveluksen alkuun, sillä kello kävi jo kymmentä.

Janne Flykt istahti penkinkorvaan ja katseli toivotonna savupilvien liikettä. Kupooli oli kokonaan verhoutunut niiden peittoon. Pieniä, nelikulmaisia ikkunoita samoin kuin enkelinkuviakaan ei näkynyt lainkaan. Yhtenä, harmaana, mustana savumassana koko kirkon yläosa.

Hänen rintaansa kaihersi tuska ja epätoivo. Kuka oli tämän tehnyt? Kuka? Hän oli varma, että jokainen pelti oli ollut auki hänen poistuessaan.

Pääovelle ilmaantui ihmisiä. Kirkosta tulviva savu oli herättänyt outoa uteliaisuutta ja saanut kadulla kulkevat poikkeamaan kirkkoon. Siellä he seisoivat kirkon ovelta huudahdellen hämmästyneinä:

— Huh! Aivan täynnä savua! Flykt, mistä savu on tullut?

Janne Flykt raivosi hengessään. Ruveta tässä vielä selittelemään jokaiselle sivukulkijalle.

— Se on arvoitus minulle itsellenikin, huusi hän vastaan ja hänen äänessään värisi pidätetty kiukku.

Mikä tästä seuraisi? Hyvä Jumala sentään! Kirkko aivan pilalla! Savu turmeli maalaukset, alttaritaulun, sen kullatut kehykset ja kaikki nuo keskiaikaiset koristukset. Hyvä Jumala!

Kuin mielipuoli seurasi hän väkäisten savupilvien verkkaisia käännöksiä. Ne peittivät yhä koko kirkon yläosan. Ikkunoiden yläruutuja kuumotti vain hiukan, ja vedon liikkeelle heristämät savupilvet pyörivät niitä vasten kuin juopuneet jättiläiset.

Mutta vaikka vetikin hyvin ja savu liikehti lakkaamatta, oli kirkko siksi korkea, että vetäisi aikaa, ennenkuin ylimmät savukerrokset ehtisivät ovien tasalle.

Häntä puistatti vilu ja hän tunsu olonsa sanomattoman kurjaksi. Hänhän oli kuin joku Neero, joka katseli Rooman paloa. Puuttui vain harppu ja tuon tyrannikeisarin juhلاميeli...

Hän katsoi kelloa: puoli kymmenen. Tapulissa ruvettiin soittamaan.

Hän koetti miettiä, millä tavoin tämä hirveä hävitys oli aiheutunut. Jonkun oli täytynyt hänen poissaollessaan päästä kirkkoon ja tehdä ilkityö.

Äkkiä hän löi otsaansa. Eikö pääovi ollutkin auki, kun hän meni sitä avaamaan? Todellakin! Se *oli auki*.

Keneltä se oli jäänyt auki? Häneltäkö vai vahtimestarilta? Oliko hän kulkenut siitä aamulla?

Hän koetti muistella, mutta sitä oli mahdoton saada selville. Sen hän muisti päivänselvään, että hän oli luonut lumen portailta ja lakaissut ne. Mutta oliko hän tullut eteiseen kirkosta vai ulkoa?

Torninvartijalla oli oma avaimensa kirkon ulko-oveen. Se saattoi kyllä erehdyksessä jäädä joskus auki. Mutta sisäovihan oli aina lukossa. Ei, hän ei jaksanut muistaa. Mahdollisesti oli sisäovi jäänyt ellen sulkematta hänen kantaessaan puita kirkkoon.

Nyt hän tietysti menettäisi tämänkin toimen. Ja mitä sitten? Tietymätön tulevaisuus olisi taas edessä. Ehkäpä kaupunki antaisi nyt sen korvauksen, jonka se viime vuonna häntä juhliessaan oli niin auliisti luvannut.

— Kylläpä täällä on savua.

Janne Flykt säpsähti ja kavahti pystyyn penkissä. Kamula, Esaias Kamula, seiso i etelänpuoleisella ristikäytävällä ja katseli kirkkoa päätänsä pudistellen.

— Mitä, mitä —? Näkikö hän unta vai mitä? Ei, se tuntui mahdottomalta, aivan mahdottomalta. Mutta sittenkin ... sittenkin. Ei ... hän ei nähnyt unta.

Eikö se ollut juuri Kamula, joka oli puhutellut häntä hänen lakaistessaan kirkon rappusia? Oli kysynyt muun muassa, eikö aika tullut pitkäksi, kun piti olla kirkossa yhtä menoa aamukahdesta ja -kolmesta jumalanpalveluksen loppuun saakka.

Mitä hän siihen oli vastannut? Niin, että hän kävi tavallisesti aamiaisella kahdeksan ja yhdeksän välillä.

Mitä? Olisiko Kamula huomannut sisäoven jääneen auki ja...? Ei, se tuntui aivan mahdottomalta.

Mitä syytä hänellä olisi sellaiseen ollut? Syytäkö? Ahaa, hänhän oli hakenut kirkonlämmittäjän tointa samalla kertaa kuin hän itsekin, Ja Höök, kirkonisännöitsijä, oli kannattanut Kamulaa.

Janne Flyktin valtasi ilkeä epäluulo. Se takertui hänen ympärilleen kuin limainen käärme. Hän epäili Kamulaa, epäili itseään, epäili kaikkia.

Mutta eniten kuitenkin tuota ruskeapartaista, synkännäköistä miestä, joka päättään pudistellen tarkasteli kirkkoa. Hänen käytöksessään oli jotakin arvoituksellista.

— On Herran temppeli nyt näökäs. Kamula silmäsi ilkeästi Janne Flyktiä ja astui ovelle.

Niin, niin, hyvä sitä nyt oli arvostella, kun ensin oli itse...! Hän säikähti omaa ajatustaan. Se teki niin paha. Hänellä oli samanlainen tunne kuin olisi saanut suuhunsa jotakin ilkeää, jota ei kyllin nopeasti ehtinyt sylkäistä pois.

Kirkko oli aivan kylmä. Siellä kirveli silmiä ja katkusi. Jumalanpalveluksen pito oli mahdoton.

Ihmisiä yritti kirkkoon yksi toisensa jälkeen, mutta suurin osa pyörsi kummastellen pois. Jotkut kulkivat käytävää pitkin, pysähtelivät ja toruivat. Ikäänkuin savu olisi siitä välittänyt. Ei, se pyörähteli vain kupoolissa ja holveissa kuin kiusoitellakseen ärtyneitä katselijoita.

Kaduille kokoontui uteliasta yleisöä. Se kerääntyi vähitellen kirkosta pyörtäneiden ympärille, ja nuo virsikirjat kainalossa seisoskelevat miehet ja naiset olivat kuin haaksirikosta pelastuneita matkustajia, joihin yleisön sääli kohdistui.

— Minä yritin sinne, mutta se on täynnä savua kuin riihi. Voitte nähdä itse. Puhuja viittasi savupatsasta, joka vyöryi kirkon ovesta ja kohosi tapulin seinää ylös.

— Kaikkea sitä näkee! päivittelivät toiset. — Kun pilataan kirkko ihan tahallaan.

— Kuka sitä lämmittää? kysäisi joku.

— No Flykti, "Kirkko-Janne" ... se entinen pappi.

No jo vain. Senhän nyt sitten arvasi. Sellainen hämähäuhukka. Kulkikin kuin unissaan, miettien sävellyksiään ... tietysti! Oli varmaankin unohtanut pellit kiinni.

Se oli selvää.

Ja Janne Flykt, jota vuosi sitten kaikki olivat ihailleet kuin ilmestystä, sai nyt osakseen koko joukon yksimielisen halveksumisen. Häntä parjattiin kuin jotakin Hierostratosta, temppelin polttajaa.

— Tuli siinä seurakunnalle kustannuksia taas, jutteli muuan lihava ajuri, joka oli pysäyttänyt rekensä väkijoukkoon. — Kirkollisverot nousevat. Saattepa nähdä.

Väkijoukon murina yltyi. Puhe veroista kosketti arkaan kohtaan. Jos Janne Flykt olisi ollut saapuvilla, olisi hän saanut kuulla, paljonko kirkollisveroäyri teki ensi vuonna.

Eikä sitä olisi ollut hauska kuulla, sillä se teki luonnollisesti suunnattoman paljon enemmän kuin tänä vuonna: koko kirkko oli luonnollisesti maalattava, katosta lattiaan.

Mutta Janne Flykt ei ollut kuulemassa näitä kustannusarvioita. Hän seisoj sakaristossa selittämässä asiaa tuomiorovastille, joka suutuksissaan mitteli lattiaa edestakaisin.

— Se nyt on mahdotonta, että täällä olisi kukaan käynyt! ärjyi hän tulipunaisena kasvoiltaan. — Sinä olet hajamielisydessäsi unohtanut pellit kiinni ja koetat sitten työntää synn toisten niskoille.

— Enhän minä ketään syytä, vaan kerron ainoastaan että pellit olivat kiinni, kun tulin kirkkoon. Tuntuu vain niin mahdottomalta ajatella, että ne olisivat itsestään sulkeutuneet.

— Niin, niin. Se on tietysti mahdotonta! Mutta kun mies ei tee muuta kuin kulkee ajatuksissaan, haaveillen sinfonioja, niin jäävät kamiinitkin savuamaan.

Se pisti Janne Flyktiä niin kipeästi, ettei hän voinut olla huudahtamatta:

— Minun sinfoniani eivät kuulu keneenkään, setään paremmin kuin muihinkaan! Minä pyydän setää pysymään asiassa.

— Niin minä pysynkin! ärjäisi tuomiorovasti. — Mene nyt kotiin äläkä vaivaudu enää tänne! Me koetamme nyt järjestää asiat ilman sinua.

Janne Flykt nieli kyneleitään.

— Merkitseekö se ... eroa? kysyi hän ääni vapisten mielenliikutuksesta.

— Merkitsee! Mene nyt vain...

Janne Flykt otti hattunsa ja lähti. Hänen kasvonsa olivat vääntyneet ja kalpeat. Pastori Kallion tuli häntä sääli. Hän yritti puhua jotakin tuomiorovastille, mutta tämä keskeytti hänet kiivaasti:

— Älä sinä sekaannu tähän! Se ei kuulu sinuun! Siihen se jäi. Apulainen vetäytyi loukkaantuneena syrjään.

Janne Flykt katsahti ympärilleen kuin hukkuva. Hänen katseestaan kuvastui pohjaton epätoivo. Hän avasi suunsa kuin aikoen sanoa jotakin, mutta nähdessään tuomiorovastin ankarat kasvot hän ei puhunut mitään, vaan kääntyi hartiat kumarassa ovea kohti.

XII

Onko sinulla häävaatteita, Janne Flykt?

Tuomiokirkon takimmaisessa penkissä, ihan penkin korvassa lähellä ovensuuta istui Janne Flykt ja kuunteli saarnaajan esitystä. Saarnaaja, pastori Kallio oli tänään tavallista lennokkaampi. Hän lausui sanat soinnukkaasti, lämmöllä, josta uhkui innokas halu vaikuttaa kuulijoihin. Mutta Janne Flyktistä tuntui, etteivät sanat kantaneet hänen luoksensa. Ne olivat kuin tarkoitettut putoamaan alas keskemmas kirkkoa, — sinne missä kaupungin hienosto istui pyhäpukuisena. Siellä kulkivat ne ympäri penkki penkiltä kuin tutkien, oliko noilla kaikilla hienoilla rouvilla ja neitosilla häävaatteet. Ja ne olivat tutkimustensa tuloksiin verraten tyytyväiset: nuo pitseillä reunustetut hihat, jotka eivät tosin sopineet näkymään päällystakkien pitkien hihojen alta, kelpasivat kyllä. Ja vielä suuremmalla syyllä karpän- ja ketunnahkaiset puuhkat, sillä nehän saattoi jo ensi katsannolla havaita oikeiksi, alkuperäisiksi. — Pastori Kallion sanat olivat tutkimustensa tuloksiin tyytyväiset ja leijailivat pienten perhosten lailla takaisin saarnatuoliin, ilmoittamaan havaintonsa lennokaspuheiselle papille. Tämä oli saarnansa alussa suhtautunut kuulijoihinsa hieman epäillen, mutta nuo monenkuosisten päähineiden alta katselevat herraskasvot saivat nyt hänet uudelleen arvioimaan maaperää.

Pastori Kallio huomasi olleensa vaarassa antautua liian tuomitsevan kiihkon valtaan. Hän pysähtyi ja peräytyi, alkaen vaeltaa eteenpäin varovaisemmin.

Hänen esityksensä sai nyt aivan toisen sävyn. Se oli alussa pyrkinyt kohdistumaan omiintuntoihin, mutta nyt se kilpistyi takaisin noista kiiltopintaisista plyyshikapoista. Hänellä ei ollut oikeutta tunkeutua syvemmälle, kuin mitä hänen silmänsä edessä oli.

Se oikeus kuului yksin Jumalalle.

Ja pitihän hänen kohtuudella uskoa, että noilla hienoilla rouvilla ja neitosilla, jotka joka sunnuntai istuivat säännöllisesti paikoillaan, oli häävaatteet. Hehän elivät jumalista, hurskasta elämää, uskoivat Raamatun joka kohdan ja ottivat osaa pakana- ja merimieslähetyksen ompeluseuroihin. Heitä ei ollut syytä epäillä. Mutta hän ei malttanut jättää hyökkäystäkään, vaikka hän suuntasikin sen näkymätöntä vihollista vastaan. Hän oletti täydellä syyllä, ettei yksikään hänen kuulijoistaan ottanut omalle osalleen sitä, mitä hän nyt sanoi:

— Mutta miten on niiden laita, jotka eivät pysy kuuliaisina Jumalan sanalle, vaan vääntelevät sitä oman mielensä mukaan? Luulen, että he ovat tyytyväisiä omaan maailmankatsomukseensa. Sen avulla heidän täytyisi päästä sisälle yhtä hyvin kuin muidenkin. Heillä on, niinkuin eräs saarnaaja sanoo "hyvä kotitekoinen puku" ja sen pitäisi välttää.

Janne Flykt istui väristen paikallaan. Ovesta kävi veto, ja hänen oli kylmä. Hänen olisi tehnyt mieli muuttaa paikkaa, mutta siihen häneltä puuttui rohkeutta. Se olisi herättänyt liiksi huomiota. Ja sitä välttääkseen hän juuri oli valinnutkin paikkansa, päästäkseen ensimmäisenä kirkosta ulos jumalanpalveluksen päätyttyä.

Hän koetti syventyä saarnaajan esitykseen ja unohti hetkeksi vilunsa. Niin, nuo sanat tarkoittivat häntä.

Oliko hänen oppinsa Vapahtajasta tuollainen kotitekoinen puku, jolla hän aikoi pyrkiä sisään?

Hänen viimeaikaiset epäilyksensä nostivat jälleen päätänsä. Ne hyökkäsivät hänen kimppuunsa kuin raatelevat kotkat. Hänen oli ennen onnistunut karkoittaa ne päältänsä, mutta nyt ne tulivat niin monilukuisina, ettei hän voinut niille mitään.

"Etkö näe, että Jumala on sinut hyljännyt? Minkävuoksi muuten istuisit tässä vilusta väristen, rikkinäisessä takissasi? Jos olisit pysynyt uskollisena kirkon opille, seisoisit nyt tuolla, missä pastori Kallio. Saisit julistaa sanaa toisille, sen sijaan että nyt istut tässä syytetyn penkillä. Vai olisiko sinun muuten käynyt niin, kuin on käynyt? Eikö epäonnistumisesi lukkarinvaalissa johtunut juuri tuosta harhaopistasi? Sinuun ei luotettu. Niin se oli. Ja entä kirkonlämmittäjän toimi? Eikö senkin menettäminen johtunut viime kädessä siitä, että sinulla oli toinen käsitys Vapahtajasta kuin kirkolla? Kamula oli vain välikappale, jota käytettiin sinua vastaan. Ja vaikka siinä harjoitettiin mitä törkeintä vääryyttä, niin mitä se itse asiaan vaikutti? Jumalahan antaa pahankin palvelu hyviä tarkoituksiaan, vaikka väärintekijä omalta kohdaltaan vastaakin rikoksistaan. Katso, siellä kulkee Esaias Kamula sinun entisessä toimessasi, ja sinä istut tässä kaikkien ylönkatsomana ja hylkäämänä..."

Janne Flykt taisteli kuin hukkuva. Viimeinen lankku, jonka varassa hän oli pysytellyt pinnalla, uhkasi vajota. Se oli kannattanut häntä tähän saakka. Sen varassa hän oli kestänyt kaikki koetuksensa — hetkellisistä epäilyksistä huolimatta.

Silloin, kun hänen ulkonainen elämänsä oli synkennyt ja hän oli kärsinyt maailman tuomioista ja värinkäsityksistä, oli hän saanut valoa sisästäpäin, omasta maailmastaan. Sen maailman keskipisteenä oli Vapahtaja, tuo lempeä, ihmisystävällinen mies, joka itse oli joutunut mitä hirveimmän värinkäsityksen uhriksi. Kun tämä mies oli julistanut oppiaan taivaallisesta isästään, olivat vihamiehet

sanoneet: "Hän on samarialainen ja hänellä on perkele." Ja kun hän jumalallisen voimansa tunnossa oli herättänyt kärsivässä sairaskaudessa uskon paranemisen mahdollisuuteen, — uskon, joka oli vallannut niin tuon vuosikautensa kainalosauvojensa varassa hoippuneen ihmisparan, että tämä oli saattanut heittää tukensa ja käydä, — olivat farisealaiset nähneet siinäkin Beelsebubin työn. Saattoi olla, että väärinkäsitys Vapahtajaan nähden oli monesti ollut tahallista, mutta itse pääasiaahan se ei muuttanut: hän kuoli ristillä uskollisuutensa vuoksi sydämensä sisimmälle vakaumukselle.

Janne Flyktille oli tuottanut lohdutusta Vapahtajan muistelemisen. Kun hänet erotettiin virasta, oli hän ajatellut Vapahtajaa: häntäkin oli sanottu temppelein häpäisijäksi ja Jumalan pilkkaajaksi. Kun hän kierteli maailmalla koditon, elätellen itseään soitolla, oli Vapahtajan muisto kannattanut ja ylläpitänyt häntä henkisesti: Vapahtajallakaan ei ollut ollut paikkaa, mihin olisi päänsä kallistanut. Ja kun hänet lopuksi erotettiin kirkonlämmittäjän toimesta, oli hän jälleen muistanut Vapahtajaa, jonka "yksi kahdestatoista" oli pettänyt. Aina, jokaisessa vastoinkäymisessä oli Vapahtajan muisto estänyt häntä vajoamasta.

Mutta jospa hän olikin elänyt vain haavekuvan vallassa? Tuo hänen hahmoittelemansa Vapahtaja olikin ehkä vain mielikuvituksen tuote, josta ei lopullisen ratkaisuin hetkellä saattanutkaan pitää kiinni?

... "Ei velikään voi veljeään vapahtaa eikä Jumalalle ketään sovittaa"...

Eikö se ollut Raamatun sana?

Oli.

Ja hänellehän Vapahtaja oli ollut vain "veli", vanhempi, kokeneempi veli, joka oli kokenut samoja kohtaloita kuin hän itsekkin, vaikka syvempiä, tärisevämpiä.

"Vapahtajaani yksinään saan turvata kuin ystävään kuin *veljehensä* veli..."

Niin hän oli kerran tunnustanut muutamassa runossaan.

Janne Flykt tunsikin hukkuvaansa. Lankku, joka oli kannattanut häntä niin monta vuotta, vajosi veden alle. Aallot löivät yli päin...

Mitä jos hän heittäisikin irti —?

Silloin hän vajoaisi, hukkuisi...

Mutta eikö kuolema ollutkin vain helpoitus nyt, kun kaikki oli mennyt? Kaupungin lupaamaa paikkaakaan ei ollut kuulunut, vaikka kokonainen vuosi oli jo kulunut siitä, kuin hän menetti kirkonlämmittäjän toimen. Mikä häntä siis enää pidätti? Ei mikään... Hän voisi lähteä hiljaa ... kenenkään huomaamatta ... ja kävellä rantaan. Siellä pauhasi koski sulana. Sinne kun heittäytyisi, loppuisi kaikki...

Janne Flykt silmäsi ympärilleen. Hänen edessään, pari penkkiä ylempänä, istui nuori nainen, pieni poika rinnallaan. Poika muistutti niin ihmeen elävästi pikku Penttiä, varsinkin silloin, kun hän pyöritteli päätään. Samanlainen vaalea tukka ja niska syvine kuoppineen. Ja päällystakkikin melkein samanlainen...

Ee, ei! Hän ei saattanut jättää vaimoaan eikä pikku poikaansa. Miten he tulisivat toimeen ilman häntä?

Mutta elämä tuntui nyt autiolta, kun vakaumus ei enää kestänyt. Harmaa, ääretön lakeus, jossa ei kasvanut mitään. Toivoton vaellus päivästä toiseen, joka aamu tuo sama, hirvittävä tyhjyys täynnä mielikuvituksen raunioita.

Ei ollut mitään Jumalaa eikä siveellistä maailmanjärjestystä. Hän saattoi sen *todistaa*. Jos olisi löytynyt Jumala, niin miten hän olisi voinut sallia sellaisen vääryyden tapahtua, että Kamula peri hänen toimensa, Kamula, joka todennäköisesti oli tehnyt tuon katalan ilkeyden: sulkenut kamiinien pellit hänen poissaollessaan ja niin savustanut hänet ulos tuomiokirkosta kuin myyrän turvallisesta kolostaan. Oh, kyllähän myyrä voitiin tappaa, kun se kerran saatiin pesästä ulos!

Ja täällä tuo mies nyt kulki ympäri aivan tyynenä ja rauhallisena, hoidellen kamiineja ja kantaen kolehteja, — uhrilahjoja Jumalalle! Eikö kirkonkaton pitäisi pudota alas ja haudata allensa tuo uusi Juudas Iskariot?

Hänen sydäntänsä raateli tuska ja epätoivo? Oi, tuntui niin pahalta, että maailma musteni silmissä. Tämähän oli kuin helvettiä! Jos helvettiä oli olemassa, oli se juuri tällainen.

— Kun kuningas astui häähuoneeseen, huomasi hän siellä miehen, joka ei ollut vaateitettu häävaatteisiin. Ja hän sanoi hänelle: "Ystävä, kuinka tulet tänne sisälle, vaikka sinulla ei ole häävaatteita?" Mutta hän ei vastannut mitään.

Pastori Kallion ääni soi ankarana kuin tuomiopäivän pasuuna.

Janne Flyktiä pyörrytti. Hän tarttui molemmin käsin penkinlaitaan. Niin ... mitäpä hänelläkään oli vastaamista? Hänhän oli juuri kieltänyt Jumalan, mutta siitä huolimatta kuitenkin pyrki sisälle tuohon tuntemattomaan, salaperäiseen, jota hänen sielunsa huusi ja kaipasi. Hän tahtoi elää Jumalan kanssa, mutta kuitenkin työnsi hänet luotaan. Hän tahtoi pitää Vapahtajan, mutta kuitenkin kielsi hänet. Se oli hirveää! Se oli kadotusta!

— Silloin sanoi kuningas palvelijoille: "Sitokaa hänen jalkansa ja kätensä ja heittäkää hänet ulkoisimpaan pimeyteen. Siellä on oleva itku ja hammasten kiristys."

Esaias Kamula kulki varpaillaan kirkon lännenpuoleista ristikäytävää. Hänen liikkeissään oli jotakin, joka muistutti saaliinsa kimppuun hiipivää kissaa, pehmeää, muutta samalla salakavalaa. Hän lähestyi Janne Flyktiä, ja hänen silmissään paloi vahingoniloinen myrkyllinen hehku.

Mitä? Aikoiko hän käskeä hänet ulos?

Jos niin kävi, niin silloin oli kaikki selvää! Silloin hän ei enää rimpuilisi vastaan. Jumala, joka ensin oli sallinut Kamulan kavalan ilkityön avulla riistää hänen toimensa, — hänen viimeisen leipäpalansa, — ja sitten salli saman miehen ajaa hänet ulos tempelistä, jota hän oli rakastanut kuin omaa henkeään, ei ollut enää Jumala, vaan pirullinen tyranni. Sellaista Jumalaa ei kannattanut ajatella, vaan elämä sai loppua. Vastuunalaisuus oli silloin vain kaunis sana, ihmisten keksimä, eikä kellään ollut mitään puhumista, jos häntä ei enää illalla kuulunut, — ei Johannallakaan.

Kamula läheni Janne Flyktin penkkiä, ja tämä heitti viimeisen katseen kirkkoon. Hän tunsi, että hän istui siellä viimeistä kertaa. Sillä nyt hän tiesi, mihin hän menisi. Hän olisi ainoastaan toivonut, että joku olisi hänet nähnyt, voidakseen mainita Johannalle...

Niin, mitä hän turhia. Kamulahan sen voisi tehdä, Kamula, joka nyt toimitti kuninkaan palvelijan virkaa ja tuli heittämään häntä ulkoisimpaan pimeyteen.

Hänen päässänsä takoi, ja kirkko pyöri hänen silmissään. Pappi saarnatuolissa meni ympäri kuin karusellissa ja hänen mukanaan koko kirkkoväki... Kosken kohina kuului ihan selvästi. Hän näki vaahtopääaallot ja sillan, jonka alla virta syöksyi eteenpäin mustana ... pohjattomana... Alapuolella oleva kallio oli kuin omiaan murskaamaan miehen ruumiin. Siihen ei tarvittu paljoa. Tärskähdyks vain, niin kaikki hiljensi... Ja sitten, sitten... Niin, mitä sitten? Ei mitään, ei kerrassaan mitään. Tyhjiys, tyhjiys vain...

Hän tunsi itsensä jo puolittain kuolleeksi. Kerran vain hän olisi vielä halunnut kuulla urkujen äänen. Miksi ei Roos saattanut soittaa? Mitä se olisi haitannut? Mutta ... samapa se. Saattoi hän lähteä ilmankin. *Koskihan* soitti. Se piti huolen musiikista ... hautajaismusiikista. Sinfonia ... niin ... niin. *Se* vasta oli sinfonia! Parempi kuin hänen! Vaivainen tuhat markkaa vain eikä kaupungilta mitään, ei mitään...

Kamula oli ehtinyt penkin korvaan. Janne Flykt näki suuren, karvaisen käden hapuilevan oven lukkoa. Mitä hän sitä hapuili? Tyhmyri! Eikö hän nähnyt, että ovi oli auki, raollaan? Hän tarttui lakkiinsa, ja hänen silmiinsä kohosivat tuskan kyneleet.

Mutta poiskäskyä ei kuulunutkaan. Janne Flykt oli jo noussut puolittain ylös ja katseli raivokkaana kuin haavoitettu peto kirkonlämmittäjää. Mitä tämä viivytteli? Aikoiko hän kiduttaa häntä? Eikö hän nähnyt, että hän oli valmis?

Kamula katsahti häneen säikähtyneenä ja nyökkäsi päätään. Hän painoi penkinoven hiljaa kiinni ja jatkoi matkaansa.

Janne Flykt retkahti penkkiin kuin juopunut.

Hänen sydämensä takoi haljetakseen. Mitä? Eikö Kamula ollut ajanutkaan häntä ulos —?

Hän painoi kättä rintaansa vasten ja huokasi raskaasti. "Hyvä Jumala! Hyvä Jumala!" hoki hän itsekseen.

Hänen sydämeltään vierähti raskas taakka. Jumala oli pelastanut hänen henkensä! Sillä arvelematta hän olisi mennyt koskeen, jos Kamula olisi käskenyt hänen poistua. Hän oli jo valmistautunut siihen. Mutta ei. Kamula ei ollut puhunut mitään. Hänellä oli se ollut huulilla, mutta Jumala oli pannut esteen

viime hetkellä. Jumala ei sallinut hänen kuolla.

Hänen sydäntään paisutti vapauttava riemu. Oi, oi! Hän oli jo ollut menossa, mutta ... oi, oi! Jumala oli ... armollinen.

Hän painoi päänsä penkkiin, ja hänen hartiansa nytkyivät rajuista nyyhkytyksistä. Pää oli kuuma, ja sydän hakkasi haljetakseen. Ajatukset riensivät hurjassa tanssissa ympäri, sekavina, rajaina, kuin pillastuneet hevoset, mutta niiden vyörystä pisti aina esiin yksi: Kamula ei ollut uskaltanut...

Hän tointui hiukan, kun urut rupesivat soimaan. Pastori Kallio oli laskeutunut saarnatuolista, ja seurakunta veisasi. Hän pyyhki silmiään kämmenselällä ja antautui virren sävelten vietäväksi.

Se soi kauniina ja vapauttavana. Siinä humisivat lapsuuden aikojen suloiset muistot. Hän istui kirkonpenkissä isoäidin rinnalla ja veisasi. "Enkeli Johanna" oli aivan hänen kohdallaan. Se hymyili. Tietysti. Olihan sillä hauska. Nyt ei saarnannutkaan pastori Skarp, jotenka se saattoi vapaammin pyöriä. Kas, kas! Niin somasti leijui nauharuusuke sen olkapäällä. Enkeleille tuli kuuma, palava. Niitä hengästytti leikin nopea vauhti. Rupesiko pistämään? ... Ei, ei! Hänen rintaansa vain pisti. Sydän ei ollut oikein terve... Lääkäri oli sanonut siinä olevan vian. Piti välttää mielenliikkeitä... Kyllä ... tietysti. Hän olikin nyt tyyni ja rauhallinen. Kupoolienkeleillä vain oli lämmin... Vai oliko hänelläkin? ... Niin, oli kai hänelläkin. Mutta mitäpä siitä... Vapahtaja vain tuolla nyökkäsi päätään. "Antaa poikain olla seinärahalla. Kun eivät kiroa vain..." Niin ... ei tietysti. Kuka tuomiokirkon nurkkauksessa kiroaisi!... Ei ainakaan hän ... eivätkä toisetkaan... Ah, ah, kun oli lämmin! Aurinkoko se paistoi niin lämpimästi. Pitää ottaa takki pois...

Janne Flykt oli vaipunut jonkinlaiseen horrokseen. Hän makasi penkin selustaa vasten ja hänen katseensa hämärsi. Tuomiokirkossa oli usvaa. Altari kuumotti vain kuin savun sisästä. Hän erotti Vapahtajan kasvot. Ne hymyilivät hänelle. Vapahtaja ei nuhdellut, vaikka kirkossa olikin savua. Hän ymmärsi, ettei syy ollut hänen... Kas, kas! Niin ... isoäitihän se oli ... messinkihakainen virsikirja kädessä! ... Mutta nyt! — Nyt vihlaisi pahasti. Tuntui kuin olisi rautainen käsi rutistanut koko sydämen, pusertanut siitä viimeisen veripisaran... Ah! Nyt helpotti... Tähtiä lensi vain ympäri ... kauniita ja loistavia ... ja sinistä, ääretöntä avaruutta vasten loisti Vapahtajan kuva säteilevän kirkkaana... Jossakin kaukaisessa etäisyydessä soivat urut, ja sointuva miehen ääni veisasi: "Olkoon Herra sinunkin kanssas." Se tuli kaukaa, mutta samalla kuitenkin aivan läheltä... Niin ... niin ... hänenkin ... köyhän ... jolta oli viety kaikki ... Herra ... Vapahtaja... Oi!...

* * * * *

Kun tuomiokirkon vanha vahtimestari Esaias Kamulan kanssa tuli sakaristosta kirkkoon jumalanpalveluksen päätyttyä, huomasi hän yksinäisen miehen muutaman penkin korvassa.

— Katsopas, tuonne on uinahtanut joku väsynyt sanankuulija, huomautti hän Kamulalle. — Menepäs herättelemään, jotta saadaan mies pois ennenkuin ruotsalaisia rupeaa tulemaan.

Kamula meni. Hän tunsu miehen. Sehän oli pastori Flykt, joka oli istunut tuon penkin korvassa.

— Pastori, ihmiset ovat menneet...

Hän säpsähti. Mies tuntui niin kumman veltolta. Hän silmäsi Janne Flyktin kasvoja ja hänelle selvisi kuin salaman välähdyksessä koko asia.

— Vahtimestari, vahtimestari! huusi hän hätäntyneenä.

— No mikä nyt? Vahtimestari kiiruhti paikalle.

— Se on ... pastori Flykt, änkytti kirkonlämmittäjä ja hänen leukansa jäi velttona riippumaan rinnalle.

— Mitä, mitä?

Vahtimestari katseli säikähtyneenä vuoroin penkinkorvassa istuvaa miestä, vuoroin kalpeaa kirkonlämmittäjää.

— Kuollut, tuli Kamulan huulilta kuin raskaan painon aika.

Vahtimestarin kasvot väentyivät. Näytti kuin olisi hän äkkiä saanut edeltäpäin arvaamattoman iskun rintaansa. Hän horjui.

— Herra Jumala!

Hän lähti kiireesti astumaan kirkon pääovea kohti.

— Hei, hei! huusi hän etempänä kadulla ajavalle ajurille.

Tämä kääntyi ympäri ja katseli tyhmännäköisenä kirkon portailla viittoilevaa miestä.

— Aja tänne!

Ajuri tuli, ja kolmissa miehin he nostivat kuolleen rattaille.

Ajuri sai osoitteen, ja Kamulla hyppäsi ajopeleihin, jotka rämisten läksivät ajamaan mukulakivistä katua.

Vanha vahtimestari seiso tuomiokirkon portailla avopäin ja katseli kyynelsilmin poistuvia ajopelejä. Tuuli heilutteli hänen harmaita hiuksiaan.

Tapulissa rupesivat kellot soimaan. Se oli ensimmäinen soitto ruotsalaiseen kirkkoon. Mutta kellojen äänessä ei kumahdellut tavallinen juhlatunnelma. Ei, niiden kaiku kantautui valittavana yli pienen piispankaupungin.

Tuomiokirkko soitti kuolinkelloja entiselle palvelijalleen "kirkonlämmittäjälle"...

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KIRKONLÄMMITTÄJÄ: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting

free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a

replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.